פֿ. מאטענקא

טעז ט.

געזאַמעלטע דראַמען

פון

פרץ הירשביין

פיערטער באנד.

ארויסגעגעבען פון די ליטעראַריש-דראַמאַטישע פעראיינען אין אַמעריקא.
ניו־יאָרק 1916.

י. מאַטענקא

Copyright by Peretz Hirschbein
1916

אינהאלט פון פיערטען באנד:

חוה

נבלה

די ערד

צווישען טאָג און נאַכט

אויפ'ן שייד וועג

Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/collecteddramaso0004vari_c9c5

חוה

פ ע ר ז א נ ע ן :

א ל י ה, אַ דאָרף־שניידער.

מ נ ו ח ה, זיין ווייב.

י ו א ל, זייער זוהן.

ח ו ה, מנוחה'ס אַ פּלימעניצע, אַ יתומה.

ד ע ר ר ב.

ז ל מ ן, גבאי.

נ אַ ל ד ע, אַ שכן'טע

ח י י ם' ט ש ע

ב ע ר ט ש ע

נ ח ו ם' ט ש ע

ערשטער אקט.

ביי אליה דעם שניידער.

אַ שמאָלער, בידריגער צימער. צוויי קליינע פענסטער־לעך אין דער רעכטער וואַנד. לינקס — אַ טיר אויף דער גאַס אַרויס. דאָס מעבעל בעשטעהט פון אַ טיש, אַ פּאָר בענק־לעך, אַ גראַטקע, אַ פּאָליצע מיט פערשטויבטע ספרים א. ד. ג. אין הינטער־גרונד זעהט זיך אַ צווייטער צימער שעהנער אויפ־געררויטט. די טיר, מיט אַ גלעזערנע שייבעל, איז אָפען און עס זעהט זיך אַ פּלייצקע פון אַ הילצערנע בעט. ביים זייט אַ פענסטער און נעבען איהם אַ טישעל. פאר נאַכט. סוף זומער.

אליה

זיצט ביים טיש, וואָס שטעהט נעבען פענסטער און נעהט אַ פוי־ערשע סערמיגע. ס׳ווערט טונקעלער און איהם איז שווער צו נעהען, ווישט ער דעם טוי פון די שויבען אונטערברומענדיג אַ ניגון׳דיל.

מנוחה

קומט אַריין פון דער גאַס. אויפ׳ן קאָפּ אַ טוך. זי טראָגט אַ בגד אויפ׳ן האַנד. צו אליה׳ן:

וואָס בלענדסטו זיך די אויגען? וועסט מאָרגען ענדיגען.

אליה

וואָס טראָגסטו אַזוינס?

מנוחה

צו פעררריכטען. אַ נו אדרבה, טרעף וועמעס עס איז? בעווייזט איהם אַן אַלטען קאפּטען.

אליה

טאַטס.

אטלעס! כ׳קען שווערען — דעם רב׳ס שבת׳דיגער אויבער־בגד — צו פעררייכטען?

מנוחה

אין די עלענבויגענס אויסגעריבען... פרעגסטו גאר נישט ווי איך קום אהין?

אליה

כ׳טראכט עס טאקע.

מנוחה

צופריעדען.

פרעג שוין בעסער גאר נישט.

אליה

מסתמא יואל, וואס?

מנוחה

איך בין פערבייגעגאנגען דאס בית־מדרש געסעל, הער איך מען רופט: „מנוחה! מנוחה!“ כ׳קוק מיר אום — די רבי׳צין שטעהט אין פענסטער און רופט. כ׳האב מיר פערשעמט: אזא הילוך ווי איך געה; טאמער פרעמדע מענשען דארט.

אליה

וואס זשע האט זי דיך געדארפט?

מנוחה

הערסטו דאך. רוימט זי מיר איין א סוד אין אויער, אז יואל איז דארט ביי זיי. שוין אפשר זעקס שעה זיצט ער פערשפארט מיט׳ן רב אין איין חדר און לערנען. נו וואס זאגסטו, אליה?

אליה

וואס זאל איך זאגען? וואס קען א פראסטער מענש זאגען? ער בלייבט א ווײלע שטיל, א צופריעדענער שמייכעל צוגיסט זיך איהם אויף זיין פנים. בעקוקט נאך אמאל דעם רב׳ס בגד. דעם רב׳ס שבת־דיגער מלבוש... ווייסט אז אין דעם מלבוש געהט ער שבת צו דער תורה?

מנוחה

איך בין דאָרט א ווײַלע געשטאַנען. כ׳האָב געהערט זייער ביי־דענם קול. ער האָט דעם רב איבערגעשריען. אזוי ווי מיט א היי־זעריגקייט האָט ער גערעדט; אזוי צוהיצט און דער רב האָט אַלײן פער׳גאַפ׳ט אונטערגעכאַפּט: „יאָ, און וואָס ווייטער, וואָס ווײַ־טער“...

אליה

קענסטו אפשר כאָטש א פּאָר ווערטער איבערזאָגען פון זייער לערנען?

מנוחה

ווי רעדסטו אזאַ נאַרישקייט? ווי קום איך דערצו?

אליה

און וואָס האָט די רבי׳צין גערעדט צו דיר?

מנוחה

קענסט זיך גאָר ניט פאָרשטעלען ווי זי האָט גערעדט מיט מיר... טאַקע עפּעס פון גאַנצען הארצען. געזעהן ווי א מענש ווינשט מיר גוטס.

אליה

טאָ צינד מיר טאַקע אָן דעם לאָמפּ.

מנוחה

זי צינדט אָן דעם הענג־לעמפּעל, וואָס ביי אליה׳ן איבער׳ן טיש.

„געבענשט זאָל זיין די מאַמע“ — האָט זי געזאָגט פון רב׳ס וועגען.

אליה

בעקוקט פאר׳ן לאָמפּ די קאַפּאָטע.

אַטלעס, ווי עס גלאַנצט! זעהסטו, מנוחה, אין די עלענבויגענס דורכגעריסען; פון קלערען קומט עס! שטענדיג אָנגעשפּאַרט דעם קאָפּ אויף די הענד.

מנוחה

דער רב מוז האָבען א גרויסען שטערן... און יואל׳ס שטערן... הערסט, אליה, מיר דוכט זיך צייטענווייז, יואל׳ס שטערן לייכט...

די שכינה זאָל עס לייכטען? וואָס זאָגסטו, אליה?

א ל י ה

איז פאַר'עסק'ט מיט דער קאַפּאָטע.

ווי דין דער אטלעס איז! דינער נאָך ווי זייד. געוואוינט צו האַל־טען צווישען די פינגער פויערשע סערמיגעס... הערסט, מנוחה? מען וועט בעדאַרפען קויפען גאָר אַנדערע נאָדלען. ס'איז ביי מיר גאָר אַזאַ דינע נאָדעל ניטאָ. ס'מוז נאָך געוויס זיין דער חופּה־מלבוש. רבנים צו דער חופּה נעהט מען אַזוינע בגדים.

מ נ ו ח ה

און אונזער יואַל'ן?

א ל י ה

וואָלט נאָר האַלטען דאַביי. הערסט, מנוחה? איך נעה דאָך מיין גאַנצען לעבען פויערשע סערמיגעס, נאָר פאַר איהם, פאַר מיין קינד.

מ נ ו ח ה

געזונד און שטאַרק זאָל ער מיר נאָר זיין!

א ל י ה

פאַר מיין קינד וואָלט איך אליין מיט מיינע אייגענע הענד גע־נעהט. פון די דינסטע אטלעס — און אַליין. זאָל ער געדענקען. פערשטעהסט, אז דער טאַטע זיינער האָט איהם גאָר ניט געקענט געבען; נישט מזכה זיין איהם כאָטשע מיט א פסוק חומש — איז צו דער חופּה... ארייננעהען איהם אין זיין אויבער־בגד, אין די נעט, אַלץ וואָס א טאַטע טראָגט אין האַרצען.

מ נ ו ח ה

נאַרישער מענש איינער.

א ל י ה

ביזט אַ קינד, מיינסט אז כ'בין אַן עם־הארץ, נישט געלערענט און נישט פערשטאַנען.. ס'איז אָבער פאַרהאַן אזוינס וואָס אפילו אַ פּראָסטער שניידער קען פיהלען. אַלץ איז דאָך פון גאָט. פער־שטעהסט, אַלץ: און איך, און דו, און אונזער קינד וואָס מיר

האָבען...

מ נ ו ח ה

געזונד און שטארק זאָל ער מיר נאָר זיין!

א ל י ה

אַלץ איז פון גאָט. און אז גאָט איז פארהאַן — ווייסטו דאָך. וואָרים ווי איז עס געשיקט? דאָצו קען איך דאָך א שניידער אויך זיין, מיט מיין שניידערשען שכל — דו פערשטעהסט?

מ נ ו ח ה

זי קוקט איהם אָן פערוואונדערט.

און צו דער חופּה?

א ל י ה

זאָג איך דאָך דיר, אז איך מיט מיין שניידערשען שכל, געפּיהל, זעה עס אַלץ. אין דעם אַטלעסענעם מלבוש, אין די נעט וועל איך איהם מיין געדאנק אריינגנעהען. און כ'וועל טראכטען פון גאָט וואָס האָט מיר אזאַ ליכט איבער מיין קאָפּ אַנגעצונדען... הא, מנוחה? פערשטעהסטו וואָס מען רעדט צו דיר?...

מ נ ו ח ה

אפשר ביזטו גערעכט.

א ל י ה

וואָס איז שייך גערעכט? אימעצער זאָגט דען, מיר זיינען אונגערעכט? איז דאָ א גאָט אויף דער וועלט — איז דאָך אַלץ פון איהם! איז דען שייך גערעכט און אוּנגערעכט? א אידענע פערשטעהט נישט.

מ נ ו ח ה

וואָס ווילסטו פון מיר? וואָס פערשטעה איך דיר דאָ נישט? ווי דען, אַלץ פערשטעה איך, אַלץ.

א ל י ה

טאָ וואָס זשע שטעהסטו ווי א גלאָמפּ, ווי דו וואָלסט גאָר נישט ווּיסען, וואָס מען רעדט צו דיר?

מנוחה

מיט טרערן אין די אויגען.

א נאַרישער געדאַנק דרומעלט זיך מיר אין קאָפּ.

אליה

וואָס ווידער? וואָס פאַר א געדאַנקען? האָסטו זיך איינגעהערט, וואָס מען האָט גערעדט צו דיר? ס'איז דאָ א גאָט? זאָג!

מנוחה

ווי פרעגסטו גאָר אַזוינע ווערטער?

אליה

איז דאָ, מיין איך — מיינסטו — וויל איך זאָגען, שוין! אויס געדאַנקען!

מנוחה

ווילסט אפילו נישט אויסהערען.

אליה

ס'איז דען פאַרהאַן פון וואָס צו הערען? אז דו וויינסט שוין, איז דאָך שוין נאַרישקייט, טאָ וואָס האָב איך דאָ צו הערען?

מנוחה

באשר מאַנסלייט קענען נישט וויינען! כ'וויים נאָך נישט ווען ס'איז בעסער. ווייבער וויינען פאַר גליק, אז דער וואָס אין הימעל זאָל אויסהיטען פון אונגליק... ווייניג אונגליקען איז פאַרהאַנען אויף דער וועלט...

אליה

וואָס פּלוידערסטו? דאָך געקומען מיט א ליכטיג פּנים און איצטער — זעה, דו וויינסט דאָך...

מנוחה

אָבער הער־זשע אויס, איצטער גיסען זיך מיר די טרערען און כ'וויים אַליין נישט פאַר וואָס... ביי נאַכט, ס'איז שטיל און שטוב כ'ליעג אין בעט, קוק זיך אַרום אין דער פינסטערקייט אָון איך זעה גאָר נישט אַרום זיך... פּונקט יעמאָלט, ווען מיט די אויגען קען איך גאָר נישט זעהן ווערט מיר אין מיין קאָפּ אַזוי קלאָר... און יעמאָלט פרעג

איך ביי זיך אליין: „מיט וואס, מנוחה, זאג מיר, מיט וואס האסטו פערדיענט ביי גאט, אז ביי דיר, אין דיינע ווינקעלעך זאל די זונן לייכטען? אז פון דיינע גערערעם זאל א שטיק ליכט ארויסקומען? מנוחה, אונטער דיין הארצען..." און כ'וויים טאקע נישט פאר וואס — קוק איך אויף יואל'ן און זעה ווי זיין צורה לייכט, פרעג איך מיר אליין: איז עס דיין קינד? פאר וואס קומט עס דיר? און מיר דוכט זיך, אז אט, אט...

אליה

וועסטו אפשר שווייגען?!

מנוחה

זעהסטו דאך! דו אויך... כ'לייען דאך פון דיין פנים, דו טראכסט אויך דאס אייגענע...

אליה

מיר מעגען זיך טראכטען, אז ווערט ביי גאט זיינען מיר נישט — און גאט'ס חסד איז גאר עפעס אנדערש. זיין חסד איז שוין א קאפ גרעסער פון דיין ווייבערשען שכל... אט בעסער ברענג מיר א דינע נאדעל מיט דינע פאדעם און כ'וועל מיר זעצען פארריכטען דעם רב'ס בגד.

מנוחה

שטעהט פערטראכט.

אליה

וואס האסטו זיך פערטראכט?... זעה, וואס איז מיט דיר?

מנוחה

רבונו של עולם! היט מיר איהם איין... נאר דו! — נאר דו...

אליה

ביזטו דאך א נאר, ביזטו דאך א פערד'ל. א מאלאדיעץ ביזטו זיך, נאר פאר אזוינע שטות'ערייען קומט דיר גט...

מנוחה

ווישט די טרערען.

נארישקייטען, אליה, נארישקייטען. ס'האט זיך מיר נאר אזוי אויס-

געדוכט. כ׳וועל אָנלעגען א פייער און מאַכען פאר איהם אן עסען. דאָס טעלער׳ל פון הימעל, א חלק פון מיין גן עדן כ׳וואָלט קענען פאר איהם אראָפּנעהמען.

מאַכט פייער אין אויוועז.

א ל י ה

וועלכער איז געשטאַנען פערטראַכט — ברעכט פּלוצלונג אויס מיט אַן׳אונגעלומפּערטען געלעכטער.

כאַ—כאַ—כאַ—אליה! דו ביזט א טפּש און דו האָסט א ווייב א טפשה, כאַ—כאַ—כאַ!

מ נ ו ח ה

וואָס איז אליה?!

א ל י ה

גלעט זי.

עך, דו נאַרישע אשה! ביזט מיין ווייב, מיין כשר׳ער זיווג, אונטער־געשריבען פון דעם ערשטען טאָג נאָך. הערסטו, ווען מיר זיינען נאָך ביידע אויף דער וועלט נישט געווען און גאָט האָט א קוק געגעבען אויף אליה׳ן מיט מנוחה׳ן און א זאָג געטהאַן: אָט זאָל אליה מיט מנוחה׳ן לעבען א וואוילען טאָג! זאָלען זיי! זאָלען זיי.... זאָ־לען זיי האָבען א זוהנעלע, וואָס די שטאָדט זאָל זיך מיט איהם בענטשען; וואָס דער רב זאָל פאר איהם אויף די שפּיצען פינגער שטעהן... פערשטעהסטו נאַרישע אידענע, וואָס מען רעדט צו דיר? וואָס קוקסטו מיר אזוי אָן? מיינסט, כ׳בין, חלילה, נישט ביים קלאָרען זינען? — קלאָרע דבורים! וואָס, נישט? עס ברענט דער פייער אין אויוועז, נעהם שטעל עפּעס צו אזוי... אז — עך, דו מנוחה, נאַריש קינד, וואָס וויינסטו? וואָס וויינסטו?

מ נ ו ח ה

וויינט זיך פונאַנדער. כליפּעט.

וואָס זאָל איך טהאָן?... וואָס זאָל איך טהאָן?

א ל י ה

טפשה מיינע, וואָס איז מיט דיר? וואָס ווילסטו טהאָן?

מ נ ו ח ה

עס שרעקט מיר, עס קלאפט מיר דאָס הארץ. אליה, מיר זיינען עס נישט ווערט.

א ל י ה

ווערט ביי גאָט! ווערט! שוין איין מאָל געזאָגט. צי דאַוון איך נישט? כ'פערשטעה אפילו נישט דאָס וואָס כ'דאַוון — אָבער מיין כונה... אלץ ליעגט ביי מיר אין הארצען, פערשטעהסט אין וואָס די נפקא מינה בעשטעהט? דער רב, אָדער אזוי גלאט א למדן, איז אלע געדאַנקען ביי איהם קלאָר, ער זאָגט און ווייסט וואָס ער זאָגט, ער קען אפשר ארויסזאָגען אמאָל וואָס ער פיהלט אויך, און ביי מיר ליגט עס אין הארצען ווי א גרויסער קנויל פערוויקעלט; און דער עיקר איז עס אין רעכטען מיטען ווי א קניפּעלע... און דאָס קניפּעלע קען איך נישט ארויסרעדען, און דאָס אייגענע ביזט אויך... נאָר מען בעדאַרף נישט. — גאָר נישט נישט, אין גאַנצען איבעריג, אָט דאָס קניפּעלע איז פאר דעם וואָס אין הימעל קלאָר, ער ווייסט וואָס אין דעם קנויל טהוט זיך... פערשטעהט זיך, מיר זיינען ווערט.

מ נ ו ח ה

שטעלט צו וואַסער אין אויוון.

א ל י ה

וואַשט די הענד.

אָט, וועל איך באלד דאַוונען מעריב, וואָס נאָך? מנחה אויך געדאַ־וועגט צו דער צייט, אפשר נישט מיט מנין — אָבער גאָט ווייסט אלץ.

ס'הערט זיך רעדען הינטער'ן טיר.

מ נ ו ח ה

כ'לעבען אימעצער געהט אהער.

א ל י ה

דעם רב'ס קול, הערסט?

מ נ ו ח ה

און יואל'ס קול דערקענסטו נישט? יואל מיט'ן רב!

א ל י ה

טהוט אָן שנעל זיין קאפּטען.

דער רב מיט איהם.

ס'עפענט זיך די טיר און אין שטוב קומען אריין דער ר ב גרייז־גראָה, מיט אַ שטריימעל אויפ'ן קאָפּ. נאָך איהם י ו א ל. ביידע האַלטען אין רעכטען מיטען רעדען אין תורה, צוהיצט. זיי שטעלען ניט אָב זייער שמועס וועהרענד זיי געהען אַריין.

א ל י ה

כאַפּט זיך אַרויס פריהער.

אַ גוטער ג'אָבענד, רבי!

טרעט אָב אין אַ זייט.

ד ע ר ר ב

אויטאָמאַטיש.

אַ גוטער אָבענד — אַ גוטער יאָהר! ער בלייבט שטעהן מיט יואל'ן אין מיטען שטוב — ווי זיי וואָלטען גאָר ניט שפּירען, אַז זיי זענען אין אַ צימער. א ל י ה און מ נ ו ח ה שטעהען אין אַ זייט מיט גרויס דרך־ארץ.

ד ע ר ר ב

צו יואל'ן צוהיצט.

און די ערד: פרעגט זיך וואָס בעדייט? און אַלץ וואָס איבער דער ערד... און דער הימעל און אַלץ וואָס אין הימעל — אָט וואו דאָס רעכטע פּינטעלע שטעקט... קענסטו אפשר א פּסוק זיך דערמאהנען, יואל?

י ו א ל

די הימלען דערצעהלען דעם כבוד פון גאָט און פון אַלע זיינע וואונדער־ווערק דערצעהלען די הימלען.

ד ע ר ר ב

אָט, דאָס מיינט מען מיין קינד! דאָס מיינט מען...

יואל

צו וואָס גראָבט מען טיעפע גראָבענסביים זייט וועג? וואָרום ס'איז גלייכער אין אַ טיעפען גראָבען אריינצופאַלען איידער פון גלייכען וועג אראָבצוגעהן.

דער רב

צופריעדען.

גאָט'ס ווערטער אונטער דיין צונג, מיין קינד; גאָט'ס חסד אויף דיין קאָפּ. ער ווענדעט זיך אין דער זייט וואו אליה און מנוחה שטע־הען פערגאַפט. אין די געדערעם ביי דער מוטער, ווען דאָס קינד ליעגט נאָך אין אַ קנויל פערוויקעלט, ברענט אַ ליכט ביי איהם צו־קאָפּענס. וואויל איז צו דעם וועמען דאָס ליכט פון חסד לייכט איהם דאָס גאַנצע לעבען... וואָס ס'דו יואל עפּעס זאָגען אויף דעם?

יואל

עס שיינט די זון ביי טאָג; עס שיינט די לבנה און שטערען ביי נאַכט. פונקלען זיי אַלע מיט ליכט און לויטערקייט. פונקעלט פון זיי אַלעמען ארויס דער אמת... און פונ'ם אמת ווינקט זיין חסד... עס שפּראָצען די גרעזער פון דער ערד ארויס און פערוועלקען: זאָל עס דער מענש זעהן; צום טרוקענעם גרעזעלע בויגען זיין קאָפּ און זעהן — וואו דער אָנהויב איז און וואו דער סוף איז... דער אָנהויב איז — אמת; און דער סוף פון אַלעמען איז ווידער — אמת, און צווישען אָנהויב און סוף איז חסד... אמת און חסד, דאָס איז דער גאַרטעל וואָס הילט אונז אַלעמען איין... דאָס איז דער שנור וואָס קניפּט די הויכע הימלען מיט דער שפּל'דיגער ערד. וועה עס רייסט די פעדעם, וואָס בעהעפטען הימעל מיט ערד, אויף איהם איז גע־זאָגט געוואָרען: צוליעב דעם זינד ווערט דאָס ליכט איינגעטהאָן..

דער רב

האַלזט יואל'ן.

וואויל צו די אויערן וואָס הערען אַזוינע ווערטער. וואויל צו די אויגען וואָס זעהען אַזוינס, נישט נאָר אין פּלפּול אליין, אין חידושי תורה איז אַלץ פאַר דיר אָפען — אין די סודות פון גאָט מיט זיינע

מענשען אויף דער ערד קוקט אויך אַריין דיין ליכטיג אויג... פּלוצלונג וואו זיינען מיר, יואל?

יואל

ביי מיר אין דער היים. דאָס איז מיין פאָטער און דאָס איז מיין מוטער.

דער רב

שמייכלענדיג צופריעדען.

דאָס ליכט פון דער יוגענד האָט מיך געצוויגען און געפיהרט און כ׳האָב אליין ניט געפיהלט.

אליה

צו מנוחה׳ן.

צינד נאָך אָן אַ ליכט לכבוד דעם רבי׳ן.

מנוחה

צינדט אָן נאָך אַ קליין וואַנד־לעמפּעל.

יואל, מיין קינד, זאָל דער רבי זיצען.

אליה

זאָל דער רבי זיצען.

דער רב

ער קוקט זיך אַרום, שאָקעלט מיט׳ן קאָפּ.

צי דען נאָר אין די הויכע פּאַלאַצען איז זיין נאָמען?... אין דער נידער, אין דער פינסטערניש...

אליה

ער שטעלט נעבען רב אַ בענקעל.

זאָל דער רבי זיצען, מיין קינד, זאָל דער רבי זיצען.

דער רב

ווי ער וואָלט זיך וועלען אָן עפּעס דערמאהנען, צופריעדען.

אָט דאָס איז עס. דאָס איז עס... זעץ זיך יואל. זעץ זיך מיין קינד.

ער זעצט זיך.

יואל

זעצט זיך פערטראכט,דער קאָפּ אראָבגעלאָזען.

מ נ ו ח ה

כ'וואַלט עס געוועזט ווּיסען אַז אַזאַ גאַסט וועל איך האָבען ביי זיך אין שטוב.

ד ע ר ר ב

פלוצלונג, מיט אַ געהויבענער שטימע צו אליה'ן.

זעצט זיך, מחותן!

א ל י ה

וואָס מיינט דער רבי?

ד ע ר ר ב

דער רב וויל זיך מתחתן זיין מיט אליה'ן דעם דאָרף־שניידער. נו, וואָס שווייגסטו?

א ל י ה

ווי פערלאָרען.

כ'בין עס נישט ווערט, רבי.

מ נ ו ח ה

ס'איז נישט נאָך אונזערע פערדיענסטען.

ד ע ר ר ב

איז עס בעוואוסט ווּעמעס זכות ס'איז גרעסער? אַ יגיע כפּים, אַ מענש וואָס האָרעוועט מיט'ן ביטערן שוויס... נו, רבי אליה. וואָס שווייגט איהר? מיין פרומע און עהרליכע אסתר או זיואל.

א ל י ה

זאָל מיין קינד זאָגען.

ד ע ר ר ב

און וואָס זאָגסטו, מיין קינד?

י ו א ל

רעגט זיך, ענטפערט ניט

ד ע ר ר ב

דער רב וויל זיך מתחתן זיין מיט אליה דעם שניידער. ער וויל זיין טאָכטער אסתר מיט אליה דעם שניידערס זוהן זאָלען צו דער חופּה געהן... אַלע שווייגען. אפשר בין איך עס נישט ווערט? אפשר

מיין קינד נישט ווערט?... וואָס זשע שווייגט איהר?

א ל י ה

כ׳האָב עס מורא איבער מיין מויל ארויסצובערענגגען.

מ נ ו ח ה

כ׳האָב עס מורא פון מויל ארויסצורעדען.

ד ע ר ר ב

און וואָס בעשטעהט די מורא?

א ל י ה

מיט אַ מענשען זאָל זיך נישט טרעפען, אזוי, נישט נאָך זיינע ווער־טען נאָך. אז מען פערדיענט נישט, איז נישט, רבי.

ד ע ר ר ב

וואָס זאָגסטו, יואל? ווי האָבען מיר געלערנט? זאָג, יואל, ווי האָט די תורה געזאָגט?

י ו א ל

משמים הביט ה׳ ראה את כל בני האדם.

ד ע ר ר ב

ווייסטו, אליה, דעם טייטש דערפון? קלאפּט אליה׳ן איבער׳ן פּלייצע ווייסטו אליה, דאָס וואָס דיין זוהן האָט איצטער געזאָגט?

א ל י ה

זאָל מיר דער רבי פערטייטשען.

ד ע ר ר ב

פון׳ם הימעל לוגט גאָט אראָב און ער זעהט א ל ע מענשען... אַלע, אַלע! הערסט, אליה, אַלע מענשען! אַל—לע!

מ נ ו ח ה

זי קושט יואל׳ן.

מיין קינד! מיט וואָס האָב איך עס פערדיענט ביי גאָט, מיין כשר קינד...

י ו א ל

נאָך דעם ווי עס שטעהט „אנכי ה׳ אלהיך“ — איך בין דיין גאָט — איז דערנאָך געזאָגט געוואָרען: „כבד את אביך ואת אמך“.

מנוחה

מיט שמחה.

גאיך ווייס, מיין קינד, וואס עס בעדייט. איך ווייס, מיין קינד, וואס עס איז!

אליה

מיט מעהר דרייסט.

איך האב, רבי, גערעדט מיט דער טפשה מיינער, האב איך. אז דער עיקר איז דער קנויל וואס ליעגט אין הארצען פערוויקעלט... א דין, זאג איך, דער רבי זאל לעבען, זאג איך, קען אלץ ארויסרעדען אויף קלאר, ער ווייסט שוין דעם געדאנק אויף קלאר, נאר ביי מיר אין הארצען איז עס ווי א קנויל, רבי... איהר פערשטעהט? איך בין עס נישט ווערט רבי... נישט ווערט אפילו אייער אטלעסענע קאפאטע, אין וואס׳ערע איהר געהט צו דער הייליגער תורה, בין איך נישט ווערטה מיט מיינע פינגער אנצוריהר׳ען, איהר פער־שטעהט? איך נעה סערמיגעס פאר פויערים מיט א גראבע נאָ־דעל, מיט ווייסע שארע פאדעם — ווי קום איך צו אטלעס? אזוי טענה איך, איך שריי, וואס זאגסטו, יואל מיין קינד, וואס זאגסטו?

מנוחה

רעד דו, מיין קינד. רעד פאר דיין טאטען, פאר דיין מאמען. דיין שכל איז בעלויכטען פון דער הייליגער תורה.

יואל

כ׳האב געווארט וואס מיין טאטע און מיין מאמע וועלען זאגען.

אליה

דו, זאג, זאג.

מנוחה

נאר דו, דו.

יואל

מיין הארץ איז נאך ווי ביי א קינד יונג, כ׳וויל נאך ביי דער תורה זיצען.

ד ע ר ר ב

וואויל, וואויל. וועסט קענען תורה לערנען, ביי מיר אין מיין שטוב. דיין בעשערטע פון גאָט, מיין טאָכטער, וועט אויף די שפּיצען פינ־גער ארום דיר אומגעהן, זי זאָל דיר חלילה דיין געדאנק נישט אי־בערמישען... בן שמונה עשרה לחופּה איז געזאָגט געוואָרען... און דו ביזט שוין ווייט אריבער...

י ו א ל

אָבער ווען מיין הארץ גלוסט תורה לערנען.

שטיל. אַלע קוקען צו איהם.

ד ע ר ר ב

ר׳ אליה, וואָס זאָגט איהר?

א ל י ה

איך בין א פּראָסטער שניידער.

י ו א ל

כ׳האָב נאָך קיין מאָל נישט געטראַכט... ער געהט צו אליה׳ן. איך וויל טאַטע דו זאָלסט רעדען פאר מיר, בעט, טאַטע, דעם רבין ער זאָל...

מ נ ו ח ה

צי דען קען איך זאָגען י אָ אָדער נ י י ן, אז דער רבי האָט זיך אזוי נידריג אראָבגעלאָזען. איך בין דאָך א אידענע; נישט מעהר ווי א אידענע — וואָס ווייס איך צו זאָגען?

א ל י ה

מסתמא איז דאָך עס אלץ פון גאָט, אלץ פון גאָט — קען איך דען איבערמאכען? אזוי טענה איך מיינס.

ד ע ר ר ב

אַליין מיט זיך, פערטראַכט.

די תורה... די תורה — יאָ די תורה — די הייליגע תורה... אין קאָפּ מוז מען עס ווי געהערעג איז איבערלעגען.

א ל י ה

רבי, איך בין גרייט צו טהאָן אייער ווילען!

יואל

ווי ער וואָלט זיך וועלען ווערען.

ווילט איהר... אויב איהר ווילט.

מנוחה

קען איך דען נישט וועלען?

ס׳קלאפּט אימעצער הינטער דער טהיר.

אליה

אימעצער געהט אהער, מנוחה.

דער רב

אפשר דער שמש מיך רופען?

מנוחה

עפענט די טיר.

חוה

קומט אַריין. שעהן געוואַקסען, פול מיט בעוועגונג, זי קוקט זיך אַרום, שמייכעלט צופריעדען, אַלע קוקען איהר אָן פערוואונדערט.

גוט נ׳אָבענד! איהר דערקענט מיך טאַקע נישט?

מנוחה

כ׳קען שווערען — חוה! טאַקע חוה! אליה, דאָס איז דאָך חוה, ווי קומסטו אהער?... נאָכ׳ן קול האָב איך זי דערקענט.

זיי קושען זיך.

חוה

צו אליה׳ן.

און וואָס מאַכט איהר, פעטער? איהר האָט מיך נישט דערקענט? כאַ־כאַ־כאַ, קיינער נישט דערקענט. און דאָס ביזטו יואל׳קע... דו האָסט מיך אויך נישט דערקענט, אַהאַ, יואל׳קע, כ׳האָב געזאָגט אז כ׳וועל נאָך אמאָל קומען אהער — געהאַלטען וואָרט!

אליה

צום רב.

דאָס איז מיין שוועגערינ׳ס, זאָל זיין אין גן־עדן — א טאָכטער, איהרע א שוועסטער׳ס. קליינוויין ביי מיר געוואַקסען.

מנוחה

א קײלעכדיגע יתומה. גאַר א פּיצעלע געלאָזען די מאַמע איהרע.

חוה

צופריעדען אויפגערעגט.

צװעלף יאָהר בין איך אין גאַנצען אַלט געװען, װען איהר האָט מיך אָבגעפיהרט צו דער מוהמען, נאָך גאַר א קלײנינקע געװען, אמת יואל? מיר פלעגען זיך בײדע בעהאַלטען אונטער׳ן בעט, געדענקסט? שבת צו נאַכט׳ס אײדער מען פלעגט אָנצינדען ליכט פלעגען מיר זיך שפּילען אין בעהעלטעניש, האָסט מיך אײן מאָל פון אונטער דער מוהמעס פערענע ארױסגעשלעפּט, כאַ—כאַ—כאַ, געדענקסט, יואל׳קע?

דער רב

בײ אײך רעדען אַלע אזױ הױך?

חוה

פערשעמט

יואל

איך בין נאָך דעמאָלט אין חדר געגאַנגען.

דער רב

צו הױך, פע, מײן קינד...

אליה

רבי, דאָס איז נישט פון געװאױנשאַפט.

חוה

איך בין דאָך, פעטער׳ל, שטענדיג א שטיפערקע געװען. איהר געדענקט, װי כ׳פלעג אײך די באָרד אױסרײסען, — פערפלאָנטערען אײך די פּאָדעם.

מנוחה

מיט דרך־ארץ אביסעלע, מײן קינד, דאָס איז דאָך אונזער רב, דו זעהסט גאָר נישט, צוליעב יואל׳ס זכות דער רבי בײ אונז אין שטוב.

חוה

טרעט אַפּ אין אַ זייט האַלב פערשעמט האַלב פערוואונדערט.

רעד איך דען אזוי הויך?...

דער רב

געה איך דערווייל א היים, און דו, יואל מיין קינד, און דו, יואל מיין קינד, ווייסטו, אז צוויי וועגען זיינען פארהאנען... געדענקשע, צוויי וועגען זיינען פארהאן. — א גוטע נאכט! א גוטע נאכט!

ער קושט די מזוזה, געהט אַרויס, אַלע קוקען איהם נאָך אויסער יואל וועלכער זיצט ווי צומישט.

חוה

דאָס איז עס דער רב. כ'האָב איהם דערקענט.

אליה

דער רב איז עפּעס טרויעריג אוועק.

מנוחה

איך בין עפּעס ווי צומישט, און ווייס נישט וואו כ'בין אין דער וועלט. זי פאַלט נאָך אַמאָל חוה'ן אויפ'ן האַלז. ביזט דאָך ס'אייג־ציגע וואָס איז מיר איבערגעבליבען נאָך כיענעלען... דאָס איינ־ציגע...

קושט זי.

חוה

אָבער זעהט סאַראַ גרויסע איך בין אויסגעוואַקסען! שטעל זיך יואל וועלען מיר זעהן ווער איז גרעסער...

מנוחה

ווייסט, מיין קינד, דער רב — אונזער רב, עפּעס נישט קיין קליי־ניגקייט, ער איז דאָך געוועזן ביי אונז און איז אוועק אומעדיג.

חוה

איך בין אזוי צוטראָגען אז כ'האָב איהם גאָר נישט אָנגעקוקט ווי ער האָט אויסגעזעהן.. יואל וויל גאָר עפּעס נישט קיין קוק געבען אויף מיר.

יואל

שעמעוודיג.

וואו ביזטו געוועז די גאנצע צייט?

חוה

הא הא, וואו כ'בין געוועזן די גאנצע צייט, כ'האב אלץ געווארט. אז כ'וועל גאר א גרויסע אויסוואקסען, איהר וועט מיך שוין נישט דערקאנען — יעמאלט וועל איך קומען צו אייך, איהר וועט מיך אנקוקען, אנקוקען און דערנאך מיט אמאל: חוה! דאס איז דאך חוה.

מנוחה

ווייסט חוה'לע וואס דער רב האט דא געטהאן?

יואל

רעד נישט, מאמע!

אליה

מיינע אויגען האבען געקוקט און גאר נישט געגלויבט.

מנוחה

אפשר מאכען דיר אן עסען?

חוה

ניין, כ'וויל נישט עסען, כ'בין זאט מיט אייך אלעמען, אז איך וואלט אייך דערצעהלען ווי כ'האב געבענקט אהער צו אייך... ווי כ'האב אייך שוין אלעמען געוואלט זעהן... ווי איך האב צו דיר יואל'קע געבענקט. — און דו ווילסט גאר נישט אפילו א קוק געבען אויף מיר... מוזט שוין גאר גוט קענען לערנען... אויף דיין שטערן איז אנגעשריבען.

אליה

דער רב וויל נעהמען יואל'ן פאר אן איידעם.

חוה

איבערראשט. ווערט בלאס.

יואל'קע אזוי גיך? גאר נישט געווארט אויף מיר...

יואל

געהט אויף און אָב, וואַרפט צושראָקענע בליקען צו חוה'ן.

חוה

יואל, יואל... פערגעסען חוה'לען. געדענקסט, מיר האָבען דאָך אמאָל אין טאַטע־מאַמע געשפּיעלט, דער פעטער האָט אונזביידען מיט'ן בעזעם אַרויסגעטריבען פון אונטער'ן בעט, (זי שטעלט זיך נעבען איהם) איהר זעהט, ביידע איין גרויס! ביידע איין גרויס!

אליה

ער ווינקט אונצופריעדען צו מנוחה'ן.

יואל

ווענדט זיך צום טיר, ער וויל אַרויסגעהן.

מנוחה

וואוהין אזוי שפּעט?

יואל

איך געה אין בית־המדרש אריין, כ'וועל שוין דאָרט בלייבען לער־נען אויף אַ גאַנצע נאַכט.

חוה

דו אנטלויפסט פון מיר? און איך האָב געמיינט, יואל'קע, דו וועסט דערזעהען דיין חוה'לען.. וועסט זיך דערפרעהען... אזוי לאַנג נישט געזעהן, אָך יואל'קע. —

מנוחה

וואו וועסטו שוין היינטיגע נאַכט געהן אין בית המדרש אריין. וואו ס'דו שוין געהן? אָט בלייב שוין דאָ לכבוד דעם גאַסט!

אליה

דו האָסט דאָך נעכטען אויך אַ גאַנצע נאַכט געלערנט. וואו ס'דו שוין געהן אזוי שפּעט? ס'אי דאָך איבער דיינע כוחות.

יואל

טאָ רופט דעם רב אהער... געהט רופט צוריק דעם רב.

מ נ ו ח ה

האַלזט חות'ן.

עפּעם מיין קינד שרעקט זיך פאר דיר, דאָס ביזטו דאָך חוה... מיין שוועסטער'ס יתומה — — טאָ וואָס שרעקט ער זיך...

ח ו ה

קום יואל! די מוהמע זאָגט, דו שרעקסט זיך פאר מיר, וואו ס'דו געהן אין בית־המדרש אריין? קום צו מיר, צו חוה'לען, קום, לאָמיר ווידער, קליינע, קליינע קינדערלעך זיין. הא?...

צווייטער אקט.

בײ אליה דעם שנײדער.

א ל י ה און מ נ ו ח ה זײנען בײדע שטאַרק פֿאַר־עסק'ט בײם באַק־אויוועז, קוקען בײדע אין אויוועז אַרײן מיט פֿאַרגאַפֿטע פּנים'ער. אין דעם צימער, אינ'ם הינטער־גרונד, זעהט זיך דורך דער גלעזערנער טיר — י ו א ל, ער שאָקעלט זיך איבער דער גמרא מיט גרויס התמדה, פֿון צייט צו צייט רייסט זיך דורך זיין געזאַנג — ער לערנט.

מ נ ו ח ה

קוקענדיג אין אויוועז.

גאַר קנאַפּ הייוועז געלעגט אין די בולקעס, קיין עין־הרע, וואַק־סעז פֿון אויוועז אַרויס.

א ל י ה

ס'כאַפּט ברוינעז, כ'האָב מורא, האָסט צופֿיעל האָלץ געלעגט.

מ נ ו ח ה

קיין בייז זאָל נישט זיין, כ'וועל האַלטען אביסעל אָפֿען דעם טי־רעל.

א ל י ה

וועסט איהר אויך מיטגעבען א פּאָר בולקעס?

מ נ ו ח ה

חוה'ן מיינסטו?... וואָס וועלען לייט זאָגען? א יתומה; ווי טרייבט מען זי?

א ל י ה

ווער זאָגט, טרייבען? וואו זי איז געווען פֿריהער, א היין זאָל

זי זיך פאַהרען איצטער אויף. איך בין א פּראָסטער מענש, כ'טאָר עס פון מויל נישט ארויסרעדען. פערשטעהסט?... איך זאָג דיר — מען טאָר זי נישט האַלטען... פערשטעהסט?

מנוחה

האָט מען זי אפשר מיט אן אנדער דרך געקענט אָפּשיקען צוריק. א יתומה...

אליה

איך טאָר עס נישט, פערשטעהסט? דער רב האָט ווי אָנגעוואוגעקען: „א קול פון א אשה" האָט ער געזאָגט. — ביי אייך אין שטוב, א כשר קינד, זאָגט ער, ס'קען נאָך חלילה א פלעק פאַלען, זאָגט ער. — פערשטעהסט?... מען האָט עס מיר געגעבען צו היטען, מיר, דעם שניידער, האָט מען געגעבען אן אוצר צו היטען — טא וואָס זאָל איך טהאָן? ס'איז גאָר נישט אונזערער; און מיר מוזען היטען.

מנוחה

כ'האָב אפילו קיין בייז נישט געזעהן.

אליה

זי איז דאָך איהם אויפ'ן קאָפּ געקראָכען... עפּעס א קליינינגקייט איז עס ביי דיר א פרעמדער אוצר... מען קען גאָר גרינג געשטראָפט ווערען

מנוחה

(ווישט די טרערען.)

זי איז ערגעץ אוועק גאָר אומגעגעסען. יתומה מיינע, עפּעס דאָס האַרץ זאָגט אזוי.

אליה

כ'האָב דען איהר געזאָגט אזוינס בייזעס עפּעס? כ'האָב איהר געזאָגט ווי דער אמת איז; מיט א שכל האָב איך איהר געזאָגט. פאַר יואל'ן, האָב איך געזאָגט, ס'שאַדט צו דער תורה — האָב איך איהר געזאָגט, דו ביזט שוין אויסגעוואקסען, זאָג איך, גלייכער ווייטער ביי דיין פעטער יענקעל זאָלסטו זיין.

מ נ ו ח ה

בעמערקט אימעצען אין פענסטער.

א ל י ה

דוכט זיך גאָלדע געהט, שלים צו די טהיר ביז דו וועסט ניט פער־שטעלען דעם אויוועז מיט׳ן ברעטעל.

מ נ ו ח ה

פעררינעלט די טהיר.

אָבער זעה נאָר, שטענדיג, ווען מען בעדאַרף זי נישט וואַקסט זי אוים. מען קלאפט. ווער איז דאָרט?

ג אָ ל ד ע

עפענט, מנוחה לעבען!

מ נ ו ח ה

באלד, גאָלדעשו, כ׳האָב מורא דער אויווען זאָל נישט אויסקיהלען.

א ל י ה

זי האָט גאָר קיין צייט נישט.

מ נ ו ח ה

רעד שטילער אביסעל... האָט קיין פאראיבעל נישט. גאָלדעשו, כ׳עפען די מינוט.

פאָרעט זיך מיט דער לאָפּעטע אין אויוועז, פערמאַכט איהם און עפענט די טיר.

ג אָ ל ד ע

קומט אַריין.

גאָט העלף אייך!

מ נ ו ח ה און א ל י ה

א גוטער יאָהר.

ג אָ ל ד ע

איהר האָט זיך מנוחה׳שו קיין עין־הרע פעררויטעלט.

מ נ ו ח ה

היינט דוקא א היץ אויף דער גאַס.

גאלדע

עס שמעקט ביי אייך אין שטוב. וואל'ס געזאנג רייסט זיך דורך. דער זוהן זיצט דארט? גאטעניו! אז דו ווילסט אנטהאן א נחת דער מאמען. — איז חאטש דער טאטע צופריעדען?

מנוחה

שטעהט די הענד הינטער די זייטען.

זיצט, גאלדעשו, וואס ט'איהר עפעס זאגען גוטס?

ווינקט צו אליה'ן.

גאלדע

איהר באקט בולקעס, שוין אויף שבת, מסתמא.

מנוחה

גאט איז מיט אייך, ווי קומט עס, אויף שבת? היינט איז דאך נאך ערשט דינסטאג.

גאלדע

ס'וואונדערט מיך טאקע.

מנוחה

מיט א שמייכעל.

האט איהר דאך, מסתמא, געהערט אין שטאדט?

גאלדע

וועמעס מזל ס'איז ווערט ביי גאט.

מנוחה

עפענט דעם אויווען.

גאלדעשו, איהר ווינשט דאך מיר קיין בייז נישט. — זייט זשע מוחל.

גאלדע

זאל עס מיר גאט ווינשען, וואס כ'זעה אויף אייך. קוקט נייגעריג אין אויווען. קיין עין־הרע! קיין בייז אויג! יעדער בולקע ווי די ליכטיגע זונן...

אליה

פערמאך, פערמאך; קיהלסט אוים דעם אויווען.

ג אָ ל ד ע

כ׳מיין מנוחה׳שו, זיי זענען שוין פאַרטיג.

מ נ ו ח ה

עסקט זיך מיט דער לאָפּעטע אין אויוועז.

פרעגט איהר גאַר נישט גאָלדעשו, וואָס כ׳באַק עפּעס בולקעס אין מיטען העלען מיטוואָך?

ג אָ ל ד ע

דער גוטער יאָהר ווייסט אייך, אז איהר דערצעהלט נישט, נאָך וואָס זאָל איך פרעגען? אפשר פאַר אייער פּלימעניצע? מע זאָגט איהר שיקט זי אָפּ צוריק א היים.

מ נ ו ח ה

מענשען האָבען ציינגער. הערסט, אליה? מען רעדט שוין. גאָט בעוואָהר, גאָלדעשו.

א ל י ה

וואָס האָסטו מורא צו דערצעהלען.

ג אָ ל ד ע

איך שלאָג זיך גאַר נישט אָן, גלאַט עפּעס — א צו גרויסער רויך געגאַנגען היינט פון אייער קוימען, געמיינט די סאַזשע זיך פער־קלייעט.

מ נ ו ח ה

בעווייזט צו יואל׳ס זייט.

אָט פאַר וועמעס וועגען, צוליעב וועמען די מאַמע פערמאַכט נישט קיין אויג ביי נאַכט.

ג אָ ל ד ע

וואָלט דער וואָס אין הימעל יעדע מאַמע בענטשען מיט אזא אוצר, ווייסט איהר דען וואָס איהר פערמאָגט? ווייסט איהר דען וואָס די שטאָדט רעדט?

מ נ ו ח ה

פון דעסטוועגען, א מאַמעס האַרץ איז שטענדיג אין וואונדען. ס׳שרעקט מיך פאַר מיין אייגענעם גליק, טראַכט איך מיר: מע

דארף דאָך מיט עפּעס פערדיענען ביי גאָט.

א ל י ה

שא, זי האָט זיך שוין צופלאַפּעלט.

מ נ ו ח ה

ער איז אפילו גערעכט, נאָר א אידענע איז שוין אזוי. א הארץ הויבט אמאָל אָן צו נאָגען און ווייסט אליין נישט פאר וואָס; ווייסט אליין נישט פאר וואָס זיך צו כאַפּען. זאָג איך צו איהם: לאָמיר אָפּבאַקען א ביסעל בולקעס און צוטיילען, ס'איז דאָך פאר־ האַן ווּעמען, ברוך השם צו געבען — זאָל גאָט נישט שטראָפען פאר די רייד.

א ל י ה

האָט מען דאָך דיר געזאָגט: ווילסטו וואָס טהאָן — זאָל קיינער נישט וויסען!

מ נ ו ח ה

האָסט דאָך מיר אליין געהייסען, און פאר גאָלדען בעדאַרף איך דען סודות האַלטען?

ג אָ ל ד ע

צוטומעלט.

איך בין נאָר געקומען פרעגען: אפשר וועט רבי אליה איבערנע־ הען מיין מאַנס שבת'דיגען קאַפּטען... כ'וואָלט געוועזט וויסען...

מ נ ו ח ה

אך, וואָס רעדט איהר? וואָס רעדט איהר...

א ל י ה

זעה ס'זאָל דאָרט נישט צוגעברענט ווערען אין אויווען.

ג אָ ל ד ע

איך געה שוין אוועק. וועט עס רבי אליה קענען מאַכען אויף שבת?

א ל י ה

כ'וועל קענען, כ'וועל קענען. איהר וועט אזוי גוט זיין ברענגען פאר נאַכט צו.

ג א ל ד ע

שפירט זיך ניט בעקוועם, דרעהט זיך, קוקט זיך אַרום און געהט אַרויס גאָר גישט זאָגענדיג.

מ נ ו ח ה

האָט אפילו „א גוטען טאָג“ נישט געזאָגט.

א ל י ה

זאָג מיר, וואָס האָט זי דאָ געוואָלט? גערעדט, געבעבעט און גע־קוקט... אויסגעשמעקט, וואָס האָט זי געוואָלט?

מ נ ו ח ה

זאָל איך אזוי וויסען פון שלעבטס, ווי כ'ווייס וואָס זי האָט דאָ געוואָלט, א רויך — זאָגט זי, האָט זי א צו גרויסען געזעהן געהענדיג פון אונזער קוימען.

א ל י ה

איז עס איהר דאגה?

מ נ ו ח ה

האָט זי זיך אפשר דערוואוסט פון חוה'ן?

א ל י ה

דער גוטער יאָהר ווייסט וואָס זי האָט געוואָלט, אפשר טאקע חוה? זי האָט עפּעס גערעדאָליעט מיט איהר. זעה, ווי ס'האָט זיך שוין צוטראָגען איבער'ן שטאָדט, ווער האָט זי געטריבען ווער? כ'מיין טאקע אין אמת'ן — זי איז געווען א קליינע, האָט נישט געהאט ביי וועמען צו זיין, איז עפּעס אנדערש געווען, זאָל איך זי אפשר חתונה מאכען? א קשיא אויף א מעשה — אפשר מיינט זי טאקע יואל'ן... ס'פעהלט מיר נאָך מעהר נישט.

מ נ ו ח ה

זי וואָלט איהם געוואָלט — פאר וואָס נישט?...

א ל י ה

טפשה! רעד עס גאָר פון דיין מויל נישט ארויס, דערמאהן עס נישט, כ'וויל עס פון דיר נישט הערען.

מ נ ו ח ה

וואס האב איך דען געזאגט?

א ל י ה

וואס דו האסט געזאגט איז איבריג. אט נעהם ארויס די בולקעס פון אויוועו און צוטראג עס גלייך וואו מע בעדארף.

מ נ ו ח ה

אין גאנצען?

א ל י ה

פאר זיך דארפסטו דען לאזען?

מ נ ו ח ה

אפשר חוה'ן מיטצוגעבען, אויב זי פאהרט —

א ל י ה

לאז מיך צורוה!

מ נ ו ח ה

זעה, וואס ביזטו אזוי אויפגעבראכט? זי נעהמט ארויס פון אויוועו בולקעס. זעה נאר, אליה, צי מיר האט זיך אויסגעדוכט? אין אויוועו זענען זיי געווען שענער, זאלסטו געזונד זיין, אליה, זענען נישט עפעס ווי קלענער געווארען?

א ל י ה

מאך קיין שהיות נישט, טראג עס שוין אוועק און צוטייל ווי מען האט גערעדט.

מ נ ו ח ה

גאר אבהענדיג.

מיר קלעפען זיך נישט די הענד.

א ל י ה

האסט זי נישט געדארפט אריינלאזען.

ער נעהמט צו ביי איהר די לאפעטע, נעהמט ארויס איינציגווייז די בולקעס פון אויוועו, בלאזט זיי, ווישט זיי ארום און לעגט זיי אין א קערבעל אריין.

מנוחה

ווישט איבער יעדע בולקע מיט'ן שירץ.

ווי די זון בעווייזט זיך מיר אויף א ווײַלע — לויפט באלד דורך א שאָטען אין מיין שטוב.

יואל'ס טרויעריגער גמרא־ניגון צוקייקעלט זיך איבער'ן שטוב, זיי הערען זיך א ווײַלע איין.

אליה

טראָג איהם אריין א פרישע בולקע.

מנוחה

זאָל ער בעסער גאָר נישט וויסען וואָס ביי אונז טהוט זיך, כ'וועל נאָר א פאטשײַלע כאפען אויפ'ן קאָפּ און צוטראָג שוין, און טאָמער קומט חוה?

אליה

דאָס וועל איך שוין אליין, האָב קיין מורא נישט.

מנוחה

און דו פערגעס נאָר נישט אז דו האָסט צו טהאָן מיט א קײַלעכדיגע יתומה, דאָס איינציגע וואָס איז מיר פון מיין שוועסטער געבליבען.

אליה

ביזט א בהמה! וואָס מיינסטו, וועל איך מיט איהר טהאָן? כ'וועל זאָגען, ביי אונז איז ענג און גאָר נישט.

מנוחה

ווישט די טרערען.

געדענק זשע... און אפשר זאָלסטו איהר גאָר נישט זאָגען, אפשר רוכט זיך דיר נאָר אוים, ס'קען דאָך אויך זיין, זי דעקט אריבער דאָס קערבעל מיט א טוך. שוין אין טיר. געדענק זשע אליה הערסט?

געהט ארויס.

אליה

קוקט איהר נאָך אין פענסטער, פער'גנב'עט זיך אויף די שפיצען פינגער צו יואל'ס טיר און הערט זיך צו זיין לערנען, א זיסע צופרי־

דענקיוּט צוגיסט זיך איבער זיין פּנים. פּלוצלונג, ווי ער וואָלט זיך אָן עפּעס דערמאָנען — איילט ער אויף דער גאַס אַרויס און קומט גלייך צוריק, רעדט צו זיך אַליין „אַ שאָד נישט אָנגעזאָגט, נישטאָ וועמען אין שטוב צו לאָזען“, ער נעהמט זיך צו זיין אַרבייט נאָר ער וואַרפט יעדע ווײַלע אַוועק און קוקט אין פענסטער.

יואל

גיעהט אַרויס פון זיין צימער, ס'היטעל אַרויפגערוקט, שטאַרק פערטראַגען, קוקט זיך אַרום, ווי ער וואָלט אימעצען זוכען.

אליה

זוכסט עפּעס?

יואל

געהט צו צו אליה'ן.

וואָס נעהסטו אזוינס, טאַטע?

אליה

אַ וואונדער, דו זאָלסט פרעגען.

יואל

איז עס אַ וואונדער?

אליה

אָט, אַ דאגה האָסטו, סערמיגעס נעהט דיין טאַטע, ס'וועט שוין בלייבען פאַר דיין טאַטען אליין. בעסער דערצעהל מיר עפּעס פון דעם וואָס אין די הייליגע ספרים איז געשריעבען, פון דעם וואָס דו רעדסט מיט'ן רב.

יואל

אַ פּלפּול מיינסטו?

אליה

דאָס איז דאָך געווים נישט פאַר דיין טאַטען צו בענעהמען. דערצעהל עפּעס פון דעם וואָס מגידים זאָגען פאַר'ן פּראָסטען עולם.

יואל

הימעל און ערד האָט גאָט בעשאַפען, זיינען זיי אָבער ווייט איינער פון אַנדערן, בענקען זיי איינער נאָך אַנדערן און קענען

זיך קיין מאָל נישט דערנעהענטערען, טהוען זיי ביידע תּפלה פאַר גאָט ער זאָל זיי בעווייזען א וואונדער און הימעל מיט ערד צוזאַמענברענגען. האָט גאָט די מענשען בעשאַפען, זיי זאָלען אויף דער ערד אַרומגעהן און שטענדיג צום הימעל ווענדען זייערע אויגען, צום הימעל די הענד אויסבריימען און צום הימעל זייערע תּפלות שיקען און דורך די תּפלות ווערט די ערד מיט די הימלען אינאיינעם פערקניפּט.

א ל י ה

בלייבט זיצען מיט דער נאָדעל אין דער האַנד. דער קאָפּ אראָבגעלאָזען.

א שאָד, וואָס די מאַמע איז נישטאָ, זי וואָלט עס גאָר גוט בעגרייפען.

י ו א ל

און וואו איז חוה?

א ל י ה

די מאַמע האָט איהר געזאָגט, אז ביי אונז איז אביסעל ענג.

י ו א ל

איז ביי אונז קנאַפּ אָרט פאַרהאַנען? כ'וועל פאַר איהר אָבטרעטען מיין געלעגער.

א ל י ה

אָט מיש זיך נישט אין אזוינע זאַכען, מיין קינד.

י ו א ל

איז זי שוין אוועקגעפאָהרען?

ער געהט אום אויף און אָב.

א ל י ה

זי וועט אוועקפאָהרען, זאָל זי זיך פאָהרען געזונדערהייד.

י ו א ל

נאָך היינט וועט זי אוועקפאָהרען?

א ל י ה

מען ווייסט נאָך נישט.

י ו א ל

זעצט זיך נעבען אליה׳ן.

וואס וואלסטו געטהאן דעמאלט, טאטע, אז די הימלען זאלען זיך דיר אראבלאזען אויפ׳ן רעכטען קאפ און די ערד אונטער דיינע פיס זאל אלץ זינקען טיעפער?

א ל י ה

איך בעדארף גאר נישט טראכטען פון אזוינע זאכען וואס זיינען ביי גאט אין די הענד.

ביידע שווייגען.

י ו א ל

צוויי וועגען זענען פאראן: איינער א שמאלער און דער אנדערער א ברייטער; פאר דיר, טאטע, איז דער ברייטער און פאר מיר דער שמאלער.

א ל י ה

עך, וואס ווייסט דיין טאטע? דיין טאטע נעהט סערמיגעס, וואס רעדסטו מיט איהם אזוינע ווערטער.

י ו א ל

ווייסט נישט טאטע וואו חוה האט זיך געהאדעוועט די גאנצע צייט?

א ל יה

שווייגט.

י ו א ל

ווייסט טאטע וואס כ׳וויל דיר נאך דערצעהלען?

א ל י ה

דערצעהל אזוינס, וואס זאל זיין דיין טאטען גרינג צו בענעהמען, עפעס פון דעם וואס ס׳טהוט זיך אויף יענער וועלט, דארט, אין יענע ווינקעלעך. וואס זאגסטו? נישטא דארט קיין פויערים מיט סערמיגעס, נישטא קיין שניידערס מיט נאדלען אין די לאַצען... וועסט דאך מסתמא פון שטוב נישט ארויסגעהן? כ׳וועל נאר א לויף טהאן דער מאמען וואס זאגען. אויב דו וועסט לער־

נען זאָלסטו דיין טהיר לאָזען אָפען, און טאַמער קומט ווער זאָלסטו זאָגען אז מען קומט באַלד.

י ו א ל

ענטפערט נישט, ער געהט אַריין צו זיך און פערמאַכט די טיר.

א ל י ה

ס'איז צו מערקען זיין אונרוהיגקייט, ער טהוט אָן זיין קאַפּטען געהט שטיל צו יואל'ס טהיר און עפענט זי פאָרזיכטיג.
זאָל זיין אָפען ביז כ'וועל קומען. טאָמער פרעגט ווער זאָלסטו זאָגען מען קומט גלייך.

געהט אַרויס.

י ו א ל

ער הויבט אָן לערנען מיט גרויס חשק ביי דער גמרא, זיין געזאַנג צוגיסט זיך איבער'ן גאַנצען שטוב. דאָס געזאַנג רייסט זיך פּלוצלונג איבער. ער גיט אַ ציטער, ווי אימעצער וואָלט איהם הינטען אַרום איבערגעשראָקען. ער געהט אַרויס אין דעם פאָדערשטען צימער, בלייבט שטעהן אין מיטען שטוב פערקלערט, ער הויבט אָן צו רעדען, פונקט ווי נעבען איהם זאָל שטעהן אַ צווייטע פערזאָן.
ווער האָט דיך געבראַכט אהער צו פערפיהרען מיך פון גלייכען וועג?

ער קוקט אין פענסטער מיט טיעף פערבענקטע אויגען.

ח ו ה

קומט אריין. זי איז בלאַס, די אויגען פערוויינט, זי בלייבט שטעהן נעבען טיר די אויגען צו דער ערד געזונקען.

י ו א ל

קעהרט זיך אָב מיט'ן פּלייצע צו חוה'ן, מאַכט איניגע טריט פאָראויס צו זיין חדר און בלייבט שטעהן.

ח ו ה

רעדט שטיל, ניט אויפהויבענדיג די אויגען.
מאכסטו גערעכט דיין טאַטען מיט דיין מאַמען?

יואל

שווייגט.

חוה

איהר שטימע ציטערט.

זיי טרייבען מיך ארויס פון שטוב. זיי ווילען נישט, דו זאלסט מיך זעהן. יואל, אויב דו ווילסט די תורה לערנען טא לערען זי; נאר בעט ביי דיין טאטען און דיין מאמען זיי זאלען מיר לאזען זיין ביי אייך אין שטוב, איך זאל נישט דארפען שטעהן הינטערן פענסטער. כ'האב זיך דערוואוסט, דער רב וויל דיך פערקנס'ען מיט זיין טאכטער. דו ווילסט נישט.

יואל

לערנען וויל איך.

חוה

כ'האב געוואוסט, אז דו ווילסט תורה לערנען, דעריבער בין איך אזוי לאנג צו אייך נישט געקומען, אבער...

יואל

געהט שנעל אריין צו זיך אין צימער. צושאקעלט זיך איבער דער גמרא ארויסגעבענדיג קולות, וואס זיינען מעהר עהנליך צו אויסגעשרייען פאר טיפען וועהטאג איידער צו א ניגון פון דער גמרא.

חוה

שפארט זיך אן ביים זייט פון יואל'ס טהיר און הערט זיך צו.

יואל

די מאמע וועט באלד קומען.

חוה

לערען, לערען די תורה און איך וועל נאר צוהערען צו דיין שטימע.

יואל

וואס גיט דיר מיין קול?

חוה

דאס גאנצע לעבען גיט מיר דיין קול וואס קלינגט ביים לערנען די תורה... ווען כ'בין נאך א קליין קינד געווען האב איך זיך צו דיר

געצויגן. געדענקסט ווי מיר האָבן ביידע געוואַקסן... האָט מיר אָבער דיין מאַמע ווייט, ווייט אוועקגעשיקט. בין איך אין דער פרעמד געוואַקסן און מיט מיר איז דיין לויטערער פּנים געוואַקסן. אַז איך בין גרעסער געוואָרן האָב איך אַלץ אַ וועג געזוכט ווי אַזוי צו קומען צו דיר... דו האָסט דאָ די תורה געלערנט און איך האָב דאָרט שטענדיג פאַר זיך אַליין אַ ליעד געזונגען, אַליין פאַר זיך פלעג איך זינגען און מיר האָט זיך אויסגעדוכט: דו ווערסט אַ ווייל־שטיל ביי דער גמרא און הערסט זיך צו, און אַז איך ווער שטיל קומסטו צו געהן און גלעטסט מיר איבער מיינע האָר, קוקסט מיר גלייך אין די אויגען אריין, זאָגסט גאָר נישט און איך פערשטעה שוין, דאָס ווילסטו כ׳זאָל ווידער זינגען... זינג איך ווידער.

וואַקסט אַ־בלום אין גרינעם גאָר־טען,
וואַקסט און ווייסט נישט ווער זי איז ;
זינגט אַ פויגעל אין די צווייגען
קלינגט זיין קול איהר האָ־ניג זיס...
וואָר־זשע ביזטו פויגעל ליעבער?

י ו א ל

אויב דו וועסט נישט שווייגען וועל איך באַלד אַנהויבען שרייען ביז מענשען וועלען אָנלויפען!...

ער געהט אַרויס אין דעם פאָדערצימער פאַרביי חוה׳ן, געהט אויף און אָפּ.

ח ו ה

און אַז מענשען וועלען זיך צוזאַמענלויפען וועל איך צו זיי זאָגען: אָט איז מיין חתן און מיין געליעבטער, ברענגט די חופּה אַהער, טהוט מיר אַ שלייער אָן, זאָל אונז די גאַנצע שטאָדט צו דער חופּה פיהרען

י ו א ל

ווען דו ביזט אַ קליין קינד געווען און ביי אונז אין שטוב געוואַקסען, האָב איך געמיינט דו ביזט מיינע אַ שוועסטער, איצטער דערקען איך דיך נישט. איך וויל דו זאָלסט זיין חוה... מיינע

א קליינע שוועסטער... ווי דעמאָלט, א שוועסטער.

חוה

זי ציהט זיך צו איהם, בלייבענדיג זיצען אויף איהר אָרט. דאָס געזיכט דריקט אוים טיעפע ליידען.

יואל

וואָס האָבען מיר געלערענט? ווי האָבען מיר געלערענט? א בוים אז ער וואקסט ביים זייט וועג און דו געהסט אין מיטען וועג — נישט קעהר דיינע אויגען אין א זייט — נישט זאָג: ווי שעהן איז דער בוים! ווי פיין איז דער בוים! וועה צו דעם וואָס קעהרט אָפּ אויף א רגע זיין הארץ... וועה, וועה — —.

חוה

יואל, כ'וויל דיין שוועסטער זיין. יואל, פערטרייב פון זיך נישט דיין עלענדע שוועסטער, זי קאָן אָהן דיך נישט לעבען. האָב איך מיין טאַטען פערלאָרען, מיין מאַמען פערלאָרען — טרייב מיך דו נישט פון זיך. איך וויים נישט וואָס אין דער הייליגער תורה שטעהט. צי דען איז דאָרט געשריעבען, אז אויב א עלענדע שוועסטער גאַרט צו איהר ברודער, שטאַרבט פאַר איהם, זאָל ער זי פערשטויסען פון זיך? זאָג מיר, שטעהט אין דער הייליגער תורה אזוי געשריבען — וועל איך פון דיר אוועקגעהן, ווייט, ווייט אין דער וועלט אריין — און וועל אין דער שטיל וויינען — און קיינעם, קיינעם וועל איך נישט זאָגען וואוהין איך געה און וואָס איז מיין געוויין. כ'וועל אלעמען דערצעהלען, אז כ'האָב אמאָל א מאַמען געהאַט איז זי יונג געשטאָרבען, ווען כ'בין נאָך א קינד געווען, קיין שכל נישט געהאַט צו וויינען, איצטער בין איך אויסגעוואַקסען און האָב דערפיהלט אז א עלענדע יתומה בין איך, אָהן א היים און אָהן א מאַמען. זאָל איך פון שטוב ארויסגעהן? זאָל איך? טאָ לאָז מיר כאָטש ביז נאַכט וואַרטען, ווען ס'וועט פינסטער ווערען, קיינער זאָל נישט זעהן ווען כ'וועל פון שטאָדט ארויסגעהן.

יואל

חוה, חוה... וויין נישט, וויין נישט...

חוה

נעהמט צאַרט אַרום זיין קאָפּ, ער וועהרט זיך ניט.

נאָר ביז נאכט זאָלסטו מיר לאָזען דאָ פּערבלייבען, נאָר ביז נאכט. כ'וועל פון שטאָדט ארויסגעהן, קיינער זאָל נישט וויסען וואו מיין געביין איז אהין געקומען...

יואל

צושטרייט.

בלייב ביי אונז, מיין געלעגער וועל איך דיר אבטרעטען, אליין וועל איך זיך אין בית־המדרש בעהאלטען.

חוה

קושט זיין קאָפּ דורשטיג און שטיל.

יואל

ציטערט, ציהט זיך צו זיין צימער, שעפּטשעט.

חוה, די גמרא וויינט... די תורה וויינט... לאָז מיר, חוה...

חוה

כ'בין ביי אייך אין שטוב געוואקסען... געבען דיר געוואקסען... א קליין קינד געוועזען...

יואל

פון וואנען ביזטו געקומען?

חוה

איך וויים נישט. איך וויים נישט... מיר האָט זיך געדוכט, איך וואקס ערגעץ אליין אין א טיעפען טהאָל און קיין וועג פון איהם ארויסצוגעהן איז נישטאָ. און פויגעל פליהען דורך, אין דער הויך איבער מיין קאָפּ זינגענדיג און פערשווינדען, זינגען און פערשווינדען. און אמאָל האָט זיך דאָס זינגען צו מיר פון יענעם זייט טהאָל געטראָגען און כ'האָב אהין נישט געקענט דערגרייכען, פערשטעלט געוועזען פון אַלע זייטען... האָט זיך מיט אמאָל דער טהאָל אויפגעהויבען און כ'האָב דיך דערזעהן — און דיין קול האָט עס אזוי שעהן געקלונגען...

י ו א ל

שעפטשעט.

וואו בין איך?...

ח ו ה

מיר דוכט, איך שטעה אין גרינעם גאָרטען און ביימער און בלומען ארום, און דו שטעהסט אין מיטען גאָרטען און דאָס ליכט פון דיין פנים שטראהלט און בעלייכט אלץ ארום, אלץ ארום.

י ו א ל

איז עס דעמאָלט דיין געשטאַלט געווען? איז עס דעמאָלט דיין שאָטען געווען, אין די פינסטערע נעכט — אין דעם אַלטען בית־מדרש?... כ׳בין פאר מיין ליכט געזעסען, אלץ ארום מיט שאָטענס בעדעקט; האָט זיך פון צווישען די ספרים א ליכטיגקייט בעוויזען, בעלויכטען אלץ ארום. און אין מיטען בית־המדרש האָט זיך דאָס גע־שטאַלט בעוויזען, א הייליג געשטאַלט, וואָס האָט אלץ ארום בעלויכטען... אַז מיין קאָפּ איז מיעד אויף דער גמרא גע־פאַלען, די אויגען פערמאכט, דעמאָלט האָט מיינע גליעדער פון אלע זייטען א ליכטיגע וואַרעמקייט ארומגענומען, און פון אָרון־קודש ארויס פלעגט צו מיר א לויטער געשטאַלט ארויסשיינען, און אויף דעם האָט די שכינה גערוהט, אין אלע ווינקעלעך איז ליכטיג גע־וואָרען... נאָר ביי נאַכט איז עס געווען, נאָר ווען כ׳בין מיעד גע־ווען איז עס געשעהן; נאָר ווען כ׳פלעג... קום, דו הייליג געשטאַלט! קום פון וואַנען דו ווילסט; קום פון וואַנען דו קענסט. מיר איז ווידער פינסטער ארום. איך בין מיעד און מיר איז פינסטער. בעוויז זיך ווידער צו מיר — פון די הייליגע ספרים ארויס; פון די לויטערע ווערטער אַרויס... אָדער כ׳וועל מיינע אויגען פעסט פערמאכען און לויפען אין בית המדרש אריין...

וויל זיך בעפרייען פון איהר, נאָר ס׳זעהט אויס ווי ער האָט גאָר זיינע כוחות פערלאָרען.

ח ו ה

יואל, יואל...

לאָזט זיך אַראָפּ צו זײַנע פיס, פערדעקט איהר געזיכט מיט איהרע הענט.

י ו א ל

ווי איהם וואָלט פעהלען לופט צום אָטהעמען, שעפּטשעט: „צו־ריק, צוריק“... ער איילט צו זיך אין צימער אריין, ער בעהאַלט זיין קאָפּ אויף דער אָפענער גמרא. זיין גאַנצער קערפּער שווידערט.

ח ו ה

גלייכט זיך לאַנגזאם אויס. איהר געזיכט, פערדעקט מיט די הענד: געהט שטיל אַרויס פון שטוב.

י ו א ל

הויבט אויף זיין קאָפּ, ברייט אויס זיינע הענד, ווי ער וואָלט ביי אימעצען בעטען רחמים. געהט אַרויס אין דעם פאָדער־צימער, בלאַס און מיעד, קוקט צום אָרט וואו חוה איז געזעסען, רעדט לאַנגזאם, פער־קלערט, זיין קול ציטערט.

וואו איז דאָס ליכט?... וואו איז דאָס ליכט?...

א ל י ה

קומט אריין פרעהליך. בעמערקענדיג יואל'ן טרעט ער אָפּ אין אַ זייט מיט גרוים דרך ארץ, שטעהט אַ ווײַלע אין אַ זייט, קוקט מיט פאַרכט צו יואל'ן ניט רעדענדיג קיין וואָרט. ער זעצט זיך שטיל צו זיין טיש, פרובט זיך פערנעהמען מיט זיין אַרבייט.

י ו א ל

געהט צו אליה'ן, ניט אויפהויבענדיג די אויגען, פאלט אליה'ן אויפ'ן אַקסעל ווי אַ קליין קינד, רעדט מיט אַן איינגעהאַלטענער שטימע.

העלף דיין קינד, ס'האָט דעם וועג פערלאָרען.

א ל י ה

ביזט גענוג פרום; פרימער פון דיין טאַטען.

י ו א ל

בעט רחמים פאר דיין קינד ס'זאָל צוריק דעם וועג געפינען...

א ל י ה

וואָס קען וויסען א שניידער וואָס נעהט סערמיגעס?

יואל

דיים פון מיר מיינע קליידער אראָפּ, כ'האָב קיין כח נישט...

אליה

דערשראָקען.

דיין טאַטע איז אַן עם־הארץ... ער ווייסט נישט...

יואל

צוריים מיינע קליידער אויף מיר... דאָס געשטאַלט איז פערשוואונדען... דאָס היילינע געשטאַלט...

ווייזט אויף אליה'ס אקסעל.

אליה

קוקט צו איהם פערלאָרען.

דריטער אקט.

אַ קלײנער בית המדרש. שפּעט בײ־נאַכט. רעכטס, אין מזרח־װאַנד, אַן אָרון קודש מיט טרעפּלעך ארויפצוגעהן צו איהם; אַנ׳עמוד װאו ס׳ברענט אַ גרויסע געלע יאָהרצייט ליכט; נעבען איהר דערברענען אַ פּאָר קלענערע ליכט. אין מיטען בית המדרש אַ בימה. בײ די װאַנד טישען לאַנגע, איבער זײ הענגען לאָמפּען אויף שטריקלעך, נעבען די טישען — בענק. אין מזרח—שטענדערס. אין דער מזרח װאַנד פון בײדע זײ־טען אָרון קודש צו צװײ פענסטער, אין דעם הינטערגרונד — דרײ פענסטער. לינקס אַ טיר אויף דער גאַס, נעבען טיר אַ האַנד־פאַס, פון בײדע זײטען טיר הויכע אויװענס. אויבען, איבער דער טיר ציהט זיך אַ פערמאַכטער באַלקאָן מיט גראַטעס — אַ װײבערשע שול, די פענסטערלעך פון װײבער־שול זענען פערהאנגען מיט רויטע, װײסע פאָרהענגלעך. ס׳איז גאַנץ שטיל. דער בית־מדרש איז אין שאָטען איינגעהילט. ס׳הערט זיך דאָס מאָנאָטאָנע בעזאַכטע טיקען פון דעם גרוי־סען שאפקע זײגער, װעלכער שלאָגט שפּעטער אַביסעל, מיט אַ הײזעריגען קלאַנג — עלף. ערגעץ װאו גרילצט ארוים אַ גריל פון אַ שפּאַלט ארוים און װערט װידער שטיל. פון האַנד־פאַס טריפּט אָהן אויפהער דאָס װאַסער, טריפּט און קלינגט אָפּ אין דעם פּוסטען בית מדרש. אויפ׳ן באַנק אויף דער בימה שלאָפט דער אַלטער אונטער־שמש אין אַ קנויל איינ־געדרעהט. אויבען, אויפ׳ן װײבער־שול הערט זיך אַ געריוש פון אַ טיר עפענען און שפּעטער אַביסעל טריט.

חוה

בעװײזט זיך אין אַ פענסטערל פון װײבער־שול. פון דער

דונקעלהייט טוילט זיך אַרויס איהר בלאַס געזיכט. זי בייגט זיך אַרויס אויפ'ן בית מדרש און איהרע אויגען, בענקניש־פולע, זוכען נייגעריג אויף אַלע זייטען. רופט שטיל:

יואל, וואו ביזטו?... יואל, וואו ביזטו...

עס דערהערען זיך טריט און אַ שמועס הינטער דער טיר. אין בית־המדרש קומען אריין דריי יונגע בחורים: בער'טשע, חיים'־טשע און נחום'טשע, געהען אַלע צו דער הינטערגרונד וואַנד.

ב ע ר ' ט ש ע

דער מיטעלסטער פענסטער פון דער צפון וואַנד קומט גלייך אויס אנטקעגען אסתר'ס פענסטער.

קוקט אין פענסטער.

ח י י ם ' ט ש ע

ניטאַ יואל. אַזוי וואַלט ער נאָך איצטער געלערנט מיט התמדה.

נ ח ו ם ' ט ש ע.

אַט, אויפ'ן שטענדער, נעבען ארון קודש, ליעגט זיין גמרא, ער האָט נאָך גאָר ניט לאַנג געמוזט זיין דאָ. פערקוקט אין ספר. ס'גאָר דער רמב"ם.

ח י י ם ' ט ש ע

אַ סימן אַז ער איז נאָך דאָ געוועזן פריהער אביסעל; ביינאַכט לערנט ער שטענדיג דעם רמב"ם.

נ ח ו ם ' ט ש ע

אַ שאַד וואָס כ'האָב איהם ניט געזעהן היינט ווי ער זעהט אויס.

ח י י ם ' ט ש ע

ער לערנט פוסקים, דער רב וועט איהם געבען סמיכה היינט אויף די תנאים. מע זאָגט, ס'וועלען זיין נאָך רבנים אויף די תנאים, אַלע וועלען איהם פאַרהערען און די סמיכה חתמה'נען.

ב ע ר ' ט ש ע

קומט אהער, קומט אהער! אסתר האָט ארויפגעצויגען דאָס פאַר־האַנגעל פון איהר פענסטער און קוקט אויף דער גאַס ארויס.

ביי די ווערטער בעווייזט זיך חוה ווידער אויבען. בלייבט דאָרט אַזוי, די גאַנצע צייט פון זייער שמועס, צוהערענדיג זיך אָנגעשטרענגט.

ח י י ם ׳ ט ש ע

ער קוקט אין אַ צווייטען פענסטער.

אַט איז דער גאַנצער בית־הרב. די טישען פערשפרייט מיט שבת־דיגע טישטוכער, דער רב שפּאַציערט אום אונטער׳ן האנד מיט זלמן דעם גבאי. אַט, האָט די רביצין אוועקגעשטעלט א פלעשעל משקה אויפ׳ן טיש...

ב ע ר ׳ ט ש ע

זי קוקט נאָך אלץ ארויס; זעה, ווי זי איז בלאס.

נ ח ו ם ׳ ט ש ע

פון דער לבנה איז זי בלאס.

ב ע ר ׳ ט ש ע

זעה, זי ווישט די אויגען.

נ ח ו ם ׳ ט ש ע

ווייסט, אז אין בית־המדרש איז ליכטיג קען מען נאָך אונז בעמערקען אז מיר שטעהען אין פענסטער און קוקען, רוק זיך אביסעל אָן א זייט.

ח י י ם ׳ ט ש ע

די רביצין האָט אוועקגעשטעלט אויפ׳ן טיש א טעלער מיט שווארצע לעקאך...

ב ע ר ׳ ט ש ע

זעהסט, ווי זי איז אומעדיג...

נ ח ו ם ׳ ט ש ע

האָסט גאָר נישט גערעדט מיט איהר?

ב ע ר ׳ ט ש ע

מיט ווען?

נ ח ו ם ׳ ט ש ע

מיט אסתר׳ן. אפשר קוקט זי עס דיך אוים?... שעמסט זיך פאר

מיר? נאַר, פאַר מיר האָסטו זיך נישט וואָס צו בעהאַלטען, איך ווייס דאָך אַלצדינג, פאַר מיר מעג מען אַלצדינג דערצעהלען.

ח י י ם ׳ ט ש ע

די רביצין האַלט אין איין דערלאַנגען צום טיש.

ב ע ר ׳ ט ש ע

זעה נאַר, ער בעלעקט זיך אזש דאָרט, ט׳באַלד די שויבען אויס־שלאָגען.

נ ח ו ם ׳ ט ש ע

פאָלג מיר, געה ארויס, זי וואַרט עס אויף דיך, קוקט דיך אויס, פערגנב׳ה זיך אַזוי ביים וואַנד ווּעסטו ארויסקומען גלייך צו איהר פענסטער.

ב ע ר ׳ ט ש ע

וואָס איז די פעולה, אַז איהר פענסטער איז פערמאַכט.

ח י י ם ׳ ט ש ע

ווּעסטו שטילערהייד אָנקלאַפּען, ווּעסט זעהן זי וועט דיר עפענען דעם פענסטער.

ב ע ר ט ש ע

האָסט דען געהערט פון וואָס מיר האָבען גערעדט?

ח י י ם ׳ ט ש ע

כ׳ווייס אַליין, אַז איהר פלעגט זיך טרעפען אויפ׳ן ווייבער־שול.

ב ע ר ׳ ט ש ע

און מעהר ווייסט קיינער ניט?

ח י י ם ׳ ט ש ע

אפשר ווייסט נאָך ווער — נאַר איך האָב קיינעם נישט דער־צעהלט. קוקט, זי האָט געעפענט דעם פענסטער. פאָלג מיר בער־טשע געה ארויס.

נ ח ו ם ׳ ט ש ע

פאָלג מיר געה ארויס, האָב קיין מורא נישט.

ב ע ר ׳ ט ש ע

פערצווייפעלט.

כ'וויל זי גאַר נישט זעהן, זי וועט באַלד אַנהויבען וויינען. ביז נעכ־טען האָט זי נאָך גאָר נישט געוואוסט, אז מען וויל זי פערקנס'ען מיט יואל'ן.

נחום'טשע

זי מוז נישט וועלען, ווייל זיין טאַטע איז א שניידער.

חיים'טשע

פּאָלג זיך, געה ארויס צו איהר; זאָג איהר אין דער שטיל, זי זאָל נישט וועלען. זי זאָל בעטען נאָך אויף א פּאָר וואָכען אָבלעגען. געה, נאַר.

שטופּט איהם.

בער'טשע

איהר זאָלט דאָ אויף מיר וואַרטען.

ער געהט ארויס אויף די שפּיצען פינגער.

חיים'טשע

אָט, וועלען מיר באַלד זעהן ווי ער וועט זיך דורכ'גנב'ענען ביים וואַנד צום פענסטער, קום. זיי איילען אין דער זייט פון ארון־קודש, קוקען אָנגעשטרענגט אין די פענסטער, געהענדיג פון איין פענסטער צום אַנדערן.

חיים'טשע

מיר דוכט, דער רב געהט ארויס, דער רב מיט זלמן דעם גבאי, ער וועט איהם נאָך כאַפּען. זיי זיינען ארויסגעגאַנגען!

נחום'טשע

אָט איז ער, מען וועט איהם כאַפּען... אָט, איז ער אנטלאָפען גע־וואָרען! זעהסט, אסתר האָט זיך דערשראָקען און אראָפּגעשפּרונ־גען פון פענסטער. אוּף! ווי זי האָט זיך דערשראָקען... זי האָט געמוזט געבען א געשריי.

חיים'טשע

ער האָט באַלד בעדאַרפט ארויסגעהן, ווי נאָר זי האָט דעם פּאָר־האַנגעל אראָפּגעצויגען.

ס'הערט זיך רעדען הינטער'ן טהיר.

נחום׳טשע

טרעט אָב פון פענסטער.

דער רב געהט אהער! מיט זלמן דעם גבאי, וואָס קענען זיי עפּעס געהן אהער? אפשר האָט מען אונז בעמערקט קוקענדיג?

דער רב, נאָך איהם זלמן גבאי, קומען אריין.

חיים׳טשע

קום ארויס צו איהם, מיר וועלען איהם זאָגען, ער זאָל אין פענסטער אנקלאַפּען.

דער רב

דאָ איז דער בעסטער אָרט, די רבי׳צין דארף גאָר אזא שמועס נישט הערען... וועגען אזוינע זאכען זאָל מען גאָר אין בית־מדרש אָברעדען... ווער לערנט עס נאָך אזוי שפּעט?

חיים׳טשע

דאָס זיינען מיר, רבי, מיר געהען שוין א היים.

דער רב

וואויל, וואויל, קינדערלעך, מע ווייסט, אז איהר לערנט א סך, מען ווייסט.

זלמן גבאי

ביים עמוד.

א שעהנע יאָהר־צייט ליכט, ריינער וואקס.

די בחורים

צוזאַמען.

א גוטע נאכט, רבי!

געהען אַרויס.

דער רב

א גוטע נאכט — א גוטער יאָהר! עפּענט אויף דעם ספר וואָס ליעגט ביים ארון־קודש אויפ׳ן שטענדער. דער רמב"ם; אָך, דער רמב"ם — זאָג איך, נאָך א יאָהר, נאָך צוויי, וועט מיט איהם די וועלט אויף זיין, ס׳איז נישט קיין קליינינקייט.

ז ל מ ן

אָבער גויטהען א שטאָדט, רבי, קען מען נישט. ס׳איז נאָך צו פריה. זאָל זיך דער רבי לעבען הונדערט און צוואנציג יאָהר; שטאָדט האלט אייך מיט יראת הכבוד, מיט׳ן גרעסטען דרך־ארץ. אז אייע־רער און איידעם וועט בלייבען נאָך אייך איבער הונדערט אין צוואנציג יאָהר און וועט ווערט זיין צו פערנעהמען אייער שטוהל — וועט דעמאָלט קיינער נישט האָבען דאגעגען: דער בית־הרב זאָל זיך בלייבען ווי געוועזן און דער כסא אויף דער אייגענער...

ר ב

איהר ווייסט ווער יואל איז?

ז ל מ ן

קיין סמיכה האָט ער נאָך אויך נישט. ווי קען מען עס פערלאנגען פון א שטאָדט אז מען זאָל איהם ארויסגעבען א כתב? ס׳איז שווערלעך.

ר ב

היינט צו די תנאים, בלי נדר, היינט וויל איך זאָלען זיין די תנאים, זאָל איהם שטאָדט פערהערען. איך וועל איהם סמיכה ארויסגעבען פאר שטאָדט — פאר גאנץ שטאָדט. היינט, וויל איך זאָל דער פונדאמענט געלעגט ווערען, מיין כסא זאָל בעגייט ווע־רען. דאָס וועט זיין דער נדן וואָס די שטאָדט וועט מיין קינד דער־לאנגען.

ז ל מ ן

שטאָדט האָט ברעה במזומנים דעם נדן פאר אייער טאָכטער צו גע־בען.

ר ב

איהר פערשטעהט. אז שמואל הנביא איז געוואָרען „א באַ־בימים“... איהר פערשטעהט? א באַ־בימים... דער כסא ווערט אלט, מוז מען איהם בענייען, נישט חלילה אליין מיין איך צו טהאָן.. מיט דער ־עה פון גאנץ שטאָדט, כ׳וויל חלילה נישט קיין מחלוקת. שלום, שלום... איהר פערשטעהט? א בא בימים... דער כסא ווערט

אלט, מוז מען איהם בענייען, נישט חלילה אליין מיין איך צו טהאָן... מיט דער דעה פון גאַנץ שטאָדט, כ׳וויל חלילה נישט קיין מחלוקת. שלום, שלוה... איהר פערשטעהט?

ז ל מ ן

מען מוז די זאַך גוט בעטראַכטען.

ר ב

איך וועל זאָגען, ווי דער חסיד יסוד עולם: את שור מי לקחתי? האָט אפשר, חלילה, שטאָדט טענות צו מיר? דרייסיג יאָהר גע־דיענט, עהרליך, מיט אמת גערדיענט.

ז ל מ ן

רבי, איהר דאַרפט עס נישט רעדען, איהר טאָרט חלילה קיינעם נישט חושד זיין פאַר אזוינע כונות. ווייסט איהר רבי, טהוט אליין אָהן הסכם פון שטאָדט.

ר ב

וואָס הייסט?

ז ל מ י

כ׳מיין איהר אליין זאָלט איהם ארויסגעבען א כתב.

ר ב

כ׳פערשטעה עס גאָר נישט, און דאָס קהל ה׳? און שטאָדט? א רודה זאָל איך זיין? ניין, ניין! ישמרני ה׳ — זאָל מיך גאָט איינ־היטען!

ז ל מ ן

כ׳מיין, שטאָדט וועט גאָר נישט האָבען געגען דעם — אי״ה ער וועט זיך וואַקסען ביי אייך אין שטוב. מען וועט פערגעסען אָן זיין טאַטען דעם שניידער...

ר ב

שטאַרק אויפגעבראַכט.

נישט, נישט! דאָס נישט: א יגיע כפים, גרעסער ווי א למדן. הס־מלהזכיר. כ׳קען עס נישט הערען, א י ך ב י ן ז י ך מ ש ד ך

מ י ט א ל י ה ד ע ם ש נ י י ד ע ר. איך, דער מרא דאתרא.

ז ל מ ן

כ'האָב גאָר נישט געמיינט, רבי, חלילה. איך, פערקעהרט, כ'זאָג שטענדיג, נישט דער בוים — נאָר די פּירות.

ר ב

געהט אום הין און צוריק שטאַרק אויפגערעגט.

נישט נישט... כ'האָב נאָר געוואָלט מיחד זיין מיין ווילען צו דעם ווילען וואָס לעבט אייביג, נאָר דאָס אליין... נישט נישט...

ז ל מ ן

כ'וועל געהן איבערשמועסען מיט נאָך עטליכע בעלי־בתים אפשר וועט מען בעדארפען שיקען נאָך א פּאָר רבנים.

ר ב

נאָך רבנים?

ז ל מ ן

זיי זאָלען זיי ביי די תנאים און אויך ביים פערהערען.

ר ב

צופריעדען נאָר דאָך אויפגערעגט.

דאָס יאָ. פאר מיר א גרויסער כבוד. מסכים, אויך מסכים. רבנים זאָלען זיין, זאָל די גאנצע וועלט וויסען. זאָל מען הערען און שטוי־נען, הערען און שטוינען! די וועלט וועט מיט איהם קלינגען. דאָס יאָ...

ז ל מ ן

זאָל מען אפשר אָפּלעגען ביז מאָרגען?

ר ב

איך וואָלט שטארק בעגערען היינט, שטארק בעגערען, עפּעס א רעיון טרייבט מיך איך זאָל עס טהאָן היינט... אפשר קען מען פון די נאָהנטע קהילות נאָך א פּאָר רבנים... ס'אי נאָך פאר האלבע נאכט. א רעיון שטויסט מיר, כ'זאָל דוקא היינט.

ז ל מ ן
וועל איך געהן איבעררעדען מיט שטאָדט, כל זמן דער עולם שלאָפט נאָך נישט.

ד ע ר ר ב
איך וועל געהן מבשר זיין — דעם מחותן מיינעם. געהן מבשר זיין.

ז ל מ ן
כ'וועל אייך אונטערפיהרען, רבי.

געהען ביידע ארויס.

ד ע ר א ל ט ע ר ש מ ש
כאַפּט זיך אויף, קוקט זיך אַרום, קראַצט זיך דעם קאָפּ, רעדט צו זיך אַליין.

האַ־האַ, שטארק איינגעשלאָפען, קיין נפש נישטאָ. גענעצט, רופט, ארומשלאָפענדיג זיך אַרום בימה. יואל, הא?... ער שוין אויך נישטאָ. ווער זשע האָט געקענט די לאָמפּען אויסלעשען?

זינגט מיט אַ ציטערנדע, הייזעריגע אַלטע שטימע.

אם אדו—ני לא יב—נה ב—ית
שוא עמ—לו בו—ניו בו;
אם ה' לא יש—מור עיר —
שוא שקד שומ—מר.

ער קוקט אויפ'ן זייגער און זינגט אונטערקנאַקענדיג מיט די פינגער.

שוא שקד שומ—מר שומ—מר... שוין באלד צוועלף דער זייגער...

זוכט עפּעס אין עמוד־קעסטעל.

י ו א ל
קומט אריין, צוטראָגען. זיין אויבער־בגד אָבגעשפּיליעט. ער לאָזט זיך גלייך צו זיין אָרט, אין ווינקעל נעבען ארון־קודש.

ח ו ה
בייגט זיך טיף אַרויס פון פענסטער.

ש מ ש

ווער געהט? ווער אי? הא, יואל? אויף א גאנצע נאכט מסתמא?

י ו א ל

שווייגט.

ש מ ש

דער וויפיעלטער משמד שוין היינטיגע וואך? ווארט, מיין קינד, כ'וועל דיר א גוט לעמפעל אנציינדען, ער ברענגט א לעמפעל פון דעם אנדערן זייט ארון־קודש, ווישט מיט'ן פינגער די גלאז, צינדט עס אן און הענגט עס אויפ'ן וואנד איבער יואל'ן, קוקט יואל'ן אין פנים אריין. די תורה, די תורה נעהמט צו די כוחות א־א, די תורה...

י ו א ל

צושטרייט.

דער רב געווען דא?

ש מ ש

כ'קען דיר, מיין קינד, נישט זאגען. מיאוס פערשלאפען.

י ו א ל

הא, קיינער נישטא....

ש מ ש

צופיעל, מיין קינד, איבער דער מאס, ס'פנים דיינס בלייך.. פערקוקט אין דעם ספר. האווא, האווא, אן ארענטליכער איד דיין טאטע... א רב ווייסט וואס ער טהוט.

י ו א ל

מאכט קליין דעם פייער פון לעמפעל.

ש מ ש

פאר וואס פערלעשסטו דעם פייער?

י ו א ל

קוקט זיך ארום.

איהר זעהט גאר נישט אין בית המדרש?

ש מ ש

וואס מיינסטו ?

י ו א ל

כ'מיין, איהר זעהט גאר נישט ?...

ש מ ש

וואס זאל איך זעהן ? דעם ארון קודש זעה איך; דיך זעה איך.

י ו א ל

הייסט עס גאר נישט...

זעצט זיך, שפארט אן דעם קאפ אויפ'ן ספר.

ש מ ש

דארפסטו אליין נישט בלייבען אויב עס שרעקט דיך. עס שרעקט דיך, וואס ? ביזטו מיעד, מיין קינד ? ביזטו פערשלעפערט, שפאר זיך צו אביסעל אויפ'ן בימה און דערנאך וועסטו לערנען ביז טאג.

י ו א ל

ווי פריהער צושטרייט.

דעם ארון קודש פערשליסט איהר ?

ש מ ש

ניין; וועט דען ווער גנבע'נען, חלילה, די תורות פון ארון־קודש ארויס ? אט, דרעמעל זיך דורך אביסעל — א גוטע נאכט, מיין קינד, א גוטע נאכט.

געהט צום טיר.

י ו א ל

פערשליסט די טיר פון דרויסען !

ש מ ש

וואס רעדסטו פאר א נארישקייטען ?

י ו א ל

כ'וועל סיי ווי אויף דער גאס נישט ארויסגעהן.

ש מ ש

רעדסט נארישקייטען, ווי פערשליסט מען עס א מענשען ?... א גו־טע נאכט !

גערט ארויס.

י ו א ל

ער מאַכט ווידער גרעסער דאָס פייער. ער קוקט זיך אַרום, ווי ער וואָלט נאָך אימעצען שפּירען אין בית המדרש.

ח ו ה

גאַנץ שטיל.

שרעק זיך נישט, יואל; איך בין נעבען דיר.

י ו א ל

פערוואונדערט, ניט וויסענדיג פון וואנען דער קול געהט. ער דרעהט אינסטינקטיוו אראָב דעם פייער אין לעמפּעל און בלייבט זיצען פערשטיינערט.

ח ו ה

דו לערן, לערן. איך וועל די גאנצע נאכט וואכען איבער דיר.

י ו א ל

ער מערקט חוה'ן. בלייבט זיצען אונבעוועגליך איינגעגראָבען אין ווינקעל נעבען ארון קודש.

ח ו ה

איך בין עס, חוה. אנטלויפסט פון מיר, בעהאלטסט זיך פון מיר. געדענקסט, האָסט דאָך מיר געהייסען איך זאָל בלייבען נעבען דיר. כ'זאָל פון דיר נישט אוועקגעהן...

י ו א ל

חוה...

ח ו ה

ביי אייך אין שטוב איז מיר פינסטער אָן דיר. ביז דו וועסט מיך נישט אוועקטרייבען וועל איך אלץ זיין נעבען דיר.

י ו א ל

וואָס ווילסטו פון מיר?

ח ו ה

דו שרעקסט זיך אזוי, דו ציטערסט... קיינער איז נישטאָ, כ'וועל צו דיר אראָבגעהן.

י ו א ל

חוה... ניין, נישט דו ביזט עס. ניין. ווער האָט אין בית המדרש אזוי פינסטער געמאַכט?

ח ו ה

אהע־ נעהנטער, צו מיר קום. נעהנטער, אהער קום, כ'וועל דיר אין פּנים אַנזעהן. און דו וועסט מיר זיין נעהנטער, קום צו מיר. זי ציהט איהרע הענד. אזוי נאָהנט בין איך פון דיר און דו דער־קענסט מיך נישט.

י ו א ל

ער פערדעקט זיינע אויגען.

בלייב דאָרטען.

ח ו ה

איך וועל צו דיר אראָבגעהן. איך וועל זיך ביי די טרעפּ פון ארון קודש זעצען און דו וועסט לערנען.

י ו א ל

בלייב דאָרטען, בלייב דאָרטען...

ח ו ה

איך געה צו דיר, איך געה צו דיר.

פערשווינדט.

י ו א ל

דו וועסט פאַלען!

ניט מערקענדיג חוה'ן מעהר אין פענסטער הויבט ער זיך אויף און נעהמט מיט שנעלע טריט ארויסגעהן פון בית המדרש, נאָר אין יע־נער רגע לויפט חוה אריין. ער פאַלט אין איהרע אָרעמס.

ח ו ה

יואל, מיין ליעבסטער; יואל מיין שעהנסטער, וואָס שרעקסטו זיך אזוי?

י ו א ל

ציטערט.

וואו בין איך?

ח ו ה

מיט דיין תוהן. איך וויל דו זאָלסט מיך אַזוי ליעב האָבען ווי דו האסט ליעב די תורה.

י ו א ל

רעד עס נישט.

ח ו ה

קושט איהם.

נאָך איין ווייל אינאיינעם מיט דיר. היינט דאַרף ביי דיר תנאים זיין מיט אסתר'ל דעם רב'ס, היינט. אָט באלד. לאָז מיר נעבען דיר בלייבען. שפּעטער וועל איך שוין נישט טאָרען. שפּעטער וועל איך שוין נישט זיין. וועסטו הערען ווי קליינע קינדער וויינען; קינדער וואָס קענען נאָך נישט רעדען, וויינען, זאָלסטו וויסען, אַז דאָס וויינען זיי עס אויף אונזער מזל און אויף אסתר'קעס. זי וועט מען אויך מיט געוואלד צונעהמען פון איהר געליעבטען... זי וועט אויך וויינען אין דער שטיל און קיינער וועט נישט הערען; קיינער וועט נישט וויסען... מען האָט אוועקגעשיקט, רבנים זאָלען קומען. דו וועסט א דרשה זאָגען צו די תנאים און אסתר'קע וועט זיצען אין דער שטיל און וויינען און קיינער וועט נישט וויסען פאר וואָס זי וויינט.

י ו א ל

ס'דוכט מיר כ'בין פון א בריק אין א טיפען וואסער אריינגעפא־לען און דאָס וואסער טראָגט מיך אלץ ווייטער פון ברעג, אלץ ווייטער פון דעם בריק.

ח ו ה

ווערגט זיך מיט די טרערען.

ווער רייסט דיך אב פון דער תורה? בין איך שולדיג? לאָז איך דיר נישט?

י ו א ל

ש־ש־ש, רעד נישט. מיין טאטענס שטוב איז שטענדיג געווען ליכ־טיג ווי אין גן־עדן, ווי פרייטאג ביי נאכט אין בית המדרש. שטענדיג

איז געווען ליכטיג ארום מיר. מיין טאטענס שטוב האט מיר שטענדיג ווי א בית־המקדש בעלויכטען. איצטער איז פינסטער... טהו תפילה פאר מיר, חוה, איך זאל זיך צוריק צו מיין פריהערדיגער היים אומקעהרען. ס'זאל זיך צו מיר צוריק דאס פריהערדיגע ליכט אומקעהרען...

חוה

זי וויינט אין דער שטיל.

יואל

ער וויל זיך פון איהר בעפרייען.

חוה

ער וויל זיך פון איהר בעפרייען.

נאך איין ווייל‏ע לאז מיר זיין לעבען דיר. נאך איין ווייל‏ע... ווי די תורה האב איך געמיינט וועסטו מיך ליעב האבען; ווי די תורה וועל איך דיך ליעב האבען... דו וועסט די תורה לערנען און איך וועל דיינע ליכטיגע אויגען קושען. איז דיר פינסטער ארום? האסטו די תורה פערלארען?... האט דיך די תורה פערשטויסען? קעהר זיך אום, יואל. אט דארט איז דיין ארט; אין ווינקעל, נעבען ארון קודש... דארט ברענט דיין לאמפ. זי פיהרט איהם צו זיין ארט, מאכט גרעסער דעם פייער. עפענט איהם אויף זיין ספר. אט איז דיין הייליגער ספר... אט איז דיין ארט ווידער... ליכטיג וועט דיר זיין...

זי געהט ארוים מיט שנעלע און שטילע טריט פון בית המדרש. לאזט אויפגעפראלט די טיר הינטער זיך.

יואל

עס שוידערט איהם פון קעלט. קוקט מיט בריוט געעפענטע אויגען צום טהיר, ווי נאך א צויבער־בילד וואס פערשווינדט פון איהם. מיט אונטערגעבראכענע טריט לאזט ער זיך געהן צו די טרעפלעך וואס פיהרען צום ארון קודש. ער קלויבט זיך ארויף העכער ביז צום ארון קודש. זיינע אויגען זענען נאך אלץ צום טיר געווענדט. ער פליאנטערט זיך מיט די הענד אן פרוכת: ס'זעהט אוים ווי ער וואלט זיך ווע־

לעָן דערקלויבען צו די טירלאך פון ארון־קודש און עפענען. די פיס ברעכען זיך איהם אונטער, ביז ער לאָזט זיך אין גאַנצען אראָב אויף דער ערד. שטיל. ס'הערט זיך נאָר דאָס טיקען פון זייגער. ערגעץ גרילצט אַ גריל.

ע נ ד ע.

נבלה

1906

פ ע ר ז א נ ע ן :

א ב ר ו ש , א געוועזענער פערד־הענדלער.
ב ר י י נ ע , זיין צווייטע ווייב.
ר י י ז ע ל , בריינע׳ס טאָכטער.
מ ע נ ד ע ל } אברוש׳עס קינדער פון זיין ער־
נ ח מ ה } שטער פרוי
ש פ ר י נ צ ע , אברוש׳עס ערשטע ווייב.
ג י ט ע ל .
ב ע ר י ל ח ז י ר .

ערשטער אקט.

ביי אברוש'ן.

אַ קעלער־וואוינונג פון איין צימער. אַ רונד־געוועלבטער שווארצער סופיט. די פענסטער קליין און איינגעבראָכען אין דער וואנד. ביי־טאָג איז דאָרט אויך האלב פינסטער. ניט ווייט פון טיר שטעהט אַ שווארצע הרובע. אין ווינקעל שטעהט אנ'אַלטע הילצערנע בעט. ביי די וועגד איז געמאַכט געוואָרען פון ברעטער טאַפטשאַנעס צום שלאָפען. די טיר עפענט זיך אין א פינסטער הייזעל, וואו עס שטעהען טרעפּ ארויסצוגעהן. אַ האַלב צובראָכענער טיש, א פּאָר בענקלאך. אויפ'ן וואנט א פּאָר אָבגעבראָכענע בילדער אָהן רעמלאך. פּורים צייט. נאַכט. דעם קעלער בעלייכט אַ קליין פעררויכערט לעמפּעל, וואָס הענגט אויפ'ן וואַנד.

א ב ר ו ש

ליגט אויף אַ געלעגער שכור, אין די זאכען, זיין כראָפּען הערט זיך איבער'ן גאנצען שטוב.

ר י י ז ע ל

א מיטעלער וואוקס. דאָס געזיכט מאָגער. די האָר אין אונרדנונג די מלבושים, ווי זיי וואָלטען הענגען אויף איהר. אויך איהרע באַר־וועסע פיס — צוריסענע קאַלאָשען. זי זיצט אויף אַ געלעגער און פלעכט זיך די האָר. נעמט ארויס פון קעשענע אנ'איינגעוויקעלט בריוו'ל און פּרובירט לעזען פאר'ן לעמפּעל.

א ב ר ו ש

הויבט אויף דעם קאָפּ. ניסט.

ר י י ז ע ל

בעהאלט דעם בריוו'ל, געהט צום טיש.

א ב ר ו ש

רעדט מיט א הייזעריגען קול.

הא ? וואס זאגסטו ?

ר י י ז ע ל

קיינער רעדט ניט צו אייך : ס'חלומ'ט זיך איהם.

א ב ר ו ש

די ערד האט שוין צו גענומען די מאמע דיינע ?

ר י י ז ע ל

שפייט אויס מיט עקעל.

א ב ר ו ש

אין דער מאמען דיינער זיצט א גלגול פון א וואלד גזלן ; אין דער מאמען דיינער. . . וואו איז זי געגאנגען, דיין מאמע, וואו ?

ר י י ז ע ל

ענטפערט איהם ניט. ברומט א ניגונ'לע אונטער'ן נאז.

א ב ר ו ש

וואס ברענסטו אומזיסט אויס די קעראסינע, וואס ?

ר י י ז ע ל

איהר קענט ניט שלאפען ?

א ב ר ו ש

זאג דיין מאמען... זאג דיין.... זאג....

ס'הערט זיך ווידער זיין כראפען.

ב ע ר י ל ח ז י ר

א געזונטער בחור. געלע האר. די היטעל אן א זייט. זיין געזיכט איז שטענדיג פרעהלעך. קומט פארזיכטיג אריין.

א הא ! די פופע איז אין שטוב ! געווארט אויף מיר, הא ?

ר י י ז ע ל

קערט זיך אב. רייסט ארויס איהר האנד.

געה, גאר אהען רחמנות דריקסטו !

ב ע ר י ל

ע, ע, רייזעלע — בעריל האט פיינד אומזיסט צו פראצעוועז גיב דיין האנט, שרעק זיך ניט. כ׳וועל מעהר ניט דריקען. עס געהט נאך ניט קיין בלוט ? ווייז וועל איך א קוש געבען, וועט ווערען די האנט צוריק געזונד.

ר י י ז ע ל

קאקעטיש.

האסט אין איהר א גרויסען חלק ארייננעלעגט ?

ב ע ר י ל

קוסט איהרע שפיצען פינגער.

אך, ווי זיס, ווי זיס! ציילט איהרע פינגער. איינס... צוויי... דריי.... פופע! דו ווילסט א פינגער׳ל ?

ר י י ז ע ל

קויף, וועסטו זעהן.

ב ע ר י ל

בעווייזט אויף איהר מיטעלסטען פינגער.

אט אויף דעם פינגער, גוט ?

ר י י ז ע ל

קויף וועסטו זעהן.

ב ע ר י ל

אבער א קיילעכדיג פינגער׳ל, גלאט, אהן א שום שטיינדעל ?....

ר י י ז ע ל

פערדרייטעלט זיך.

קויף, וועסטו זעהען.

ב ע ר י ל

קוקט אן רייזלען מיט א ערענסט פנים.

ר י י ז ע ל

וואס ביזטו אזוי אומעטיג געווארען ?

ב ע ר י ל

וואָלסט זעהן, פופּע, ווי כ'האָב היינט געקנאַטעלט צוויי מוזשי־
קעם !

ר י י ז ע ל

היינט ?

ב ע ר י ל

בייטאָג.

ר י י ז ע ל

פאַר וואָס ?

ב ע ר י ל

זיי האָבען זיך געבעטען.

ר י י ז ע ל

בעסער זאָג מיר, בעריל, ווען וועסטו קויפען דאָס, וואָס דו האָסט
געזאָגט ?

ב ע ר י ל

רו לאַכסט . . .

ר י י ז ע ל

איך לאַך גאָר ניט. קויף, וועסטו זעהן.

ב ע ר י ל

א פייער אויף זיי ! מען האָט פאַר דיר אָנגערעדט ? טפו,
ימח־שמם זאָלען זיי ווערען.

ר י י ז ע ל

אויף מיר ביזטו אין כעס ?

ב ע ר י ל

שווייגט אומעדיג.

ר י י ז ע ל

בעריל ?

ב ע ר י ל

„בעריל חזיר" כ'פערשטעה... מען האָט דיר אָנגערעדט און דו
הערסט זיך צו...

ר י י ז ע ל

איך? אויף מיר ביזטו אין כעס ? זאָג, בעריל ! נו, וואָס איז מיט'ן רינגעלע ?

ב ע ר י ל

שפּאַצירט אום שטיל.

ר י י ז ע ל

בערעלע, דו שרייבסט אליין בריעף ? דו קענסט שרייבען ?

ב ע ר י ל

איך ?.... איך שרייב אליין, אודאי שרייב איך אליין.

ר י י ז ע ל

דו האָסט א פיינעם האַנדשריפט. נעהמט ארויס פון קעשענע אַן' איינגעוויקעלט בריוו'ל. דאָס איז דיין כתב, בערעלע ? אוי בע־רעלע....

ב ע ר י ל

אויף מיין נאמנות, איך שרייב אליין, א פייער אויף זיי !

ר י י ז ע ל

וועמען שילסטו דו ?

ב ע ר י ל

איך ווייס וואָס איך שילט ; איך וועל שילטען און — איך וועל נאָך דעם שארבען אויף שפאלטען — זיי וועלען ביי מיר שרפ'־נען !.... דו האָסט געלעזען ?

ר י י ז ע ל

א שווערע האַנדשריפט. נאַ לייען מיר איבער, וואָס דו האָסט געשריבען.

ב ע ר י ל

עפענט דעם בריוו'ל.

נאָך וואָס זאָל איך לייענען ?

ר י י ז ע ל

איך וויל וויסען, וואָס דו האָסט דאָרטען אָנגעשריבען ? דיין נאָמען „בעריל“ האָב איך גלייך דערקענט, עפּענדיג, האָב איך

דערעזעהען. אַט איז ער... אמת ?

ב ע ר י ל

גיט איהר דאָס בריוו'ל.

נאַ, דו ווייסט אליין וואָס אין דעם איז געשריבען... דו ווייסט, רייזעלע ?

ר י יז ע ל

דו ווילסט בעריל זיין א גוטער ?

ב ע ר י ל

ווער האָט דיר געזאָגט, אז איך בין א שלעכטער ?

ר י י ז ע ל

אזוי, ; איך פרעג גלאט אזוי.

ב ע ר י ל

פון דיינעטוועגען ?

ר י י ז ע ל

פאַר מיר.

ב ע ר י ל

פון דיינעטוועגען וועט „בעריל“ אלץ טהאָן; אויב רייזעל וועט נאָר הייסען.

ר י י ז ע ל

זעהסט, איך בין באַרוועס.

ב ע ר י ל

האָסט גאָר קיין שיך ניט ?

ר י י ז ע ל

כ'האָב ניט. די מאַמע האָט זיי פארקויפט ; אפשר האָט זי זיי בעהאַלטען.

ב ע ר י ל

וואָס הייסט ?

ר י י ז ע ל

איך זאָל ניט קענען ארויסגעהען פון שטוב. און איך וויל בשום אופן ניט שלעפען זיך אין די גאַסען מיט די קוישען פיש.

ב ע ר י ל

א בייזער יאָהר אויף דער מאַמען דיינער!

ר י י ז ע ל

נו, וואָס?

ב ע ר י ל

שיך ווילסטו? ווּעסט האָבען שיך!

ר י י ז ע ל

מיט קנעפּלאך?

ב ע ר י ל

אפילו געשנירטע, אויב דו ווילסט.

ר י י ז ע ל

ווּעסט אויסגעבען מעהר ווי דריי רובעל?

ב ע ר י ל

נעהמט ארויס זיין טײַסטעריל.

זעה וויפיעל געלד, ס'וועט נאָך סטייען אויף שיך.

ר י י ז ע ל

פון וואַנען האָסטו עס אזוי פיעל געלד?

ב ע ר י ל

נעהם דיר, אויב דו ווילסט.

ר י י ז ע ל

די גאַנצע געלד?

ב ע ר י ל

אפילו אין גאַנצען, אויב דו ווילסט — איך בין „בעריל" דו פערשטעהסט! איך בין „בעריל חזיר", איך . . . איך האָב געלד, איך האָב אלץ, אלץ האָב איך.... איך בין „בעריל חזיר"! רייזעל זאָג, דו ווילסט א זייגער מיט א גאָלדענע קייט?

ר י י ז ע ל

וואו וועסטו נעהמען?

ב ע ר י ל

איך וועל קריגען, אויב איך וועל וועלען — דו ווילסט ? אבער זאָג !

א ב ר ו ש

כאַפּט זיך אויף, זעצט זיך אַנידער אָהן ווערטער.

ר י י ז ע ל

אַט האָסטו דיר, קוק איהם נאָר אָן.

ב ע ר י ל

א, ר' אבא....

א ב ר ו ש

מחום... מחום... מחום...

ב ע ר י ל

וויפיעל מאָהל האָט איהר היינט קידוש געמאכט ?

א ב ר ו ש

קראצט זיך אין קאָפּ.

בעריל ?

ב ע ר י ל

איהר האָט מיר ניט דערקענט?

א ב ר ו ש

כ'האָב דיר דערקענט... קריכט אראָב פון געלעגער. דאָס געזיכט שמור־ציג און מיט האָר בעוואקסען. כ'האָב דיר שוין דערקענט : מחום... מחום... זי איז נאָך ניטאָ ?

ב ע ר י ל

אויף וועמען ווארט איהר ?

א ב ר ו ש

אויף דער ארורה מיינער; אויפ'ן גלגול מיינעם. בעריל שטיפּט מיט רייזלען. די מאמע איהרע. בערעל ? דו האָסט מיט איהר עסקים! דו האָסט... זי איז ניט בעסער פון דער מאַמען איהרער. די ערד האָט זיי געדאַרפט ביידען אין איין טאָג פערנעהמען. ביידען אין איין טאָג... „יענע“ נו, טענה'ט, אז זי האָט אַנגעטהאָן מיינע

תחתונים; זי איז מיך מפרנס. כאַ־כאַ־כאַ, זי איז מיך מפרנס! פערשטעהסט?... און איידער איך האָב זי דערקענט בין איך דאָך פון הונגער אויסגעגאַנגען — פון הונגער — פערשטעהסט? וואָס זאָגסטו, בעריל, הא? ווער בין איך? דוכט זיך דער אייגענער אברוש וואָס פאַר צוואַנציג יאָהרען — פאַר צוואַנציג יאָהרען, ווי דו זעהסט מיך לעבען! דאָס איז דער אייגענער אברוש, וואָס מען האָט איהם גערופען „ר׳ אבא" ר׳ אב־בא — ווי דו זעהסט מיך לעבען! מיינע פערד זיינען געגאַנגען קיין פּרייסען — קיין פּרייסען — ווי דו זעהסט מיך לעבען; מחנות פערד — ווי דו זעהסט מיך לעבען... אַפּיצירען זענען אויף מיינע פערד געריטען... גענעראַלען — ווי דו זעהסט מיך לעבען — גענעראַלען! האָט מען שוין ניט געקענט שטאַרבען פון הונגער, הא? וואָס זאָגסטו, בעריל? דו זעהסט — קוק זי נאָר אָן... די מאַמע מיט דער טאָכ־טער... „האם עם הבת", ווי אין זמירות איז געשריבען — וואָס זאָגסטו, בעריל?

ר י י ז ע ל

ער רעדט און דער הונד בילט — איז אַלץ איינס.

א ב ר ו ש

חצופה! דו הערסט, בעריל, דו האָסט געהערט? כ׳האָב דאָך דיר געזאָגט, אז זי איז נישט בעסער פון דער מאַמען איהרער. זעצט זיך אויפ׳ן געלעגער, רעדט צו זיך אליין. ווי א חלום זענען אוועק מיינע גוטע יאָהרען, מחום... ווי א חלום.

ב ע ר י ל

קומט, אברוש, איך וועל געבען אריינצו׳כום׳ענען.

ר י י ז ע ל

ער האָט נעבאך גאָר געפּאַסט היינט.

א ב ר ו ש

בעווייזט אויף רייזעלס באָרוועסע פיס.

זעהסט, בעריל זי איז דאָך א באָרוועסע. די מאַמע איהרע האָט איהר דאָך די שיך פערקויפט. בעגראָבען האָסטו בעדאַרפט די

מאַמע דיינע, ע־ע־ס׳איז שווין איין מאָל א מאַמע. בעריל ?

ב ע ר י ל

וואָס ?

א ב ר ו ש

דו קענסט מיין טאכטער. מיין נחמה׳לען ? דאָס איז א קינד ! איהר שכל, דער פערשווין איהרער ! גרויס געלערענט ! כ׳בין פערטריבען געוואָרען פון גן־עדן פערטריבען געוואָרען... די טאָכ־טער אנטלויפט פון מיר איך זעה זי קיין מאָל ניט. אַ, ווער עס זיצט ביי מיר אין שטוב ! נחמה׳לע מיינע ! איהר פערשווין — א פרינצעסען, ווי דו זעהסט מיך לעבען !

ב ע ר י ל

ע.. ר׳ אבא ! איהר וויינט גאָר, פע, פע, עס פאַסט גאָר ניט פאר אייך.

א ב ר ו ש

ווישט די אויגען.

דו מיינסט, וואָס ? איך בין פערקויפט געוואָרען, צו דער משומדת פערקויפט געוואָרען, אריינגעפאַלען... מיין טאָכטער אנטלויפט פון מיר. גאָר נישט לאַנג האָב איך זי געזעהען... פון קלאָס געגאַנגען — מיט די מיידלאך געגאַנגען, ווי א שרעקנגע סאָלדאַטען זענען זיי געגאַנגען ־ שפּאַצירען מן הסתם האָט זי זיך נישט אומגעקוקט צו מיר. כ׳האָב זי דערקענט. א טאַטע, בין איך... פערקויפט גע־וואָרען..

ב ע ר י ל

נעהמט איהם פאר׳ן האַנד.

קומט, לאָמיר אביסעל אָבנעצען דעם גומען.

ר י י ז ע ל

וואוהין געהסטו ?

ב ע ר י ל

ווייסט דאָך וואוהין איך געה.

ר י י ז ע ל

און שיף ?

ב ע ר י ל

איך וועל באלד זיין צוריק...

ב ר י י נ ע

אַבגעריסען, קומט אַריין אין שטוב, טראָגט אויף די הענד צוויי קוישען.

א ב ר ו ש

איך וועל שוין זיין אין שטוב.. איך דארף שוין בלייבען אין שטוב, איך...

ב ר י י נ ע

וואוהין ? אזוי שפעט וואוהין ? ! בעמערקט בערל'ן בייט זי אום דעם טאָן. גוט אָווענד ! אוי, די כוחות געהן אוים — כ'פיהל גאָר ניט די הענד —אזא טאָג ! ס'איז שוין צו פיהלען דעם טאָג: — לאנג ווי אין זומער — אין דער ערד זאָלען זיי געהן ; פון גרגרת רייסען זיי ארוים. וואוהין שלעפסטו זיך אזוי שפעט... ווידער טראסקען אין טיר ביי־נאכט ? א ברכה פון גאָט, הא ?

ב ע ר י ל

פאר וואָס צופט איר, בריינע, אוים ר' אבא'ן דאָס גאנצע בערדעל ?

ב ר י י נ ע

איך קען ניט זעהען, ווי ער לעבט אויף דער וועלט, פאר אזוינע מענשען איז אויף דער וועלט קיין ארט ניטאָ... צו רייזל'ן. וואָס זיצטו די הענט אונטער די זייטען ?

ר י י ז ע ל

וואָס זאָל איך דיר טהאָן ?

ב ר י י נ ע

וואָס ? כ'וועל דיר באלד בעווייזען — וואָס...

ב ע ר י ל

געהט ארוים פייפענדיג עפּעס א ניגונ'לע.

ב ר י י נ ע

צו רייזלען.

מיט בערעלען האָסטו שוין עסקים — א לעבעדיגע וועל איך דיך בעגראָבען! נאקעט, אָהן א העמד וועל איך דיך לאָזען. אונטערן טיר הערט זיך א געשלעג. ווער איז דאָרט?

מ ע נ ד י ל

רייסט זיך אריין אין שטוב, פערמאַכט די טיר, טראָגט א זאַק אויפ'ן פּלייצע.

דער ממזר — א מפּלה אויף איהם! ער האָט מיך שיער ניט דערשטיקט.

ב ר י י נ ע

איהר האָט געזעהען אַנ'ארט אביסעל צום שלאָגען זיך — א טוידטע בין איך געוואָרען.

א ב ר ו ש

מענדיל?

מ ע נ ד י ל

און, אז מענדיל?

א ב ר ו ש

מענדיל!

מ ע נ ד י ל

וואָס?

ב ר י י נ ע

גיב איהם אויף א גלעזעל בראָנפען.

מ ע נ ד י ל

אז איך וועל וועלען, וועל איך געבען ביי קיינעם נישט פרעגען.

ב ר י י נ ע

פון מיינעטוועגען מעגט איהר זיך אלע שלאָגען קאָפּ אָן דער וואנד.

א ב ר ו ש

געהט צום זעקעל, עפענט איהם פאָרזיכטיג און קוקט אַריין.

א פעל... אליין אראבגענומען, א ?

ר י י ז ע ל

ווידער געבראכט צושלעפּען די נבלה אין שטוב אריין !

א ב ר ו ש

ביזט אליין א נבלה ! דאָס איז דאָך פינף רובל איז דאָך עס !

ר י י ז ע ל

ער וועט שוין אין גיכען ברענגען צו שלעפּען א גע׳פּגר׳טען פערד אין שטוב אריין.

מ ע נ ד ע ל

א גרויסע יחסנ׳טע. מיין יחסנ׳טע. באָרוועסע פּריצטע !

ב ר י י נ ע

צו רייזלען.

וואָס האָט דאָ געטהאָן בעריל־חזיר ?

ר י י ז ע ל

איך וויים ניט.

ב ר י י נ ע

איך וועל דיך א לעבעדיגען בעגראָבען — הערסט, ממזרת !

ר י י ז ע ל

גיב מיר אָב מיינע שיך.

ב ר י י נ ע

איך וועל נאָך פון דיר די העמד אויך אראָבנעהמען און די שטוב פערשליסען. איך וועל אוועקגעהן און די שטוב פערשליסען ! וועסט וויסען, אז איך בין דיר א מאמע — דיין טאטע ליגט אין דער ערד, וועל איך זיך נעהמען צו דיר.

מ ע נ ד י ל

רייזעל ! איך וועל דיר קויפען שיך. ווילסט, זאָג ?

ב ר י י נ ע

יסורים וועל איך פאר אייך אלע קויפען.

מ ע נ ד י ל

שלעפּט דעם זאק צו אברוש׳ען.

זעהסט, טאטע, ס׳א פעל!

ר י י ז ע ל

לויפט צו, שטופט איהם אפ.

לעג אוועק, זאג איך דיר! איך וועל דיר דיין קאפ צו פלעטען — פראביר נאר ארויסנעהמען די פעל.

א ב ר ו ש

חצופה!

מ ע נ ד י ל

ווארפט אב רייזלען צום טיש.

אוועק פון דאנען, בארוועסע כאליערע!

א ב ר ו ש

לאז זי, מיין קינד: זי איז נישט בעסער פון דער מאמען איה־רער. דאס איז דאך פינף רובל, איז דאך עס.

ב ר י י נ ע

מיט וועמען איך פינסטער אב מיינע יאהרען...

מ ע נ ד י ל

כאפט צו דעם זאק.

מיין צוכט... פרינצעסען. די פעל איז ריינער פון דיר מיט דיין מאמען אין איינעם.

זעצט זיך אין ווינקעל שטארק צוטראגען.

א ב ר ו ש

אוי נחמה׳לע מיינע, נחמה׳לע! פערטריבען געווארען פון גן־ערן בין איך פערטריבען געווארען... זי אנטלויפט פון מיר. האסט אפשר געזעהען, נחמה׳לע, הא, מענדיל?

מ ע נ ד י ל

שווייגט.

א ב ר ו ש

יא? מענדיל!

מ ע נ ד י ל

לאז מיך!

שטיל, יעדערער קוקט אין אַנ'אַנדער ווינקעל. א ב ר ו ש זיפצט.

א ב ר ו ש

הויבט זיך אויף, לאָזט אראָב דעם פייער פון לעמפּעל.

ב ר י י נ ע

פינסטער זאָל דיר זיין! שכור! ס'איז נאָך קנאַפּ פינסטער אין שטוב — וואָס טהוסטו? וואָס דרייסטו אראָב דעם פייער?

א ב ר ו ש

מען טהוט דאָך סיי ווי גאָר ניט.

ב ר י י נ ע

פון דיינע בראַנפען קאַרג — די כפרה זאָלסטו ווערען!

א ב ר ו ש

גזלן... רוצח... גזלן...

ב ר י י נ ע

איך וועל אייך קאַרמענען. ווערעם ווע'לען אייך עסען. דרעהט זיך ארום איבער'ן שטוב, ווי זי וואָלט וואָס זוכען. וואָלט איך אזוי וויסען וואו איהר וועט אהינקומען, ווי איך וויים וואָס כ'האָב גע־וואָלט טהאָן.

ר י י ז ע ל

געהט ארויס.

ב ר י י נ ע

וואוהין, משומדת?!

מ ע נ ד י ל

אין אַ ווייַלע אַרום צו בריינען.

דו מיינסט, אז כ'האָב מורא פאר דיר, מיינסטו? וואָס פאר א ווער־דע האָסטו ביי מיר? אזוי ווי גאָר נישט! כ'וויל דיך נאָר פרעגען איין זאַך, וויל איך דיך פרעגען.

א ב ר ו ש

מיין קינד, טשעפּע זיך ניט מיט איהר.

ב ר י י נ ע

פרעסער, זויפער!

מ ע נ ד י ל

איך האָב שוין פאַר איהר קיין מורא נישט — נאָר איך וועל ז י פרעגען איין זאך וויל איך ז י — פאר וואָס שלאָגט זי רייזלען? פאַר וואָס ? אזא גרויסע מויד און זי שלאָגט איהר? די שיך האָט זי ביי איהר צוגענומען — אַ מאַמע טהוט אזוי? ווען דו וואָלסט געווען מיין מאַמע, וואָלט איך דיך דערשטיקט — איצטער מעגסטו זיך קלאפען קאָפּ אָן וואנד אפילו צעהן מאָל אין טאָג— אָבער רייזלען זאָג מיר, פאַר וואָס שלאָגסטו רייזלען, זאָג? !

ב ר י י נ ע

רייזלען...

מ ע נ ד י ל

איך וועל זאָגען רייזלען — איך וועל איהר זאָגען, אז כ'וועל ניט לאָזען ז י אַנרירען... איך וועל ניט לאָזען — כ'וועל דעם קאָפּ צופּלעטען!... איך וועל איהר קויפען שיך... פאַר מיינע געלד וועל איך איהר קויפען — און דיר ווען מיר אויסהאַקען די ציינער דיינע... זאָג, פאַר וואָס שלאָג—סטו רייז—לען, אַ? !

א ב ר ו ש

פערטריבען געוואָרען פון גן־עדן... פערטריבען געוואָרען... נחמה־לע מיינע... דאָס איז דאך אַ „מענש“, דער פערשוין איהרער; דער „גאַנג“ איהרער.

ב ר י י נ ע

די כפרה זאָלסטו געהן אין איינעם מיט דיין טאַכטער!

א ב ר ו ש

חצופה! דו הערסט, מענדיל? פאר וואָס שילסטו עס זי, האַ? חצופה! חצו־פה! ביזט דאך איהר מינדסטען נאָגעל ניט ווערט! ווי האָסטו עס העזה זי צו שילטען, האַ? !

ב ר י י נ ע

שכור! דיין טאַכטער אנטלויפט דאך פון דיר; זי שעמט זיך דאך צו קוקען אין דיין מיאוס'ע צורה אריין.

א ב ר ו ש

זי האָט מורא פאַר דיר. ביזט דאָך א רוצח, א וואַלד־רוצח; זי האָט מורא, זי... מיין נחמה׳לע שעמט זיך ניט. וויינט. ג׳ניין, מיין נחמה־לע שעמט זיך ניט... זי האָט מורא... מו—רא האָט זי!... איך בין דאָך איהר טאַטע.. זי האָט פאַר מיר מורא... א גזלן ביזטו, א וואַלד־רוצח ביזטו. זי שעמט זיך ניט מיט איהר טאַטען!...

ב ר י י נ ע

וועה צו דיר. — אַלטער שכור. ס׳איז דאָך דיר מיאוס אין צורה צו קוקען...

א ב ר ו ש

ווי א חלום אַלץ אוועק... ווי א חלום...

ר י י ז ע ל

קומט אַריין.

מ ע נ ד י ל

קוקט אויף איהרע באָרוועסע פיס.

רייזעל!

ב ר י י נ ע

וואָס, רייזעל?! וואָס פאַר א רייזעל איז זי דיינע?!

ר י י ז ע ל

וואָס ווילט ׳איהר פון מיר?

מ ע נ ד י ל

קום צו מיר, רייזעל, האָב קיין מורא ניט, וואָס הארט דיר?...

א ב ר ו ש

לאָז זי, זי איז ניט קיין רעכטס...

ב ר י י נ ע

נבלה!

מ ע נ ד י ל

הער, זי איז נישט דיין מאַמע, זאָג איך דיר — זי איז א משומדת, זאָג איך דיר; זי וועט דיר נאָך הרג׳ענען, רייזעל, שפּיי איהר אין צורה, רייזעל, שפּיי!... איך וועל דיר קויפען שיך, איך... רייזעל!

איך וועל ניט לאָזען זי זאָל דיך שלאָגען... דו וועסט זעהן, רייזעל, שפּיי איהר אין צורה!

ר י י ז ע ל

וואָס ווילט איהר פון מיר?

ב ר י י נ ע

נבלה! פּגר! ארויס פון מיין שטוב, נבלה! כאַפּט דעם זאַק מיט דער פעל און שלעפּט צום טיר. ארויס פון דאנען, מיט דיינע פּגירות אין איינעם — ארויס!

מ ע נ ד י ל

רייסט ביי איהר אַרויס דעם זאַק.

ב ר י י נ ע

צו אברושען.

דו געה אויך פון דאנען מיט דיין זוהן אינאיינעם!

מ ע נ ד י ל

עפענט דעם זאַק.

איך וועל דיר בעווייזען ווער „מענדיל" איז... איך וועל איהר בעווייזען, ווי צורופען. וויל ארויסנעמען די פעל פון זאַק. דאָ אויפ'ן מיטען שטוב...

ר י י ז ע ל

פערמאַך דעם זאַק! זאָג איך דיר!

מ ע נ ד י ל

וואַרפט דעם זאַק. רחמנות'דיג צו רייזלען.

רייזיל, פאָלג מיר, זי איז ניט דיין מאַמע איז זי ניט — שפּיי איהר אין צורה! האַק איהר אויס די ציינער! מאָרגען קויף איך דיר שיך — פּאר דריי רובל שיך קויף איך דיר און דו וועסט געהן וואוהין דו וועסט וועלען... נאַ דיר געלד, רייזעל!

ר י י ז ע ל

וואָס ווילט איהר פון מיר?... וואָס טהו איך אייך?... וואָס האָט איהר צו מיר?

א ב ר ו ש

שאָקעלט מיט׳ן קאָפּ.

פון גן־עדן פערטריבען...

מ ע נ ד י ל

שפּיי איהר אין צורה.

שפּייט אויף ברײנען.

ב ר י י נ ע

וואַרפט זיך מיט וואוט אויף רייזלען. הייבט זי אָן שלאָגען מיט ביידע קולאַקעס אויפ׳ן קאָפּ.

איך בין א מאמע! איך בין א מאַמע! איך מעג שלאָגען!... איך מעג!... איך מעג!

ר י י ז ע ל

ראַטעוועט מיך!...

מ ע נ ד י ל

לויפט צו, עס ווערט אַן׳אַלגעמיינער געשלעג.

ב ר י י נ ע

איך בין א מאמע! איך בין א מאַמע! הא! הא! הא!...

א ב ר ו ש

קוקט צו דער סצענע מיט אַן׳אָפענע מויל און אויסגעברייטע הענד.

צווייטער אקט.

אין דעם אייגענעם צימער. עטליכע טעג שפּעטער. בייטאָג.

ר י י ז ע ל

ליגט אויף אַ געלעגער. שלאָפט.

אַ ב ר ו ש

קומט אריין, שכור, פאלט פון די פיס, קוקט זיך אַרום, ברומט וואָס. בעמערקט רייזלען, געהט צו צו איהר, גלעט איהר פּלייצע.

ר י י ז ע ל

דערשראָקען.

ווער איז דאָרט? וואָס זוכט ער דאָ? איהר האָט דאָ א חלק אריינגעלעגט?

אַ ב ר ו ש

שטעהט ווי אַ צוגעשמידטער צו זיין אָרט, שאָקעלט זיך.

ר־רייזעל... ביזט דאָך מיין טאָכטער — ביזטו דאָך האַ, רייזעל... מיין ט־טאָכטער.

ר י י ז ע ל

וואָס ווילט איהר פון מיר?! איך בין נישט אייער טאָכטער... געהט זיך צו אייער נחמה'לען.. געהט צו איהר. עס הערט זיך בראנפען פון אייך, געהט...

אַ ב ר ו ש

פערדעקט זיין מויל.

נ־ניין, נ־ניין... נחמה'לע איז מיין טאָכטער... זי... זי... אנטלויפט, נחמה'לע... שעמט זיך נחמה'לע, דו זיי—זיי מיין טאָכטער. ז—זיי מיין טאָכטער ז—זיי...

ר י י ז ע ל

וואָס ווילסטו פון מיר? רבונו של עולם! וואָס איז ער צוגעשטאַנען צו מיר?! אוועק פון מיר!

אברוש

נ־נו... כ׳וועל דיר רופען „נחמה׳לע“... דו ז־זיין נחמה׳לע. אבא, אבא, אברוש! בלייבט שטעהן אין מיטען שטוב, דער קאָפּ אראָבגעהאָנ־גען. וואָס איז פון דיר געוואָרען, אברוש? וואָס? וואָס? אלע געדענקען דיך נאָך... אלע האָבען געקענט ר׳ אב־בא׳ן.. רר־ב אב־באָ!

רייזעל

ווער האָט דיר געהייסען ווערען א שכור הא? האָסט נישט געקענט זיין ווי אלע מענשען, הא?

אברוש

דיין מאמע... אין דער ערד! א וואלד־גזלן — א רוצח! וואָס זיצסטו דאָ?... ביי איהר... וואָס עסטו איהר ברויט... ברויט... זיי א דינסטמויד... זיי מיין טאָכטער ז־זיי. כ׳דארף נישט רייי־דען.. כ׳דארף נישט ריידען... נ־ניין...

רייזעל

וואָס האָט איהר גענומען מיין מאמען פאר א ווייב? וואָס דארפט איהר זי? שפרינצע האָט אייך גע׳גט, הא? נחמה׳לע אנטלויפט פון אייך, הא? זי שעמט זיך, הא? זי שעמט זיך צו בעגעגענען מיט אייך אין גאַס...

אברוש

ק־קום צו מיר.

וויל זי ארומנעמען.

רייזעל

שטופּט איהם אַוועק.

איך קען אייך אין צורה נישט קוקען. א חרפּה, אַן אלטער מאַן וויינט. וואָס וויינט איהר? געהט לעגט זיך. זי וועט קומען באלד, וועט זי אייך מכבד זיין.

אברוש

נישט געוויינט אין דער יוגענד... נישט געוויינט. דו ווייסט, ד־דו ווייסט...

געהט הינטער זיך, ביז ער פאַלט אויפ'ן געלעגער, בלייבט דאָר־טען ליגען אונבעוועגליך.

ר י י ז ע ל

שפּיט מיט עקעל צו אַברוש'ס זייט. שטיל אַ ווײַלע. ס'לאָזט זיך הערען אַברושעס כראַפּען. רייזעל נעהמט אַרויס פון אונטער'ן קישען אַ פּאָר נייע שיך. שפּילט זיך מיט זיי. אויף איהר געזיכט גיסט זיך אויס אַ קינדערשע צופרידענהייט. זי טהוט אָן די שיך און שפּאַצירט קאָקעטיש איינינע מאָל דורך דעם צימער. הויבט אויף אַביסעל איהר צוריסענע קלייד און פּרובט געהן אַ טענצעל איבער'ן שטוב, זינגענדיג אַ ניגעלע.

מ ע נ ד י ל

קומט אַריין. רייזעל זעהט, אַז ער זאָל ניט בעמערקען איהרע נייע שיך. אַ ווײַלע שטיל. יעדער קוקט אין זיין ווינקעל.

ר י י ז ע ל

האָסט אפשר געזעהן מיין מאמען?

מ ע נ ד י ל

נאָך אַ קורצען שווייגען.

דו בייגקסט נאָך איהר?

ר י י ז ע ל

דיין טאַטע איז געקומען שכור ווי לוט.

מ ע נ ד י ל

דאַ איז געווען דער „חזיר"?

ר י י ז ע ל

וועלכער חזיר?

מ ע נ ד י ל

מיט אַ נאַרישען שמייכעל.

דו ווייסט ניט ווער איז דער חזיר?

ר י י ז ע ל

איך ווייס ניט ווער דער חזיר איז.

מ ע נ ד י ל

בערעל חזיר!

ר י י ז ע ל

און אז ער איז געוועז — וואס ווילסטו? ס'איז זיין דאגה!

מ ע נ ד י ל

מען טאר נישט פרעגען?

ר י י ז ע ל

נאך וואס פרעגסטו?

מ ע נ ד י ל

געהט צו צו רייזלען און קוקט זי אן.

ר י י ז ע ל

וואס קוקסטו מיך אזוי אן?

מ ע נ ד י ל

שווייגט.

ר י י ז ע ל

וואס איז מיט דיר היינט!

מ ע נ ד י ל

דיין מאמע איז אזא שלעכטע...

ר י י ז ע ל

נו—איז וואס?

מ ע נ ד י ל

אזוי: כ'האב רחמנות אויף דיר.

ר י י ז ע ל

איך בעדארף נישט מען זאל האבען אויף מיר רחמנות.

מ ע נ ד י ל

מיינסט טאקי, ווייסט ווער איך בין.

ר י י ז ע ל

דיין טאטע איז געקומען שכור, ווי לוט.

מ ע נ ד י ל

ווען איך וואלט האבען אזא מאמע...

ר י י ז ע ל

דו זעהסט דיין מאמע אלע טאג?

מ ע נ ד י ל

ניין.

ר י י ז ע ל

פאַר וואָס?

מ ע נ ד י ל

אַמאָל זעה איך זי אַלע טאָג.

ר י י ז ע ל

און נחמה׳לען?

מ ע נ ד י ל

נחמה׳לע...

ר י י ז ע ל

זי געהט מיט דיר אין גאַס?

מ ע נ ד י ל

ווער?

ר י י ז ע ל

נחמה׳לע...

מ ע נ ד י ל

אַראָבגעלאָזען דעם קאָפּ.

זי, זי געהט שוין באַלד אויס דעם קלאַס.

ר י י ז ע ל

זי איז דאָך דיין שוועסטער, פאַר וואָס שעמט זי זיך צו געהן מיט דיר אין גאַס?

מ ע נ ד י ל

זי שעמט זיך?

ר י י ז ע ל

אודאי שעמט זי זיך.

מ ע נ ד י ל

זי דאַרף זיך שוין שעמען... אַ־אַ, מיט מיר.

ר י י ז ע ל

בעווייזט מענדלען איהר פוס.

זעהסט?

מ ע נ ד י ל

נייע שיך?

ר י י ז ע ל

אָבער דו זעהסט!

מ ע נ ד י ל

וואו האָסטו זיי גענומען?

ר י י ז ע ל

געקויפט.

מ ע נ ד י ל

ווער האָט דיר געגעבען געלד?

ר י י ז ע ל

געלד? כ'האָב שוין געהאט געלד!...

מ ע נ ד י ל

די מאמע האָט געזעהן?

ר י י ז ע ל

ניין.

מ ע נ ד י ל

ס'וועט ווידער זיין א געשלעג.

ר י י ז ע ל

זאָל זי מיר נאָר אָ ריר טהאָן — אלע ציינער וועל איך איהר אויסהאקען. איך בין שוין ניט קיין קליין קינד.

מ ע נ ד י ל

מיט התלהבות.

הא! וואָס האָב איך דיר געזאָגט? הא? מורא האָבען פאר איהר! רייזעל! דו ווילסט איך זאָל זיין פון דיין צד? ווילסטו?

ר י י ז ע ל

אפילו זי זאָל טאנצען ביז'ן פאָלאפ וועל איך זיך מעהר מיט קיין קוישען פיש ניט שלעפען איבער די גאסען. מענדיל!

מענדיל

נו וואס?

רייזעל

איך בין עפעס א שעהנע?

מענדיל

שווייגט.

רייזעל

נו—וואס?

מענדיל

וועסטו שוין מעהר ניט ארומגעהן מיט די קוישען פיש אין די גאסען?

רייזעל

איך וועל נישט געהן. דינען וועל איך אויך נישט געהן; איך וועל אנקומען אין א פאבריק. מענדיל!

מענדיל

וואס?

רייזעל

כ'האב דאך דיך וואס געפרעגט.

מענדיל

לאכסט.

רייזעל

שלעפט איהם פאר'ן ארבעל.

נו, זאג, מענדיל!

מענדיל

נעמט זי פאר'ן האנד.

וועסט נישט זיין אין כעס?

רייזעל

פאר וואס זאל איך זיין אין כעס?

מענדיל

אויף צום אמת'ען זאג מיר.

ר י י ז ע ל

וואס אויף צום אמת'ען?

מ ע נ ד י ל

וועסט נישט זיין אין כעס?

ר י י ז ע ל

כ'האב דאך דיר געזאגט!

מ ע נ ד י ל

מיר זענען דאך ניט... ניט קיין נאהענטע פריינד... פרעמדע... נישט קיין שוועסטער און ברודער פון איין טאטע מאמע... פרעמדע...

ר י י ז ע ל

ווערט רויט. געהט א טענציל איבער'ן צימער.

מענדיל, זעהר נאר מיינע פיס, ווי איידעל זיי זענען אין די נייע שיך — איידעל, א?

מ ע נ ד י ל

שווייגט.

ר י י ז ע ל

ווייסט, מענדיל, ווער ס'האט מיר געקויפט די שיך?

מ ע נ ד י ל

ווער?

ר י י ז ע ל

און דו וועסט קיינעם נישט אויסזאגען?

מ ע נ ד י ל

איך וועל נישט אויסזאגען — נאך וואס זאל איך אויסזאגען?

ר י י ז ע ל

שווער זיך!

מ ע נ ד י ל

אויף מיינע נאמנות — אז איך וועל קיינעם ניט אויסזאגען.

ר י י ז ע ל

בערעל האט געקויפט.

מ ע נ ד י ל

בערל חזיר?!

ר י י ז ע ל

בערל חזיר. ער איז שוין איין מאָל א מענש. ער האָט מיר היינט געבראכט נייע שיך... אָבער זעה; — פיס ווי א פּאָר פאַניענקעס!

מ ע נ ד י ל

פון וואנען האָט ער געוואוסט צו קויפען?

ר י י ז ע ל

ער האָט שוין געוואוסט...

מ ע נ ד י ל

רייזעל, זאָג, וואָס דארפסטו ליידען אזוי? זעה, שיך האָט דיר געדארפט קויפען גאָר א פרעמדער... דיין מאמע וועט דיך נאָך דערשטיקען — וועסט זעהן. דו ווייסט, אז מענדיל איז א גוטער. דו ווייסט, באשר... הער רייזעל! דו ווילסט, אז איך זאָל בעצאהלען בערלען פאר די שיך?

ר י י ז ע ל

צו וואָס?

מ ע נ ד י ל

איך וויל דיר בעווייזען, אז מענדיל איז נישט ווי דו מיינסט, איך זאָג דיר...

ר י י ז ע ל

שטופּט.

מענדיל, זאָג, איך בין עפּעס א שעהנע, הא? זאָג, מען קען זיך אין מיר פערליעבען? מענדיל!

מ ע נ ד י ל

דיין קלייד איז אויך צוריסען.

ר י י ז ע ל

א קלייד וועט אויך זיין א נייע — דאגה ניט!

גיט איהם אַ קלאַפּ איבער'ן פּלייצע.

מ ע נ ד י ל

וואס ביזטו אזוי פרעהליך?

ר י י ז ע ל

מען טאר נישט זיין אומעדיג, איך וועל באלד דיין טאטען געבען א שנעל אין נאז.

מ ע נ ד י ל

שטעהט שטארק צוטראגען.

ר י י ז ע ל

מענדיל! וואס ביזטו אזוי אומעדיג? פאר וואס בין איך אזוי פרעהליך? מען טאר ניט זיין אומעדיג — מענדיל! מענדיל — מענדעלע!

שלעפט איהם פאר'ן ארבעל.

מ ע נ ד י ל

וויל זי אנכאפען.

ר י י ז ע ל

דאס וויל איך ניט.

מ ע נ ד י ל

וואס אנטלויפסטו פון מיר? שטענדיג אנטלויפסטו פון מיר...

ר י י ז ע ל

איך?

מ ע נ ד י ל

וואס אנטלויפסטו פון מיר?... דו האסט מיך פיינד — פאר וואס? איך בין מענדיל, בין איך, נו איז וואס? מיר וואוינען דאך אין איין שטוב, וואוינען מיר — דו ווייסט? אויף מיינע נאמנות, דו ווייסט.. וואס אנטלויפסטו?... געדיינקסט נעכטען ביי נאכט, אז די מאמע האט דיך געשלאגען? איך זאג דיר, רייזעלע, אז דו ביזט א שלעכץ, געדענקסט ניט... אלץ פערגעסטו. איך האב איהר געוואלט צושפאלטען דעם שארבען איהרען, האב איך געוואלט... וואס פאר א ווערדע האט זי ביי מיר, הא? מיט איין האנד, צווישען די פינגער וואלט איך זי צוריבען! כ'האב זיך אבגעהאלטען, באשר

זי איז דיינע א מאמע איז זי... זי איז דאָך דיינע א מאמע. נאָך וואָס האָב איך עס געדאַרפט טהאָן, נאָך וואָס? הא?

ר י י ז ע ל

טאָ וואָס ווילסטו פון מיר?

מ ע נ ד י ל

אזוי; איך וויל דיר עס זאָגען.

ר י י ז ע ל

וואָס דאַרפסטו עס מיר זאָגען?

מ ע נ ד י ל

איך האָב דיר געוואָלט בעווייזען, אז „מענדיל" איז נישט קיין שלעכטער ווי דו מיינסט. דו מיינסט, אז איך בין בערעל חזיר בין איך? אויב דו ווילסט וועל איך נאָר איין וואָרט זאָגען דער מאמען דיינער — נאָר איין וואָרט — וועט זי שוין ניט וואָגען אפילו א פינגער אויפהויבען אויף דיר — רייזעל.

ר י י ז ע ל

וואָס?

מ ע נ ד י ל

גאָר נישט... בלייבט שטעהן אין מיטען שטוב. דער קאָפּ אראָבגע־האַנגען.

ר י י ז ע ל

אויב דו ווילסט זיין א גוטער, טאָ זוך מיר אויס א פאבריק וועל איך געהן ארבייטען גלייך מיט אלע מיידלאַך.

מ ע נ ד י ל

איך וועל דיר אויפזוכען, כ'וועל, הער, רייזעל! דו ווייסט ריי־זעל...

דערנעהענטערט זיך צו איהר מיט גרויס התלהבות.

ר י י ז ע ל

רוקט זיך אָב פון איהם.

מ ע נ ד י ל

זעהסט... נו זעה. וואָס אנטלויפסטו פון מיר? צו בין איך עס אזא שלעכטער, וואָס דו...

ר י י ז ע ל

שטיל.

פון דיר שטינקט.. .און איך בין א ציכטיגע...

מ ע נ ד י ל

צוטומעלט. טאַפּט זיינע מלבושים.

ר י י ז ע ל

גלאט אזוי... פון דיר שטינקט מיט פעל... מיט גע׳פגר׳טע פערד... און איך בין א ציכטיגע.

מ ע נ ד י ל

ווערט בלאס. טרעט אָב.

ר י י ז ע ל

דו האָסט עסקים מיט גע׳פגר׳טע פערד, מיט נבלות, איך קען עס ניט ליידען... איך עס ניט מיט דער לעפעל וואָס דו עסט. ווייסטו שוין?

מ ע נ ד י ל

קערט זיך אָב אין אַ זייט.

ר י י ז ע ל

זאָג, מענדיל, פאר וואָס האָסטו זיך ניט אויסגעקליבען עפּעס אַן ארבייט?

מ ע נ ד י ל

און וואָס טהו איך וואָס?... וואָס, מיינסטו, טהו איך, וואָס? איך קויף פעל, קויף איך... דיר דוכט זיך נאָר דיר... רייזעל! נעהם אַ האַק און צושפאלט מיר דעם קאָפּ, נעהם א האַק, זאָג איך דיר!..

ר י י ז ע ל

צו וואָס זאָל איך עס טהאָן?

מ ע נ ד י ל

ווער האָט דיר עס געזאָגט?

ר י י ז ע ל

איך ווייס ניט, מיינסטו, אז דו שינדסט גע׳פגר׳טע פערד? איך האָב דיך פיינד! כ׳האָב ליעב מענשען מיט ריינע, ווייסענקע הענד; זאָל פון זיי שמעקען פּאַרפומען... איך בין אַנ׳אָרימע, די מאַמע שלאָגט מיך — עס מאַכט ניט אויס; ניט שטענדיג וועט אַזוי זיין... איך האָב ליעב ריינע מענשען...

מ ע נ ד י ל

אויף מיינע נאמנות! איך שווער דיר — אויף מיינע נאמנות, רייזעל! בעריל חזיר שינדט אויך פערד — אויף מיינע נאמנות!

ר י י ז ע ל

שווער זיך!

מ ע נ ד י ל

אויף מיינע נאמנות!

ר י י ז ע ל

ס׳אליגען!

מ ע נ ד י ל

קלאפּט זיך אין הארצען.

אויף מיינע נאמנות זאָג איך דיר, רייזעל!

ר י י ז ע ל

ביזט א ליגנער! פון בערלען הערט זיך קיין שום ריח נישט. בערעל איז... בערעל איז אַן אַריסטאָקראַט. איך וועל זאָגען בערלען, איך וועל איהם פרעגען, אויב ס׳איז אמת...

מ ע נ ד י ל

אויף מיינע נאמנות זאָג איך דיר... א מפּלה אויף זיי! רייזעל! הערסט: א רוח אין זייער טאַטענס-טאַטען אריין! הערסט ריי-זעל? ! נאַ דיר א האַלץ, נאַ דיר א האַלץ, צופּלעט מיר דעם קאָפּ... זאָג, איך בין א שלעכטער? זאָג, רייזעל, א פייער אויף זיי! גנבים! א בייזער יאָהר אויף זיי! גנבים! הערסט רייזעל? !

ר י י ז ע ל

וואָס קאָכסט זיך אַזוי?

מ ע נ ד י ל

איך... איך...

ר י י ז ע ל

די מאמע שלאָגט מיך, זי גיט ניט צו עסען. פון דעסטוועגן, איך בין ניט קיין פערפאַלענע...

מ ע נ ד י ל

איך וועל איהר צושפּאַלטען דעם מוח! געדענקסט נעכטען ביי נאַכט? הער רייזעל... פאָלג מיר... געה נאָר אויף א מינוט ארויס פון שטוב, געה נאָר ארויס... וועסט זעהן, איך וועל...

ר י י ז ע ל

קוקט איהם אָן רחמנות'דיג מיט עקעל צוזאמען.

מ ע נ ד י ל

בעט זיך.

זאָג, וואָס פאר א ריח הערט זיך פון מיר? זאָג! דער חזיר ימח שמו, זאָל ער ווערען — ער האָט עס דיר אנגערעדט, הא!

ר י י ז ע ל

איך האָב נאָך אויך א נאָז...

מ ע נ ד י ל

איך וועל אָנטהאָן די שבת'דיגע זאכען.. איך וועל די הויט פון זיך אראָפּרייסען — הער רייזעל... איך וועל ווארפען די... איך וועל... איך וועל טהאָן אנ'אנדער מלאכה. איך וועל דיך אויף די הענט טראָגען.. וועסט ביי מיר זיין א פּריצטע.. הערסט? רייזיל; גוט? איך האָב רחמנות אויף דיר. איך קען ניט זעהן, ווי די מאַמע שלאָגט דיך... כ'האָב נעכטען שיער ניט געוויינט, אז זי האָט דיך געשלאָגען מיט די קולאקעס אין קאָפּ...

ר י י ז ע ל

פערטראכט זיך, קוקענדיג אויף איהרע נייע שיך.

א ב ר ו ש

הויבט זיך פּלוצלונג אויף פון געלעגער, בלייבט שטעהן, שאָקעלט זיך. מענדיל?

ר י י ז ע ל

ז'ער פיינער טאַטע דיינער.. דער פּיאַניצע, ער אויף.

געהט אַרויס.

מ ע נ ד י ל

געהט צו אברוש'ען.

טאַטע! טאַטע!

א ב ר ו ש

רעדט שווער.

וואַס ווילסטו?

מ ע נ ד י ל

וואַס ביזטו א שכור, — פאַר וואַס ביזטו — דו טהוסט מיר אַן א חרפּה. טרייסעלט איהם פאַר'ן האַנד. אברוש! הער אברוש! כ'וויל ניט זיין דיין זוהן. פאַר וואַס ביזטו א פּיאַניצע — הא?!...

א ב ר ו ש

מ—מענדיל! דיין טאַטען.. ווילסט שלאַגען דיין טאַטען.. דעם אַל־טען טאַ—טען...

מ ע נ ד י ל

דו ביזט אברוש! א שיכור ביזטו... די מאַמע האַט דיך ארויסגע־טריבען... נחמה'לע...

א ב ר ו ש

קוקט איהם אָן מיט אויסגעגלאָצטע אויגען.

מ—מענדיל?...

מ ע נ ד י ל

זאָג מיר, אברוש גנב! פאַר וואַס האָסטו מיר געמאַכט פאַר א שני־דער, אברוש! זאָג... זאָג, — די טרערען ווערגען איהם אין האַלז. אַלע אנטלויפען פון מיר... פאַר א נבלה וואַס האָסטו מיר גע־מאַכט?!.. א שניידער האָב איך געקענט זיין — אויף מיינע נאַמנות — א שניידער!.. שמעקט זיינע קליידער. נאַ, זעה וואַס דו האָסט געמאַכט פון מיר. פאַר וואַס האָסטו מיר געמאַכט פאַר א נבלה?

א ב ר ו ש

זיצט אויפ'ן בעט, דער קאָפּ אראָבגעהאָנגען. רב אב—אַ! ררב אב—... מ—מענדיל, כ'בין אַ פּיא־ניצע... אַ שש־כור... מחנות פערד... גענעראַלען האָבען געריטען... מ־מענדיל! וואָס ווייסטו... וואָס...

מ ע נ ד י ל

שטעהט נעבען אַברושען אראָבגעלאָזען דעם קאָפּ, שרייט מיט אַ ווילדע בהמה'שע שטימע.

דו... דו... אַ שניידער האָב איך געוואָלט זיין; כ'האָב גע־וואָלט... שרייבען וואָלט איך אויך געקענט. כ'האָב געוואָלט קענען. זאָג, פאַר וואָס האָסטו מיר געמאַכט פאַר אַ נבלה?!...

א ב ר ו ש

ביזט משוגע מ־מענדיל?!... איך בין שולדיג—מ־מענדיל? איך... קלאַפּט זיך אין הארצען. איך... איך בין שולדיג. נעהם מענדיל אַ ש־שטעקען... שלאָג מיר מ־מענדיל... אַ שכור, מ־מענדיל... אַ איד אַ שכור. דיין מאַמע... שפּרינגצע... זי איז שולדיג. הערסט מ־מענדיל? — זי... שפּרינצע... פערקויפט די פעל? פינף רובעל? גיב אויף אַ טרונק בראַנפען.

מ ע נ ד י ל

מכות וועל איך דיר געבען!... זאָג מיר פאַרוואָס...

נ ח מ ה ' ל ע

בעווייזט זיך אין טיר, געקליידעט ווי אַ שילערין. בלייבט שטעהן דערשראָקען... אַ ב ר ו ש און מ ע נ ד י ל קוקען פערוואונדערט.

מענדיל, מענדיל... די מאַמע איז קראַנק געוואָרען, זי וויל, אז דו זאָלסט קומען...

מ ע נ ד י ל

קוקט זי אָן, צוטומעלט.

נ ח מ ה ' ל ע

וואָס שטעהסטו און קוקסט? כ'האָב דאָך דיר געזאָגט, אז די מאַמע איז קראַנק געוואָרען! דו געהסט?

מ ע נ ד י ל

כ'וועל געהן...

א ב ר ו ש

הא, נחמה'לע... ט־טאַכטער מיינע... געהט צו איהר. נחמ־מה'לע...

נ ח מ ה ' ל ע

פערקרימט דאָס געזיכט.

מענדיל! זאָלסט באלד געהן, הערסט?

געהט ארויס.

א ב ר ו ש

לאָזט זיך צום טיר, פאַלט פון די פיס.

נ־נ־חמה'לע! ט־טאַכטער מיינע, זאַג... פאר וואָס... זאַג... ז־זאַג פאר וואָס... פ־פאר...

דריטער אקט.

ביי שפרינצען אין דירה.

צוויי צימערן, איינער נעבען דעם אַנדערן. געמעבלירט גאַנץ איינפאך. אַלץ איז אין אָרדענונג.

אין דעם ערשטען צימער, ביי דער רעכטער וואנד שטעהט אַ בעט און נעבען איהר אַ טישעלע מיט גלעזלעך, פלעשלאך מיט רפואות. נעבען וואנד, לינקס, אַ טיש מיט שטולען א. ד. גל. אויפ׳ן בעט ליגט שפרינצע, קראנק. נעבען איהר זיצט גיטעל. נאָך האַלבען טאָג.

שפרינצע

אַט אזוי, מיין פריינד; אז א מענש איז געזונד שפירט ער גאָר ניט. די עלטער טהוט זיך אבער איהרס; מיט אמאָל קומט זי אָן. שווייגט אַ ווײילע. דרייסיג יאָהר... שוין דרייסיג יאָהר בין איך אזוי עלענד ווי א שטיין.

גיטעל

דעם, וועמען גאָט העלפט, איז די וועלט א חתונה, נאָר אז דער, וואָס אין הימעל, נעמט צו דאָס שטיקעל מזל — איז נאָך אלעמען.

שפרינצע

כ׳וואָלט נאָך וועלען אביסעל אונטערלעבען. נחמה׳לע איז דאָך נאָך גאָר א קינד — וואָס קען ווערען חלילה פון איהר? נאָר צוליעב איהר וואָלט איך נאָך וועלען אביסעל... א נארישע וועלט, מיין פריינד! מען האָט גערעדט אויף מיר, וואָס כ׳האָב איהם גענויט גט צו געבען. וואָס האָב איך געזאָלט טהאָן, וואָס? כ׳האָב געוואָלט ראטעווען דאָס מיידעל... שלעפט זיך ארום שכור אין די גאסען.

ג י ט ע ל

ווי איז ער פריהער געוועז?

ש פ ר י נ צ ע

פאר'ן גט?

ג י ט ע ל

יא.

ש פ ר י נ צ ע

עט. באלד נאך דער חתונה האט מיר שוין דאס הארץ ניט געצויגען צו איהם. א דאנק דעם וואס אין הימעל, וואס נחמה'לע איז ניט געראטען אין איהם. דער בן יחיד איז שוין פונקט אין איהם יעראטען.

ג י ט ע ל

ווארים וואס, ער איז אויך א שכור, חלילה?

ש פ ר י נ צ ע

דוכט זיך, אז ניט. צוזאמען מיט'ן טאטען זיינעם איז ער. כ'האב געשיקט נחמה'לען, זי זאל איהם רופען; א מאמעס הארץ טהוט וועה... א בן יחיד, דער איינציגער קדיש מיינער, כ'האב איהם שוין אפשר א האלב יאהר ניט געזעהען.. נחמה'לע האט ניט געוואלט געהן, כ'האב זי קוים איינגעבעטען.

ג י ט ע ל

אהן איין עין־הרע א וואויל קינד נחמה'לע.

ש פ ר י נ צ ע

ער האט חתונה געהאט מיט א יאהר צוריק. זי האט א גרויסע טאכטער. ווארים וואס? אז זי האט איהם גענומען, איז זי מסתמא ניט בעסער פון איהם. אוי! וואס זאמט זי זיך עס אזוי לאנג! אז זי געהט אוועק, איז מיר יעדע מינוט א שעה — האט נעבאך ניט געוואלט געהן. אוי! עס שטעכט מיר דאס גאנצע לייב, ווי מיט נאדלען.

ג י ט ע ל

מיט א פעטס אויסשמירען די זייטען וואלט ניט שאדען.

שפרינצע

אז איך בין געזונד, פערדרעט מיט דער ביטערער פרנסה, פער־געסט זיך אלין. נאָר, אז א מענש ליגט אין בעט, קריכען געדאנקען אין קאָפּ. כ'האָב קיין מאָל ניט געטראכט פון א סך קינדער... נאָר איצטער... ס'וואָלט מיר עפּעס, דוכט זיך, גרינגער זיין, ווען אפילע קינדער וואָלטען זיין ארום מיר.. ס'האָט מיר דאָס הארץ וועה גע־טהאָן די גאנצע נאכט, און ביי מיר איז געבליבען — שיקען איהם רופען. כ'וואָלט איהם שוין וועלען זעהן — חאָטש איך וויים, אז קיין פערגניגען וועט ער מיר ניט פערשאפען.

גיטעל

וואָס רעדט איהר? א זוהן איז פאָרט א זוהן. מיט וואָס פערנעמט ער זיך?

שפרינצע

ווער ווייסט איהם דאָרט? — מיט פעל, האָט מען געזאָגט, פער־נעמט ער זיך.

גיטעל

ניט קיין שלעכטער מסחר.

שפרינצע

ניט קיין שלעכטער מסחר; וואָס קומט אבער דערפון ארויס? אז ער אליין איז קיין מענש ניט.

גיטעל

אלץ איז פון דעם, וואָס כ'בין ניט ווערט צו דערמאָנען זיין נאָמען...

נחמה'לע

קומט אַריין די באַקען רויט.

א טייערע מלאכה האָסטו מיר, מאַמע, געגעבען, א טייערע מלאכה!

שפרינצע

ביזט דאָרט געוועזן?

נחמה'לע

געוועזן.

ש פּ ר י נ צ ע

וואָס ביזטו אזוי געלאָפּען? זעה, ווי דו ביזט פערמאַטערט. אזוי פערשוויצט!

ג י ט ע ל

קיין בייז זאָל ניט זיין. וועסט עסען מיט מעהר אפּעטיט. פון א מאַ־מעס וועגען מעג מען אלין טהאָן — בפרט פאר א קראנקער מאמע. וואָס טהוען ניט די מאמעס פון זייערע קינדער וועגען? אלין! דעם גוף מיט דער נשמה אינאיינעם זענען זיי מקריב פון זייערט וועגען. נו, איצטער קען איך שוין געהן, אז איהר האָט שוין נעבען זיך די בת־יחיד׳קע.

ש פּ ר י נ צ ע

וואָס היילט איהר זיך אזוי?

ג י ט ע ל

גאָט איז מיט אייך! כ׳האָב דאָך עפּעס געלאָזען, קיין עין־הרע, א שטוב. כ׳וועל שוין בעסער אין אָוועגד אריינקומען... נו, זאָל אייך גאָט שיקען די רפואה. א גוטען טאָג! זייט געזונד!

געהט אַרויס.

נ ח מ ה ׳ ל ע

אין א פיינע שליחות האָסטו מיר געשיקט.

ג י ט ע ל

עפענט די טיר.

איהר זאָלט ניט פערגעסען, שפּרינצע, וואָס כ׳האָב אייך געזאָגט: מיט א פעטס די זייט איינשמירען. דאָס איז די בעסטע רפואה.

ש פּ ר י נ צ ע

אין אָווענד, אי״ה, וועל איך עס טהאָן.

ג י ט ע ל

געוויס, געוויס.

פערמאַכט די טיר.

ש פּ ר י נ צ ע

וואָס איז דאָרט, מיין טאָכטער?

נ ח מ ה ׳ ל ע

בעסער, אז דו וועסט גאָר ניט פרעגען.

ש פ ר י נ צ ע

האָסט איהם געזעהן? וואָס, ער וועט קומען?

נ ח מ ה ׳ ל ע

כ׳ווייס ניט, צי ער וועט קומען.

ש פ ר י נ צ ע

האָסט איהם געטראָפען אין דערהיים?

נ ח מ ה ׳ ל ע

געטראָפען.

ש פ ר י נ צ ע

ווער נאָך איז דאָרט געווען?

נ ח מ ה ׳ ל ע

זענען ביידע געווען.

ש פ ר י נ צ ע

ער איז אויך געווען?

נ ח מ ה ׳ ל ע

געווען.

ש פ ר י נ צ ע

וואָס ביזטו אזוי אויפגערעגט? ס׳איז וואָס געשעהן?

נ ח מ ה ׳ ל ע

ס׳איז גאָר ניט געשעהן.

ש פ ר י נ צ ע

מאָ וואָס — ביזטו עפּעס...?

נ ח מ ה ׳ ל ע

ווען איך וואָלט אפילו א האָלץ געווען, וואָלט איך אויך געדארפט קלאָגען. אז איך זעה, ווער מיין טאטע איז, און ווער מיין ברודער איז. אנ׳אמת׳ער קבר איז דאָרט ביי זיי. פינסטער, בלאָטע ביז׳ן האלז. כ׳האָב געעפענט די טיהר, האָב איך זיך דערשראָקען. אז איך בין נאָך געווען אין הייזעל, הינטער׳ן טיר, האָב איך געהערט

קולות, ווי מען רייסט זיך — כ'האָב גלייך דערקענט מענדיל'ס קול. כ'האָב ניט געוואוסט וואָס איך זאָל טהאָן. כ'האָב מורא געהאַט צו עפענען די טיר, טאָמער וועלען זיי מיך נאָך שלאָגען.

ש פּ ר י נ צ ע

וועה איז מיר!

נ ח מ ה ' ל ע

איך עפען די טיר, און די הענד ציטערען מיר, און איך האָב עס דערזעהן א בילד: ער שטעהט שכור, פאַלט פון די פיס, ברומט עפּעס האַלבע ווערטער, און מענדיל שטעהט נעבען איהם, האַלט איהם פאַר די לאַצען און טרייסעלט איהם.

ש פּ ר י נ צ ע

ער האָט איהם געשלאָגען — דעם טאַטען זיינעם?!

נ ח מ ה ' ל ע

דוכט מיר, אז ער האָט איהם געשלאָגען. נאָר באַלד ווי איך בין אריבער דעם שוועל — מעהר ווי איבער'ן שוועל בין איך ניט אריבערגעטראָטען — זענען זיי ביידע געבליבען שטעהן, ווי פלעקער— און האָבען מיך אָנגעקוקט מיט אויסגעגלאָצטע אויגען ווי משוגעים — אמת'ע משוגעים!

ש פּ ר י נ צ ע

וואָס האָסטו זיי געזאָגט?

נ ח מ ה ' ל ע

כ'האָב געזאָגט מענדלען, אז דו ביזט קראַנק און דו ווילסט איהם זעהן.

ש פּ ר י נ צ ע

וואָס האָט ער געענטפערט!

נ ח מ ה ' ל ע

איך ווייס ניט. איך בין גלייך ארויסגעלאָפען — כ'האָב געמיינט אז כ'בין אריינגעפאַלען ערגעץ צו גנבים, אָדער אין א משוגעים-הויז.

שפרינצע

אַט אזוי איז עס, מיין טאָכטער. ווען דו ביזט געווען א קליינינקע, פלעגסטו שטענדיג פרעגען: וואו איז דער טאַטע? איך פלעג שווייגען, כ'האָב ניט געוואוסט, וואָס דיר צו ענטפערען. נאָר איצטער — ביזט שוין גאָט צו דאנקען אונטערגעוואקסען. פערשטעהסט שוין אליין. איך דארף דיר שוין ניט רעדען. נאָך אַ קורצען שווייגען. ווי זעהט ער אויס?

נחמה'לע

ווער?

שפרינצע

דער טאַטע דיינער.

נחמה'לע

מורא'דיג. שמוציג — מאוס צו קוקען אויף איהם.

שפרינצע

און מענדיל?

נחמה'לע

כ'האָב דיר געזאָגט, אז כ'האָב געמיינט, ער איז משוגע. אָבגעריסען, אָבגעשליסען, בעוואקסען מיט האָר, ווי א שד.

שפרינצע

וואָס האָב איך געקענט טהאָן וואָס? כ'האָב קיין אנדער עצה ניט געהאט. ער האָט ניט געוואָלט זיין מיט מיר. נאָר צו די פערד האָט איהם עפּעס א „נישט גוטער" געצויגען. און ווענען איז ער געראָטען אין ווענען? ווער איז מיר! אין מיין משפחה איז ניטאָ אזוינע גראָבע יונגען, וועה איז מיר...

נחמה'לע

כ'האָב דיר פערגעסען צו דערצעהלען, אז איך בין ארויסגעגאנגען, האָט ער זיך געלאָזט לויפען נאָך מיר און געשריען מיט א הייזעריגען קול: נחמה'לע, נחמה'לע! — איך האָב מורא געהאט דארט צו פערבלייבען.

ש פ ר י נ צ ע

האָסט ניט בעדאַרפט אַנטלויפען. אדרבה, האָסט געדאַרפט רעדען מיט איהם. אויסהערען — אפשר האָט ער דיר געוואָלט דערצעה־לען וואָס.

נ ח מ ה ׳ ל ע

איך האָב מורא געהאַט.

ש פ ר י נ צ ע

וויינט.

גאָט דאַרף מיך מיט מיין טאָכטער ניט שטראָפען...

נ ח מ ה ׳ ל ע

ווען איך וואָלט האָבען אַ טאַטען ווי אַלע, אַ מענשען — וואָלט, אפשר, אַלץ אַנדערש געווען. בעגראָבען זיך דאַרף מען פאַר בושה.

ש פ ר י נ צ ע

וואָס זאָל איך טהאָן, וואָס קען איך מאַכען? אויף דער עלטער, קראַנק געוואָרען... וואָס, מיינסטו, האָט אַ ווערדע אַ מענש צו דער עלטער? פונדעסטוועגען — ער איז דאָך מיין קינד... דיין ברודער — אונטער איין הארצען געטראָגען; פון איין ברוסט געזויגען.

נ ח מ ה ׳ ל ע

וואָס פאַר אַ ברודער איז ער מיר? איך וויל איהם גאָר ניט קע־נען! איך וויל איהם גאָר ניט אָנקוקען. ער וועט קומען, וועל איך ארויסגעהן פון שטוב.

ש פ ר י נ צ ע

זאָלסט עס נישט טהאָן, נשמה מיינע, זאָלסט עס נישט טהאָן. אדרבה, זיי פריינדליך צו איהם, רעד מיט איהם. וואָס, טויזענד ברידער האָסטו? דו הערסט, נחמה׳לע?

נ ח מ ה ׳ ל ע

איידער אַזאַ ברודער איז שוין גלייכער גאָר ניט!

ש פ ר י נ צ ע

וואָלסט זיך, אַזוי, ניט דערווייטערט פון איהם, וואָלט ער, אפשר,

געקומען אהער, וואָלט ער זיך, אפשר, נישט דערווייטערט אזוי פון פון אונזער שטוב.

נ ח מ ה ׳ ל ע

אז איך וויל איהם גאָר ניט קענען. אַ שטיק אידיאָט: אַ שינדער!

ש פּ ר י נ צ ע

לעגט זיך. קרעכצט.

נ ח מ ה ׳ ל ע

ס׳איז שוין צייט, מאַמע, איינצונעמען די רפואות.

ש פּ ר י נ צ ע

איך בעט דיר, טאָכטערשו, נאָך אמאָל, אז מענדיל וועט קומען זאָלסטו זיך ניט דערוועגען...

מ ע נ ד י ל

עפענט די טיר. שטעקט אַריין דעם קאָפּ און קוקט תמ׳וואטע אין שטוב אַריין.

ש פּ ר י נ צ ע

רעגט זיך.

קום אריין! וואָס ביזטו געבליבען שטעהן אין טיר? דו שעהמסט זיך... צו נחמה׳לען. הער מיין קינד, געדענק, וואָס איך כ׳האָב דיר אָנגעזאָגט.

מ ע נ ד י ל

קומט אריין. געהט צו שטיל צום בעט. שטאַרק אויפגערעגט.

ביזט קראַנק, מאַמע, וואָס מאַכסטו?

ש פּ ר י נ צ

איך בין קראַנק; זעהסט דאָך.

נ ח מ ה ׳ ל

זעצט זיך מיט׳ן פּלייצע צום שטוב, בלעטערט עפּעס אַ בוך.

ש פּ ר י נ צ ע

נעהם אַ שטוהל און זעץ זיך — וואָס שטעהסטו?

מ ע נ ד י ל

קוקט זיך אַרום. קוקט צו נחמה׳לען.

וואָס מאַכסטו?

ש פ ר י נ צ ע

פאַר וואָס ענטפערסטו איהם ניט? ער פרעגט דאָך דיך, וואָס דו מאַכסט — נחמה'לע!

נ ח מ ה ' ל ע

ער זעהט דאָך, אַז איך בין געזונד.

ש פ ר י נ צ ע

פאַרוואָס זעצטו זיך ניט? האָסט מורא פאַר אונז.

נ ח מ ה ' ל ע

דערלאַנגט אַ שטול פאַר מענדלען.

מ ע נ ד י ל

כ'האָב ניט מורא — וואָס זאָל איך מורא האָבען? וואָס טהוט דיר וועה, מאַמע?

ש פ ר י נ צ ע

די טרערען שטיקען זי אין האַלז.

וואָס פאַר אַ מלבושים טראָגסטו אויף זיך? וואָס ביזטו אַזוי אָבגעריסען! האָסטו גאָר ניט קיין אַנדערע מלבושים?

מ ע נ ד י ל

הא? מיינע זאַכען?...

נ ח מ ה ' ל ע

געוויס האָט ער ניט קיין אַנדערע זאַכען.

מ ע נ ד י ל

פון וואַנען ווייסטו, אַז כ'האָב ניט קיין אַנדערע זאַכען? פונקט ווי זי וואָלט געזעהן, וואָס ביי מיר אין טשאַמאָדאַן איז! כ'האָב נאָך וואָס אָנצוטהאָן — כ'האָב נאָך...

נ ח מ ה ' ל ע

אפשר האָסטו.

ש פ ר י נ צ ע

פערדינסטו האָטש אויף דער הוצאה?

מ ע נ ד י ל

איך פערדין; אודאי פערדין איך — ווי דען?

ש פּ ר י נ צ ע

וואָס ביזטו אויפגערעגט?

מ ע נ ד י ל

שווייגט, דעם קאָפּ אַראָבגעלאָזען.

ש פּ ר י נ צ ע

קוקט איהם אָן מוטערליך.

פאר וואָס, זאָג מיין קינד, האָסטו זיך אזוי פון אונז דערווייטערט, פאר וואָס ביזטו ווי א פרעמדער געוואָרען צו אונז? שוין מעהר ווי א האלב יאָהר, אז כ'האָב דיר ניט געזעהען. דו האָסט אפילו ניט געוואוסט, אז איך ליג קראנק...

מ ע נ ד י ל

א מפּלה אויף איהם, ער אלץ...

נ ח מ ה' ל ע

ש-ש-ש שריי נאָר ניט אזוי.

מ ע נ ד י ל

פערשעמט. דאָס געזיכט ווערט ברויז.

ש פּ ר י נ צ ע

שטענדיג ביזטו געלאָפען צו די פערד — וואָס איך האָב עס ניט געקענט פערטראָגען... וואָס איז געוועזן מיין גאנצע האָפנונג, מיין פערלאַנג? אז דו זאָלסט געהן אין גלייכען וועג, דו זאָלסט זיין א שטיקעל מענש, אָט זעה זי — פון איין טאטע מאמע געבאָרען געוואָרען... פון איין ברוסט געזויגען... זאָג, פאר וואָס האָסטו זיך אזוי דערווייטערט פון אונז?

מ ע נ ד י ל

מאמע, זאָג, וואָס רעדסטו עס?

ש פּ ר י נ צ ע

וואָס דען זאָל איך רעדען, אז ניט דאָס? ווען איך וואָלט דיך אמאָל זעהן. איך זעה דיך אין די אויגען ניט אָן. שווייגט אַ ווייל. וואָס

הערט זיך עס פון דיר עפּעס א מאָדנער ריח?... פאר וואָס האָסטו
ניט אָנגעטהאָן קיין אנדערע זאכען — ריינערע?

מענדיל

מאַמע! וואָס רעדסטו עס — זאָג מיר? שווייג בעסער!

נחמה׳לע

שריי ניט אזוי. זעהסט דאָך, די מאַמע איז קראַנק.

שפּרינצע

וואָס רעד איך דען! איך פרעג, וואָס דו ביזט אזוי אָנגעטהאָן, ווי
דער ערגסטער. דיין טאַטע דער שכור — און דו זיצסט דאָרט מיט
איהם... ווער ווייסט, וואָס פאר א טייוועל ער האָט דאָרט גענומען...
וואָס איז דאָרט פאר א מויד אין שטוב?...

מענדיל

וואָלסטו וויסען וואָס פאר א טייוועל ער האָט גענומען! זי פּער־
הרג׳עט אלעמען — די טאָכטער און איהם...

בלייבט פלוצלונג שטיל.

שפּרינצע

וואָס דערצעהלט זי עפּעס, אז זי האָט געעפּענט די טיהר איז געוועז
א געשלעג צווישען דיר מיט׳ן טאַטען?

מענדיל

שווייגט.

שפּרינצע

קוקט אָן מענדלען, שאָקעלט מיט׳ן קאָפּ.

מענדיל

וואָס קוקסטו מיך אזוי אָן?...

שפּרינצע

איך בין דאָך דיינע א מאַמע. אויב דו האָסט זיך ניט אויפגע־
פיהרט ווי עס בעדאַרף צו זיין; אויב דו ביזט ניט געגאַנגען אין
דעם וועג, ווי איך האָב פערלאַנגט — פונדעסטוועגען קען איך
זיך דאָך ניט אָבזאָגען פון דיר, — ביזט פאָרט מיינס א קינד און

איך — דיינע א מאמע... וואס טהוסטו, וואס דו ביזט אזוי פער־שמירט, אזוי פערפאטשקעט?...

מ ע נ ד י ל

זוכט אין די קעשענעס.

ש פ ר י נ צ ע

וואס זוכסטו?

מ ע נ ד י ל

געלד וויל איך דיר געבען; איך פערדין נאך גענוג געלד פערדין איך.

ש פ ר י נ צ ע

האלט זיך דיין געלד, האלט זיך — אפשר, אז כ'וועל שוין קיין אנ־דער עצה ניט האבען...

מ ע נ ד י ל

אבער כ'האב געלד...

ש פ ר י נ צ ע

פאר די געלד בעסער וואלסטו מאכען זיך זאכען אנדערע — זעה ווי דו ביזט אנגעטהאן — ס'איז דאך א חרפה, א שאנד!

נ ח מ ה ' ל ע

מיסתמא געפעלט איהם אזא גאנג.

ש פ ר י נ צ ע

וועה איז מיר, וועה איז מיר!

מ ע נ ד י ל

וואס רעדסט עס מאמע?! איך ווער אין כעס, זאג איך דיר!

נ ח מ ה' ל ע

ש—שש!

מ ע נ ד י ל

ווער ביזטו, זאג? אויך מיר א שוועסטער! טפוי אויף דיר!

נ ח מ ה ' ל ע

האסט קיין רעכט ניט דא אין שטוב סקאנדאלען צו מאכען! די מאמע ליגט קראנק!

מ ע נ ד י ל

איהר קענט זי, די בריאה? צווישען די פינגער וועל איך דיך צו־רייבען; אויף קאשע וועל איך דיך באלד צורייבען!

ש פּ ר י נ צ ע

טהו דאָרט דיין ארבייט, טהו דאָרט, כ'בעט דיך...

מ ע נ ד י ל

הויבט זיך אויף, שטאַרק אויפגערעגט.

ש פּ ר י נ צ ע

וואָס האָסטו זיך אויפגעהויבען? וואָס ביזטו אין כעס, מענדיל? וואָס רעד איך דען? איך בין דאָך דיין מאַמע — א מאַמע מעג דאָך זאָגען דעם אמת... ווער זאָל דיר רעדען, אויב ניט א מאמע?... וואָס ביזטו אזוי אויפגערעגט געוואָרען, אז כ'האָב דיר וואָס גע־רערט?...

מ ע נ ד י ל

מאַמע!... הער מאַמע!...

ש פּ ר י נ צ ע

זעה דו ביזט געקומען צו א מאַמען, צו אַ קראנקער מאַמען! אוי וועה א קראנקע מאַמע...

מ ע נ ד י ל

איך געה אוועק; מיר איז דאָ... מאַמע! זאָג מיר מאַמע... זאָג, פאר וואָס... זאָג, פאר וואָס מאמע האָסטו מיר ניט געגעבען צו עסען? הא? פאר וואָס, הא? פאר וואָס האָסטו מיך ארויסגעטריבען פון שטוב?... איך בין געוועזען א קליין אינגעל, בין איך געוועזן.. אברוש א בייזער יאָהר אויף איהם!... איך וועל איהם דערשטיקען... איך וועל איהם מאכען דעם טוידט. אברושען!... וועסט זעהן — נאָך היינט ביינאכט וועל איך איהם דערשטיקען.. נאָך היינט ביי נאכט!

ש פּ ר י נ צ ע

מענדיל! ביזט משוגע געוואָרען?... וואָס איז מיט דיר? בערוהיג זיך... זאָג, וואָס רעדסטו, וואָס? וואָס ביזטו אין כעס?...

נ ח מ ה ׳ ל ע

זאָל ער זיך געהן פון דאנען, זאָל ער זיך געהן! כ׳האָב דאָך דיר געזאָגט, אז מען דארף איהם ניט רופען... זאָל ער זיך געהן!

מ ע נ ד י ל

א בייזער יאָהר אויף דיר — פּאסקודע! א שוועסטער — איהר קענט זי? פּאסקודע! א בייזער יאָהר אויף דיר! די קלאָסען געהט זי אוים — א יחסנ׳טע, מיינט זי, איז שוין! ביזט ביי מיר קיין פּריץ נישט, צווישען די פינגער וועל איך דיך צורייבען! כ׳וועל באַל־מיט אייך אלעמען פערקאָנטשען! הער מאַמע! זאָג איהר בעסער, אז זי זאָל שווייגען... זאָג איהר! איך בין נאָך עלטער פון איהר, כ׳האָב נאָך א פערשטאַנד... איך פערדין נאָך מעהר פון איהר, פערדין איך? איך געה אוועק פון דאנען.

געהט צום טיר.

ש פּ ר י נ צ ע

מענדיל... מענדיל... נחמה׳לע! כ׳האָב דאָך דיר געזאָגט, דו זאָלסט שווייגען!

מ ע נ ד י ל

שטעהט נעבען טיר, דער קאָפּ אראָבגעהאנגען.

נ ח מ ה ׳ ל ע

איך בין איהם נאָך געגאנגען רופען, דעם טייערען תכשיט — א צירונג...

מ ע נ ד י ל

דו שווייגסט — צו ניין!... אוועק פון מיר! — זאָג איך דיר... וועסט בעסער מאַכען, זאָג איך דיר... איך וועל אברוש׳ען דעם טויט מאַכען וועל איך... טפוי אויף אייך!... טפוי אויף אייך אלעמען...

נ ח מ ה ׳ ל ע

געה פון דאנען, געה פון דאנען...

מ ע נ ד י ל

שלײדערט זיין היטעל אָן דרערד, וויינט פאר כעס.

געוואלד! געוואלד! וואָס האָט מען געמאכט פון מיר? ! וואָס

ט׳מען געמאכט פון מיר ?!... וואָס בין איך? מאַמע! זאָג, וואָס בין איך ?!... מאַמע! זאָג — פאַר וואָס ביזטו מיין מאַמע?!... האַ ?!

נ ח מ ה ׳ ל ע

וויל איהם איינשטילען.

ש פ ר י נ צ ע

וויינט.

מענדיל... מענדיל... זאָג וואָס איז מיט דיר? — וואָס האָב איך דיר געזאָגט? כ׳האָב דאָך דיר גאָר נישט געזאָגט... כ׳האָב דיר מעהר ניט געפרעגט, וואָס עס הערט פון דיר... כ׳האָב ניט געטאָרט עס דיך פרעגען?...

מ ע נ ד י ל

שטאַמעלט.

עס שטינקט פון מיר... נבלה שטינקט פון מיר!... איך בין א שינ־דער בין איך!... מאַמע! בראָך!... א בייזער יאָהר אויף דיר! א מיתה משונה אויף דיר!

נ ח מ ה ׳ ל ע

ארויס פון דאנען — ארויס! פויער!

מ ע נ ד י ל

א מפלה אויף אייך! א בייזער יאָהר אויף אייך! טפוי אויף דיר מיט רייזלען אין איינעם! טפוי אויף דיר מיט רייזלען!

נ ח מ ה ׳ ל ע

שטויסט איהם.

ארויס חם!

ש פ ר י נ צ ע

קינדער, האָט רחמנות, קינדער...

מ ע נ ד י ל

גיט נחמה׳לען אַ שטאַרקען פאטש. ער ווערט אַ ווייִלע אַליין דער־שראָקען.

נ ח מ ה ' ל ע

געוואלד! געוואלד! ראטעוועט!

ש פּ ר י נ צ ע

נחמה'לע!... מענדיל... מען וועט זיך נאָך צונויפלויפען... מענשען וועלען זיך צונויפלויפען, מענדיל!

מ ע נ ד י ל

איך וועל דיר דערשטיקען מיט רייזלען...

ש פּ ר י נ צ ע

נחמה'לע, מיין לעבען, האָב רחמנות אויף מיר, אויף מיר רחמנות...

נ ח מ ה ' ל ע

די גאַל קערט־דאָך פון איהם. די גאַנצע שטוב האָט ער דאָך פער־עפּושט.

מ ע נ ד י ל

אַ צוטומעלטער לאָזט ער זיך אַראָב צו דער מוטערס געלעגער. וויינט היסטעריש.

וואָס האָט מען געמאכט פון מיר? וואָס האָט מען געמאכט פון מיר?

ש פּ ר י נ צ ע

גלעט איהם, נעהמט איהם איין.

נו שאַ. איך האָב דאָך דיר גאָר נישט געזאָגט. מיין קינד... נו שאַ.

מ ע נ ד י ל

ווערט שטיל. ווי ער וואָלט זיך צוהערען צו איהרע רייד. הויבט זיך אויף און קוקט זיך אַרום מיט שטאַרע אויגען. בעטראַכט זיינע קליידער. ער נעהמט אָן אויבען פאַר'ן לאַץ פון זיין רעקעל און רייסט אַראָב ביז אונטען. שעפּטשענדיג: „נבלה", האַ נבלה"... „אַברוש" „רייזיל".

פ י ע ר ט ע ר   א ק ט.

אין צימער פון ערשטען אַקט. בײַ טאָג.

אַ ווײַלע שטיל אין קעלער.

א ב ר ו ש

ליגט אויפ׳ן בעט און כראָפּעט. וואכט אויף, זינגט פאר זיך אַליין.

טי־טאָ־טאָ; טי־טאָ־טאָ, פויף! בים־באָם־בים; בים־באָם־באָם!

זינגט מיט אַ הייזעריג אומעדיגען ניגון. מן ה־מ־צר; מן ה־מ־צר!

מן־מן־מן! ק־רא־תי קר־קראתי—קרא—אא— ק—ר א א־תי יה —

— — — אברוש!... אברוש!

שלעפּט ארויס פון הויזענקעשענע אַ פלעשעלע בראנפען און טרינקט.

בעהאַלט דאָס ליידיגע פלעשעל אונטער׳ן קישען און לעגט זיך ווידער.

מ ע נ ד י ל

לויפט אריין אין שטוב, פערשליסט די טיר אויפ׳ן שלאָס. אויפ׳ן קאָפּ ניטאָ קיין היטעל, די האָר אין אונאָרדנונג, די זאַכען אויף איהם, אויף פּאַסען צוריסען, לויפט אום הין און צוריק, בלייבט שטעהן פלוצלונג און פערטראכט זיך שטאַרק.

א ב ר ו ש

זינגט פון שלאָף הייזעריג.

מן—ה־מ־צררר...צר...צצר...

מ ע נ ד י ל

ווארפט זיך ארויף ווי אַ ווילדע חיה אויף אַברוש׳ן און הייבט איהם אָן שטיקען מיט אַ ווילדען ברומען. אַברוש צאפּעלט זיך מיט די הענד און מיט די פיס. מענדיל ציהט זיך אויף איהם אויס מיט זיין גאַנצען קערפּער און שטיקט איהם מיט אַלע כחות. ברומענדיג אונ־פערשטענדליכע ווערטער. ער הויבט זיך אויף—.קוקט זיך אַרום ווי

פערוואונדערט, פרובט אויפהויבען אברושעס האַנד, נאָכהער זיין פוס. אַברוש ליגט אונבעוועגליך. מענדיל קריכט אַראָב פון בעט און טרייסעלט אַברושען, שרייט: אַברוש! אַברוש! אַברוש — האַ? האַ — אַב־רוש?! רייזעל! רייזעל! שטעהט אַ ווײלע אויף איין אָרט ווי אַ פארשטײנערטער. ווי ער וואָלט זיך איבערלעגען וואָס ס'איז געשעהן. הייבט אָן זינגען:

אויפ'ן לאָנקע, אויפ'ן לאָנקע, פייגלאך פליהען!
אויפ'ן לאָנקע, אויפ'ן לאָנקע, פערדלאך שפּרינגען!
אויפ'ן לאָנקע, אויפ'ן לאָנקע, גענזלאך, גענזלאך!

שטעהט אַ ווײלע שטאַרק פערטראַכט, דער קאָפּ אַראָבגעהאַנגען. וואַכט אויף, הייבט אָן זוכען און שרייען:

רייזעל? רייזעל! רייזעל! קוקט אונטער'ן בעט, אונטער די טאַפּטשאַ־נעס, געהט צו צו אַברושען און זוכט אונטער איהם. רופט רייזעל? ריי—זעל! רייזעל! געה ארויס! געה אַרויס, זאָג איך דיר. איך וועל ניט לאָזען די מאַמע זאָל דיר שלאָגען... געה ארויס זאָג איך דיר. די מאַמע איז ניטאָ — געה ארויס!

זינגט.

אויפ'ן לאָנקע, אויפ'ן לאָנקע—פערדלאך שפּרינגען!
אויפ'ן לאָנקע, אויפ'ן לאָנקע—פייגלאך פליה־ען!...

שמעקט די קליידער זיינע און פערקרימט זיך שטאַרק.

פוט־פוט־פוט־אברוש, אברוש! האַ—האַ! האַ—האַ—רייזעל, קום אהער, קום צו מיר, גיכער, גיכער! זעה ס'אַ שעהנער חתן איך בין! האַ־האַ, קום אהער! שלעפּט אַרויס פון אונטער'ן בעט זיין טשעמאָ־דאַן, וויל איהם עפענען, נאָר ער איז פערשלאָסען. פערמעסט זיך צום טשעמאָדאַן מיט כעס: „נו, עפען זיך!“ קלאַפּט איהם מיט זיינע פיס. געפינט ערגעץ אין אַ ווינקעל דעם האַק און פּרובט מיט איהם עפענען דעם טשעמאָדאַן. געהט פּלוצלונג צו צו אַברושען. טאַטע! טאַטע! שטעה אויף! חאַ—חאַ—חאַ—שטעה אויף טאַטע! שטעה אויף אברוש... אַ סך פערד, פערד האָב איך געבראַכט. — פערד!..

טרעט אָב אין אַ זייט, זינגט.

אויפ׳ן לאָנקע, אויפ׳ן לאָנקע, פּערדלאַך, פּערד־לאַך!

פּרופט נאָך אַמאָל עפענען דעם טשעמאָדאַן.

ע־ע־ע! דאָרט איז רייזעל! האַ—האַ—האַ! לעגט צו דעם אויער צום לעכעל פון שלאָס און הערט. זאָג, דו ביזט דאָרטען? האַ? דאָרטען? עפען! עפען! זעה, איך גיב דיר א סך געלד, א סך געלד! נעמט ארוים פון קעשענע זיין טייסטערעל, שיט אויס די גאַנצע געלד אויפ׳ן דעק פון טשעמאָדאַן און קלינגט מיט זיי. הער רייזעל! א סך געלד גיב איך דיר, געה ארויס! עפען! עפען! עפען, מהום—ווערסט חרטה האָבען. נעהמט שנעל אַראָב דאָס געלד פון טשעמאָדאַן, בעהאַלט אין קעשענע, שפּרינגט מיט די פיס אויפ׳ן דעק. האַ! האַ! האַ—האַ! קריכט אַראָב. צוהאַקט מיט׳ן האַק דעם דעק, רייסט אראָב דעם לייוועגד, און דורך דער לאָך קוקט ער אַריין אינעווייניג. נו. ווערסט שוין ארויסגעהן? נעמט ארוים איינציגווייז די זאַכען פון טשעמאָדאַן. בעקוקט יעדער זאַך בעזונדער מיט גרויס כונה און לעגט אין אַ זייט. ביסלעכווייז ליידיגט ער אוים דעם גאַנצען טשעמאָדאַן. זוכט צווישען די מלבושים. רופט. רייזעל, וואו ביזטו? זאָג! וויינט. וואו ביזטו? קום צו מיר! ער קערט איבער דעם טשעמאָדאַן, טרייסעלט איהם און קוקט צו איז פון איהם גאָר ניט ארויסגעפאלען. שטעהט אַ ווייִלע אויף אַנ׳אָרט און האָפנונגסלאָז קוקט ער זיך אַרום. פאַנגט אָן ארומלויפען איבער׳ן צימער אין דער לענג און אין דער ברייט. שטעלט זיך אָב ביי אַברוש׳עס בעט און קוקט איהם אָן אַ ווייִלע. געהט פּלוצלונג אַוועק פון איהם. שטעקט אריין די הענד אין די צופּודעלטע האָר און שרייט ווי דער שמש ערב שבת: „אין שול אַ—ריין“! קוקט זיך צו צו זיינע זאַכען און בעמערקט, אַז זיי זענען צוריסען. מיט אַ וואונדערליכע שנעלקייט פאַנגט ער אָן צו רייסען פּאַסען פון זיין אויבערשטען בגד, יעדען פּאַס צורייסט ער אויף גאָר קליינע שטיקלאַך, ווי ווייט נאָר ער קען עס בעגרייפען — שמעקט יעדער שטיקעל און מיט עקעל שליידערט ער אַוועק, נעמט זיינע שבת׳דיגע זאַכען, פּוצט זיי ארום. שמעקט פון זיי עטליכע מאָל, פּוצט אַרום די שיך. ציהט ארויף די שבתדיגע קליידער אויף די שמאַטעס וואָס עס הענגט אויף איהם. נעמט אַראָב

פון וואַנד זיין שבת'דיגע היטעל און טהוט זי אָן. דאָס אַלץ ווערט געטאָן מיט א ווילדע שנעלקייט, אין אַ משונהדיגען אינטערעס. די איי־בעריגע זאַכען לעגט ער צוריק אין טשעמאָדאן, שטעלט איהם אונטער'ן בעט. ברענגט אַלץ אין אָרדנונג. שמעקט זיינע הענד ז'ון פערקרימט זיך שטאַרק, געפינט אַ מעסער און הייבט אָן שאָבען די הויט פון זיינע הענד. געפינט אויף אַ פענסטער אַ שטיקעל שפּיגעל־גלאָז, קוקט זיך אין דעם איין. שליידערט דאָס שטיקעל שפּיגעל־גלאָז און לויפט אַרויס.

ר י י ז ע ל און ב ע ר י ל ח ז י ר

קומען אַריין.

ב ע ר י ל

די נבלה ימח שמו זאָל ער ווערען! ער איז ניטאָ. איך וועל איהם דעם שארבען אראָנגעמען — א פייער אויף איהם! אברוש שלאָפט? נעהמט רייזלען פאר'ן האַנד. פיהרט זי דורך אַ פּאָר מאָל איבער'ן קעלער, ווי צום טאַנצען. שיכעלאך אביסעל! פּופּע! ביזט דאָך א פּופּע— קאַק יא זדראַוו! דרי̤קט איהר פּעסט צו צו זיין ברוסט. וואָס האָט געזאָגט די „נבלה“ הא?...

ר י י ז ע ל

ער האָט געזאָגט, אבער אבי איך גלויב איהם ניט, — ער האָט עס פון כעס געזאָגט, אודאי, פון כעס.

ב ע ר י ל

אָבער זאָג, וואָס האָסטו מורא?

ר י י ז ע ל

אויף מיינע נאמנות; מיר ארט ניט וואָס ער האָט געזאָגט.

ב ע ר י ל

רייזעלע, ווערסט חרטה האָבען אויב דו ווערסט מיר ניט זאָגען.

ר י י ז ע ל

ביזט, בעריל, א גרויסער עקשן.

ב ע ר י ל

פערמעסט זיך מיט'ן פינגער.

ווערסט רייזעלע חרטה האָבען.

ר י י ז ע ל

אז איך וויל ניט דערצעהלען, מסתמא וויים איך דאָך פאר וואָס.

ב ע ר י ל

מעהר רעד איך ניט. „בעריל“ האָט פיינד גרויסע טענות מאכען.

ר י י ז ע ל

ער האָט געזאָגט, אז דו שינדסט אויך גע'פּגר'טע פערד...

ב ע ר י ל

וואָס?! ווער האָט געזאָגט?! וואו איז ער? איך וועל אין איהם קיין גאנץ גליד ניט לאָזען! הא — הא, ער וועט מיר שוין געדענקען דעם גאנצען לעבען זיינעם. און דו האָסט געגלויבט?

ר י י ז ע ל

וואָס ביזטו אזוי אין כעס? כ'האָב דאָך דיר געזאָגט, אז איך גלויב איהם ניט, אדרבה. איך האָב איהם געזאָגט, אז ער זאָגט א ליגען. פון דיר, האָב איך איהם געזאָגט, שמעקט ווי פון אריסטאָ־אריסטאָקראט...

ב ע ר י ל

ס'מאכט ניט אוים! כ'האָב דאָך דיר געזאָגט, פּופּע, אז בעריל קען אלץ, וועסט נאָך זעהן. רייזעל, א זייגער מיט א גאָלדענער קייט— מיט א גאָלדענער קייט וועל איך דיר קויפען.

ר י י ז ע ל

די מאַמע — איי, איי, וועט זי טאנצען — זי וועט מיר די קאָלטאָנעם מיינע אויסרייסען.

ב ע ר י ל

איך וועל קומען אהער. ניין—איך וועל בעסער וואַרטען ביז זי וועט קומען, איך וועל צוגעהן צו איהר. איך וועל עס איהר אָננעמען פאר'ן קאָלנער און איך וועל עס איהר זאָגען: „הער נאָר ברײנע, ברײנקע! אויב דו וועסט נאָר פּרובען נאָך אמאָל אויפהויבען א האנד אויף רייזלען — איז דאָ פון דיר א קאָניעץ אויף אָן אָרט!“ דו, רייזעל, זאָלסט נאָר שווייגען — קוקען און שווייגען, ביזט מסכים?

ר י י ז ע ל

שווייגט.

ב ע ר י ל

ביזט מסכים? נייז? אָ, זאָג!

ר י י ז ע ל

פונדעסטוועגען איז זי דאָך מיינע אַ מאַמע.

ב ע ר י ל

און אז זי איז אַ מאַמע — איז וואָס? אַזאַ מאַמע? שפּיי איהר אין צורה! „רייזעל איז מיינע" — וועל איך איהר זאָגען: בעריל קען אַלץ בעווייזען.

ר י י ז ע ל

קוקט איהם אָן, שמייכעלט.

איך בין דיינע?

ב ע ר י ל

דו האָסט געהערט מיט'ן „פּגר"? ער האָט מיט דיר וואָס גערעדט. הער רייזעל: ראשית וועל איך איהם נעמען און כ'וועל צורייסען ווי אַ הערינג, איך וועל איהם זיין שאַרבען אָראָבזעצען — הערסט וואָס איך זאָג דיר? און צוויטענס — רייזעל?! רייזעלע! דו ווייסט, אז איך בין בעריל חזיר? מיט מיר זאָלסטו ניט מאַכען קיין פונקעל־מונקעל, איך בין בעריל חזיר בין איך.

ר י י ז ע ל

וואָס שרייסטו אַזוי אויף מיר? וואָס סטראַשעסטו זיך אַזוי?

ב ע ר י ל

רייזעלע...

ר י י ז ע ל

זאָגסט, אז דו וועסט שלאָגען מיין מאַמען — איך וויל ניט. אז דו זאָלסט שלאָגען מיין מאַמען. בערעלע... קום לאָמיר געהן אַ פּאַילקע: לאָמיר זיך לערנען טאַנצען ביז די מאַמע וועט קומען.

ב ע ר י ל

אָבער ענטפער מיר אויף דעם. וואָס כ'האָב דיר געפרעגט...

ר י י ז ע ל

וואָס ?

ב ע ר י ל

ווילסט א זייגער מיט א גאָלדענער קייט ?

ר י י ז ע ל

קאָקעטיש.

ראשית נעהם מיר אויף א קלייד, אויב דו ווילסט זיין א מאָלאָדיעץ: זעה ווי די קלייד איז צוריסען — ס'פּאַסט גאָר ניט צו די נייע שיך.

ב ע ר י ל

וואָס וועט זיין דאָנאָך ?

ר י י ז ע ל

דערנאָך וועל איך האָבען נייע שיך מיט א נייע קלייד...

ב ע ר י ל

מיט מיר שפּיל זיך ניט, בעט איך דיר — ווער ס'וויל זיך שפּילען מיט בערלען וועט גוט ניט אָבשניידען !

ר י י ז ע ל

איך בין אַ שעהנע, האַ ?

ב ע ר י ל

שוויייגט. קוקט פערטראכט אין איין פּינטעל.

ר י י ז ע ל

טרעט אָב אין אַ זייט און זינגט פרעהליך.

אויפ'ן הויכען בארג, אויפ'ן גרינעם גראָז
זיצען פּאַנעם צוויי:
שעהנע בחורים מיט די פראקען —
קו—מען דאָרט צו זיי...
קומען דאָרט צו זיי !

ב ע ר י ל

זאָג, וואָס זינגסטו, האַ ? רייזעל, האַ ?

ר י י ז ע ל

זינגט.

און די פּאַ—נעם ליבען זיי, און די פּאַנעס...

ב ע ר י ל

געהט צו צו איהר.

זאָג מיר, רייזעל, וואָס זינגסטו אזוינס?

ר י י ז ע ל

דו הערסט דאָך, אז דאָרט אויף א בארג אין גראָז, לעבען וואַלד, מסתמא, זיצען שעהנע פּאַנעס און צו די פּאַנעס קומען קאַוואַליע־רען און זיי האָבען זיי ליעב — און גאָר!

גיט איהם אַ קלעפּעל איבער'ן פּלייצע.

ב ע ר י ל

מיט אַ ציטערנדיגע שטימע.

רייזעל, רייזעל! זאָג בעסער...

ר י י ז ע ל

הער בעריל; דו וועסט זאָגען מענדלען, אז ער זאָל ניט סמייען מעהר רעדען צו מיר?

ב ע ר י ל

וואָס אַרט דיר? מעגסט זיך שוין פערלאָזען אויף מיר, אז איך וועל איהם זאָגען, וועט ער שוין האָבען צו געדענקען אויפ'ן גאַנ־צען לעבען!

ר י י ז ע ל

כ'האָב איהם פיינד. כ'קען ניט קוקען אויף איהם — טפוי — איך שפּיי אויף איהם. א שטיק פּגירה! איך לאָך ניט, בעריל, ער האָט מיר געזאָגט, אז איך זאָל מיט איהם חתונה האָבען — חאַ — חאַ — חאַ! זאָג איהם בעריל, ער זאָל בעסער ניט קריכען צו מיר.

ב ע ר י ל

פערלאָז זיך אויף מיר. איך וועל נאָך איהם פאר אלץ בעצאָהלען. איך וועל איהם נאָך בעווייזען ווער איז א שינדער. רייזעל! הערסט, דאָס לעצטע וואָרט.. הערסט — מיין לעצטען וואָרט... דו דארפסט וויסען מיט וועמען דו מאכסט פונקעל־מונקעל.

ר י י ז ע ל

נעמט איהם ארום.

האסט עס מיך אזוי ליעב ?

ב ע ר י ל

קושט זי.

ר י י ז ע ל

בעריל, זאג מיר דעם אמת...

ב ע ר י ל

הערסט, איך שווער דיר... איך.. אז איך זאג... פערשטעהסט—אז בעריל זאגט.. גענוג!

ב ר י י נ ע

קומט אריין. טראגט צוויי קערב פיש אויף די הענד. קרעכצט. ווארפט א שארפען בליק צו רייזלען. שטעלט אוועק די קערב און בלייבט זיצען פערמאטערט.

ר י י ז ע ל

וואס איז דיר, מאמע ?

ב ר י י נ ע

שווייגט.

ר י י ז ע ל

וואס איז דיר ?

ב ר י י נ ע

אוועק פון מיר, משומדת!

ר י י ז ע ל

וואס איז, אז איך פרעג ?

ב ר י י נ ע

אוועק פון מיר! איך צופלעט דיר באלד דיין קאפ מיט א שטיק האלץ... איך וועל זיך מיט יסורים ארום שלעפען אין די גאסען און זי וועט הוליען אין שטוב... כ'האב קיין כח ניט דיר צו קארמענען. וואס איז עס ?.. שיך? נייע שיך ?!.. וואו האסטו זיי גענומען ? זאלסט מיר זיי שוין אויסטהאן! די מינוט — זאלסטו זיי אויס-

יהאָן! און אויב ניט — נעהמט אַ שטעקען. טהו אוים משומדת!

ב ע ר י ל

געהט לאַנגזאם צו ברײנען. ציהט די ווערטער.

ברײנע! איך הײם דיר אויפהערען, הערסט? איך בעריל חזיר הײסט, און פּרוב נאָר ניט פאָלגען!

ב ר י י נ ע

ווער ביזטו עס, זאָג מיר! דו ווילסט מיר א דעה זאָגען וואָס צו טהאָן מיט מײן טאָכטער, הא? חזיר! חזאק! חזיר'איסקאַ!

ב ע ר י ל

מיט ישוב הדעת.

איך זאָג דיר נאָך אמאָל, אז דו זאָלסט צומאכען דײן פּיסק. ברײנע! איך הײם!... און אויב ניט, וועל איך דיר איהם פערמאכען!

ר י י ז ע ל

שלעפּט בערלען אין אַ זײט.

בעריל, בעריל הער אויף.

ב ע ר י ל

שטויסט איהר אָב.

אוועק פון מיר, רײזעל איז מײנע... מײנע איז זי, דו פערשטעהסט? האָסט אויף איהר קײן פראוו ניט! מײנע איז זי.

ב ר י י נ ע

דײנע איז רײזעל? חזיר! דײנע? ! גיט רײזלען אַ פּאַטש. מײנע איז רײזעל... זי איז מײנע — מײן טאָכטער! מײן טאָכטער, גיט איהר נאָך אַ פּאַטש. איך בין איהר מאַמע!..

ב ע ר י ל

שלײדערט ברײנען צו אברושען. **אוועק פון מיר! איך זעץ דיר באלד דעם שארבען דײנעם אראָב!**

ב ר י י נ ע

געוואלד! ער וויל מיר הרג'ענען! אבאַ! אבאַ! אברוש גנב! שטעה אויף גיכער! געה רוף פּאָליציע גיכער, אברוש גנב! רײסט איהם פאר זײנע האָר. אברוש א מיתה משונה אויף דיר, שטעה

אויף! געה רוף פּאָליציע. דערשראָקען שפּרינגט אָב הינטעריזיך. וואָס איז עס?! שמע ישראל! — אברוש! אבא! אבא! ער איז טוידט!... ער האָט גע'חלשט... רופט מענשען, גיכער רופט מענשען! ראַטעוועט!..

ר י י ז ע ל

שטעהט פון ווייטען, ציטערט פון קעלט.

ב ע ר י ל

געהט צו צום בעט, פּרובט וועקען אַברושען.

אַבאַ! ר' אַבאַ! שאָקעלט איהם פאר'ן האַנד. ער האָט גע'חלשט! גיט וואַסער! גיט וואַסער!

ס'ווערט אַ געטומעל אין שטוב.

א ש ט י מ ע

פון הינטער'ן טיר.

אויפ'ן לאַנקע, אויפ'ן לאַנקע, פייגלאך פליה—ען...

מ ע נ ד י ל

קומט אַריין. פון זיין פּנים רינט בלוט און ער ציטערט פון קעלט. די זאַכען זיינען אויף איהם צוריסען. מיט אַ שמייכעל קוקט ער אַלע־מען אַרום. די הויז־לייט קוקען איהם אָן פערוואונדערט און צושראָ־קען. פון גאַס הערט זיך שרייען קינדערשע קולות „אין קעלער איז ער, אין קעלער איז ער!“ מענדיל מאַכט משוגה'דיגע גרימאַסען. שמעקט אין לופט. פּוט־פּוט! פּוט־פּוט. שמעקט די הענד זיינע, פאנגט אָן מיט די נעגעל צו רייסען די הויט פון די פינגער. פון די פינגער טריפט בלוט.

ר י י ז ע ל

ראַטעוועט! ראַטעוועט! ער איז משוגע!

מ ע נ ד י ל

געהט לאַנגזאַם צו אַברושעס בעט און זינגט.

מענ־דיל נב—לה... אַברוש... מענדיל—נבלה... אויפ'ן לאַנקע. אויפ'ן לאַנקע...

ע נ ד ע.

די ערד

1907

פערזאנען:

ע ו ז ר, א גוטבעזיצער.

פ א נ י

נ פ ת ל י — זיינע קינדער.

מ א ש ע

פ י י ג ע ל ע

מ א י ר — א נאָהענטען גוטבעזיצערס קינדער

א נ נ א

ס א פ י ר

ה ו י ז־מ י י ד י ל

ע ר ש ט ע ר א ק ט.

פריהלינג, ביי עוזר׳ן אויפ׳ן גוט. רעכטס זעהט זיך די פאָדערשטע זייט פון אַ גרויס הויז מיט אַ גאַנעק אין מי־טען. דער גאַנעק איז אַרומגעפלאָכטען מיט ווילדע טרו־קענע ווייבטרויבען. פאר׳ן שטוב איז צו דערקענען פאר אַ יאָהריגע בייטען. איינגעגראָבענע בענקלאך. אין הינ־טערגרונד זעהט זיך אַ צוים פון שטאָכעטען און נעבען איהם וואקסען טאָפּאָליען. אויף יענער זייט זעהט זיך אַ ברייט פעלד, וועלכעס גרינט שוין. אין מיטען פעלד שלענ־געלט זיך אַ וועג. פון ביידע זייטען וועג — בוימער. דער וועג ווערט פערפאלען נעבען אַ וואלד, וואָס זעהט זיך פון ווייטען. לינקס — אַ ווינקעל פון אַ שפייכלער. נעבען שפייכלער אַ ברונען מיט אַ הויבען זשוראווועל וואסער צו בעקומען. ניט ווייט פון ברונען — אַ הוידע אויף שטריק־לעך, צווישען צויי סלופעס.

פ אַ נ י

אויף די באָרפוסע פיס שטעקשיך. צוגראָבט מיט אַ רידעל פלוי־סיג די ערד פאר׳ן שטוב. רופט:

מאַ—שע! מאַ—שע!

מ א ש ע

דורכ׳ן פענסטער.

וואָס ווילסטו?

פ אַ נ י

קום, איך האָב שוין באלד א האלבען גאָרטען צוגראָבען. אננא וועט

מיר ברייננגען זוימען פון אזוינע בלומען, וואָס זענען נאָך קיין מאָל
ביי אונז ניט געוואַקסען. דו געהסט?

מ א ש ע

איך געה באלד!

פ א נ י

די ערד איז נאָך פוך־ווייך געבליבען פון די פאַר־איאָהריגע בלו־
מען. זעהסט, דער רידעל קריכט אליין אין דער ערד. א ריר מיט׳ן
פוס — און פאַרטיג!

מ א ש ע

מיט אַ בלאַסען פער׳חלומ׳טען געזיכט. קומט פון שטוב. לייכט
געקליידעט.

פ א נ י

צו וואָס האָסטו אָנגעטהאָן אזא העלע בלוזע? וועסט דאָך זי פער־
שמירען.

מ א ש ע

אננא וועט באלד קומען. ס׳פּאַסט ניט. געה טהו זיך דו אויך
אָן. ווי א דאָרפישע שיקסע זעהסטו אויס.

פ א נ י

אננא קען מיר גאָר ניט? אין גימנאזיום בין איך — וואָס? זאָל
זי נאָר קומען; בארוועס וועט זי ביי מיר געהן. שנעלער — ווארף
אראָב דיין ווייסע בלוזע. נעהם א רידעל און קום העלף מיר
גראָבען.

מ א ש ע

כ׳וועל זיך איינקוקען ווי דו גראָבסט.

פ א נ י

פוילסט זיך?

מ א ש ע

ס׳ווילט זיך קוקען גלאט אין דער וועלט אריין.

פאני

גראָבענדיג.

קוקען גלאָט אין דער וועלט אריין. אויף אנ'ארבייט; נאָר דו וועסט דאָרט א פייג וואָס זעהן. — די באָטשאַנעס האָסטו שוין געזעהן ?

מאשע

זיי זענען שוין דען פארהאן ?

פאני

אָט האָסטו דיר! געהסט אום, קוקסט, גלאָצסט אין דער וועלט אריין און האָסט נאָך די באָטשאַנעס ניט געזעהן. געה, אויף דעם קוה־שטאָל וועסטו זיי זעהן.

מאשע

וויל געהן.

פאני

געה ניט, געה ניט! קענסט איהם נאָך דערזעהן שטעהענדיג. איך האָב איהם געזעהן פליהענדיג. ער איז אזוי הויך געפלויגען! פריהער האָט ער זיך געדרעהט אויף איין אָרט און דערנאָך — גלייך זיך אראָבגעלאָזען צו אונז אויפ'ן ושעזשינעץ.

מאשע

איינער איז געוועזן ?

פאני

נאָר איינער. די „זי“, מסתמא, איז שפּעטער אָנגעקומען. ווייל נעכטען פארנאכט האָב איך זיי שוין ביידען געזעהן פליהענדיג צום אָזיערע.

מאשע

ווי גיך זיי האָבען זיך שוין דערוואוסט, וואו די אָזיערע איז!

פאני

ביזט א נאר; דאָס זענען דאָך די אייגענע וואָס זענען פאר־א־יאָהרען ביי אונז געבאָרען געוואָרען. זיי ליגט נאָך אין מויל דער טעם פון די פאר־א־יאָהריגע זשאָבעס.

מ א ש ע

דאָס זענען די יונגע קלערסטו?

פ א נ י

געווים די יונגע. וועסט זעהן, ביי זיי זענען נאָך די שנאָבלען שווארצלאָך. די אַלטע פאַלען אויפ׳ן וועג אין ים אריין און ווערען דערטרונקען. ווען זיי ציהען זיך אויפ׳ן ווינטער אין די ווארימע לענדער בענעגענען זיי גרויסע ים׳ן, מוזען זיי אריבערפליהען; די יונגע פליהען איבער און די אַלטע פאַלען איינציגווייז אין ים אַריין.

מ א ש ע

און די קראַנקע?

פ א נ י

די געזונדע פערפיקען זיי פאר׳ן אוועקפליהען. געדענקסט, מאיר האָט געבראכט צו אונז א פערפיקטען באָטשאַן, קוים וואָס ער האָט געזשיפּעט.

מ א ש ע

זיי האָבען ליעב נאָר געזונטע?

פ א נ י

געווים. זיי האָבען ליעב געזונטע, יונגע. ניטאָ ביי זיי קיין שפּיטע־לער פאר קראַנקע; ניטאָ ביי זיי קיין הייזער פאר אַלטע; ניטאָ ביי זיי קיין וועלדער פאר סוכאָטניקעס ווי דאָ ביי אונז. — כסדר יונג, פריש און געזונד... נו, נעהם זיך פאר דער ארבייט — גע־שווינד!

מ א ש ע

כ׳וועל זעהן הינטער׳ן שטוב. אפשר זענען דאָרט פאַראַן די באָ־טשאַנעס.

פ א נ י

אז מען זעהט צום ערשטען מאָל דעם באָטשאַן פליהענדיג האָט מען א פליהענדיג יאָהר: מען לעבט, מען שוועבט, מען איז פרעהליך. און אז מען זעהט איהם שטעהענדיג האָט מען א שטעהענדיג

יאָהר: איז דעם גאַנצען יאָהר זויער אויפ'ן האַרצען; איז מען פערשלאָפען און עס ווילט זיך גענעצען. איז מען פער'חלומ'ט פונקט ווי דו, מיין שוועסטער. קום צו מיר, פערשלאָפענע נשמה, ווילסט דאָך פאָהרען אין גימנאזיום. וואָס וועט פון דיר ווערען אין דער גרויסער שטאָדט, אז דאָ ביזטו אזוי?...

מ א ש ע

דו פערשטעהסט גאָר ניט. אין דער גרויסער שטאָדט, צווישען א פולע מענשען וועל איך לעבעדיגער זיין.

פ א נ י

און איך וועל דיר ניט לאָזען פאָהרען אין שטאָדט אריין. דאָ וועסטו פערבלייבען. נאַ דיר מיין רידעל און גראָב, און איך וועל זעהן צו זיי פאָהרען שוין.

מ א ש ע

גראָבט לאַנגזאם.

פ א נ י

שנעלער, שנעלער! איך וועל באלד ארויפקריכען אויפ'ן פלויט, די גאַנצע געגענד וועל איך זעהן. קלעטערט אויפ'ן צוים. קום צו מיר מאַשע!

מ א ש ע

וואָס זעהסטו דאָרט?

זי קריכט אויך אַרויף אויפ'ן צוים. זיי שטעהען ביידע אָנגע־שפאַרט אָן אַ בוים.

פ א נ י

אפילו די אָזיערע זעהט מען דאָ שטעהענדיג.

מ א ש ע

וואו האָסטו זי?

פ א נ י

קוק גלייך — אָט — אָט — אָט! רעכטס פון וועג. דאָרט וואו דער הימעל לאָזט אראָב; — זעהסט עס בלאַנקט וויים?

מ אַ ש ע

איך זעה.

פ אַ נ י

זי איז בעלויכטעו פון דער זון און אין וואסער שפּיגלען זיך אָפּ די ווייסע פריהלינגס וואָלקען. הו—הא ! הו—הא ! מאַשע! זעה, זעה! צוויי באַטשאַנעס פליהען אַט—אַט נעבען וואלד. זיי פערנעהמען זיך צום אַזיערע ! גיכער, גיכער — זיי לאָזען זיך אראָב !

מ אַ ש ע

איך זעה... איך זעה.. זיי לאָזען זיך אראָב. אָט האָט זיך שוין איינער אראָבגעלאָזען ! אָט שטעהט ער שוין. אָט שטעהען זיי שוין ביידע...

פ אַ נ י

אָבער פליהענדיג געזעהן ! איצטער וועלען מיר ביידע אראָבשפּרינגען — האָפּ !

שפּרינגט אַרונטער מיטשלעפּענדיג מאַשע׳ן.

ע ו ז ר

קומט אַרויס.

פ אַ נ י

לויפט איהם אַנטקעגען.

מיר האָבען געזעהן פליהענדיגע באַטשאַנעס.

ע ו ז ר

בעקוקט די צוגראָבענע ערד.

וועט זיין א מזל׳דיג יאָהר... וואָס בעראַפּט איהר זיך אליין מאַטערען ? איך וועל שיקען א פּאָר שקצים וועלען זיי עס מאכען אין א פערטיל שעה.

מ אַ ש ע

טאקי גוט !

פ אַ נ י

איך וועל אליין צוגראָבען. באלד וועט אננא קומען וועל איך זי

איינשפאנען אביסעל זי זאָל מיר העלפען... מיר טהוט באנג וואָס איך בין איהר ניט געפאָהרען אנטקעגען.

ע ו ז ר

נפתלי איז דאָך געפאָהרען.

פ א נ י

אָבער טאָליענקע — זעה ווי ער האָט זיך ארויסגעריסען! קיינער האָט גאָר ניט געהערט ווי ער איז אויפגעשטאַנען. וואוהין געהסטו, טאטע?

ע ו ז ר

איך מוז געהן אין פעלד אריין. מען בראָנעוועט היינט דעם האָבער.

מ א ש ע

איך געה מיט דיר.

ע ו ז ר

ס'איז צו ווייט פאר דיר, מיין קינד.

מ א ש ע

איך געה. אז אננאַ וועט קומען וועסטו אונז, פאני, אָנזאָגען — גוט?

ע ו ז ר

זיי אין שטוב. איך געה ביז'ן ווינטמיל, ביי'ן אנדערען בריקעל.

פ א נ י

זעהר גוט, מאשעלע, דאָרט נעבען בריקעל, אין גראָבען בעדאַרף שוין זיין געלער לאָטאָטש, — וועסטו אָנרייסען? כ'וועל אָנשטעלען אויף די פענסטער...

ע ו ז ר

קום, מיין קינד. ס'איז קיין צייט ניטאָ.

מ א ש ע

גיב מיר דיין שירץ מיט, וועל איך האָבען אין וואָס צו קלייבען...

זי נעהמט ביי פאני'ן דעם שירץ און טהוט איהם אָן, נאָכלויפענדיג עוזר'ן, פערשווינדט.

פ א נ י

הייבט ווידער אָן גראָבען זינגט:

דער פריה—לינג געהט!
און ער פער—שפרייט
זיין ליכט און צוי—בער
אויף א—לע וועגן—גען—
ער שוועבט אין לופט
ער ווינקט און רופט
מיט טויזענד אוי—גען
און טוי—זענד קלאנ—גען.

פ י י ג ע ל ע

בעווייזט זיך אויף יענער זייט צוים, רופט:

קו—קו! קו—קו!

פ א נ י

קוקט זיך אַרום, מערקט פייגעלען.

הא—הא! דו ביזט עס? דיך בעדארף איך טאקי האָבען.

פ י י ג ע ל ע

קריכט איבער'ן צוים.

כ'האָב איצטער נאָר וואָס געהערט די קוקופקע רופען אין וואלד.

פ א נ י

אזוי פריה?

פ י י ג ע ל ע

כ'האָב זי אליין געזעהן. זי איז געשפרונגען פון בוים צו בוים — געשפילט אין בעהעלטעניש מיט די פייגעלאך, וואָס טהוט איהר עס פאני?... איך בין געקומען פרעגען אויב איהר וועט פערדינגען אייער אויבערשטיבעל פאר א זומער־פויגעל. אין שטאָדט, זאָגט מען, זענען שוין פאראן אפולע סוכאָטניקעס.

פ א י י

אין וואלד איז ער שוין געקומען. ס'קלייבען זיך שוין אהער די

פגירות. אנגעהויבען צו אונז אויך צו טרעפען... און דו, פייגעלע, ווייזט זיי דעם וועג?

פ י י ג ע ל ע

ער איז געקומען צו אונז פרעגען. ביי אונז איז קיין אָרט ניטא.

פ א נ י

ווילסטו איהם דעריבער אהער ברענגען צו פיהרען?

מ א י ר

קומט אַן פון נעבען ברונען.

פ א נ י

אַט איז מאיר! פון וואנען קומסטו?

מ א י ר

איך אקער היינט ניט ווייט פון אייערע פעלדער.

פ י י ג ע ל ע

פאני זאָגט, אז זיי ועלען זייער אויבערשטיבעל ניט פערדינגען.

פ א נ י

מאיר, פון וואָס פאר א בחור דערצעהלט זי עפּעס?

מ א י ר

ער איז היינט צו אונז געקומען גלייך פון באהן. מען האָט איהם געזאָגט, אז ביי אונז וועט ער א דירה געפינען.

פ א נ י

דו ביזט אויך געקומען צו אונז פרעגען. ווייסטו דען ניט וויפיעל מיר קרענקט וואָס זיי געפינען זיך אין אונזער געגענד? און דו קלערסט, אז כ'וועל זיי אין אונזער שטוב 'ארייגלאָזען... מסתמא ליגט איהם שוין דער טויט אויפ'ן שפּיץ נאָז, אז ער האָט זיך אזוי פריה אראָבגעלאָזען אין וואלד אריין.

פ י י ג ע ל ע

ציהט זיך אויס.

א הויכער... א לאַנגער... א שווארצער... א דארער...

פ א נ י

פון יאָהר צו יאָהר וואקסט צו א שטיק בית עולם הינטער'ן שטאָרט.

אין גיכען וועט זיך דער בית עולם ביז'ן וואלד פּערציהען. דעם וואלד האָבען זיי פּערפּעסטעט. הערסט, מאיר! איהר זאָלט צו זיך קיינעם ניט ארייננלאָזען. כ'וויל ניט, אז ביי אייך זאָלען זיין געסט פון יענער וועלט. איך וועל צו אייך קיין מאָל ניט קומען. קיין מאָל ניט! כ'וועל אויסמיידען אייער שטוב. ווי יונג און שעהן דער וואלד זעהט איצטער אויס! מיט גאנצע בינט ליכט איז ער בעגאָסען.. און באלד וועלען זיי זיך אראָבלאָזען אהער — און קראַהען ישווארצע וועלען אָנהויבען ארום וואלד ארומצוקריכען... ווייסט, מאיר, ווי כ'האָב א נאָמען געגעבען דעם וועג, וואָס פיהרט פון שטאָדט צום וואלד? דער מתים וועג!

פ י י ג ע ל ע

כאַ—כאַ—כאַ—דער מתים וועג! כ'וועל מיר גאָר הוידען אביסעל.

הוידעט זיך.

מ א י ר

רעד עס ניט, פאני — אלע מענשען ווילען לעבען.

פ א נ י

אלע מענשען ווילען לעבען. ס'איז שוין אָבער לאַנג צייט, אז מען זאָל ניט אויסמישען לעבען און טויט. אין אונזער געגענד, וויל איך, אז נאָר דאָס לעבען אליין זאָל הערשען — לעבען, לעבען — און לעבען! ס'טריקענט א צווייג ברעכט איהם דער ווינד אויס... דו אליין, מאיר, האָסט אין דיין גאָרטען ארומגעשניטען די טרוקענע צווייגען פון די עפּעל־בוימער — זעהסט, גאָר אן אנדער פּנים האָט דער גאנצער גאָרטען בעקומען. נארישע מענשען! קליגער פון דער נאַטור ווילען זיי זיין.

פ י י ג ע ל ע

הערט! הערט! די קוקופקע!

אַ ווײַלע הערען זיי זיך אלע איין.

מ א י ר

זאָג מיר פאני, פאר וואָס האָסטו אויסגעשריבען דיין פריינדין.. דו ביזט נעכטען צום וועג אויך ניט ארויסגעקומען. איך בין אפשר

ביז האלבע נאכט אליין אומגעגאנגען מיט'ן וועג, פון וואלד ביז צו דער קרומער ווערבע...

פ א נ י

צוליעב דעם ביזטו געקומען?

מ א י ר

צוליב דעם.

פ א נ י

שעהם זיך אויב צוליעב דעם ביזטו געקומען. זי איז מיין בעסטע פריינדין פון גימנאזיום. ס'האט זיך מיר פערבענקט נאך איהר. זי אליין האט מיר געשריבען, אז זי וויל אהער קומען.

מ א י ר

נעהמט איהר פאר'ן האנד.

איך מוז שוין באלד אוועקגעהן. איך האב געלאזען די אקסען מיט דער סאכע אין פעלד אליין... פאני, היינט ביי נאכט וועסטו קור־מען — יא? איך בין אליין אויף יענער זייט וואלד. ס'דוכט זיך מיר אויס, אז דו ביזט אזוי ווייט פון מיר.

פ א נ י

קוקט איהם מיט ליעבע אין די אויגען.

אין דיינע אויגען, מאיר, שפיגעלט זיך אב דער גאנצער פריהלינג: די הימלען, די גרינע פעלדער... דו געהסט אמאל, מאיר, צום אזיער־נע בעגינען ווען די זון געהט אויף? טוי—פייכטע שטראלען שפיג־לען זיך אין דיינע אויגען.. שטראלען, וואס באדען זיך אין פרישען וואסער. געה, מאיר, אקער דיין פעלד מיט די אקסען און איך וועל מיר מיט מיינע הענד די פריהלינגס ערד צוגראבען: כ'וועל דא בלומען פערזעהען.

פ י י ג ע ל ע

הוידעט זיך.

מאיר! די אקסען וועלען זיך אוועקשלעפען צום וואלד!

מ א י ר

יענעם פאס ערד, וואס קומט אויס געגען דער קרומער ווערבע,

האָב איך נעכטען אַליין געזייהם.

פ אַ נ י

וועסט זעהן ווי געראַטען ס'וועט זיין. איבער'ן קאָפּ די הויך וועלען די תבואות אויסוואַקסען! און איך וועל קומען שניידען. איך אַליין, גוט? אונטער'ן שטוב קלינגט. אהאַ! זיי פאָהרען שוין! הערסט, מאיר, דאָס איז אונזער גלאָק — פרעהליך קלינגט ער, געסט פאָהרען! גאַר מיט אנ'אַנדער וועג פאָהרען זיי. זיי זענען מיט'ן גרעבליע געקומען... די גרעבליע איז שוין אויך טרוקען!..

מ אַ י ר

איך מוז אוועקגעהן — פאַני, ביי נאַכט, יאָ?

אייַלט לינקס.

פ אַ נ י

שרייט נאָך מאיר'ן.

ביי נאַכט, מאיר, וועסטו צו אונז קומען — פייגעלע, בלייב דאָ.

זי שטעלט זיך אויף דעם צוים, קוקט אונגעדולדיג אַריבער.

פ י י ג ע ל ע

די פערד האָבען זיך צוויאָגט.

פ אַ נ י

די פערד האָבען זיך צוטראָגען! זיי יאָגען זיך גלייך צום זשעזשיניץ! ער קען זיי ניט איינהאַלטען. גלייך צום זשעזשיניץ! שוין... זיי האָבען זיך אָבגעשטעלט. קום פייגעלע, לאָמיר זיי לויפען אַנטקעגען.

זיי פערשווינדען ביידע נעבען שפּייכלער לינקס. דאָס גלעקעל קלינגט נאָר נאָהענט הינטער'ן שטוב. ס'הילכט אַ געלעכטער. פאַני'ס שטימע: „האַלט פעסט די לייטשעס!"... שטיל. אויף יענעם זייט צוים בעווייזען זיך פ אַ נ י, נ פ ת ל י, אַ נ נ אַ און פ י י ג ע ל ע. קומען אַרויס נעבען ברונען.

אַ נ נ אַ

טונקעל בלאָנד, מיטעלער וואוקס. דאָס געזיכט מיעד.

אָם ענדע בין איך ביי דיר, פאַני.

פ א נ י

האָסט זיך גוט דערשראָקען? ביזט נאָך קיין מאָל ניט געפאָרען ווען די פערד צוטראָגען זיך, — און איך — נאָר אזוי האָב איך ליעב צו פאָהרען. דער וואָגען קרעכצט — די רעדער ברעכען זיך אזש — און איך זיץ אויבען און שמייס די פערד! זעהסט, דאָס האָב איך פאר היינטיגען פריהמאָרגען צוגראָבען. דאָ וועל איך פארזעהען דיינע בלומען וואָס דו האָסט מיר געבראכט... קוקסט מיר אָן, אננא? ניט די אייגענע פאני, הא? טאקע ניט די אייגענע. אין גימנאזיע האָב איך געוועלקט. און דאָ — דאָ וועסטו אויך אנ׳אנדער מענש ווערען; קום אין שטוב, וועסטו זיך אביסעל אברוהען.

א נ נ א

קוקט זיך אַרום.

מיר דוכט, אז דאָס לעבען קערט זיך צו מיר אום; אָדער עס קומט איצט צו מיר צום ערשטען מאָל.

זיי געהן ביידע אין שטוב. נ פ ת ל י און פ י י ג ע ל ע בלייבען.

ד ע ר ק ו ט ש ע ר

טראָגט איניגע פעקלעך זאַכען אין שטוב אַריין און געהט גלייך צוריק.

פ י י ג ע ל ע

צו נ פ ת ל ק ע ן.

הענסט טאקי ניט פאָהרען, שעם זיך! ביי מיר וואָלטען שוין די פערד איינגעשטאנען.

נ פ ת ל י

באשר דער פארשלאָפענער קוטשער. ביי מיר — איך וואָלט פאר־דרעהט די לייצעס אויף די הענד און ביז׳ן קארג די פערד זייערע קעפ פעריסען! די פערד האָבען זיך דערשראָקען. אויפ׳ן בריקעל האָט זיך איינגעבראָכען א ברעט. ס׳האָט א גרויסען קנאק גע־

געבען. אַך האָבען זיי זיך געטראָגען! מיט די פעלדער גלייך צום זשעזשיניץ זענען זיי געפלויגען!

פ י י ג ע ל ע

זי האָט זיך געמוזט דערשרעקען?

נ פ ת ל י

זי האָט זיך אָנגעהאַלטען פאַר'ן קוטשער, און דער וואָגען — ברעז־דענג!... אז איך בין היינט אויפגעשטאַנען איז נאָך קיינער אויף די פעלדער ניט געווען. נאָר וואָס די זון איז אויפגעגאַנגען.

פ י י ג ע ל ע

זי וועט דאָ לאַנג בלייבען אַנגאַ ביי אייך?

נ פ ת ל י

דעם גאַנצען זומער. דער טאַטע וויל, אַז זי זאָל מיר לערנען. כ'וועל שוין אפולע מיט נאָך אָנלערנען. ס'וועט שוין זיין באַר מאַשע'ן אַן עסק.

פ י י ג ע ל ע

אומעדיג.

פאַר וואָס האָסטו מיר ניט געזאָגט אַז דו פאָהרסט היינט צום באַן? האָסט ניט געקענט פערפאָהרען צו אונז און מיר אויך נעה־מען?

נ פ ת ל י

האָסט דען געוואוסט אַז כ'פאָהר?

פ י י ג ע ל ע

זעהסטו אז איך האָב געוואוסט, אַז זי קומט צופאָהרען.

נ פ ת ל י

גראָבט.

ביזט אַ נאַר. דאָס איז זי געקומען צו פאַני'ן. איז אַוודאי אָהן עלטערען איז זי.

פ י י ג ע ל ע

אָהן טאַטע מאַמע?

נפתלי

שליידערט פלוצלונג דעם רידעל.

דורע! וואָלסט דען אזוי פריה וועלען פאָהרען צום באַן? כ'וואָלט נאָך געקענט פערשפעטיגען. קום אויף אונזערע פעלדער, מיר וועלען אויפזוכען מאשען.

פייגעלע

אומעדיג.

כ'האָב היינט געזעהן צום ערשטען מאָל דעם באַטשאַן שטעהענדיג. ער איז געשטאַנען אויף איין פוס.

נפתלי

דו האָסט געוואָלט דוקא, אז איך זאָל דיר נעהמען צום באַן. כ'האָב זיך געשעמט פאר דיין טאַטען. פלוצלונג צופאָהרען מיט די פערד! דער קוטשער וואָלט אויך ניט וועלען, מען דאַרף די פערד האָבען. קום, פייגעלע! לאָמיר זעהען ווער וועט גיכער אריבערשפרינגען דעם פּליוּט!

ער לויפט זיך פערנאַנדער און מיט איין שפרונג איז ער אויף יענער זייט צוים.

פייגעלע

געהט צו צום צוים און בלייבט שטעהן אומעדיג און שטיל.

נפתלי

נו, שפרינג אריבער!

פייגעלע

איך קען ניט שפרינגען.

נפתלי

קום, איך וועל דיר אריבערנעהמען.

פייגעלע

שווייגט.

נפתלי

קריכט אריבער צוריק.

פ י י ג ע ל ע

ביזט ברוגז? — זאג! מיר וועלען היינט ביידע פאהרען רייטענדיג אויף אונזערע קאטשעגאוועטע פערד. גוט?... פארביי אייער שטוב וועלען מיר פאהרען, פארנאכט...

פ י י ג ע ל ע

פערביי אונזער שטוב — נעבען אונזערע פענסטער, אז אלע זאלען זעהן?

נ פ ת ל י

אז אלע זאלען זעהן!

פ י י ג ע ל ע

און דאנאך נעבען אייערע פענסטער אויך?

נ פ ת ל י

נעבען אונזערע פענסטער אויך!

פ י י ג ע ל ע

אז אלע זאלען זעהן?

נ פ ת ל י

אז אלע זאלען זעהן!

פ י י ג ע ל ע

איצטער יאג מיר — א פייג וועסטו מיר כאפען!

שפרינגט אריבער דעם צוים פלינק ווי א קאטץ און ווערט פערשוואונדען.

נ פ ת ל י

שרייט.

פון מיר וועסטו ניט-אנטלויפען!

פערשווינדט נאך איהר.

פ א נ י געהט ארויס פון שטוב. נאך איהר א נ נ א.

פ א נ י

די ביכער זאגסטו האבען דיר דערעסען.. ווען דו וואלסט זיי קיין מאל ניט ליעב האבען וואלטען זיי דיר קיין מאל ניט דערעסען. איך האב זיי קיין מאל ניט ליעב געהאט. געדענקסט אננא, ווי מיר

האָבן זיך געגרייט צום לעצטען עקזאמען? די נעכט מיט די שוואַרצע קאָפּע?

אַננאַ

ביי מיר איז עס געווען די בעסטע צייט, פאַני. די בעסטע צייט פאַר מיין גאַנצען לעבען. אין הארצען איז נאָך גלויבען געווען. ס'איז נאָך אַ פונק האָפנונג פאַראויס געווען. קיין בעסערע צייטען קומען ניט און יענע קערען זיך צוריק ניט אום.. עס ווערט נמאס צו האָפען — וואָס איז דאָס האָפען בעת דו שפּירסט אַז אונטער דיינע פיס איז קיין באָדען ניטאָ?

זי זעצט זיך אויף אַ בענקעל, קוקט זיך אַרום.

פאַני

דאגה ניט! דאָ, ביי אונז וועסטו דערשפּירען אַ באָדען אונטער דיינע פיס. וועסט פערגעסען דיינע ביכער מיט די נאַרישקייטען. קלאַפּט מיט'ן פוס אָן דער ערד. אָט איז מיין באָדען!... די אַמאָליגע מענשען, וואָס זענען געשטאַנען פעסט אויף דער ערד האָבען קיין מאָל ניט געוואוסט פון הענגען אין לופטען. אַננאַ! איך בעדאַרף גאָר ניט. הערסט? גאָר ניט! כ'האָב געלערענט אין גימנאַזיע — דער טאַטע האָט עס געוואָלט; ער האָט געמיינט אַז ס'וועט זיין אַ מעלה צו אַ שידוך. איך בעדאַרף עס ניט. מיין חתן וועט קיין דיפּלאָם פון אויסגעטריקענטע לעהרער ביי מיר ניט פאָדערען. איך פאַר זיך אַליין — דאַרף קיין דיפּלאָמען ניט האָבען... וואָס האָסטו זיך אַזוי פערקלערט? דיינע ביכער מיט די קליינע אותיו'לאַך וועלען דעם מענשען פון זינען אַראָבפיהרען, ווייל פון וועג האָבען זיי איהם שוין לאַנג אַראָבגעפיהרט. דערפאַר וואָס איך האָב געוואָלט זיין געזונד און מונטער האָבען מיר מיינע לעהרער מיט צווייעלאַך געשראָקען. — געדענקסטו מיינע צווייען?

אַננאַ

נעהמט אַרום פאַני'ן.

פאַר וואָס בין איך אַזוי צוגעבונדען צו דיר? מיר זענען דאָך אַזוי ניט קיין פאַר. געדענקסט, ווי דו פלעגסט זיך שטענדיג קריי־

גען מיט מיר — און דאָך, דעם טאָג, וואָס איך האָב דערהאַלטען דיין בריעף, אז איך זאָל קומען, איז פאַר מיר געווען אַ יום טוב. אין דיר איז עפּעס פּערבאָרגענעס פאַרהאַן צו וועלכעס עס ציהט מיך און אין וואָס איך גלויב. ווירקליך כ'פלעג דיך גאַנץ אָפט אין חלום זעהן. איך פלעג טרוימען, אז מיר ביידע געהן אום איבער די פעלדער — מיר ביידע און מעהר קיינער ניט... אָבער ניט די פעלדער האָב איך געזעהען. די געגענד דאָ איז נאָך פיעל שעהנער, ווי איך האָב מיר פאַרגעשטעלט... אפשר איז נאָך פאַרהאַן אין לעבען עפּעס ווארימעס און איך האָב עס ניט געמערקט...

פאַני

האַ—האַ—האַ! וואו איז עס דיין לעבען — דאָרט, אין שטאָדט? זונען, ברענענדיגע, ליכטיגע שווימען אום אין לופטען און בעלויכטען אַלע וועגען. בעווייזט צום וואַלד. אפשר דאָרט מיינסטו איז פאַרהאַן לעבען?

אננא

דאָרט אין וואַלד? קומען נאָך איצטער אויך אהער שווינדזיכטיגע יעדען זומער?

פאַני

איצט איז נאָך דאָרט אויף פאַרהאַן לעבען, ס'איז נאָך אָנהייב פרילינג... איך געה ניט אין יענעם וואַלד. אָט זעהסט, דאָרט הינטערען שטוב דאָרט וואַקסט אַ יונגער וועלדעל, אהין געה איך. פאַר מיר איז עס גענוג. פאַר מיר זענען די פרייע וועלדער אויך גענוג.

אננא

ווי שעהן ער זעהט איצט אויס, דער וואַלד, פון ווייטען!

פאַני

דער פריהלינג האָט אומעדום זיינע פליגעל פערשפּרייט, און דאָך זעהט מיר אויס, אז יענעם וואַלד האָט ער אויסגעמיטען. די ערד איז דערבאַרימדיג און דער וואַלד גרינט אויך. ער גרינט אָבער נוֹר לפּנים וועגען...

א נ נ א

צווישען אזוינע קראנקע געפינען זיך די אינטערעסאנטעסטע מענשען. א מענש, ווען ער קלערט שוין אין דער שטיל וועגען טויט, ווערט ער ריינער. די נשמה ווינע טיעפער און שטילער.

פ א נ י

כ'וועל עס דיר ארויסשלאָגען פון קאָפּ. מא—רוסיא! מארו־סיא! טראָג ארוים אהער א גלאָז מילך און אויפ'ן טיש ליגען פעקעלאך קליינע — ברענג עס אויך ארוים! איצטער וועל איך דאָ מאכען בייטען און דו זיץ און קוק. כ'וועל דאָ דיינע בלומען פערזעהען; דיין מתנה פון שטאָדט. ביי מיר וועלען זיי גאָר אנ'אנדער פנים האָבען... באלד וועט מיין ליבלינג קומען, מיין מאשעלע. זי וועט דיר געפעלען זיין. זי איז אזא פער'חלום'טע נשמה, ווי דו. באלד וועט דער טאַטע מיינער קומען; ער איז אין פעלד, זעהר פערנומען.

א נ נ א

מיר וועלען פונדעסטוועגען געהן שפאצירען אין וואלד.

פ א נ י

איך וועל דיר בעווייזען שעהנערע ערטער. ניט ווייט פון אונז איז פארהאן א אָזיערע. דער איינציגער אָרט, וואו זייער פוס קומט ניט, איז די אָזיערע. דאָקטוירים, ווייזט אויס, האָבען זיי אָנגע־זאָגט, אז פון פייכקייט זאָלען זיי זיך היטען. דאָס וואסער איז דאָרטען — קלאָר — קריסטאָל!

ה ו י ז מ י י ד ע ל

טראָגט אַרויס אַ גלאָז מילך און איניגע פעקעלאך, אין פאַפיר געוויקעלט.

א נ נ א

נעהמט די מילך.

איך קוק מיר ארום, ווי ס'איז דאָ פריש און איבעראל גרינט שוין.

ה ו י ז ־ מ י י ד ע ל

געהט צוריק אין שטוב.

פ אַ נ י

אויפבינדענדיג די פּעקלאַך.

דער פריהלינג ארבייט שנעלער, ווי דעם מענשענס פאַנטאַזיע. אפילו שנעלער פאַר דער פאַנטאַזיע פון אונזער מאַטעמאַטיק. — געדענקסט איהם נאָך? יעדען אויגענבליק וועסטו וואָס נייעס ארום זיך מערקען: דאָ איז, גאָר אויף א טרוקענע צווייג א קנאָספּע ארויסגעשפּרונגען... דאָרטען, אויף א פּעך־שוואַרצע שטיק ערד האָבען זיך פּלוצלונג גרעזעלאַך מיט זייערע קעפּעלאַך ארויסגעשלייכט... לייבענצײנדלאַך האָסטו מיר געבראַכט!

אַ נ נ אַ

רוכט זיך אז יאָ.

פ אַ נ י

ביז זיי וועלען אויסוואַקסען, וועט שוין זיין מיט לייבענצײנדלאַך אונזערע פעלדער בעדעקט. זיי וואַקסען ביי אונז אויך, אבער קליינינקע, גאָר ווילדענקע. קלייבט זיך צווישען די זוימען. שטיפמיטערכען!... ביי אונז אין קליעווער זענען זיי פול — אָבער אויך נאָר קליינענקע — מיט גאַנץ קליינע אַננאַ'ס אויגעלאַך... פערגעס־מירניט! דאָס אויך געבראַכט... וואָלסטו זעהן דאָרט ארום אָזיערע הימעל־בלאָה ווערט פון זיי די גאַנצע געגענד. ווי אַ זוים וואַקסען זיי ארום דעם ברעג מיליאָנען ווייז... מאַרגאַריטען, אויך ביי אונז אויף די פעלדער פאַרהאַן, נאָר אויך גאָר קליינענקע, גאָר ווילדענקע... אלץ וועלען מיר פערזעהען. אלץ וועט נאָך הויך אונטער אונזער פענסטער וואַקסען... ניעלקען! מסתמא זענען דאָ פון אלע פאַרבען פאַרהאַן — ווייסט ניט, אננאַ? איך ליעב, ווען בונט־רויטע און שנעע־ווייסע ניעלקען וואַקסען צוזאַמען — שפּעט, אָבער שפּעט וועלען זיי אויפבליהען — אסטראַ און געאָרגינאַ! ווי גראָסאַרטיג! אָבער שוין גאָר שפּעט, נאָכ'ן זומער וועלען זיי ביי מיר בליהען.. זונענרויזען! כאַ־כאַ־כאַ, דאָס האָסטו מיר אויך געבראַכט?... אפילו זונענרויזען האָט זי ניט פערגעסען מיר צו ברענגען.. אבער גאָר אומזיסט. פיהרט אַננע'ן

צום ברונען און בעווייזט איהר אויף יענעם זייט צוים. דארט האב איך אפשר א מארג ערד מיט זונענרויזען פערזעהט. דער פאפא איז געווען ברוגז... וועסטו זעהן, ווי זיי וועלען אויסוואקסען. וועסטו זעהן, ווי הויך און שטאלץ זיי וועלען אויסזעהן. איבער־הויפט ווען זיי וואקסען אויף א גרויסען פרייען פלאץ — ווי זונען, גרויסע און קליינע, זעהען זיי אויס.

א נ נ א

נעהמט ארום פאני׳ן.

אך פאני! ס׳הויבט אן מיין הארץ ברייטער צו ווערען הערענדיג דיינע ווערטער און קוקענדיג אויף דיין אויסזעהן. עפעס וואקסט אין מיין הארצען, נאר איך וויים נאך דערווייל ניט וואס. וואקסט עס אין מיר אוים נאך שטארקער דער האס צום לעבען, שפירענדיג, אז איך וועל פאלען...

פ א נ י

אננא! דו ווילסט זיך שוין מיט מיר קריגען? וואס פאר א שטרייט? מיט׳ן לעבען? מיט׳ן לעבען דארף מען ניט מלחמה האלטען. דאס לעבען איז א טרייע מוטער מיט א היים צאפעלדיגע ברוסט. די ערד, אננא, דאס איז די ברוסט פון לעבען! וואו עס געפינט זיך גענוג חיונה, גענוג פייער פאר אלעמען. אננא! דריקט זי צו זיך. איך וועל דיר דיינע נארישקייטען פון קאפ ארויס־שלאגען. אט נעהם א רידעל און גראב אביסעל די ערד. גראב, וועסטו זעהן, וואס פאר א בלומען ס׳וועלען אויף דעם ארט אויס־וואקסען. פארנאכט וועט קומען מאיר. מיר וועלען געהן צום אזיע־רע. היינט מסתמא וועט דאס גאנצע וואסער בלאה זיין.

א נ נ א

גראבט אבער ניט געלונגען.

פ א נ י

טיפער גראב! שטארקער שטעל די פוס אויפ׳ן רידעל. איך וועל דיר נאך אויסלערנען רייטען אויף אונזערע קאשטאנעוואטע פערד. איצטער ביזטו ביי מיר.

א נ נ א

ווער איז עס מאיר?

פ א נ י

טיפער גראַב, טיפער גראַב! אַך, דו קענסט ניט, זעץ זיך אויפ'ן באַנק און קוק זיך איין, ווי איך טהו. איך וועל דיר נאָך אָנהויבען שטעלען צווייעלאַך. אין גימנאזיע האָסטו פינפען בעקומען, איצט זעה, אז ביי מיר זאָלסטו א פינף בעקומען. זעהסט, ווי דער רידעל פאָלגט זיך ביי מיר — די ערד אליין לאַכט — מערקסט ניט, ווי די ערד אליין לאַכט און קלייבט נחת?

א נ נ א

כ'וועל עס אפשר מיט דער צייט אָנהויבען צו מערקען. דערווייל, שוועסטערשו, וואָלט זיך מיר וועלען..

פ א נ י

גראָבענדיג.

וואָס וואָלסטו וועלען — הא? גאר ניט ווערסטו ביי מיר וועלען. ווייט, הינטער'ן שטוב, אויף אונזערע פעלדער וועלען מיר צוזאַמען טראָגען טרוקענע צווייגען, און מיר וועלען אָנלעגען א גרויסען, גרויסען פייער. און דיינע ביכעלאַך, און דיינע נארישקייטען וועלען מיר אויפ'ן פייער לעגען; פערברענגען, ווי דער טאטע פערברענט יעדען יאָהר פאר פסח דעם חמץ פון שטוב ארויס. קוק זיך איין, ווי די ערד שמייכעלט פון פערגעניגען.. פרישע בלומען וועלען מיר זעהען... פרישע בלומען וועלען אויסוואקסען. זי רעדט ווי צו דער ערד, גראָבענדיג אַלץ מיט מעהר חשק. פרישע זוימען, נייע זוימען האָט מען מיר געבראכט... פרישע זוימען וועל איך היינטיגס מאָל פערזעהען, נייע בלומען וועלען אויף דיר היינטיגס מאָל וואקסען.

גראָבט נאָך פלייסיגער.

א נ נ א

זיצט פערגאַפט. קוקט צו פאני'ס אַרבייט.

פ א נ י

גראָבט, רעדענדיג צו זיך אליין.

פרישע בלומען... נייע בלומען...

צוויטער אקט.

ביי עוזר'ן אין שטוב. אַ גרויסער צימער צוגעקליבען איינפאך. רעכטס צוויי טירען אין צוויי צימערען אַריין. לינקס פענסטער און אַ טיר אויף דער וועראנדע אַרויס. אין דעם הינטערגרונד אַ טיר אויפ'ן אויבערשטיבעל. די פענסטער און טיר זענען אָפען. דורך זיי זעהט זיך דאָס פעלד, בוימער, פארנאַכט.

אננא

ליגט אויף אַ זאָפע נעבען פענסטער.

מאשע

קומט אַריין. ליכט געקליידעט. מיט אַ בוך אין דער האַנד. מע־קענדיג אַננע'ן, געהט זי צו צו איהר אויף די שפיץ פינגער און שטעהט אַ ווײַלע נעבען איהר געלעגער. זי לאָזט זיך שטיל אַראָב אויף די קניה און קוסט אַננע'ן אויפ'ן שטערען.

אננא

דריקט צו זיך מאַשע'ן.

האָסט געמיינט, מאשעלע, אז איך שלאָף?

מאשע

כ'האָב געמיינט, אז איהר שלאָפט, ווייל איך האָב געהערט, ווי איהר האָט גערעדט א גאנצע נאכט מיט פאני'ן.

אננא

ייי אזוי האָסטו עס געהערט?

מאשע

מען הערט אין צימער, אז מען רעדט אויבען.

א נ נ א

וואס האסטו געהערט ?

מ א ש ע

כ'וויים נאר אז אפשר ביז גרויסען טאג האט איהר ניט געשלאפען.

א נ נ א

דו שלאפסט אויך ניט ביי נאכט ?

מ א ש ע

ניין. איך קען ניט שלאפען. אלע ביי אונז אין שטוב שלאפען ביי נאכט, נאר איך אליין...

א נ נ א

פאר וואס קענסטו ניט שלאפען ?

מ א ש ע

שטיל און קינדעריש.

איהר, אננא, בעדארפט דען מיר פרעגען ?... איהר פערשטעהט אליין ניט ?

א נ נ א

פון וואנען זאל איך וויסען ?

מ א ש ע

איהר ווייסט...

א נ נ א

וואס קען איך וויסען, פאר וואס דו שלאפסט ניט ?

מ א ש ע

אייך איז דאך נאך אומעדיגער פון מיר.

א נ נ א

פון אומעד קענסטו ניט שלאפען ?

מ א ש ע

כ'וואלט שוין וועלען דערלעבען, דער זומער זאל אוועקגעהן, וואלט איך צוזאמען מיט אייך פאהרען אין דער שטאדט אריין. זאגט מיר, אננא, וועט מיר אין שטאדט זיין בעסער ?

א נ נ א

שווייגט.

מ א ש ע

פאר וואס ענטפערט איהר מיר ניט, אז איך פרעג אייך? מיר דוכט זיך, אננא, אז איהר הערט זיך קיינמאל ניט איין, וואס איך רעד צו אייך.

א נ נ א

פאהר ניט אין שטאדט אריין. בלייב דא — מיט דיין שוועסטער, מיט פאני'ן. לערען זיך פון איהר. זעהסט, איהר איז קיין מאל ניט אומעדיג. פאהר ניט אין שטאדט אריין.

מ א ש ע

גאנץ שטיל.

כ'האב געמיינט... ניט דאס האט איהר מיר בעדארפט זאגען.

א נ נ א

דיר איז אומעדיג. נאריש קינד, א מיידעל פון זעכצעהן יאהר דארף ניט זיין אומעדיג.

מ א ש ע

כ'האב ניט מיט וועמען א ווארט אויסצורעדען. איך לעז די ביכלאך; איך זוך דארט... און אז דאס ביכעל ענדיגט זיך ווערט מיר אזוי אומעדיג, ס'כאפט אזש אן א שרעק. ניטא מיט וועמען א ווארט אויסצורעדען. איהר געהט שטענדיג אום אליין און מיך מיידט איהר אויס...

א נ נ א

כ'וויל דיר ניט אויסמיידען, מאשעלע.

מ א ש ע

ווי אויף א קליין קינד קוקט איהר אויף מיר. מיט מיר רעדט איהר שטענדיג אנדערש; ניט דאס, וואס איך וויל.

א נ נ א

פאר וואס דערווייטערסטו זיך אזוי פון פאני'ן?

מ אַ ש ע

אַז פֿאַני איז גאַר משוגע; זי וועט שוין אין גיכען אַנהויבען נאָכ־צולויפֿען די פּויערים אין דאָרף.

אַ נ נ אַ

אַך, פֿאַני, פֿאַני! פֿאָלג זיך פֿאַני׳ן. פֿאָלג וואָס זי הייסט. וואָרף דיינע ביכער. לעז זיי ניט מעהר. פֿאָלג זיך פֿאַני׳ן. זי האָט דאָך דיר אַזוי ליעב! קוק זיך איין אויף איהר, מאַשעלע, וועט דיר קיין מאָל אומעדיג ניט זיין.

מ אַ ש ע

איהר קול ציטערט.

איך האָב געמיינט, אַז איהר וועט מיר עפּעס אַנדערש זאָגען. אַזוינס, וואָס מיר וועט ווערען... איהר הערט זיך גאָר ניט איין, וואָס כ׳רעד צו אייך.

אַ נ נ אַ

קוקט זיך אַרום צושטרייט.

בלייב, מאַשעלע, דאָ. איך וועל שוין אויך מעהר אין שטאָדט אַריין ניט פֿאָהרען...

מ אַ ש ע

איהר וועט שוין בלייבען דאָ אויפֿ׳ן גאַנצען ווינטער? איהר לאַכט.

אַ נ נ אַ

כ׳לאַך ניט, מאַשעלע. איך וועל בלייבען דאָ. קוקסט מיר אָן, גלויבסט ניט? כ׳וועל די שטאָדט מעהר ניט זעהן. כ׳וועל דאָ בלייבען. און דו בלייב אויך דאָ מיט דיין שוועסטער...

מ אַ ש ע

און איהר וועט מיר לערנען? ביי אייך וואָלט איך אַזוי פֿיעל געלערענט!

אַ נ נ אַ

יאָ. וועסט לערנען אויב דו וועסט וועלען.

מ אַ ש ע

טאָ קומט מיט מיר איצטער שפּאַצירען — קומט, אַננאַ!

א נ נ א

גנה דיר אליין, מאשעלע. איך וויל איצטער זיין אין שטוב.

מ א ש ע

שלעפט איהר פאר׳ן האנד.

קומט, קומט!

פ א נ י

בארוועס מיט א ווייס טיכעל אויפ׳ן קאפ קומט אריין, מערקענדיג אננא׳ן.

אט איז זי גאר דא! אבי איך געה אום און שריי, און רוף.

מ א ש ע

געה איך אליין אוועק.

פ א נ י

וואוהין געהסטו, מאשע?

מ א ש ע

ענטפערט ניט און געהט ארויס.

א נ נ א

קום צו מיר פאני. ביזט שוין לאנג אזוי שעהן ניט געוועזן ווי איצטער.

פ א נ י

זעצט זיך נעבען א נ נ ע ׳ ן און שווייגט א לאנגע צייט.

כ׳האב פאר דיר קיין ווערטער ניט אננא. כ׳וואלט נאך אפשר געפרובט מיין גאנץ הארץ עפענען פאר דיר, אפשר וואלסטו דארט געפונען אזוינס וואס כ׳קען פאר דיר ניט אויסרעדען.

א נ נ א

דוכט זיך, אז אלץ איז אומזיסט. כ׳האב אפשר ניט בעדארפט קומען אהער; דיר עגמת־נפש צו פערשאפען; האסט עס ניט פער־דיענט. אין דיינע פענסטער דארף שטענדיג די זון ארייגלייכטען.

פ א נ י

איך פערשטעה ניט...

א נ נ א

איך זאָג, אז אין דיינע פענסטער דארף שטענדיג די זון אריינ־שיינען. וואָס איז מיט מיר? כ'ווייס אליין ניט. אָהן טאַטע מאַ־מע האָב איך מיין יוגענד דורכגעמאכט; און אָהן א פונק האָפנונג ביז צום פינסטערען אבגרונד דערגאַנגען.. מיינע האָפנונגען האָבען זיך ביסלעכווייז געלאָשען — אין מיין אייגענעם הארצען בעגראַ־בען געוואָרען... כ'וויל שווייגען — פאַני.

פ א נ י

און איך וואָלט פאר דיר מיין הארץ געעפענט.

א נ נ א

אלץ איינס!

פ א נ י

ניט אלץ איינס... אין מיר האָט אלץ אן אָבקלאַנג. אלץ בעוועגט מיין בלוט און כ'קען ניט זיין אומעדיג... אין מיר לעבט די מוטער ערד. אין מיר לעבט איהר רוהיגקייט און איהר פייער...

א נ נ א

מיט דעם וועג, ווינש איך דיר, זאָלסט געהן דיין גאנצען לעבען. כ'ווינש עס דיר פון מיין טיפען הארצען.

פ א נ י

כ'קען עס דיר גלויבען. טויזענד וועגען נייע וועל איך פאר זיך אויסטרעטען. יעדערער טרעט אליין פאר זיך א וועג — סיי צום לע־בען סיי צום טויט. געקומען ביזטו צו מ י ר ` און אין דער שטיל האָסטו זיך צוגעהערט ווי דער טויט שפאַצירט אום אין וואלד... אין שטאָדט האָט אונז ביידען איין געפיהל געשטיקט: אלץ ארום וועלקט — ביי דעם ביזטו געבליבען.

א נ נ א

ביזט גערעכט ביי דעם געדאנק בין איך געבליבען. כ'האָב ניט בעדאַרפט קומען צו דיר.

פ א נ י

האָסט יאָ געדאַרפט קומען! איך אליין האָב דיר געשריבען, אז די

זאָלסט קומען. איך האָב געוואָלט, אז דיין נעכטען זאָלסטו ד אָ ר ט לאָזען און צוזאמען מיט דער גאנצער נאַטור זאָלסטו אויפסניי ביי אונז אויפבליהען. אין אנהייב פריהלינג ביזטו אהער געקומען. די גאנצע נאַטור האָט אויסגעזעהען, ווי א יונג פריש קינד, וואָס האלט שטענדיג אין איין לאכען — און איצט זעה, וואָס ארום טהוט זיך! האָסט אפילו ניט געמערקט, ווי די זאנגען אויף די פעלדער זענען פול געוואָרען. האָסט אפילו ניט געמערקט, ווי די בלומען הינטער די פענסטער זענען אויסגעוואקסען.

א נ נ א

איך בין, מיין טייערע, געווען פערנומען מיט די בלומען, וואָס איין אונבעוואוסטע האנד האָט אין מיין הארצען געפלאנצט... דיר איז, פאני, שווער צו טראָגען מיך ווייטער אין דיין הארצען — בעפריי זיך פון מיר...

פ א נ י

אויף אלץ קומט א צייט. אננא, ס'איז נאָך קיין איין עפּעל ניט גע־בליבען הענגען אויפ'ן בוים ביז'ן נייעם פריהלינג.

א נ נ א

ביזט גערעכט. דער אַסיען־ווינד רייסט זיי אראָב.. מען געהט! דיין פּאפּא געהט...

זי געהט שנעל אריין אין צימער רעכטס און פערמאַכט די טיר הינטער זיך.

פ א נ י

געהט ארויף אויבען.

ע ו ז ר און מ א י ר קומען אריין.

ע ו ז ר

וואָס עס פאלט אריין אין מיינע הענד בעקומט גאָר אַנ'אַנדער פּנים. איך וואָלט דאָרט, אויף יענעם זייט וועג, געפלאנצט וואלד. סאָסנע וואָלט איך געזעהט. דער וועג וואָלט אזוי זאמדיג ניט געווען.

מ א י ר

ס׳וואָלט ניט לאָזען דעם ווינד פערטראָגען דעם זאמד.

ע ו ז ר

געוויס. ס׳איז דאָך דאָרט קיין מאָל ניט צו דערקענען, אויב א פוהר איז דורכגעפאָהרען. זאָל מען דאָרט געהן צו פאָהרען אין א שעה ארום איז שוין קיין שליאד ניטאָ. מיט משאות איז ניט דורכצו־קריכען. וואלד איז וואלד. ס׳לויפען אריבער די עטליכע יאָהר און דער וואלד וואקסט. א וואלד איז א מעלקעדיגע קוה.

נ פ ת ל י

לויפט אריין אין שטוב.

צווישען אונזערע פעלדער שפאצירט ארום דעם מלאך המות׳ס אייניקעל!

ע ו ז ר

וואָס פלוידערסטו?!

נ פ ת ל י

פאני האָט איהם אזוי א נאָמען געגעבען.

ע ו ז ר

פאני ווייסט אויך ניט, וואָס זי רעדט. א קראנקער מענש — וואָס ווילסטו? ער זוכט וואו פרישער איז — נארישער יונג!

נ פ ת ל י

ער האָט טאקי אויסגעשמעקט, אז ביי אונז איז פרישער.

מ א י ר

פון וואנען געהסטו?

נ פ ת ל י

איך געה פון די פעלדער.

מ א י ר

נעבען אונזערע פעלדער ביזטו געוועזן?

נ פ ת ל י

איך בין נאָר ביז אייער מעזשע צוגעגאנגען.

מ א י ר

מעהר ניט, ווי ביז צו דער מעזשע? און האָסט דאָרט קיינעם ניט געזעהן?...

נ פ ת ל י

איך געה היינט נעכטיגען אין פעלד, מיט די פערד.

ע ו ז ר

מען וועט אויף די פערד אָהן דיר אויך אכטונג געבען. האָסט אין דער היים וואו צו שלאָפען.

נ פ ת ל י

האלט זיך איין ניט צו לאַכען.

אך, טאטע, דו פערשטעהסט שוין גאָר ניט. מאיר געהט אויך אלע נאכט אין פעלד אריין נעכטיגען.

מ א י ר

כאַפּט איהם פאר׳ן האַנד.

כ׳וועל דיר באלד ארויסוואַרפען דורכ׳ן פענסטער.

נ פ ת ל י

ברעכט אויס מיט אַ געלעכטער.

ע ו ז ר

שטענדיג געלאכט, שטענדיג געכיכעט זיך איבער דער מאָס.

נ פ ת ל י

איך לאך דען פון דיר? איך לאך, ווייל ס׳לאכט זיך — זאָג, מען טאָר ניט לאַכען?

ע ו ז ר

וואו איז זי — מאשע? דאָס איז אַ קינד. זי האָב איך ליעב. און דאָס איז ניט מעהר, ווי הו—הא! הו—הא! וואו האָט זיך עס אויסגעלערענט? ווער בעט זיי זאָלען מיר גאנצענע טעג אומ־קריכען צווישען די פעלדער? כ׳האָב גענוג פאראַבקעס, זיי וועלען אליין אָהן אייך אלץ אויפטהאָן. פיעליען דעם ליאָן — אַ קאַ־טאָרזשנע ארבייט — רבי פאני איז דאָ! און די פויערטעס, וואָס מעלקען די קיה קענען עס גאָר ניט מאכען. באלד וועט זיך אָנהוי־

בען שניט־צייט, וועסטו עפּעס זעהן — מיט שוויים וועט זיך עס בעגיסען; שווארץ ווי די ערד וועט עס ווערען!... כ׳האָב דאָס גע־האַלטען אין גימנאַזיע. אַט דאָס שניידט זיך שוין אַ פ א נ י מיט אַלע פינגערלעך. ס׳איז פאַראַן אַ בעט, קישענס אין דער היים און ער — אין פעלד אריין; לערנען זיך פון די פויערים שעהנע מידות.

פ א נ י

איהר קול הינטער׳ן פענסטער.

מאַשע! מאַ—שע!

ע ו ז ר

נאָר קיין אידיש קול האָט עס ניט.

פ א נ י

אין פענסטער.

מאַשע איז נימאָ?

ע ו ז ר

מיין קינד! דו פערשרייסט מיר מיין קאָפּ.

פ א נ י

לאַכט אַריין אין שטוב.

איך זאָל וויינען ווילסטו? איך האָב ניט אויף וואָס קוקענדיג צו וויינען.

קריכט אַריין דורכ׳ן פענסטער אין שטוב אַריין. שרייט.

היט זיך!

ע ו ז ר

משוגע ביזטו, מיין קינד! האָסט קיין אנדער וועג ניט?

פ א נ י

אויב דו ווילסט, טאַטע איך זאָל נאָך אביסעל וואקסען, וועל איך צוריק דורכ׳ן פענסטער ארויסקריכען.

שפּרינגט אַרויס.

ע ו ז ר

שפּרינגט אויף פאר בעס.

פ א נ י

לויפט אריין דורכ'ן טיר.

ע ו ז ר

וואס ווילדעוועסטו אזוי ?

נ פ ת ל י

געהט ארויס.

ע ו ז ר

שרייט איהם נאך.

הער, נפתלי, זאלסט מיר היינטיגע נאכט דא אין שטוב נעכטיגען!

פ א נ י

נעהמט ארום עוזר'ן.

זיי ניט אין כעס, טאטע, זיי ניט אין כעס.

ע ו ז ר

וואו איז די גימנאזיע דיינע ?

פ א נ י

אין שטאדט טאטע. כ'האב זי דארט געלאזען. דו אליין ביזט שולדיג, וואס איך לאך אזוי פיעל. איך בין דאך דיינע א טאכטער. זאג, דו ביזט אין דער יוגענד ניט געווען געראטען אין מאיר'ן ?..

מ א י ר

ווינקט פערשעמט.

פ א נ י

מיינסט, טאטע, איך געדענק ניט, ווי דו ביזט געווען מיט עטליכע יאהר צוריק ? דיין געלעכטער האט שטענדיג געקלונגען איבער די פעלדער.

ע ו ז ר

יעמאלט, מיין קינד, האט נאך דיין מאמע געלעבט.

מ א י ר

איך וועל אביסעל ארומקוקען אייער גארטען.

געהט ארויס.

ע ו ז ר

כ׳האָב געלאכט אמאָל, מיין קינד; אָבער מעהר ניט.

פ א נ י

גוט וואָס כ׳האָב דיך איצטער געטראָפפען. ווען דו וואָלסט געווען א גוטער טאטע... איך וויל, דו זאָלסט אבקויפען דעם שטאָטישען וואלד.

ע ו ז ר

דאָס איז דען פאר מיינע כחות? — אוצרות בעדארף מען דאָך צו איהם האָבען.

פ א נ י

זוך שותפים.

ע ו ז ר

דער וואלד האלט דאָך אויף דאָס לעבען פון אזוי פיעל מענשען.

פ א נ י

האָסט מורא דער בית־עולם הינטער׳ן שטאָדט זאָל, חלילה, ניט קלענער ווערען?

ע ו ז ר

לאָז מיך צורוק. רעדסט נארישקייטען.

פ א נ י

אונזער שטוב איז אין געפאהר.

ע ו ז ר

קוקט זי אָן.

וואָס פלוידערסטו?

פ א נ י

זיי װעלען דאָ אלע װעגען פערפעסטען. זיי האָבען דאָ די גאנצע געגענד פערפינסטערט. ס׳איז זיי װעניג דער װאלד, האָבען זיי שוין אָנגעהויבען אומצוקריכען צווישען אונזערע פעלדער אויך. יעדער בוים אין װאלד איז א לעבעדיגע מצבה. טאטע, איך בעט דיר; דו װעסט דעם װאלד אבקויפען און נאָך היינטיגען װינטער

וועט מען איהם אויסהאקען. דאנאך וועט מען דעם אָרט צואקערען.
די פיעניעס אויסגראבען מיט די וואָרצלען — פרייע פעלדער!

ע ו ז ר

גנוג, דו פלוידערסט שוין און ווייסט אליין ניט וואָס.

פ א נ י

מיט מאיר'ן צוזאמען וועסטו דעם וואלד אבקויפען. נעהמט איהם אָרום.
האָסט עפּעס ליעב מאיר'ן? קוק איהם נאָר אָן; אָט גיהט ער אום צווישען די זונענרויזען.

ע ו ז ר

מיין קינד. דו האָסט גאָר קיין שכל ניט, האָסט זיך גענומען אבי־סעל אָבלערנען פון אננע'ן — כאָטש דו מיינסט, אז דו ביזט שוין גאָר די חכמה. אָהן טאַטע מאַמע, און זעה, ווי ס'האָט זיך אויס־געהאָדעוועט. א צירונג פאר גאָט און פאר לייטען. גאָט וועט גע־בען, סוף זומער, אז זי וועט פּאָהרען אין שטאָדט אריין, וועל איך איהר, בלי נדר, מיטגעבען מאַשע'ן. זאָל זי זיך לערנען פון איהר.

פ א נ י

וועסט עס ניט טהאָן, טאַטע! וועסט מאַשע'ן מיט איהר ניט שיקען. איך בעט דיר, אז דו זאָלסט וועגען דעם ניט טראַכטען. מאַשע מוז דאָ בלייבען. כ'ווייס, אז דו ווילסט דיינע קינדער גוטס טהאָן. זאָלסט אבער דיינע קינדער אין שטאָדט אריין ניט פערטרייבען. דאָ איז גאָטס וועלט! אָט דאָ צווישען די רויזען גיהט איצט אום א קינד פון דער ליעבער נאַטור. ער געהער ניט צו יענע... איך בעט דיר טאַטע, קויף אב דעם וואלד און זאָל מען איהם אויסהאקען, די בוימער בעטען זיך, מען זאָל זיי בעפרייען פון דעם טרויער, וואָס הענגט איבער זיי. דער וועג פון וואלד אין שטאָדט אריין וויינט, אז מען זאָל איהם בעפרייען. בעפריי איהם, טאַטע. אויפ'ן וועג זאָל זיך געזאנג הערען, ווי ביי אונז אויף די פעלדער...

ע ו ז ר

אַזאַ וואלד צוהאקען איז ניט היימלאך. פאר אַזאַ זאך קען מען בע־שטראָפט ווערען, מיין קינד אַזאַ וואלד צוהאקען איז ניט היימלאך.

פ א נ י

די גאנצע געגענד וועט אויפבליהען אויף דאס ניי...

ע ו ז ר

עט, לאז מיך צורוה!

פ א נ י

זיץ נאך אביסעלע, פאפא, איך וויל דיר זאגען...

ע ו ז ר

און איך וויל ד י ר זאגען, מיין קינד, אז דו זאלסט אנטהאלטען זיך און זאקען און אומגעהן ווי א מענש — איך פערטראג עס ניט!

פ א נ י

צו דען ווייסטו ניט, אז אזוי איז בעסער?

ע ו ז ר

ס'איז א חרפה.

פ א נ י

פאר וועמען?

ע ו ז ר

פאר זיך אליין איז א חרפה.

פ א נ י

איך מיט זיך אליין בין שוין דורכגעקומען.

ע ו ז ר

ניין, מיין קינד, דיין טאטע לאכט שוין ניט אויפ'ן קול.

געהט ארויס.

פ א נ י

שרייט איהם נאך.

איך הויב אן ווידער צו לאכען!

זי בלייבט אליין שטעהן נעבען פענסטער. מיט א צופרידענעם קינדערשען שמייכעל אויף איהר פנים. ווינקט מיט'ן האנד. ווי א ציי־

כען, אז מען זאָל קומען. שרייט „מאַ—שע! מאַ—שע“! ס'ווערט פינסטערער.

מ א י ר

קומט אַריין.

פ א נ י

האָסט ניט געזעהן, אין וועלכער זייט דער טאַטע איז אוועק?

מ א י ר

צום זשעזשיניץ. ווארום וואָס?

פ א נ י

גאָר ניט. גאָר ניט. כ'וויל מיר זאָלעןביידע פאָהרען רייטען אויף אונזערע קאשטאַנעוואטע פערד. מיך ציהט צום אַזיערע. כ'מוז יעדען טאָג זיך אליין אַנקוקען אין איהר קלאָרען וואסער. ווייכסט גאָר ניט ווי שעהן דו האָסט אויסגעזעהען צווישען די רויזען. די לעצטע שטראַלען פון דער זון האָבען זייערע שפיצען בעגאָלדעט און זיי האָבען אויסגעזעהן ווי הויכע שטאָלצע פרינצען מיט גאָלדענע קרוינען... דו האָסט הויכער און שטאָלצער פון זיי אַלעמען אויסגעזעהן. קוקט איהם גלייך אין די אויגען אַריין. א גרינער פריי־שער וואלד שפיגעלט זיך אין דיינע אויגען אָב.

מ א י ר

און אין דיינע אויגען שפיגלען זיך אָב די זונען־רויזען.

פ א נ י

און וואָס נאָך?

מ א י ר

ווייטע, ווייטע, פעלדער. מיט הויכע, הויכע תבואות און שווערע פולע זאנגען שטעהן אונטער דער זון אין א ברענענדיגען תמוז־טאָג...

פ א נ י

און אויף דער מעזשע צווישען די פעלדער געהן א שורה יונגע מענ־שען און זינגען הויך און לאכען. ס'קלינגט ארום און ארום איבער די פעלדער דאָס געלעכטער. פאלט אין זיינע אָרעם. די שטיק ערד,

מאיר, וואָס ליגט אויף יענער זייט אַזיערע וועלן מיר ארומפּלאַנ־צען מיט טאָפּאָליען. הויכע, הויכע טאָפּאָליען וועלן דאָרט וואַק־סען. הויכע, געזונדע מענשען וועלן דאָרט וואַקסען... יאָ, מאיר? נפתלי און פייגעלע... יאָ, מאיר? הויך, הויך וועלן זיי נאָך וואַק־סען. שטאַרקער, שטאַרקער וועלן זיי נאָך ווערען...

מ א י ר

דו בעדאַרפסט זיך נאָך אויסלערנען גוט אַקערען. די סאָכע בעדאַרף זיך אליין געהן — דו בעדאַרפסט נאָר צוהאַלטען פאַר א הענטעל. זי טרעפט זיך שוין איהר וועג... געהסט און פייפסט און די גליבעס ערד לעגען זיך, לעגען זיך אָן א זייט. אייערע באַטשאַנעס קומען שטענדיג צו אונז אויף די פעלדער. ווען איך אַקער געהן זיי מיר פון הינטען נאָך און כאַפּען די זשאַבעס וואָס שפּרינגען ארויס נעבען דער סאָכע...

פ אַ נ י

דו הערסט אמאָל, מאיר, ווי די ערד זינגט? האָסט נאָך קיין מאָל ניט געהערט? די ערד זינגט און די ערד וויינט... היינט מאיר דוכט זיך מיר אז די ערד וויינט אין דער שטיל... מיר וועלן באַלד פאָ־רען. איך וועל נאָר געהן אננעס בלומען בעגיסען. ווען ניט איך וואָלטען זיי שוין לאַנג פערוועלקט געוואָרען. זי געהט צום פענס־טער. זי מערקט וואָס דורכ'ן פענסטער. דערשראָקען. מאיר, מאיר! זעה נאָר דאָרטען, ווער געהט עס אום צווישען אונזערע פעלדער?

מ א י ר

קוקט אין פענסטער.

זעהסט דען ניט? — דאָס איז דאָך אננאַ מיט איהם.

פ אַ נ י

אַך, אננאַ! צווישען אונזער פעלדער געהט זי אום מיט איהם. צווי־שען אונזערע פעלדער. אננאַ, אליין אומזיסט!... שלעכט, שלעכט וואָס אין דער נאַטור זענען צוויי הענד פאַרהאַן; איינע בויט און די אנדערע צושטערט... איינע פלאַנצט און די אנדערע רייסט אויס. וועלכע האַנד איז שטאַרקער? איך שפּיר עס... אויף אונזערע

פעלדער וועט זיך נאָך עפּעס אָפּשפּילען, און אפשר גאָר נאָהענט פון אונזערע פענסטער... דאָך דעם גאַנצען לעבען מיינעם וועל איך פלאַנצען, פלאַנצען!... מיר פאָהרען באַלד, מאיר! דאָס איינציגע וואָס שרעקט אזוי מיין הארץ איז מאשע... אלץ ארום איז דאָ פעסט איינגעפלאַנצט נאָר זי איינע בלאָנדזשעט אום...

מ א י ר

דעם גאַנצען טאָג בעהאַלט זי זיך ערגעץ.

פ אַ נ י

צו אַנגען ציהט איהר. ווי רייס איך אָב פון איהר מאשען?...

מ א י ר

ביזט דאָך א חכמה, צו וואס האָסט זי אויסגעשריבען אהער? קריכט אום א פער'חלומ'טע ווי פון יענער וועלט, נאָר אז קיינער זעהט ניט כאַפּט זי דעם שווארצען און לויפט מיט איהם אום...

פ אַ נ י

ווייסט ניט, מאיר! כ'האָב געמיינט אז דאָ וועט זיך פאַר איהר אַנ'אַנדער וועלט עפענען. זי האָט שטענדיג געדורשט נאָך לעבען. און כ'האָב געמיינט אז ביי אונז וועט זי אלץ געפינען.

מ א י ר

דעם וואָלף ציהט שטענדיג צוריק אין וואַלד אריין.

פ אַ נ י

מאשע איז אזוי צוגעבונדען צו איהר. ווי רייסט מען זי אָב פון איהר?...

מ א י ר

זיי איהר משלח צוריק אין שטאָדט אריין, זאָג איהר.. מען קען געפינען וואָס איהר צו זאָגען...

מ א ש ע

קומט אַריין מיט אַ בוך אין האַנד. דאָס געזיכט בלאַס. פערנעהמט זיך צום צימער רעכטס.

פ א נ י

אַט איז מאשע! מיר וואַרטען מאַשעלע אויף דיר — וועסט פאָה־רען מיט אונז שפּאַצירען?

מ א ש ע

כ'שפּאַציר גענוג.

פ א נ י

דו וועסט געהן מיט אונז, יאָ? איך וויל, מיין קינד, אַז דו זאָלסט געהן מיט אונז.

מ א ש ע

וויל זיך בעפרייען.

לאָז מיר אליין — לאָז מיך! איך בעדאַרף קיינעם ניט האָבען.

פ א נ י

קושט זי.

מיט אונז, מאַשעלע, וועסטו געהן. נעהמט ביי איהר דעם בוך פון דער האַנד. וואַרף דעם בוך, גענוג דיר, קום, מיר וועלען פאָהרען ריי־טענדיג.

מ א ש ע

געה דיר צו דיינע פויערים, געה דיר! לאָז מיר, כ'וויל אליין בליי־בען אין שטוב. איך קען מיט קיין פויערים ניט אומיאָגען זיך.

פ א נ י

מאַשעלע מיין קינד... געה ניט מיט אננען. זי רעדט מיט דיר אַמאָל — געה ניט מיט איהר... אננאַ געהט אין וואַלד אריין אויך...

מ א ש ע

טאָ מיט וועמען זאָל איך אומגעהן — מיט דיר?... כ'קען מיט דיר ניט רעדען. פערשטעהסט ניט וואָס מען רעדט צו דיר... האָסט אַלץ פערגעסען... מיט אננען וועל איך געהן און וואָס זי וועט מיר זאָ־גען וועל איך הערען... אפילו ווען זי שווייגט פערשטעה איך אַלץ. אַלץ פערשטעה איך. געה זיך וואוהין דו ווילסט. —

פ א נ י

דריקט איהר צו זיך.

הער זיך איין, מיין קינד, כ׳וויל דו זאָלסט מונטערער ווערען. כ׳וויל דו זאָלסט ווערען אביסעל פרעהליכער... קוק זיך ניט איין אויף אננען — קוק ניט, וואס זי טהוט...

מ א ש ע

רייסט זיך אַרויס.

מיט אננען וועל איך גערזן, וועל איך לעבעדיג זיין.

פ א נ י

שליידערט דעם בוך.

מאיר, מיר פאָהרען!... דעם בעסטען פערד וועל איך זאָטלען און קיינער וועט אונז ניט איבעריאָגען...

געהט שנעל אַרויס.

מ א י ר

קום מיט, מאשע. קום, כוועל דיך אויפ׳ן בעסטען פערד אויפזעצען. ווילסט גאָר ניט ענטפערען?

געהט אַרויס.

מ א ש ע

הויבט אויף דעם בוך פון דער ערד. קוקט אין איהם אַ צייט. לעגט איהם אַוועק נעבען זיך. קוקט זיך אַרום צושטריימ. רעדט האַלב וויינענדיג.

שטענדיג אליין...

קוקט אין פענסטער. זי מערקט ווען. זי געהט שנעל אַריין רעכטס און פערשליסט די טיר הינטער זיך. ס׳ווערט פינסטערער.

א נ נ ע

קומט אַריין. קוקט אויב אימעצער איז אין שטוב פאַרהאַן. זי געהט צו צום פענסטער, רופט.

סאפיר! איהר קענט אריינגעהן, קיינער איז ניטאָ.

ס א פ י ר

אַ ברונעט. מיט שווארצע איינגעפאלענע אויגען. הויך און דאַר קומט אַריין.

פאני בעגיסט יעדען פריהמאָרגען און ביי זונאונטערגאנג מיינ׳

בלומען זיי זאָלען וואַקסען... איהר זעהט, אנטקעגען יענעם פענס־טער, דאָרט זענען מיינע בלומען.. פרעמדע בלומען!

ס אַ פּ י ר

אפשר ניט קיין פרעמדע.

א נ נ א

פאר אייערט־וועגען וואַקסען נאָך אפשר ערגעץ וואו בלומען, אבער פאר מיר... איהר וועט געזונד ווערען; פאר אייך וועט זיך נאָך אָנהויבען א ניי לעבען. זי זעצט זיך אויף דער זאָפע און קוקט טרויע־ריג אין פענסטער. אָך בלומען מיינע, בלומען מיינע! וואַקסען דורך פאני'ס ברכה. פאני האָט אייך געבענשט אבער ניט איך.

ס אַ פּ י ר

זעצט זיך נעבען אַננע'ן.

ווען איך וואָלט געווען געזונד, וואָלט אפשר די האָפנונג זיך שוין לאַנג פון מיר אויסגעלאָכט. ס'קען זיין, אז ווען דער רופא וועט מיר זאָגען: איהר זענט שוין פּ אַ ל ק אָ ם געזונד, וועט זיך דער לעצטער פונק פון מיין הארצען אויסלעשען... זייענדיג קראַנק דוכט זיך, אז דאָס ל ע ב ע ן איז שעהן; עס שווימען אום פיי־ערלעך ליכטיגע אין לופטען, ס'איז פאראַן א כשוף וואָס צויבערט נאָך פון ווייטען... ברענגט אין בעוועגונג אלע גלידער און ס'געהט זיך נאָך פאָרווערטס...

א נ נ א

אָבער ניט ביי אַלעמען האלט זיך דאָס גאנצע לעבען דער מאמעס מילך אויף די ליפען. ביי מיר האָט זיי די בייזע האנד נאָך גאָר אין דער יוגענד אָבגעווישט. און די האנד וואָס האָט מיך געפיהרט געדענק איך ניט — ניין איך געדענק זי ניט... איך בין אליין, גאנץ אליין געגאנגען און אין א קורצע צייט האָב איך אלץ דורכגעמאכט. און וואָס ווייטער האָט אלץ שטארקער געקלונגען אין מיינע אויע־רען די פראגע: וואוהין? וואָס ווייטער?... וויפיעל איז דער שיעור? ביז איך בין אין אייער וואלד געקומען... איהר ווייסט, אז אייער וואלד, אין וועלכען איך גנב'ע זיך אריין אמאָל, פאני

זאָל ניט וויסען, ער האָט מיר זעהר פיעל פערענטפערט. דאָ ביי
אייך אין וואלד שוועבט אום אן ענטפער אויף אלע פראגען וואָס
האָבען מיר מיין מח געעגבערט. זי נויגט זיך צו איהם. אן עלענד
ארום. קאלט ארום, סאפיר. א אָסיען־נאכט ארום... דריקט זיך צו
יענעמס ברוסט — עס ציטערט. מען ווארימט זיך כלומר׳שט...

ס א פ י ר

טיוליעט זיך צו איהר.

רעדט עס ניט, אננא... צייטענווייז דוכט זיך, אז דאָס הארץ דיינס בענקט, רייסט זיך צו אזוינס וואָס דיין נשמה פעלט נאָך; דיין נשמה איז נאָך ניט גאנץ. דאָס הארץ וועט אזוי לאנג בענקען ביז די נשמה וועט גאנץ ווערען. ס׳ווילט זיך גלויבען, אז מ אָ ר ג ע ן וועט וואָס נייעס געשעהן; ווארימער וועט די זון לייכטען—

א נ נ א

איך האָב שטענדיג געלעבט אין מיין נ ע כ ט ע ן צוליב ה י י נ ט. און היינט צוליב מ אָ ר ג ע ן — סאפיר! ס׳איז קיין „מאָרגען״ ניטאָ!... ניטאָ סאפיר! ס׳אליגען! ס׳איז ניט מעהר ווי א לאנגער, לאנגער, פינסטערער און קאלטער היינט....

ס א פ י ר

רעדט ניט אזוי; ס׳איז שרעקליך.

א נ נ א

אייערע מענשען דאָ אין וואלד וויסען ניט, אז גאָר ניט ווייט פון דאנען איז פארהאן א גרויסע אָזיערע. פאָני האָט מיך געפירט אה׳ין וויזען ווי דער בלאָהער הימעל שפיגעלט זיך אין איהר קלאָרען וואסער. און איך האָב דאָרט עפּעס אנדערס געפונען. דאָרט ליגט אן ענטפער פאר אייך אלעמען. — א פולער וואלד אויסגעלאָשענע, ארומגעברענטע האלאָוועשקעס; צאנקען טרוקענע קנייטען, וואָס ווארטען זיי נאָך פון לעבען? צום אָזיערע זאלען זיי געהן!...

ס א פ י ר

אייערע ווערטער גיסען זיך מיר ווי א קאלטער אָסיען רעגען אויף מיין צעוועטאָגט לייב...

א נ נ א

אויסגעלאָשען האָבען זיך אלע פייערלעך... אין אַנהויב פריהלינג בין איך אהער געקומען — דאָס איז מיין לעצטער וועג געוועז. ווייטער וואוהין צו געהן — ניטאָ. טראָפּענווייז האָב איך דעם קאַלטען גיפט געטרונקען... נאָר ווענמען מיידט עס דאן אויס. איין מאָל פאר אלע מאָל מוז מען דאָך זיך אין אלין ענטווישען. דער אונטערשייד איז נאָר אין דעם, וואָס איינער לעבט פארנארעשט ביז זיין קערפּער ווערט צוקנייטש'ט און צובראָכען פאר עלטער, און דער אנדערער דערזעהט דעם אמת נאָך פון פריהמאָרגען. סוף — כל — סוף בלייבען אלע ליגען אין אונמאכט און גאנץ זיכער קריצט דער יאוש אויס זיין צייכען אויף זייער שטערען. הונדערט וועגען פיהרען צום טויט און איינער בלויז פיהרט צום לעבען. וואו איז ער אָבער דער איינער? זי הויבט זיך פּלוצלונג אויף שטעלט זיך ביים פענסטער. אָט זעהט זי זיך פון דאנען די אַזיערע...

ס א פ י ר

אייערע ווערטער שרעקען מיך פונקט ווי דער בית־עולם וואָס זעהט זיך געהענדיג פון וואלד אין שטאָדט אריין...

א נ נ א

ניטאָ זיך פאר'ן בית־עולם וואָס צו שרעקען.. דער אמת איז ניט שרעקליך... איהר זעהט דאָרט, אויפ'ן וועג צום אַזיערע, צוויי רייטערס?

ס א פ י ר

קוקט אין פענסטער.

יאָ איך זעה. א גאנצען וואָלקען שטויב לאָזען זיי נאָך זיך.

א נ נ א

דאָרט פאָהרט פאני און מאיר...

זיי קוקען ביידע אַ צייט אין פענסטער.

א נ נ א

זי וויל איהם איבעריאָגען... קומט סאפיר! כ'וויל נאָך היינט זיין ביי אייך איין מאָל אין וואלד — קומט!

געהט אַרויס מיט אַ נערוועזע שנעלקייט.

ס אַ פ י ר

ניין. אין וואלד האָב איך גאָר ניט וואָס צו מאכען.. יאָ! ס'וועט זיין גענוג פאר מיר.

געהט נאָך שטיל אננא'ן, דער קאָפּ אראָבגעלאָזען. ס'פאלט צו די נאַכט.

מ אַ ש ע

געהט אַרויס פון איהר צימער שטאַרק צוטראָגען. קוקט אַ ווײַלע אין פענסטער. זי פאלט אויף דער זאָפע און וויינט זיך פאַנאַנדער אין דער שטיל.

דריטער אקט.

די שטוב פון צווייטען אַקט. שפּעט ביי נאַכט. די טיר און פענסטער זענען אָפען. אויפ'ן גאַס בליצט. רעכטס, פון מאַ־שעס צימער שלאָגט אַ פּאַס ליכט

עוזר

קומט אַרויס פון ליכטיגען צימער. קוקט אין פענסטער.

אויף דער גאס וועט מסתמא באלד ווערען א ווינד. די כמארעס ווערען שטארקער.

מאשע

רעדט אינ'ם ליכטיגען צימער.

צינד דארט, טאטע, אַן דעם לאָמפּ, וועט מען ניט זעהען ווי עס בליצט.

עוזר

כ'וואָלט די לאָדען צוגעמאכט נאָר כ'וויל הערען אויב די קינדער געהן שוין... אין גיכען וועט עס אינגאנצען פון זינען אראָב.

מאשע

מיר איז בעסער, טאטע, כ'וויל ארויסגעהן לעגען זיך אין שטוב.

עוזר

ווארט אביסעל. כ'וועל דעם הענגלאָמפּ אָנצינדען.

מאשע

קום שוין בעסער צו מיר, צינד ניט. קום, איך שרעק זיך ווידער.

עוזר

ער געהט אַריין צו מאַשען. און קומט אין אַ ווײלע אַרום צוריק. טראָגט אין איין האַנד אַ לאָמפּ און אין דער אַנדערער אַ קישען. ער שטעלט דעם לאָמפּ אויפ'ן טיש און די קישען לעגט ער אויף דער זאָפע.

מאשע

בעוויזט זיך אין טיר פון איהר צימער. בלאַס. די האָר צו־לאָזען.

אָט בין איך שוין טאַטע.

ע ו ז ר

פיהרט זי צום זאָפע, זי לעגט זיך. ער זעצט זיך נעבען איהר.

עס בליצט אויף דער גאַס. ס'וועט זיך מסתמא באַלד אויסרייסען אַ שלאַקס־רעגען. כ'וואָלט וועלען אַז דער רעגען זאָל זי גוט אויסצוואַ־ גען. אַזוי שפּעט, אַזוי שפּעט!

מ אַ ש ע

זיי זענען געפאָהרען צי געגאַנגען?

ע ו ז ר

פרעג עס מיר ניט, מיין קינד. בעסער פרעג עס ניט. כ'וויל עס גאָר ניט הערען. אין אַ ווייַלע אַרום — טאַפּט מאַשען איהר קאָפּ. דיר איז בעסער? איך זעה מיין קינד, אַז דיר איז בעסער. גאָט וועט געבען. ווינטער צו, וועל איך דיך שיקען אין שטאָדט אריין. ווילסט פאָה־ רען, מיין קינד, אין אַ גרויסער שטאָדט?

מ אַ ש ע

טהו אַ קוק, טאַטע, אין פענסטער, אפשר געהען זיי שוין.

ע ו ז ר

מען זעהט גאָר ניט. זיי וועלען קומען, זיי וועלען קומען. די כמאַרע מיט'ן רעגען וועט זיי שוין ברענגען צוטרייבען. אַננע פלעגט דאָך קיין מאָל אַזוי שפּעט ניט אַרומשלעפען זיך... כ'וועל נאָר אַרויס־ געהן אויף דער גאַס אַ קוק טהאָן.

מ אַ ש ע

לאָז מיר ניט אַליין.

ע ו ז ר

האָסט זיך דאָך קיין מאָל אַזוי ניט געשראָקען. זעה ווי דו בייט בלאַס און צושראָקען... דערצעהל מיר מיין קינד, וואָס איז דאָ געשעהען? איז דאָ געשעהן עפּעס אַזוינס? ווייסט וואָס?

מ אַ ש ע

זעה, טאַטע צו זיי געהן נאָך ניט.

ע ו ז ר

האָט וואָס געטראָפפען און איך ווייס גאָר ניט?

פ י י ג ע ל ע

שטעקט אַריין דעם קאָפּ דורכ'ן פענסטער אין שטוב אַריין.

מ א ש ע

מערקט פייגעלען און דערשרעקט זיך.

ווער איז דאָרט טאַטע? אין פענסטער!

ע ו ז ר

דו פייגעלע? אזוי שפּעט אין אונזער געגענד?

פ י י ג ע ל ע

מאיר און פאני זענען געקומען צו אונז רייטענדיג. זיי האָבען געררו־פען אונזערע פּאראָבקעס.

ע ו ז ר

גאָט מיינער! וואָס איז דאָ אזוינס?... אייערע פּאראָבקעס געררו־פען? נאָך וואָס?

פ י י ג ע ל ע

איך ווייס גאָר ניט...

ע ו ז ר

דו, פייגעלע, קום אריין, זיץ אין שטוב מיט מאשען. איך קום באלד צוריק. איך געה נאָר ארויס איבער'ן הויף. אפשר וועל איך דאָרט וואָס דערגעהן. א נאכט, א נאכט אביסעל!...

ער געהט ארויס.

פ י י ג ע ל ע

קומט אַריין, זי זעצט זיך נעבען מאַשען.

ע ו ז ר

שטעקט אַריין דעם קאָפּ אין פענסטער.

טאָמער, קינדער, וועט ווערען א בורע זאָלט איהר צומאכען די פענסטער אויף די קייטלאך. דער ווינד הויבט אָן נעהמען פון צפון— ס'וועט וואָס אויסרייסען.

פערשווינדט.

מ א ש ע

שוין לאנג אז זיי זענען געווען ביי אייך?

פ י י ג ע ל ע

דו ווייסט אויף וועלכען בוים מען האט איהם געפונען?

מ א ש ע

וועמען געפונען?

פ י י ג ע ל ע

ווייסט גאר ניט? אבי כ'האב געמיינט אז איהר אלע ווייסט שוין. דעם שווארצען האט מען געפונען הענגענדיג אויף דער ברעזענע וואס שטעהט דארט אליין ווייט פון וואלד — אויף דעם וועג וואס פיהרט צו אונזערע קארענס.

מ א ש ע

ציטערט.

פ י י ג ע ל ע

וואס איז דיר מאשעלע?

מ א ש ע

מיר איז גאר ניט פייגעלע. מיר איז גאר ניט. איך שרעק זיך נאר שטארק.

פ י י ג ע ל ע

דיך שרעקט וואס כ'האב דיר דערצעהלט? פאר וואס איז זיך פארהאן צו שרעקען? ער ליגט נעבען וואלד. מען האט איהם געלעגט נעבען דעם גרויסען וועג, דארט וואו ס'איז אמאל געווען דער הויכער בארג מורעשקעס. מען זאגט, אז מען ווייסט גאר ניט פון וואנען ער איז.

מ א ש ע

זעץ זיך נאהענטער צו מיר.. האסט גאר קיין מורא ניט?

פ י י ג ע ל ע

איך? גאר ניט! אט בין איך איצטער אליין געקומען אהער. מען זאגט אז ער האט זיך אפשר אויף נאך אן ארשין אויסגעצויגען. ער

איז געהאנגען א שווארצער אויף דער ווייסער ברעזענע. א געוואלד וואס פאר א צונג ער האט ארויסגעשטעקט!..

מ א ש ע

שפרינגט אראב פון געלעגער, בעווייזט מיט שרעק צום זאפע.

אט דא אויף דעם ארט איז ער געזעסן!...

פ י י ג ע ל ע

שפרינגט אויך אראב.

וואו זיצט ער דיר? ביזט גאר א נאר. ער ליגט אין וואלד. ער ט'שוין ניט קומען...

מ א ש ע

שטעהט אין מיטען צימער צושטרייט.

אליץ ווייס איך. כ'האב זיך אין צימער פערשלאפען... מאך צו דעם פענסטער — כ'האב מורא ווען ס'בליצט.

פ י י ג ע ל ע

וואס ווייסטו? זאג, וואס ווייסטו?

מ א ש ע

מאך צו די פענסטער!

ס'הערט זיך נעבען שטוב דאס הירזשען פון פערד.

פ י י ג ע ל ע

אט איז מען צוגעפאהרען צום שטוב!

אין שטוב לויפט אריין פ א נ י מיט'ן בייטש אין האנד נאך איהר מ א י ר.

פ א נ י

אזוי האט עס געמוזט זיין! אזא אנהויב מוז אזא סוף האבען... וואס איז מיט דיר מאשע? ווי זי זעהט אויס! וואו איז דער פאפא?

מ א י ר

זי שרעקט זיך?

פ י י ג ע ל ע

זי שרעקט זיך זעהר.

פ א נ י

לעג זיך אויפ'ן זאפע. וואס שטעהסטו אזוי אויפ'ן מיטען שטוב?

מ א שע

כ'וועל אויפ'ן זאפע ניט ליגען.. פאני, איך וויים אלץ, כ'ווייס אלץ־דינגג.

פ א נ י

גלעט זי.

זאג מיר, וואס ווייסטו? זאג מיר וואו איז אננע? וואוהין איז זי געגאנגען... האסטו וואס געהערט?...

מ א ש ע

שטעהט אראבגעלאזען דעם קאפ.

פ א נ י

זי האט היץ. לעג זיך אין בעט. פייגעלע, דו וועסט נעבען איהר זיצען. כ'וועל דעם לאמפ אויך אהין טראגען.

זי פיהרט מאשע'ן אין צימער אריין. פ י י ג ע ל ע טראגט נאך דעם לאמפ.

מ א י ר

ס'וועט זיך באלד וואס צושפילען אויף דער גאס.

פ א נ י

צוריק פון צימער.

מיט'ן קינד איז עפעס ניט גאנץ היימליך... היינטיגע נאכט וועט וואס געשעהן. ס'מוז וואס געשעהן. אזוי קען עס שוין מעהר ניט בלייבען. ווען איך פאהר אין פעלד; ווען איך געה אויפ'ן וועג ווינקט צו מיר יעדער בוים — יעדעס גרעזעל רעדט און בעט, אז איך זאל זיי בעפרייען. וועסטו מיט מיר געהן, מאיר?

מ א י ר

איך וועל געהן.

פ א נ י

עס בליצט שטארקער.

פ י י נ ע ל ע

איהר קלינגענדיגער געלעכטער פון צימער.

דו ווייסט, אבער מאַשעלע וואו מען האט זיי געפונען ? דו ווייסט מאַשעלע ? אייפ׳ן סטאָג שטרוי האט מען זיי געפונען. אויפ׳ן רעב־טען שפּיץ האבען זיי זיך פערקליבען...

פ א נ י

וועסטו מיט מיר פאָהרען ?

מ א י ר

כ׳וועל פאָהרען.

ע ו ז ר

קומט אריין אונרוהיג.

זאָגט מיר קינדער, וואָס איז דאָ אזוינס געשעהן ? וואָס לויפט איהר אַלע אזוי אום ?...

פ א נ י

וואָס ביזטו אזוי צושראָקען, טאטע ?

ע ו ז ר

זאָג מיר דו, מאיר, וואָס איז דאָ אזוינס געשעהן ? דאָס קינד שרעקט זיך און רעדט פון היין.

פ א נ י

אין אז עפּעס איז געשעהן, טאָ וואָס שרעקסטו זיך אזוי ? כא, כא, מיין טאטע האט זיך אויף דער עלטער אָנגעהויבען שרעקען.

ע ו ז ר

זיי וועלען מיר היינטיגע נאכט פון זינען אראָבפיהרען !

געהט צו מאַשען.

פ א נ י

הערסט, מאיר, די ערד האט ניט פערדינט אז אויף איהר זאָלען זיך קרעבצען הערען. די ערד האט ניט פערדינט, אז פון איהרע בלימען זאָל מען קרענץ פאר די טויטע פלעכטען. איך זעה מאיר, אז אלץ וועכטו מיט מיר טהאָן אינאיינעם. היינט וועסטו עס בע־ווייזען.

מ א י ר

איך האָב ליעב לאַנג צו שווייגען נאָר אז כ'טהו זיך א ריר איז שוין אָבטהאָן אלץ אויף זיכער... ער קוקט אין פענסטער. די פערד רייסען זיך, די כמארע ווערט נאָך געדיכטער.

פ א נ י

ס'האָט זיך אפשר נאָך ווער פון זיי געהאנגען אין וואלד. די גאנצע נאַטור איז געגען אזוינע. א בוים קען גאנץ לאַנג אויף זיך קיין געהאנגענעם ניט האלטען. ווען איינער העננט זיך אויף א בוים, ווייט אין טיפען וואלד, ווייט פון וועג און פון מענשען, ווערט א גרויסער ווינד, א שטורם רייסט זיך אויס; דער גאנצער וואלד בויגט זיך אזש צו דער ערד — ביז דער ב ע ל י י ד י ג ט ע ר בוים טרייסעלט פון זיך אראָב דעם געהאנגענעם...

ע ו ז ר

געהט אַרויס פון צימער.

פאני, געה אריין צום קינד! ניט קיין טאָג און ניט קיין נאכט איז ביי דיר — געה אריין צום קינד!

פ א נ י

ערב יום־טוב איז היינט ביי מיר.

געהט צו מאַשען.

ע ו ז ר

ווי גאָר ניט צו מיין שטוב וואָלט עס געהערט; ווי ווי גאָר ניט מיינע קינדער וואָלטען זיי געווען. זאָג מיר, מאיר, וואָס שטעהען נאָך די פערד הינטערן טיר? וואָס שטעהען די פערד געזאָטעלט?

מ א י ר

פאני וויל נאָך היינט פאָהרען...

ע ו ז ר

היינט?! משוגע איז זי! וואָס טראָגט מען זיך נאָך ארום?... דער אינגערער שלאָפט שוין?...

געהט אין צימער.

פ א נ י

קומט אַריין.

וואָס שרייט דער טאַטע אַזוי?

מ א י ר

ער איז אין כעס וואָס מען פֿאָהרט אום. ער איז געגאַנגען זעהן אויב נפתּלי שלאָפֿט שוין. זאָל מען איהם דערצעהלען?

פ א נ י

איך האָב איהם גאָר ניט וואָס צו דערצעהלען.

ע ו ז ר

פֿון צימער שטאַרק אין כעס.

ער איז אויך ניטאָ! וואו איז ער?! וואו איז זי — זי אננע? וואו איז זי? וואו איז נפתּלי?!

פ א נ י

וואָס ביזטו אַזוי אונרוהיג? די יוגענד שלאָפֿט ניט. ער פֿאָהרט געווים אום איצטער איבער די פֿעלדער.

ע ו ז ר

איצטער? איבער די פֿעלדער?!

קוקט אָן פֿאַני'ן אָהן ווערטער.

פ א נ י

דו קענסט עס טאַטע ניט פֿערשטעהן ווי די יוגענד שלאָפֿט ניט; קום — אויך מיט אונז. לאָמיר זאָטלען דעם סיוואַק. און דו וועסט מיט אונז מיטפֿאָהרען. מאַשע איז שוין רוהיג — ווילסט מאַשע, דער טאַטע זאָל מיט אונז פֿאָהרען?...

ע ו ז ר

עט, ניטאָ וואָס צו מאַכען מיט אייך!...

פ א נ י

נעהמט מאיר'ן פֿאַר'ן האַנד.

קום, מאיר! דער טאַטע וועט קיין מאָל בייז ניט זיין, קום!

געהען אַרויס.

עוזר

קוקט אין פענסטער.

ווי די שדים האָבען זיי זיך אװעקגעטראָגען! דאָס איז שוין ניט אומזיסט. דאָס איז שוין גאָר ניט אומזיסט. מיך װעט מען ניט נאַרען...

ער פערמאַכט אַלע פענסטער. עפענט שטיל די טיר פון מאַשע׳ס צימער.

פײגעלע

קומט אַרויס פון צימער.

זי שלאָפט.

עוזר

גוט װאָס זי שלאָפט. בלייב דאָ, מיין קינד, אביסעל. וועסט אויף איהר אכטונג געבען. כ׳װעל נאָך אמאָל אויף דער גאַס ארויסגעהן. איך קום באלד צוריק.

געהט אַרויס.

פײגעלע

קוקט לאַנג אין יעדען פענסטער בעזונדער אַנגעשטרענגט ווי זי װאָלט װעמען בעמערקען דורכ׳ן פענסטער. זי שטעלט זיך אַנטקעגען דער גאַס־טיר אין ערװאַרטונג.

נפתלי

רייסט זיך אַריין אין שטוב פערסאָפּעט.

דער טאַטע איז ניטאָ?

פײגעלע

שטיל.

דער טאַטע װעט דיר שוין געבען. ער איז אװעק אויפ׳ן זשעזשיניץ דיך זוכען.

נפתלי

ביזט שוין לאַנג דאָ?

פײגעלע

רעד אביסעל שטילער, וועסט מאשען אויפוועקען.

נ פ ת ל י

זי שלאָפט?

פ י י ג ע ל ע

זי איז קראנק. זי רעדט פון היץ.

נ פ ת ל י

זי שלאָפט?

פ י י ג ע ל ע

זי דרעמעלט נאָר.

נ פ ת ל י

דער טאטע ווייסט שוין?

פ י י ג ע ל ע

ניין. זאָג מיר וואו ביזטו געווען?

נ פ ת ל י

איך בין אפשר מייל'ען אויסגעפאָהרען. איך בין אין וואלד אויך געווען. ס'איז דאָרט קיינער ניטאָ. ס'ווערט א בורע זענען זיי אלע א היים אוועק. דער פערד איז איינגאנצען בעדעקט מיט א ווייסען שוים. איך וועל איהם אריינפיהרען אין שטאל קיינער זאָל ניט מערקען. זאָג מיר, קיינער איז אין שטוב ניט געבליבען?

פ י י ג ע ל ע

האָסט דען ניט בעגעגענט מאיר'ן און פאני'ן?

נ פ ת ל י

וואו זענען זיי?

פ י י ג ע ל ע

זיי זענען ביידע אוועקגעפאָהרען.

נ פ ת ל י

אין וועלכער זייט?

פ י י ג ע ל ע

כ'ווייס ניט, אפשר זענען זיי אין שטעדטעל אריין געפאָהרען? זי פלעגט אמאָל געהן אין שטעדטעל אויך.

נ פ ת ל י

קום, פייגעלע! מיר וועלען נאָך ביידע פאַהרען צו די טאָפּאָליען מיר וועלען נאָך דאָרטען זעהן. קום מיט מיר. מיר וועלען זיך ביידע אויף איין פערד זעצען. דיר וועל איך דעם זאָטעל אָב־טרעטען און אליין וועל איך זיך הינטער דיר זעצען...

פ י י ג ע ל ע

כאַפּט איהם ארום.

אויף איין פערד ווילסטו זאָלען מיר פאַהרען?

נ פ ת ל י

אבער דו ווילסט, זאָג?

דרויסען דונערט.

פ י י ג ע ל ע

כ'וועל הערען אויב זי שלאָפט. הערט זיך צו צו מאַשע'ס צימער. ס'דונערט נאָהענטער.

נ פ ת ל י

זי שלאָפט געוויס. שטענדיג שלאָפט זי שוין אין דער צייט. קום, פייגעלע, מיר וועלען ארויספאַהרען דורכ'ן טירעל נעבען ברונען. מיר וועלען זיך גלייך מיט דער מעזשע לאָזען. צווישען אונזערע קאָרענס... מיר וועלען זיך מיט'ן פערד צווישען די קאָרענס בע־האלטען. מאשע שלאָפט שוין. קום! אונזער מעזשע איז לאַנג. מיר וועלען זי דורכפאַהרען און דערנאָך וועלען מיר זיך לאָזען ארום דער אָזיערע מיט'ן סאָסנע־וועלדעל און דערנאָך צום ווינט־מיל...

פ י י ג ע ל ע

גוט!

נ פ ת ל י

דער ווינטמיהל מוז איצטער שטעהן. די פליגעל מוזען זיין צוגעבונ־דען מיט קייטען דער ווינד זאָל זיי ניט אָברייסען. מיר וועלען אב־לאָזען די קייטען און די פליגעל וועלען אָנהויבען טראָגען ווי א ווי־כער.

פ י י ג ע ל ע

דאָס וויל איך ניט. מאיר האָט געזאָגט, אַז דערפון קען זיך נאָך אָנצינדען דער מהל.

נ פ ת ל י

און דו האָסט מורא פאר פייער?

פ י י ג ע ל ע

ניין. נאָר אַז א ווינטמיהל ברענט, כאַפּט אַן א שרעק.. ס'האָט אמאָל ניט ווייט פון אונז געברענט א ווינטמיהל האָט אָנגעכאַפּט א פּחד צו קוקען. ווי פיער פייערדיגע הענד האָבען די פליגעל אויסגע־זעהען... און דערנאָך זענען זיי אראָבגעפאַלען און צושאָטען זיך נאָר האָלאָוועשקעס איז פון זיי געבליבען.

נ פ ת ל י

קום זשע גיכער! וועסט זעהען ווי מיר וועלען זיך טראָגען! אַז ער לאָזט זיך אוועק גאַלאָפּ ציהט ער זיך ביי דער ערד ווי א שלאַנג. ער ווייסט וועמען ער טראָגט אויף זיך. קום גיכער, מיר וועלען נאָך אפשר אָנטרעפען פאַני'ן און מאיר'ן...

פ י י ג ע ל ע

דער טאַטע קען אונז נאָך בעגעגענען.

נ פ ת ל י

מיר וועלען דעם זשעזשיניץ אויסמיידען. — צווישען די קאָרענס! גוט?...

פ י י ג ע ל ע

פערגאפּט.

יאָ!...

נ פ ת ל י

כאַפּט איהר פאר'ן האַנד.

אַך וועלען מיר זיך עס טראָגען. געהן שנעל אַרויס. פון די בליצען ווערט גאַנץ אָפט בעלויכטען דער צימער. די דונערן דערנעהענטערען זיך. מיט אַמאָל גיט עס אַ שרעקליכען קנאַל.

מ אַ ש ע

לויפט אַרויס פון איהר צימער אַ צושראָקענע. רופט:

פייגעלע!... טאַטע!... פאַני!... ס׳קנאַלט אַ צווייטען מאָל דער דונער גוואלדיג. זי שפּרינגט אָב פון אָרט פאר שרעק. הויבט אָן צו וויינען. קוקט אין יעדען פענסטער בעזונדער. ביי יעדען בליץ שפּרינגט זי אָב הינטערזיך. וויינט: „וואו האָבען זיי מיך אליין געלאָזען?... כ׳וועל בעסער אויף דער גאס ארויס. זי לויפט אַרויס אויף דער וועראנדע. נאָר דערשראָקען פון אַ בליץ לויפט זי צוריק אין שטוב אַריין. זי בלייבט שטעהן אין מיטען צימער צושטרייט. קוקט אויף אַלע זייטען... אין די פענסטער הויבט אָן צו ווערען ביסלעכווייז ליכטיגער, ליכטי־גער, ווי ס׳וואָלט ערגעץ נאָהענט אַ שרפה אויסגעבראָכען. דער צימער ווערט איינגאַנצען בעלויכטען פון אַ רויטען שיין. מאַשע רייסט אויף מיט שרעק איין פענסטער. ס׳זעהט זיך דער הימעל. רויט. זי רייסט אויף דעם צווייטען פענסטער, ס׳בעווייזען זיך די בוימער אָבגעגאָסען מיט פּורפּור־רויטקייט. ס׳הערט זיך הינטער׳ן פענסטער איילענדיגע טריט פון רייטער.

פ אַ נ י

לויפט אַריין אין שטוב.

איין מאָל פאר אלע מאָל — מיט אלץ א סוף!

מ אַ ש ע

פאלט פאני׳ן אין די אָרעמס אָהן ווערטער.

פ אַ נ י

דריקט מאַשע׳ן צו זיך.

אליין ביזטו געבליבען. קום צום פענסטער, שוועסטער מיינע. זעהסט וואָס אויף דער גאס טהוט זיך — דער וואלד ברענט!... זעה מיין שוועסטער: קום אהער, מאיר!

ס׳דונערט.

מ א י ר

הינטערען פענסטער.

מיט׳ן וועג טראָגען זיך צוויי רייטער אויף איין פערד. ווי א שטיק פייער זעהן זיי אויס...

פ א נ י

קוקט נייגעריג אין פענסטער.

פון אלע זייטען האָבען איהם די פלאַמען פערכאַפּט! עס ברענען די לעבעדיגע מצבות. די שאָטענס לויפען פון וואַלד ארויס. דער הימעל לאכט פאר שמחה!... הערסט מאיר, ווי די ערד זינגט... אלע איהרע קינדער שטעהן פערגאַפט — מיט איין איינגעהאַלטענעם אָטעם און הערען צו דאָס געזאַנג... דאָס הארץ זייערס שפּרינגט פאר שמחה!...

מ א ש ע

שעפּטשעט.

איך וויים אלץ...

פ א נ י

שרעק זיך ניט, מיין שוועסטער! דער וואַלד ברענט... מאיר! איינ־ציגווייז פאלען די בוימער און ווערען צושאָטען. די ערד אליין וויל זיי פון זיך אראָבטרייסלען. ביז צו די וואָרצלען וועט יעדער בוים בעזונדער אויסברענען. מאָרגען וועט די זון אויפגעהן און בענשען יענעם ווינקעל. מיר וועלען מיט דער סאָכע יענעם אָרט דורכגעהן און די ערד וועט לאַכען, לאכען פאר שמחה...

דער שטורם־ווינד צושפּילט זיך נאָך שטאַרקער.

מ א ש ע

שעפּטשעט.

צום אַזיערע געהט...

פ א נ י

אך, דאָרט איז אַננאַ! איך פערשטעה וואָס ס׳איז געשעהן...

ע ו ז ר

זיין אונרוהיגער קול הינטער׳ן פענסטער.

אין אַזיערע!... אננע ט׳זיך אין אַזיערע דערטרונקען... אויפ׳ן ברעג א טויטע געפונען...

פ א נ י

אויפ'ן ברעג האָט מען זי א טויטע געפונען !.. אויפ'ן ברעג האָט מען זי א טויטע געפונען ! איך האָב זי פון מיין הארצען ארויסגעריסען. איך האָב זי פון מיין נשמה ארויסגעריסען... און דאָס קלאָרע וואסער האָט דער טויט פון זיך ארויסגעשליידערט.

ע ו ז ר

קומט אַריין. צושראָקען. קוקט אין פענסטער.

פ א נ י

זעה, טאטע, ווי דער וואַלד ברענט און בעגריסט מיט טויזענדער פייער פלאַמען ! אונזערע פעלדער לויכטען !... זיי האָבען פון זיך דעם טרויער אראָבגעריסען... אונזער געגענד זינגט. עס קלינגט דער גרויסער לעבענעס הימנ'ן... עס זינגט די ערד דעם נצחון פון לעבען !...

ווי זי וואָלט וואָס געהערט פון ווייטען.

מ א ש ע

דריקט זיך צו פאניען. און ביידע געארעמט, בעגאָסען מיט'ן רויטען שיין, שטעהן זיי ווי פערגליווערטע. ווי זיי וואָלטען וואָס געהערט פון ווייטען.

ע נ ד ע.

צווישען טאג און נאכט

1906

פערזאנען:

נתן
נדב
הימן } זיינע קינדער
תמר
זיזי } נדב'ס קינדער.

ערשטער אקט.

אן איינזאם הויז נעבען א וואלד. א גרויסער צימער, וואו־ניט־וואו צושטעלט גרינגע געפלאָכטענע מעבעל. רעכטס א טיר מיט צוויי פענסטער קומען אריין אין וואלד. לינקס א טיר און טרעפ אויף א אויבערשטיבעל. די פענסטער זענען אָפען און ס'קוקען אריין דורך זיי צווייגען פון בוימער, וואָס בעוועגען זיך פון צייט צו צייט און וואַרפען שאטענס אויף אַלע זייטען. ווען דער ווינד בויגט אָב די צווייגען פון פענסטער, שלאָגען זיך דורך אין שטוב פּאַסען מאָרגען־ליכט.

הימן

קומט אריין. קוקט זיך אַרום.

אך, מיין אלטע וויעג־בעט! קינדערשע געפיהלען... וואו זענען זיי אלע?... אפשר זענען זיי פון שטוב אוועק, שפּירענדיג אז איך קום? אפשר איז גלייכער איך זאל זיך גאר ניט ווייזען פאר זיי? טראכט א ווײלע. געהט אַרויס.

נתן און זיזי

קומען אַריין.

זיזי

איך וועל געהן זעהן, וואָס דער טאטע טהוט.

נתן

דו האָסט ניט געזעהן וואוהין ער האָט זיך פערנומען?

זיזי

ער איז גלייך אין וואלד אוועק...

נתן

ווי זעהט ער אויס?

זיזי

איך האָב זיך דערשראָקען פאר איהם.

נ ת ן

דאָס איז ער; געווים ער.

ז י ז י

איך געה צום טאַטען: איך וויל זיצען אביסעל ביי איהם אויף די קניה.

נ ת ן

דאָס הארץ ביי דיין טאַטען איז צופלאַגט; גאָט האָט עס מיט צאַרן אַנגעפילט. זיץ דאָ, דערצעהל מיר, וואו האָסטו איהם געזעהן?

ז י ז י

ער איז אוועקגעגאנגען זאָג איך דאָך דיר. זאָג, זיידע, פארוואָס איז דער טאַטע שטענדיג אומעדיג, און אז תמר געהט אראָב פון איהם איז זי פערוויינט?

נ ת ן

ווייל זי האָט איהם ליעב.

ז י ז י

ווייל זי האָט איהם ליעב? האָב איך דאָך איהם אויך ליעב. איך געה צו איהם: איך וועל איהם זינגען און וועל איהם טאַנצען — וועט ער ווערען פרעהליך. איך וועל איהם זינגען ווי בעגינען אין וואַלד די פויגעלעך — געהן, זיידע?

נ ת ן

פערטראַכט זיך.

ז י ז י

וואָס ביזטו אומעטיג, זיידע?

נ ת ן

וואָס ביי מיר איז גראָהע האָר אין באָרד.

ז י ז י

גיב, איך וועל זיי אויסרייסען, וועסטו ווערען יונג ווי דער טאַטע. נעהמט איהם אַרום. זיידע! זיידע! איך האָב דיך אזוי ליעב! איך וועל שטענדיג, שטענדיג מיט דיר געהן. וועסטו מיך מיט־געהמען?

נ ת ן

אויב דו וועסט נאָר וועלען מיט מיר שטענדיג געהן.

קוקט פריהער אין איין פענסטער, אין צווייטען. אונרוהיג.

ז י ז י

אויב דו וועסט אוועקגעהן ערגיץ ווייט, וועסטו מיך דארפען טראָגען אויפ'ן האנד... וועסטו מיך ניט דארפען טראָגען; וועסטו מיך ניט דארפען טראָגען. זעהסטו, היינט זענען מיר אויך פערגאנגען אזוי ווייט, און איך האָב זיך ניט פערמאַטערט.

נ ת ן

צו זיך אַליין.

היינט איז די זון נאָך שעהן, שיינט. און מאָרגען — ווער ווייס?

ז י ז י

זי וועט מאָרגען אויך שעהן זיין; זי וועט מאָרגען אויך שיינען.

נ ת ן

ווי אין וואלד וואלסטו געבוירען געוואָרען, און אויף די בוימער אויסגעוואקסען.

ז י ז י

כאַ־כאַ־כאַ! ווי אין וואלד אויף די בוימער אויסגעוואקסען! אַט וועל איך באלד מאכען ווי א קוקאָווקע: קו־קו־קו! און אַט אזוי מאכען קראָהען: קרא! קרא!

נ ת ן

גענוג, מיין קינד, גענוג.

ז י ז י

איך וועל באלד ווי אַלע פויגעל אויסטשוויטשערען.

מאַכט נאָך פערשיעדענע געזאַנגען פון פויגעל.

נ ת ן

שטילער מיין קינד, מען טאָר איצטער דעם קול ניט אויפהויבען הויך, מען טאָר ניט. נישט זינג ווי א פויגעל: א רויבער מיט פליגעל טראָגט זיך ארום אונזער שטוב.

ז י ז י

צו אונז אין שטוב קאָן ער קומען צופליהען ? דו ווילסט מיך אי־בערשרעקען, איך זאָל ניט זינגען: איך וויים, דו קאָנסט ניט ליידען אז איך זינג...

ת מ ר

קומט אַראָב.

דו ביזט דאָ, זיידע ! וואו ביזטו געוועז ? וואָס האָסטו געהערט?

נ ת ן

איך בין אין ערגעץ ניט געוועזן. שטילער, טאָכטער, ניט הויב אויף דיין קול.

ת מ ר

וועל איך וויינען אויפ׳ן הויכען קול. איך וועל קלאָגען, אז די ערד אליין וועט צוגעהן פון מיין געוויין.

נ ת ן

זאָג מיר בעסער, צי האָסטו ווען געזעהן פארבייגעהענדיג נעבען אונזער שטוב, אזוי א מענש אין די מיטעלע יאָהרען?

ת מ ר

כ׳האָב קיינעם ניט געזעהן, מיר דוכט, אז ס׳איז קיינער שוין באלד אויף דער ערד ניט געבליבען. איינער האָט דעם אנדערען אָהן רחמנות ביז׳ן טויט פערמאַטערט.

נ ת ן

ניט שטעק ארוים דײַן קאָפּ פון פענסטער, ווען עס דונערט און עס בליצט. אלץ וועט אויפציטערען. אלץ אין דער וועלט. ביז צו דער־ערד וועלען זיך די הימלען אראָבלאָזען. איצטער שטילער, שטי־לער... וואויל איז צו דעם, וואָס קאָן שטום זיין.

ת מ ר

רעד עס בעסער ניט. דו מאכסט גרעסער דעם פחד. דער פאָטער איז שוין באלד גראָה געוואָרען פאר צער. זאָג מיר, זיידע, ווער האָט עס אין די מענשען אכזריות פערפלאנצט ?...

נ ת ן

מיין קינד, וואָס ווילסטו פון דעם, וואָס אין זיין הארץ האָט זיך

די נאַכט אליין בעזעצט? דאָס האַרץ מיינע ליעגט אין חושך, און וואַרט אויף דער לעצטער שעה. וואָס עס זאָל נאָר געשעהן — האָב איך זיך אַלץ אויף דעם געריכטעט. אויף אַלץ בין איך גרייט...

ת מ ר

זיידע, דערצעהל מיר פון רחמנות; דערצעהל מיר פון ליעבע; דערצעהל מיר פון הייסע טרעהרען; דערצעהל מיר פון אַ שעהנעם ליכטיגען פריהמאָרגען, ווען די טויטשרעק, וואָס הענגט איבער דער ערד, וועט שוין מעהר ניט זיין.

נ ת ן

איך וועל דיר דערצעהלען פון דער צייט, ווען דיין טאַטע איז נאָך געוועזען גאָר אַ יונג קינד.

ז י י ד י

וועל איך בעסער זיצען נעבען זיידען.

נ ת ן

צווייען האָט זיין מאַמע געבאָרען: צוויי זיהן...

ת מ ר

דערצעהל מיר פון דעם, ווי מענשען וועלען צוריק באַרמהערציג ווערען... ווען מענשען וועלען צוריק גוט און מילד זיין. זאָג זיידע, צי איז דאָס אין דיינע יאָהרען אויך אזוי געוועזען?

נ ת ן

אַלץ איז ווי געוועזען. די אייגענע זינד פון העם מענשענס האַרץ, די אייגענע... נאָר די שטראָף איז אַן אַנדערע. גאָט קאָן ניט שטראָפען יעדעס מאָל מיט דער אייגענער שטראָף.

ת מ ר

איז דאָס אַ שטראָף פון גאָט, אַז מענשען זאָלען אומגעהן די אויגען מיט בלוט פערגאָסען, בייזע ווי ווילדע חיות? זיידע, איך בין גרייט צו שטאַרבען פאַר זיי. כ׳וואַרט נאָך מיין פאָטערס בעפעהל... איך וועל אויסשפרייטען מיינע אָרעמס, איך וועל לויפען צווישען אַלע מענשען, איך וועל רופען מיט אַלע מיינע כחות:

„האָט רחמנות, ברידער, איינער אויף דעם אנדערען"... זיידע, מען דאַרף עס זיי נאָר דערמאָהנען.

נ ת ן

אמאָל, אז די מענשען זענען שטארק זינדיג געוואָרען, אז די ערד אליין, די ליעבע גוטע ערד האָט שוין נישט געקאָנט זייערע חטאים פערטראָגען — האָט גאָט אויף זיי אראָבגעשיקט א מבול — און ס'איז פון אלץ אויף דער ערד קיין זכר ניט געבליבען. נאָר גאָט אליין האָט דערנאָך חרטה געהאט אויף זיינע מעשים, און ער האָט געשוואָרען, אז מעהר וועט ער שוין קיין מבול ניט ברענגען — און ער האָט צו די מענשען אזוי געזאָגט: פאר אייערע גוטע מעשים וועט איהר זיך אליין איינער דעם אנדער'ן בעצאָהלען — און פאר אייערע שלעכטע מעשים וועט איהר אויך אליין איינער פון דעם אנדער'ן מקבל זיין אייער שכר... די שטראָף, וואָס מענשען אליין וועלען אויף זיך ברענגען, איז נאָך מורא'דיגער ווי דער מבול אליין: גאָט האָט א מבול פון וואסער געבראכט אויף דער ערד, און די מענשען וועלען פערפלייצען די וועלט מיט זייער אייגענעם בלוט...

ת מ ר

זיידע, ס'איז ניט אמת! גאָטס שטראָף קאָן גאָר אזוי שרעקליך ניט זיין. איך וועל אין זייערע הערצער דערוועקען רחמנות; איך וועל זיי פערשיכור'ן מיט ליעבע.

ז י ז י

דערצעהל בעסער, זיידע, פון פויגעלעך, פון מלאכים וואָס פליהען אום אין וואלד ביינאכט.

נ ת ן

אָבער הער דעם סוף... ששש... שטילער.. די אויגען ביי די מענשען וועלען ווערען פערגאָסען מיט בלוט, פאר גרויס שנאה צו זיך אליין. זייערע ציינער וועלען אויסוואקסען שארף און לאנג, ווי ביי די בייזע וועלף, וואָס בלאָנדזען־אום אין דער פינסטערער נאכט און זוכען זייער רויב. עס וועלען ביי זיי אויסוואקסען נעגעל ווי ביי די גרויסע אָדלערס, דאָס הארץ זייערע וועט ווערען הארט און

טרוקען, און דורשטיג נאָך הייסעם מענשען־בלוט, דער מענש וועט אומגעהן און שמעקען מיט גרויס תאוה אין דער לופט דעם ריח פון בלוט. — דער טאָג איז נאָהענט, און די שעה איז גרייט. יענעם טאָג וועלען די הימלען זיין פערהאנגען מיט א שווערען וואָלקען, און וואָס ס׳וועט זיך טהאָן אויף דער ערד וועט דער הימעל ניט וויסען.

ת מ ר

ווי שרעקליך איז די שטראָף! זיידע, עס קאָן גאָר ניט געמאָלט זיין.

נ ת ן

מיין קאַלט הארץ שפירט דאָס, וואָס מיין אייגענער מויל קאָן ניט אויסרעדען.

ת מ ר

דעם פאָטערס טריט קלאַפּען אונרוהיג; איך געה צו איהם.

ז י ז י

זיי דו מיט׳ן זיידען, איך געה ארויף... כ׳וועל איהם זינגען מיינע נייע ליעדער. —

ת מ ר

זעץ זיך ביי איהם אויף די הענד; גלעט איהם איבער׳ן קאָפּ; זאָג איהם גוטע ווערטער.

ז י ז י

איך וועל איהם זינגען מיינע נייע ליעדער.

לויפט אַרויף.

נ ת ן

הערט זיך צו.

ת מ ר

וואָס הערסטו, זיידע?

נ ת ן

ס׳טראָגט זיך שוין אהער זייער ברומען.

ת מ ר

ס׳איז דער ווינד, זיידע. ס׳איז א ווינד.

נ ת ן

ס'איז ניט דער ווינד, מיין קינד. אין ווינד ליעגט גאָטס קול. אין ווינד דערקען איך שטענדיג גאָטס קול. זיין קול שרעקט מיך קיין מאָל ניט. פון איהם בלייבט מיין הארץ שטענדיג רוהיג.

ת מ ר

דאָס איז דער גערויש פון די בלעטער און די צווייגען.

נ ת ן

דאָס ברומען די מענשען־הערצער דורשטיג און ווילד. דאָס ברומען וועט אלץ שטארקער ווערען, גאָטס קול וועט אלץ שוואכער ווערען. אין דעם ווילדען ברומען וועט ער ווערען דערטרונקען.

פון אויבען הערט זיך זיזים קול.

ת מ ר

זיזי שרייט. איך וועל לויפען צום פאָטער.

נ ת ן

ניין, מיין קינד, זי זינגט עס. זי זינגט איהם דאָס ליעד פון אונשולד. דאָס איינציגע ליעד, וואָס איז נאָך פערבליבען. זאָל זי איהם זינגען, זאָל זי איהם זינגען. זיין הארץ דארף עס הערען. זאָל זי איהם זינגען — און דו הער מיך. דו ביזט שטענדיג ווייט פון מיר. און מיינע ווערטער זענען דיר פרעמד.

ת מ ר

זיידע! אין מיין הארץ איז אזוי פיעל הייסע ליעבע בעגראָבען צו דיר, צו מיין פאָטער, צו אלע מענשען. רעד, זיידע, איך וועל דיך הערען...

נ ת ן

אין גיכען וועל איך אינגאנצען מוזען שטום ווערען. איך וועל ניט האָבען צו וועמען א וואָרט אויסצורעדען... איינער אליין וועל איך אומבלאָנדזען אין וואלד, ווי א בוים אבגעהאקט פון זיינע וואָרצלען און ארומגעבראכען זיינע צווייגען...

ת מ ר

איך וועל דיך ניט אבלאָזען, זיידע.

נ ת ן

מיט גוואלד וועט מען דיך פון מיר אַברייסען.

ת מ ר

קיינער וועט מיך פון דיר און פון מיין פאַטער ניט אַברייסען. איך געהער אלעמען! מיין הארץ געהערט דער גאנצער וועלט, מיין רחמנות איז פאר יעדער׳ן בעזונדער, און מיין ליעבע איז אויף פאר אלעמען... אלעמענס וואונדען וועל איך וואשען — הערסט, זיידע? אלעמענס!

נ ת ן

דיין הארץ איז ריין און אונשולדיג — אָבער בלויז שטראָף צו פער־נעהמען ביזטו אויף דער וועלט אַנגעקומען. און איך וועל אומ־בלאָנדזען אין וואלד; שטום וועל איך זיין...

ת מ ר

זיידע, וואָס רעדסטו, ווער וועט דיך דאָס אַנריהרען?

נ ת ן

מיין אייגענער זוהן וועט אין מיין הארץ זיינע נעגעל שטעקען.

ת מ ר

מיין פאָטער? זיידע, וואָס רעדסטו? מיין פאָטער, וואָס זיין הארץ רייסט־זיך פאר ליידען, ער וועט דיך? איך גלויב עס ניט, זיידע!

נ ת ן

דיין טאטע איז גוט ווי א טויב. ווייל אזוי האָט ער זיך אויף דער ליכטיגער וועלט בעוויזען. אָבער צו איהם איז נאָך א ברודער געבאָרען געוואָרען — א אינגערער.

ת מ ר

וואו־זשע איז ער?

נ ת ן

כ׳האָב וועגען איהם ניט גערעדט.

ת מ ר

דער פאָטער האָט אויך וועגען איהם קיין מאָל ניט דערמאָנט.

נ ת ן

דיין טאַטע האָט אויך געהאַט פּחד פאַר איהם. רעדט שטיל, ווי ער וואָלט איהר איבערגעגעבען אַ וויכטיגען סוד. אונטער איין הארץ האָט זייער מאמע צווייען געטראָגען: דיין בארמהערציגען טאַטען, און אין אַ צייט ארום — איהם. אונטער איין הארץ געלעגען. פון איין מילך געזויגען — נאָר ניט אין איין געשטאַלט האָט זיי ביי־דען, דער וואָס אין הימעל, בעשאַפען. גאָר אנדערע אויגען האָבען ביי זיי פון אונטער'ן שטערן ארויסגעקוקט. דיין טאַטע איז גוט ווי אַ מלאך געבאָרען געוואָרען. און זיינע אויגען האָבען ווי די אויגען פון אַ טויב אונשולדיג געקוקט. און זיין ברודער איז בייז ווי אַ שלאַנג געווען, גלייך פון זיין געבאָרענעם טאָג אָן... זיינע אויגען האָבען שארף ווי אָדלער־אויגען אויסגעזעהן. פון זיי האָט העליש פייער געשלאָגען — מיר האָבען פאַר זיין בליק פּחד בעקומען.

ת מ ר

וואו איז ער, הא?

נ ת ן

נאָך גאָר אין דער יוגענד איז ער נעלם געוואָרען. עס זענען איהם פליגעל אויסגעוואַקסען. ער האָט מיט אמאָל געהן און פליהען אָנ־געהויבען, און נאָך גאָר אין דער יוגענד איז ער פון מיר פערפלוי־גען. ער איז נעלם געוואָרען. נאָר איך האָב ניט פערגעסען און איך קאָן איהם ניט פערגעסען. זיינע שארפע אויגען זענען אין זיין וויעג־בעט פערבליבען... דאָס איז דער בעסטער צייכען, אז ער לעבט. קיין לעבעדיגען פערגעסט גיט דאָס הארץ, קיין מאָל פער־געסט ניט דאָס הארץ...

ת מ ר

ער איז געשטאָרבען, אויב אזא לאַנגע צייט האָט מען פון איהם ניט געהערט.

נ ת ן

איך האָב צופיעל אָנגעהויבען טראַכטען וועגען איהם. ער בעווייזט זיך מיר פאַר מיין געדאַנק. איך זעה איהם, ווי ער איז אַ גרויסער

אויסגעוואקסען, באלד אין דיין טאטענס יאָהרען... ער איז ערגעץ נאָהענט ארום אונזער שטוב... ער טראָגט אונגליק מיט זיך...

ת מ ר

וואָס רעדסטו, זיידע ?

נ ת ן

וואָס טרייבט איהם אהער ? ער וועט מיט זיינע נעגעל מיר דאָס הארץ רייסען... איך וועל מיט א צוריסען הארץ אין וואלד אומ־בלאָנדזען...

ת מ ר

זיידע, איך וועל דעם אָדלער'ס נעגעל צארט מאכען. איך וועל מיט מיין ליעבע זיינע שארפע בליקען ווייך מאכען.

נ ת ן

מיר דוכט, אז עמיצער איז ווידער פארביי דער שטוב געגאנגען.

ת מ ר

איך געה זעהן, ווער איז דאָרט.

נ ת ן

איך הער דעם גערויש פון זיינע פליגעל... איך שפיר זיינע שארפע נעגעל.

ת מ ר

זיידע, בערוהיג זיך. איך וועל מיין הארץ פאר זיינע נעגעל אויס־שטרעקען.

ז י ז י

לויפט אַראָב.

איך האָב דורב'ן פענסטער געזעהן יענעם מענשען. ער געהט גלייך צו אונזער שטוב.

נ ת ן

איצטער איז מיין צייט געקומען.

ה י מ ן

קומט אַריין, בלייבט אַ ווײלע שטעהן ביים שוועל. בעמערקענ־דיג נתן'ען געהט ער צו צו איהם. תמר און זיזי שטעהען ביידע האַלב

צושראָקען, האַלב פערוואונדערט. נעהמט אַרום דעם אַלטען און קושט איהם אויפ׳ן קאָפּ.

ביזט שוין גראָה און אלט געוואָרען, פאר צרות געבויגען. נאָר איך האָב דיך גלייך דערקענט — ביזט מיין פאָטער!...

נתן

איך האָב דיין אָנקומען געשפּירט. אין בין דיין פאָטער און דו ביזט מיין זוהן. יאָ, ביזט מיין קינד.

הימן

געדענקסטו מיך נאָך?

נתן

איך געדענק דיך... איך האָב דיך געדענקט, און מיין הארץ איז ניט גאַנץ רוהיג געווען. נאָר דו האָסט מיט דיין קומען אין מיר כחות אויפגעוועקט, איך זאָל רוהיג פון דאנען אוועקגעהן.

הימן

די עלטער האָט דיין שטאָלצקייט ניט צובראכען.

נדב

קומט אַראָב, וואַרפט זיך הימן׳ען אויפ׳ן האַלדז.

דאָס ביזטו מיין ברודער! מיין ברודער... קוקט איהם גלייך אין פּנים. דאָס ביזטו מיין ברודער!

הימן

איך האָב אייך שוין ניט גערעכענט דאָ צו טרעפען. איך האָב גע־מיינט, אז לאַנג האָט שוין דער בלוטיגער שטראָם פערטראָגען מיין וויעג־בעט מיט אייערע ביינער. בעווייזט אויף תמר׳ן און זיזי׳ן. דאָס זענען דיינע קינדער,ביידע, מיין ברודער, אין דיר געראָטען.

נדב

אין א שווערע צייט זענען זיי מיר אויסגעוואקסען. ווי קומסטו אהער? ווי האָסט דו זיך אהער דערשלאָגען?

הימן

דאָס וואָס ווערט אויף דער ערד געבאָרען מוז סוף־כל־סוף ווען־ס׳איז ווידער אויף דער ערד פערבלאָנדזען. איך בין לאַנג, לאַנג

אומגעגאנגען ארום אייער וואָהנונג. ניט איין מאָל האָב איך אין אייערע פענסטער ארייננעבליקט, נאָר כ'האָב ניט געוואגט אייער רוה צו שטערען. איך האָב אייך אלעמען גוט געקענט. דיינע קינדער זענען אויסגעוואקסען פאר מיינע אויגען, דו ביזט אין דרייען געבויגען געווארען, און אויף אונזער פאָטער איז די עלטער אָנגעקומען.

ת מ ר

איך האָב קיין מאָל ניט געהערט מען זאָל אין שטוב רעדען...

נ ת ן

אויף דיין פאָטער איז די עלטער אָנגעקומען. ווען דיין טאַטע איז געבאָרען געוואָרען האָט איהם א מלאך מיט א חוזק־שמייכעל אָנגעוויזען אויף א גרויסען מדבר, אין וועלכען ס'האָט איין מעניש עלענד ארומגעבלאָנדזשעט, צו דער ערד זיין קאָפּ געזונקען, און האָט געזאָגט: אזוי עלענד און פערביטערט וועסטו אין לעבען צווישען דיינע אייגענע געדאנקען אומבלאָנדזשען.

ה י מ ן

איך בין דיין קינד. איך בין שטאָלץ מיט דעם. דו ביזט דיין גאנצען לעבען אליין געגאנגען. און ביז צו דער לעצטער מינוט וועסטו אליין געהן. איך האָף גאָר ניט, איך זאָל קאָנען דיך פערנעהמען מיט זיך.

נ ת ן

מיינסט מיך פון מיין אָרט צו ריהרען? נאָך דעם ווי איך האָב אייך געבאָרען האָב איך זיך פון אלץ מיאש געווען. קוקענדיג מיט אָפענע אויגען, האָב איך זיך מיאש געווען. איך בין דער יאוש אליין. וואו איך זאָל ניט געהן, זעה איך אלץ דעם וויסטען מדבר און דעם מיעדען וואנדערער. — שטום וועל איך זיין. שטומען דארף איך.

ה י מ ן

פאָטער מיינער! איך ווייס, אז אומזיסט איז מיין טרחה. נאָר דער יוגענד... און אפשר מיין ברודער וועל איך אויך מיט זיך...

נ ד ב

איך זאָל געהן מיט דיר? אויב דו האָסט אין דיין לאנגען אומוואנ־דערן דעם אמת'ן וועג געפונען, ווי אזוי זיך בעפרייען פון דעם מורא'דיגען נעץ, אין וועלכען דאָס גאנצע לעבען איז פערפּלאָנ־טערט, דאָן, ברודער, געה איך מיט דיר. האָסטו געבראכט דעם סוד ווי צו צווינגען די מענשען, אז זיי זאָלען זיך כאָטש אויף איין ווײַלע אָבשטעלען, און ארומזעהען־זיך — דאָן, ברודער, געה איך מיט דיר... אין יענער רוהיגער רגע קאָן מען אליז געווינען. איין געשריי: „האַלט־אָב, איהר מענשען! וואָס טהוט איהר?“ וואָלט דעם גאנצען לעבען אויפ'ן וועג צום אייביגען גליק געפיהרט. נאָר אָט די ווערטער זאָלען אלע, אלע הערען.

ה י מ ן

בלאָנדזשעסט, מיין ברודער! דיינע אייגענע געדאנקען פערפיהרען דיך...

נ ד ב

איך דערקען דעם אמאָליגען שמייכעל אויף דיינע ליפּען. דו וועסט איינער בלייבען, און פון אלץ לאכען, און איך וועל איינער בלײַ־בען, און מיין הארץ וועט פאר אלעמען בלוטיגען. דיין הארץ איז הארט ווי שטאָהל, און שארף ווי א שפּיז... מיין הארץ איז אייביג אין שטורם, און אונטער א פייערדיגען האָגעל איז מיין לעבען... יעדער אויגענבליק צופלאקערט זיך מיין געדאנק. געטליכע פלאָמען ווינקען צו מיר פון ווייטען, און איך זעה זיי קלאָר. איך זעה זיי נאָהענט. איך מיין, אז אָט־אָט האָב איך שוין דעם אמת'ן וועג גע־פונען. איך געה ארויס אין לעבען — איך שפּרייז גלייך צום שלאכט־פעלד, און פאר מיין געשריי וועט דער מענש שטיל ווערען — אלע, אלע, פון גרעסטען ביז דעם מינדעסטען, וועלען מיינע ווערטער הערען... אלע הערצער וועלען זיך מיט איין מאָל אויפפּראלען, און זיי וועלען מיינע רייד ארייננדרינגען. פּלוצלינג יאָגט זיך אָן א וואָל־קען פון אן אנדער זייט, און פערטראָגט אלע מיינע חלומות!..

ת מ ר

נעהמט אַרום נדב׳ן.

וואָס רעדסטו דו, פאָטער! האָב ניט חרטה פון דיינע פריהערדיגע ווערטער... איך פערשטעה זיי אזוי גוט. זיי רירען אזוי מיין הארץ, זיי וועקען אזוי מיין נשמה: — „מיט רחמנות, מיט הייסע ליע־בע“... אזוי האָסטו דאָך מיך געלערענט, פאָטער מיינער! איך בין שוין גרייט צו געהן טהאָן וואָס דו הייסט...

ה י מ ן

דו, מיין ברודער, שיקסט דיין קינד פאר א קרבן? דאָס וואָס איז שעהן, דאָס וואָס איז ריין, האָבען שוין די מענשען לאנג מיט זייערע פרעכע פיס צוטראָטען. זאָג מיר: פאר וועמענס זינד ווילסטו קרבנות מקריב זיין? פאר דיינע? אפשר פאר דיינע קינדערשע חטאים? אפשר דו, פאָטער, פאָדערסט א קרבן צו דער עלטער?

נ ת ן

איך בין שטום. מיין צונג דארף שטומען...

ת מ ר

איך אליין... דער פאָטער — ער שיקט מיך ניט. איך אליין וועל לויפען און וועל מיט מיינע אָרעמס דאָס פייער לעשען! —

ה י מ ן

ועסט אין דעם פייער פערברענט ווערען... איהר אלע וועט פון אזא וועג זיך צוריק ניט אומקעהרען...

נ ד ב

צי קען איך זאָגען אויף די האנד, אז זי איז ניט מיינע? ווען מען שניידט זי — קלעמט מיר מיין הארץ. צי קאָן איך זאָגען אויף די אויג, אז זי איז ניט מיינע, ווען ביי יעדען בליק וועקט זי מיין גע־דאנק. צי קאָן איך זאָגען אויף דעם קאָפּ, אז ער איז ניט מיינער? צי קאָן איך זיך אָבזאָגען פון לעבען? איך בין אויף דער׳ערד געבאָרען געוואָרען, אויף דער ערד אויסגעוואַקסען. מ י י ן הארץ רייסט מען, מ י י ן קאָפּ ברענט, מיין בלוט פליסט... און איך, מיט אלע מיינע כחות מוז שרייען „האלט! האלט!“ איך וועל

שרייען ביז מיין געדאנק וועט מיך ניט אבנארען און פערלאזען..
איך וועל שרייען ביז מיין צונג וועט מען פון מיין מויל ניט
ארויסרייסען... קום צו מיר אויבען, ווען דו זעהן דורכ'ן פענסטער־
וואס אויף דער ערד טהוט זיך, און וואו דער בלוטיגער שטראם
האלט שוין.

געהט ארויף צו זיך.

ה י מ ן

טראכט א ווילע.

איך וועל געהן צו איהם אויבען; איך וועל איהם בעווייזען, אז דעם
גאנצען לעבען זיינעם האט ער נאר דורך איין פענסטער'ל גע־
קוקט...

געהט ארויף.

ת מ ר

בלייבט שטעהן אויף איהר ארט, שטארק פערטראכט.

נ ת ן

ווען אדלערם לאזען זיך אראב אויף דער ערד — דעמאלט מוזען
זיך מענשען אין די וועלדער בעהאלטען.

געהט ארויס.

ז י ז י

זיידע, איך געה אויך מיט דיר!

געהט ארויס אונטערטאנצענדיג.

ת מ ר

בלייבט אליין שטעהן פערטראכט.

צווייטער אקט.

אַ קליין, גרין בערגעל. רעכטס אַ שיטער סאָסנאָווער וועלדעל, דורך וועלכען עס זעהען זיך אַרויס פּאַסען הימעל, פור־פור רויט פון זון־אונטערגאנג. לינקס, אַ גרויסער געדיכטער וואַלד. פון ווייטען זעהט מען נדב'ס הויז ארומגעריגגעלט מיט הויכע טאפאליען.

נתן

ווי ער וואָלט זיך ארויסגע'גנב'עט פון וואלד. שטעלט זיך אונטער אַ בוים און קוקט צום שטוב. שאָקעלט מיט'ן קאָפּ.

ביז צום טויט איז נאָך ווייט, און איך בין שוין אין וואלד פערוואָרפען. תמר איז צווישען צוויי מאגנעטען, און זיזי איז נאָך אזוי יונג, אז צווישען די גרינע בלעטער ווערט זי פערפאלען.

זיזי

בעווייזט זיך פאר'ן שטוב.

נתן

בעמערקט, ווינקט צו איהר.

זיזי! זיזי!

זיזי

בעמערקט נתן'ען. זי לויפט צו איהם.

נתן

זי איז נאָך גאָר יונג און אונשולדיג.

זיזי

לויפט און שרייט.

זיידע! זיידע!

נתן

ניט שריי, ניט שריי אזוי, מיין קינד.

זיזי

וואו ביזטו געווען, זיידע? איך האָב אזוי געבענקט נאָך דיר. כ'האָב

דיך אומעטום געזוכט; צווישען אלע ביימער, אין אלע ווינקעלעך.

נ ת ן

גלעט איהר קאפ.

כ׳האב דיך ליעב, מיין קינד, דו בענקסט...

ז י ז י

פארוואס ביזטו אוועק פון שטוב, זיידע ?

נ ת ן

אין וואלד איז שעהנער. אין וואלד איז רוהיגער.. האסט דעם טא־טען דיינעם געזעהן, מיין קינד ?

ז י ז י

ווילסט איהם זעהן ? איך וועל איהם געהן רופען. גוט, זיידע ? איך וועל איהם געהן רופען. תמר בענקט אויך נאך דיר. דער טאטע בענקט אויך. אלע בענקען. איך האב היינט שוין געוואלט וויינען.

נ ת ן

זיי בענקען.

זעצט זיך. שלעפט מיט זיך זיזי׳ן.

ז י ז י

שרעקסט זיך אויך, זיידע ? פאלג מיר, שרעק זיך ניט פאר איהם. ער איז אזא גוטער. פארוואס האב איך פאר איהם קיין מורא ניט ? איך בין געזעסען אויף זיין האנד, און ער האט מיר א מעשה דער־צעהלט.

נ ת ן

וואס האט ער דיר דערצעהלט ?

ז י ז י

איך געדענק שוין ניט, וואס ער האט מיר דערצעהלט... זאג מיר, זיידע, וואוהין וויל עס תמר לויפען ?... וואס איז דער טאטע או־מעטיג ?

נ ת ן

גיט פרעג. בעסער איז, אז דו ווייסט ניט, וואס ארום טהוט זיך.

מיין קינד, איך וועל דיך נעהמען אין וואלד, וועסטו הערען ווי די פויגעל זינגען...

ז י ז י

און איך וועל באלד אליין זינגען, ווי א פויגעלע זינגט.

זינגט, שטיפט מיט'ן אַלטען.

נ ת ן

ווילד ביזטו, מיין קינד, ווי גאַר ניט צום ליידען האָט גאָט בע־שאפען דיין גוף מיט דיין נשמה. ווי גאַר ניט פאר דער וועלט, ניט פאר די יאָהרען ביזטו געבאָרען געוואָרען.

ז י ז י

קוקט איהם אָן, רייסט גראָז און לעגט איהם אויס אויפ'ן קאָפּ, נתן מערקט ניט.

נ ת ן

עס פיטערט זיך די סטאדע שאָף אין גרינעם טהאָל, זי געהט זוכען איהר חיונה אין דעם וויסטען מדבר — צי וויים זי דען, אז דאָרט שארפט פאר איהם א וואָלף זיינע צייהנער? צי זאָגט עס איהר דאָס הארץ?.. צי חלום'ט עס איהר בעת זי דרעמעלט?...

ז י ז י

זיידע, צו מיר רעדסטו עס?

נ ת ן

צו דיר... צו זיך אליין... צום וואלד, צו די בוימער, צו דער ערד... עס רוהט דאָס קינד אין שטארקען שלאָף. צי וויים עס דען, אז די שטאָדט איז בעלעגערט? צי שפירט דען דאָס הארץ, אז פאר איהם שארפט זיך א שפיז? עס שטעהען די בוימער און קוקען מיט גאוה אין הימעל אריין... איך הער, אז מען שארפט שוין די זעג. איך הער, אז אין יענעם עק וואלד פאלען שוין שפענער.

ז י ז י

מען וועט דעם וואלד ניט האקען, איך זאָג דיר, אז מען וועט איהם ניט האקען!

נ ת ן

די כמארע, וואס רוקט זיך אן, איז גאר ניט פון דער זייט, וואס איך האב געדעכענט, נאר צי קאן איך זי פערהאלטען, ווען אפילו גרויס, ווי מיין האנד זאל זי זיין...

ז י ז י

זיידע! איך געה אוועק פון דיר; איך לויף אהיים.

נ ת ן

ווען מען וויל זעהן די רעכטע שקיעה, דארף מען אין טהאל ניט זיצען. מען טאר אין טהאל ניט זיצען. איך האב שוין מיינע פיס אויסגערוהט. איצטער וועל איך פרובען עטוואס העכער זיך אויפצור הויבען. אויב איך וועל די רעכטע שקיעה זעהן, וועל איך וויסען וואס פאר א טאג מארגען וועט זיין.

דער וואלד ווערט פערפלייצט מיט א פורפור־פארב פון דער שקיעה.

ז י ז י

אויפ'ן בארג, זיידע, מיינסטו? אויפ'ן בארג געה איך אויך מיט דיר. אבער דו זאלסט מיך דערנאך פיהרען אהיים...

נ ת ן

אין מזרח־זייט איז שוין דער וואלד מיט א בלאה־פארב אבגעגאסען — ניט ווייט איז שוין צו דער שקיעה...

הערט זיך צו.

ז י ז י

זאג, זיידע, וואס שרעקסט דו זיך? איך וועל מיט דיר ניט געהן, אויב דו שרעקסט זיך.

נ ת ן

איך געה מיט דיר.

ז י ז י

זיידע! זיי דו אן אלטער פאסטוך, און איך וועל זיין א קליינע, ווייסע שעפסעלע; וואו דו וועסט געהן, וועל איך דיר נאכלויפען. און טאמער וועט מיר וועלען א וואלף צורייסען, וועל איך זיך בעהאל־

טען אונטער דיינע פּאַלעס, ווי א קליין שעפּסעלע, און איך וועל שרייען מע—מע—ע!

נתן

הויבט זיך אויף.

קום, מיין קליין שעפּסעלע, קום, איך וועל דיר לערנען ווי אזוי פון א וואָלף זיך צו היטען. קום, איך וועל דיר לערנען, אז דו זאָלסט פון דער שקיעה פערשטעהן וואָס פאר א טאָג מאָרגען וועט זיין.

געהט אַוועק.

זיזי

שפּרינגט איהם נאָך און מעקעט ווי אַ יונג שעפּסעלע.

תמר

געהט אַרויס פון שטוב און פערנעהמט זיך צום וואלד.

הימן

קומט אָן פון וואלד, און פערגעהט איהר דעם וועג.

תמר

בעמערקט הימן'ען, וויל איהם אויסמיידען.

הימן

ווארט; ניט אייל זיך.

תמר

לאָז מיך געהן מיין וועג.

הימן

וואוהין געהסט דו?

תמר

איך געה אהין, וואו מיין נשמה רייסט זיך שוין אזוי לאנג. די לעצ־טער מינוט איז אָנגעקומען. היינטיגע נאכט מוז אלץ געשעהן. איך קאָן שוין מעהר ניט ווארטען.

הימן

דיין פּאָטער שיקט דיך?

תמיר

דעם פּאָטערס ווילען איז אויך מיינער. נאָר אויב אפילו ער זאָל

חרטה האָבען — צוריק וועל איך שוין ניט געהן. קיין זאַך אין דער וועלט וועט מיר צוריק ניט טרייבען.

ה י מ ן

דיין פאָטער האָט דיך פערפיהרט, אוּן אין מיטען וועג האָט ער דיך אליין געלאָזען. ער האָט מיט זיינע צארטע נעגעל דיין הארץ און וואונדען געמאכט... וואוהין טראָגסטו דיין לעבען?

ת מ ר

ניין, מיין פאָטער איז שטארק; נאָר אין זיין הארץ שפּיגלען זיך אָב פייער מיט וואסער אינאיינעם; אין זיין הארץ שפּיגלען זיך אָב די גרעסטע אונגליקען און שמערצען, דעריבער קאָן ער ניט רוהען. איך בין ווי מיין פאָטער, נאָר אין מיר פלאקערט נאָך די יוגענד אליין... יוגענד, און יסורים, ווי דער ים ווילד און ברייט. מיין הארץ האָט שטענדיג געליעבט, און געטראכט פון מיין פאָטער... וועלכער ליידט פאר אלעמען. מיין יונג בלוט שטורמט, זעהענדיג, ווי ביי איהם בייטען זיך די פארבען אין פּנים פאר יסורים. איך האָב מיט איהם געליטען צוזאמען... און איצטער וויים איך מעהר ניט איינס— דאָס, וואָס פון זיין הארצען האָב איך אויסגעשעפּט: איך דארף לויפען און פאלען צו די מענשענס פיס, און מיט טרעהרען בעטען: „ווארפט אייער אלטע ברודער־מלחמה!“ איך וועל אין זיי דער־וועקען א ים ליעבע און רחמנות. איך בין גרייט מיין ברוסט צו שטרעקען, מען זאָל זי מיט'ן שפּיז דורכלעכערן. נאָר ניין! ס'וועט קיין מאָל ניט זיין... דאָס הארץ, וואָס טראָגט פאר זיי ליעבע, וועלען זיי ניט ריהרען... קום אויך מיט מיר — קום. צי פיהלסטו גאָר ניט, וואָס איך רעד צו דיר?... קום, העלף מיר ברענגען אויף דער ערד דעם שעהנעם פריהמאָרגען.

ה י מ ן

קינד מיינס! ניט דו מיט דיינע טרעהרען וועסטו דעם שעהנעם פריהמאָרגען ברענגען.. ווען אפילו טויזענדער שוועסטער צו דיר זאָלען וויינען אָנהויבען, וועט דערפון מעהר ניט ווערען, ווי א טרויער־כאָר, צו דעם מיאוסען גסיסה־טאַנץ. איך בין געקומען

דיין לעבען מציל זיין, ווייל דו ביזט אויסגעוואקסען אין דעם נעסט, וואו איך האָב מיין יוגענד פערבראכט. קום מיט מיר!

ת מ ר

קוקט איהם אָן צושטריזט אין די אויגען.

זאָג, וואָס האָט דיך געבראכט אהער, אין דער מינוט? הינטער דיר געהט דאָס אונגליק נאָך...

ה י מ ן

מיין הארץ האָט געבענקט. פערשטעהסט? אהער האָט עס גע־בענקט... אלץ אין דער וועלט בענקט, נאָר ניט מיט א בענקעניש פון א צופוילטען הערבסט־בלאט, וואָס רייסט זיך צו דער ערד אין איהר שוים אינגאנצען צו דערפוילען, האָט מיין הארץ גע־בענקט... עס בענקט דער שטראהל אויפ׳ן זונען־ברוסט און רייסט זיך אראָב, צו דעם שלאנקען ליליען־בעכער; עס בענקט די בלום אין גרינעם טהאָל און ציהט זיך צו די שטראהלען אין הימעל אריין. עס בענקט די גאנצע ערד צום הימעל. דאָס שעהנסטע און דאָס רייכסטע אונטער׳ן הימעל ווערט דורך בענקשאפט גע־בויט... עס בענקט דער ריזיגער בארג, צורייסט זיך פאר בענקע־ניש, און שליידערט שטיקער פון זיין ברענענדיג הארץ ביז אין הי־מעל אריין, פערפלייצט מיט פייער די גאנצע געגענד ארום זיך... מיין הארץ האָט געבענקט מיט ווילדען שטורם, וואָס פערטראָגט ים׳ען, און ברעכט אייביגע וועלדער...

ת מ ר

הער מיך אָבער אויס. איך וועל דיר אלץ דערצעהלען, הערסט, פון וואנען איך געה. איך האָב זיך פער׳גנב׳עט הינטער׳ן בארג, זעהן פון ווייטען, וואָס עס טהוט זיך. נאָר דער ים פון טרויער גרייכט שוין באלד אונזער בארג, עס טרינקען זיך מענשען אין זייער איי־גען בלוט... ראנגלען זיך... הער, ווי שרעקליך עס איז. קום מיט מיר, קום. אפשר האָט שוין דער פאָטער אויך חרטה געהאט. טאָ קום־זשע דו מיט מיר. און אויב ניט, לאָז מיך, איך געה אליין. איך וועל אליין געהן זינגען צווישען מענשען די אייביגע ליעד פון ליע־

בע. איך וועל זי פון מיין צוואוועהטאַגט־הארץ זינגען — לאַז מיך!

הימן

האַלט איהר האַנד פעסט צו זיין ברוסט געדריקט.

מיין קינד! הויך אין ברייטען ים, שטעהט איינזאַם א שעהנער אינזעל... מיט טוי־פּייכטע אויגען זיצט דאָרט דער יונגער קעניג אויף זיין הויכען שטאָלצען טראָהן און בענקט, און וואַרט — אויף דער יונגער הארצענס־קעניגין... אַנגעטהאָן אין איהרע גרינע קליי־דער שטעהט דאָרט די גאַנצע נאַטור איבערגעצויגען מיט א לייכ־טען שלייער און בענקט אינאיינעם מיט'ן יונגען קעניג. ער האָט די וועלען פערשוואָרען, זיי זאָלען איהם פון דער אונענדליכער ווייטקייט זיין געליעבטע ברענגען... טראָגען זיך די וועלען, איינער דעם אַנדערן איבעריאָגענדיג און צושלאָגען זיך מיט ליארעם אַן ברעג... זיי קאָנען זיין פערלאַנג ניט דערפילען... ער האָט בע־גינען פאַר'ן מאָרגענשטערן די לבנה בעשוואָרען, זי זאָל איהם זיין געליעבטע ברענגען... מיט א בלאַס פערשלייערט פּנים איז ווידער די לבנה אין מזרח־זייט אויפגעגאַנגען. זי האָט זיין בעגעהר ניט ערפילט... ער האָט ביי דער שקיעה די זון בעשוואָרען, זי זאָל איהם זיין געליעבטע אויפזוכען. — זעה, עס בלאַנדזען דאָ אום צווישען די בוימער די זונען־שטראַהלען... זיי זוכען די יונגע קעניגען. זעה, זיי זוכען דיך. פערלאַז דיין היים, דו יונגע קעניגען! ביז וואַנען דער לעצטער זונען־שטראַהל וועט זיך ניט אויסלעשען...

תמר

ווי הארט איז דיין הארץ! הארט און בייז. לאַז מיך! איך האָב מורא פאַר דיר. געה אוועק: פערלאַז אונזער שטוב. איך האַס דיך. אין דיינע אויגען ברענט א ווילדער פייער; איך האָב מורא פאַר איהם. . לאַז מיך צוריק צו מיין פאָטער.

הימן

דיין פאָטערס ליעבע איז שוין לאַנג מיט גיפט צומישט... דיין פער־לאַנג איז נאָך נארישער פאַר זיינעם.

ת מ ר

איך האָס דיך, ווי די בייזע שלאַנג. דיינע אויגען ברענען, ווי ביי א בייזער שלאַנג.

ה י מ ן

מיינע אויגען זענען בעלויכטען פון מיין הארצען, און מיין האַ־ץ איז בעלויכטען פון דער זון, וואָס געהט אויף יעדען טאָג אויף די שפּיצען פון די הויכסטע בערג, וואוהין וואָלקענס קאָנען זיך קיין מאָל ניט פערקלייבען...

ת מ ר

אָבער הער מיך אויס... הער, וואָס איך רעד צו דיר... צו קאָנסטו מיינע ווערטער ניט פערשטעהן? צי ווייסטו גאָרניט פון דעם, וואָס עס טהוט זיך ארום מיט די מענשען?... זייער נשמה רייסט זיך. עס פעהלט זיי ליעבע. עס פעהלט זיי רחמנות. מען דאַרף זיי עס נאָר דערמאָהנען, קום מיט מיר! די גאַנצע ערד וועט ליעבע און רחמנות איינהילען. הערסט, ווי מלאכים וועלען די מענשען ווערען.

ה י מ ן

רחמנות, כא — כא — כא! ווערים האָבען עס אויסגעקלערט... ליעגענדיג אונטער די פיס צוטראָטען, האָבען זיי מיט טרערען אין די אויגען געבעטען „רחמנות, רחמנות". וואָס ציהט דיך צו דער ערד? די ערד איז אונציכטיג. פאַלשע נביאים האָבען די ערד פערקויטיגט, און צו איהר האָבען זיי צוגעשמידט דעם מענשענס נשמה, וואָס האָט זיך שטענדיג צום הימעל געריסען, — פאַלשע נביאים וועלען דיין ריינע נשמה אין דעם ערדישען שמוץ בעגראָ־בען. קום, איך וועל דיך פון דעם אָרט אוועקרייסען. זאָל דיין נשמה אויף דאָס־ניי געלייטערט ווערען...

ת מ ר

פערשטעהסט גאָר ניט, אז דער פריהמאָרגען, וואָס וועט מיט ליעבע און רחמנות די וועלט בעלייכטען קומט שוין אָן?

ה י מ ן

מיין קינד, ניט בלינדע מוילוואורפען מיט נעגעל וועלען ברעננען

דעם שעהנעם פריהמאָרגען! יענעם מאָרגען וועלען שאפען מענ־
שען — ביז'ן הימעל שטאָלץ געוואקסען, און זייער האַרץ וועט
שטורמען פאר בענקעניש. כא—כא—כא! ווערים קריכען־אום אין
זוכען שטראהלען פון לאנג־אויסגעלאָשענע זונען — קלייבען פון
בלאָטע געפאלענע שטערען... יענעם מאָרגען וועט בעלייכטען א זון.
וואָס דאָס לעבען אליין האָט געשאפען, יענעם לעבען וועט בעלויכ־
טען א זון, וואָס דעם מענשענס האַרץ אליין האָט בעשאפען...

עס פאלט אויף תמר'ן אַ בונד שטראהלען פון דער שקיעה.

תמר

זעה ווי שעהן די זון פערגעהט היינט..

הימן

די שטראהלען זוכען די יונגע קעניגין. זיי ווילען זי בעשיצען פון
דער ווילד־בייזער נאכט, וואָס רוקט זיך אָן אויף דער געגענד...

תמר

נעכטען איז א לבנה־נאכט געווען. איך האָב זיך שטיל ארויסגע־
שלייכט דורכ'ן פענסטער, זעהן וואָס עס טהוט זיך. מיך האָבען
ניט געלאָזט שלאָפען מיין פאָטערס אונרוהיגע טריט. איך בין פער־
גאנגען ווייט פון אונזער שטוב, אפשר וועל איך אין לופט מערקען
דעם בייזען סוד, וואָס לאָזט ניט מיין פאָטער אויף א מינוט
די אויגען צומאכען. גאָר שטיל איז געווען... איך בין פערגאנגען
אזש צום טהאָל, אונטער'ן וואלד, און האָב מיך דאָרט שטיל אני־
דערגעזעצט. פלוצלונג האָט זיך א לייכטער בלאָהער נעבעל פון
דעם טהאָל אויפגעהויבען, ער איז אלץ געוואקסען און געוואקסען.
ער האָט מיט א דינעם דורכזיכטיגען שלייער ארומגענומען דעם
גאנצען רוים. און הימעל מיט ערד האָבען איינס אויסגעזעהן. איך
האָב ניט געשפירט, וואו איך געפין זיך — צי אויפ'ן הימעל, אָדער
אויף דער ערד... פלוצלינג האָט זיך דורכגעטראָגען א ווינטעל —
דער בלאָהער נעבעל־שלייער איז פערשוואונדען געוואָרען, און איך
האָב געשפירט, אז כ'ליעג אויפ'ן הימעל, אָדער דער הימעל האָט
זיך ביז צו דער ערד אראָבגעבויגען... דורך, ארום מיר, ווי ווייט

כ'האָב מיט אַן אויג פּערוואָרפען, זענען געווען צווייהט פינקעלדיגע שטערן. היינט וועט אויך אַזאַ נאַכט זיין...

ה י מ ן

קאָנסטו מיר אפשר וואָס ווייטער דערצעהלען?

ת מ ר

ניין! מעהר וועל איך ניט! לאָז מיך צורוה!... דו צוריסט מיר דאָס הארץ מיט דיינע נעגעל. פּאַטער מיינער! ליעבער פּאַטער!... איך הער דיין קול... איך געה שוין.. ווי ליעב איך דיך!... ווי האָס איך דיך!... מילדער קוק אין מיינע אויגען. איך וועל דיר אַלץ דערצעהלען... איך קאָן ניט! איך קאָן ניט... לאָזט זיך אַראָב צו זיינע פיס. פּאַטער מיינער! איך געה שוין!...

ה י מ ן

דערצעהל מיר, דערצעהל מיר ווייטער, קינד מיינס.

ת מ ר

רעדט ווי פון חלום.

איך בין געזעסען אין טהאָל. איך האָב געוואָלט הערען, וואָס פּאַר א קולות עס טראָגען זיך פון ווייטען. האָט מיר ווי א זיסער שלאָף מיינע ברעמען געגלעט... איך האָב געטרוימט... מיינע אויגען זענען געווען אָפען... דער פּאַטער איז געזעסען און געשריבען, און איך בין שטיל געזעסען אין ווינקעל, און געקוקט פון ווייטען אין זיינע אויגען. זיי האָבען געבליצט פון יעדען נייעם געדאַנק, וואָס איז דורכגעפלויגען ביי איהם אין קאָפּ. שטיל, שטיל האָט זיך די טיר געעפענט, און א שנע־ווייסע האנד האָט זיך אין איהר בע־וויזען. זי האָט צו מיר געוואונקען... געוואונקען.. ווען כ'איז געווען — ווייס איך ניט. דאָס ערשטע מאָל האָב איך אַזאַ לויטער־קלאָרע האנד געזעהן. איך בין ניט־ווילענדיג פון שטוב ארויסגעגאנגען... און ווידער האָב איך די האנד אין לופט בע־מערקט... זי האָט מיר געוואונקען, איך זאָל געהן אהין.. איך בין געגאנגען... איך בין געגאנגען.. די האנד איז פערשוואונדען גע־וואָרען, און אויף איהר אָרט זענען א פּאָר פייערדיגע אויגען אויס־

געוואקסען... פון זיי האָבען שטראהלען געצויגען, מיר דאָס פּנים געגלעט... זיי האָבען צו מיר געוואונקען, איך זאָל געהן... איך בין אַזש צום בארג פערגאנגען, דאָרט אויף יענער זייט וואלד... די אויי-גען זענען פערשוואונדען געוואָרען... איך בין איינע אליין זיצען געבליבען... אויף מיר איז א מורא'דיגע בענקעניש אָנגעפאלען. איך האָב געמיינט, אז דאָס האַרץ מיינס ווערט אין מיר איינגאנצען צו-ריסען... לאָז מיך אָב!... וואו האָסטו מיך פערפיהרט? דו טרעטסט מיין האַרץ מיט דיינע פיס... לאָז מיך!..

ה י מ ן

דיין צוטראָטען האַרץ וויל איך גאנץ מאכען...

ת מ ר

האָב רחמנות אויף מיר! לאָז מיך געהן צו די אונגליקליכע מענ-שען... ניי-געבאָרענע, נאקעטע עופ'עלעך ליעגען אין די וויגען און וויינען יאָמערליך, רופען די מאמען, שרייען: מאמע!... מאמע!... די מענשען בלאָנדזען אום, בעטען ליעבע, רחמנות. בלאָנדזען, אָהן טאטע-מאמע — יתומים... א גאנצע וועלט יתומים. איך לויף צו אייך. שוין, שוין — איך געה. איך טראָג פאר אייך מיין האַרץ, וואָס איז פול מיט ליעבע און צורייסט זיך פאר ליעבע... לאָז מיך! לאָז מיך!...

ה י מ ן

שטיל.

וואָס ווייטער, דערצעהל...

ת מ ר

אין אונמאָכט.

ס'איז זעהר א שווערער וואָלקען ארויסגעשוואומען פון מערב-זייט. ווי פון דער ערד איז ער ארויסגעשוואומען... ער האָט זיך געטראָ-גען גלייך אויף אונזער שטוב. אונזער שטוב איז אין פינסטערען וואָלקען פערזונקען געוואָרען... ס'האָט מיך אָנגעכאפּט א גרויס פּחד פאר מיין פאָטער, און מיט ביטערע טרערען האָב איך זיך געלאָזט לויפען אהיים, ראטעווען מיין פאָטער... און אויף דעם

אָרט פון אַ:נזער שטוב האָב איך א שטיק גרוי־שווארצען וואָלקען געפונען — פּאַטער טייערער! פּאַטער ליעבער! — האָב איך גע־יאָמערט.

ה י מ ן

ער איז אונטער דעם שווערען וואָלקען פּערזונקען געוואָרען?

ת מ ר

ניין! ניין! מיין פּאַטערס קול, מונטער און שטארק ווי שטענדיג, האָט פון אונטער דעם שווארצען וואָלקען געשאלט; „דעם נביא האָט מען פאר זיין לעבען מיט שטיינער פערוואָרפען, נאָר זיינע ווערטער האָבען זיך ווי פייערדיגע פיילען געטראָגען אין לופטען און האָבען געברענט די זינדיגע הערצער. דעם נביא האָט מען פון שטאָדט אין דעם מדבר פערטריבען, נאָר זיינע אויגען, פון וואנען ס׳האָט געשאָסען דער געטליכער פייער איז צווישען די מענשען געבליבען... זיי בלאָנדזען אום צווישען מענשען, און די מענשען לויפען פון זיי דעם גאנצען לעבען!“... ווי הייסע פלאמען האָבען די ווערטער דורכגעשניטען דעם פינסטערען וואָלקען, זיי האָבען זיך גלייך צום הימעל געטראָגען.. פּאַטער מיינער! פּאַטער מיי־נער! — האָב איך געשריען — איך בין דיין קינד, און דו ביזט מיין פּאַטער!... שיק מיך אין פייער — וועל איך געהן: איז וואסער — וועל איך לויפען... און איך האָב זיך אין דעם פינסטערען וואָל־קען אריינגעוואָרפען...

ה י מ ן

און אויפגעוואכט?

ת מ ר

ניין; כ׳בין גאָר ניט געשלאָפען, איך בין ניט געשלאָפען. דאָס האָב איך וועגען ליעבע און רחמנות געטרוימט... איך וויל מיט מיין לע־בען דאָס אייביגע לעבען פאר די מענשען שאפען... איך געה שוין!

ה י מ ן

איך לאָז דיך. נאָר הער וואָס וועגען דעם לעבען...

ת מ ר

קיינער וועט מיך ניט איינהאלטען...

ה י מ ן

זעה, די זון איז שוין פערגאנגען. ס'ווערט פינסטער ארום... ס'געהט די בייזע נאכט, וואָס מענשען וועלען איינגאנצען פערבלאָנדזשעט ווערען. אַנשטאָט דעם צווייטען — וועט דער מענש נור זיך אליין זעהן, אַנשטאָט דעם שפּיז צו שטעכען זיין ליעבען חבר אין ברוסט, וועט ער מיט איהם זיין אייגען הארץ דורכלעכערן... לאנג וועט די נאכט דויערן... איצטער איז ניט מעהר ווי צווישען טאָג און נאכט. לאנג וועט זי דויערן, ביז דער לעצטער אָרימער מענש וועט ניט פּערטיליגט ווערען... ביז דער לעצטער וועט ניט, ווי א מיאוסער וואָרים פון זיין ברודער צוטראָטען ווערען... דער טאָג, וואָס ווייזט זיך, איז ניט מעהר ווי אן אָבשפּיגלונג פון א ווייטען חלום... דאָס שפּיגלען זיך אָב שטראהלען פון דער זון, וואָס האָט נאָר אמאָל אין די אלטע צייטען זיך בעוויזען. היינט גיסט־זיך איהר אמת'ע ליכט אין דעם אָרט, וואו דעם מענשענס הארץ, וואו דעם מענשענס מוח וואגט ניט צו חלום'ען וועגען איהם... און ווען עס פערבלאָנ־דזשעט אהער א שטראהל פון אייביגען לעבען, פאלט ער ארויף איי־נעם פון די טויזענדער ניי־געבאָרענע אונשולדיגע מענשען־קינדער... דורך די שטראהלען וואקסען איהם אויס אָדלער־פליגעל. און ניט בעמערקענדיג טראָגט ער זיך פון דער ערד אוועק...

ת מ ר

וואוהין ?

ה י מ ן

אהין... צו דער גרויסער אָדלער־נעסט. יאָהרען־לאנג וואקסט די גרויזאמע ממשלה פאר דער ערד — די אָדלער־ממשלה... ניט קיין אָדלערס, וואָס שמאכען נאָך פגירות, וואָס דורשטען מיט תאוה נאָכ'ן ריח פון בלוט... אָדלערס, וואָס וועלען אויף זייערע פליגלען ברענגען דאָס אמת'ע ליכט... דאָס ליכט, וואָס וועט די נאכט פער־

טרייבען, און וועט לייכטען ביז אין דער אונענדליכקייט... מיין קינד! קלייב־זיך־אוים!

ת מ ר

רייבט די אויגען, ווי זי וואָלט אויפגעוואכט פון אַ שטאַרקען חלום. קוקט זיך אַרום צושטריוט. שעפּטשעט צו זיך אַליין.
איך האָב פערשלאָפען. איך האָב פערשפּעטיגט. דאָרט וואַרט מען אויף מיין ליעבע. ס'איז נאָך צייט! איך געה צו אייך!... איך לויף!
לויפט אַוועק אין וואלד.

ה י מ ן

כ'וועל געגען איהר ווילען, דאָס לעבען איהרס מציל זיין... לאָזט זיך נאָך איהרע טריט. ס'וערט פינסטערער. פון ווייטען דורכ'ן וואלד טראָגט זיך אַ קלאַנג פון אַ קירכען־גלאָק, און ווערט ווידער שטיל. פון וואלד רעכטס געהט איילענדיג אַ יונגע פרוי, וואַרפט צושראָקענע בליקען אַרום. זי טוליעט צום האַרצען אַ קינד, ווי זי וואָלט עס וועלען בעשיצען. זי ווערט פערשוואונדען. ס'לויפט דורך אַ מענש, ס'זעהט זיך אוים, ווי ער וואָלט זוכען אַן אָרט, וואו זיך צו בעהאַלטען. ס'טראָגט זיך אַן אונרוהיגער צווייענדיגער קלאנג פון אַ קירכען־גלאָק. ס'בעווייזט זיך צווישען די בוימער רעכטס אַן אַלטער מאַן, שטאָלפּערט אויף צוויי לאַנגע שטעקענס. ער ווערט שנעל פערשוואונדען לינקס אין וואַלד.. אין איין געלויף צושראָקען, שלייכט זיך דורך אַ יונגע מיידעל, און בעמערקענדיג די שטוב פון ווייטען, בלייבט זי שטעהן אַ ווײַלע, ווי זי וואָלט זיך מיט זיך מישב זיין... פערשווינדט, ס'ווערט פינסטער ווייטע, אונרוהיגע קלאנגען פון קירכען־גלאָקען ווערען אָפטער אין לופט. א ווינד רייסט זיך אַריין אין וואלד, און ס'ווערט אַ בעוועגונג צווישען די בוימער.

דריטער אקט.

אַ פינסטערע נאַכט. ס׳טראָגען זיך שווערע כמאַרעס איינע אויף דער אַנדערער... פון די אָפטע בליצען ווערט פון צייט צו צייט בעלויכטען די גאַנצע געגענד און עס זעהט זיך אַ בערגעל, און לינקס אַ וואלד. אַ ווינד בעוועגט פון צייט צו צייט די בוימער. אָפטמאָל טראָגט זיך דורך אַ ווידער־קול פון ווייטע געשרייען.

נתן און זיזי

זיצען ביידע אויפ׳ן בערגעל.

נתן

זעהסט, ווי שעהן עס איז ביי נאכט גאָטס וועלט?

זיזי

ניין, זיידע, דאָס איז ניט שעהן. ס׳איז פינסטער... באלד וועט נאָך געהן א גרויסער רעגען. מיר טהוען שוין וועה מיינע פיס;— איך וויל, דו זאָלסט מיך שוין פיהרען אהיים.

נתן

אהיים טאָר מען ניט געהן. ס׳איז א מורא איצטער אין דער היים צו בלייבען. נאָר נעבען מיין פאָלע זאָלסטו זיך האלטען. און איך וועל ניט לאָזען, אז מען זאָל דיך רויבען פון מיר...

זיזי

וואו קאָן איצטער זיין דער טאטע, תמר?

נתן

דאָס הארץ זאָגט מיר, אז היינטיגע נאכט דארף עס אלץ געשעהן.

זיזי

וואָס איז געשעהען? ווייסט, זיידע, איך טראכט עפּעס.

נתן

וואָס, מיין קינד?

ז י ז י

איך טראַכט, אז זי איז ערגעץ ווייט, ווייט אוועקגעלאָפען, און דאָרטען וועט מען איהר...

נ ת ן

ניט רעד עס אויס פון מויל.

ז י ז י

טאָ פאַרוואָס געהסטו מיט מיר אום אין די פעלדער?

נ ת ן

דו בענקסט אהיים?

ז י ז י

איך בענק, איך האָב מורא. פאַרוואָס אנטלויפסטו אליין פון דער היים, און דו ווילסט מיך אויך פערפיהרען? מיינסט, איך פער־שטעה ניט, אז דו האָסט אויך מורא, דו פערנאַרסט מיך...

נ ת ן

איך וויל דיך פון דער היים אָבגעוואוינען, דו זאָלסט זיך צוגעוועהנען צום וואַלד.

ז י ז י

מיר וועלען דאָרטען לעבען ווי די פויגעלעך?

נ ת ן

מיר וועלען דאָרט לעבען ווי אלע גאָטס בעשעפעניש'ן. קום, מיין קינד.

ז י ז י

מיר וועלען דאָרט אויסוואַקסען הויך ווי די בוימער?

נ ת ן

דו וועסט דאָרט אויפוואַקסען ריין און אונשולדיג ווי א טויב.

ז י ז י

און אין שטוב וועסטו ניט געהן?

נ ת ן

דאָס אונגליק האָט זיך אַנגערוקט אויף אונזער שטוב...

ז י ז י

טאַ פאַרוואָס זאָגסטו ווען מיר זיך דאַרפֿען אין וואַלד בעהאַל־
טען ? !

נ ת ן

ס'וועט זיין אַ מורא צו וואָהנען אין שטוב.

ז י ז י

פאַרוואָס וועט זיין אַ מורא צו זיין אין שטוב ?

נ ת ן

ס'וועט זיין אַ מורא צו טרעפֿען זיך מיט נאָך אַ מענשען.

ז י ז י

און איך וועל אין וואַלד מיט דיר ניט געהן. איך וועל ניט געהן. אין
וואַלד זענען פאַרהאַן וועלף.

נ ת ן

אין וואַלד וועט דיך קיינער ניט ריהרען. הערסט, ווי עס זינגען דאָרט
די פויגעלעך ? קום, וועסטו זעהן, ווי עס הענגען דאָרט די נעסטען,
אָנגעבונדען צו די צווייגען, און דער ווינד הוידעט זיי... וועסט זעהן,
דאָרט זיצען קליינע עופ'עלאך; זיי האָבען גאָר קיין מורא ניט.

ז י ז י

ווען מיר שוין היינטיגע נאַכט ניט געהן אהיים ?

נ ת ן

פערבלאָנדזשעט פון מיר מיינע קינדער...

ז י ז י

וועט ביין טאַטען און ביי תמר'ן אויך אויסוואַקסען צייהנער ווי
ביי אַ וואָלף ?

נ ת ן

ניט פרעג עס מיך, מיין קינד ! דאָס האַרץ ציטערט מיר אויף. דאָס
בלוט קיהלט אין מיינע אָדערן. עס הערט זיך אַ ווייטער מורמלען פון
אַ דונער. דאָס איז די ערשטע בשורה... קינדער האָב איך געהאָ־
דעוועט ! בוימער האָב איך געפלאַנצט, מיט טוי פון הימעל דער־

צויגען — וואָס פאַר א ווינד טריקענט זייערע וואָרצלען?... וואָס פאַר א ווינד ברעכט מיינע צווייגען?

ז י ז י

פיהר מיך אהיים!

נ ת ן

נאַריש קינד, איך בין דאָך מיט דיר.

ז י ז י

אין וואַלד וועלען מיר זיך אויפמאַכען א גרויסען נעסט, אויף א הויכען, הויכען בוים, און מיר וועלען דאָרטען זיצען. איך וועל דיר העלפען ארויפצוקריכען.

נ ת ן

אָט אזוי, מיין קינד.

ז י ז י

אָבער היינט וועלען מיר נאָך געהן אהיים. איך וויל נאָך אמאָל זעהן דעם טאַטען, תמר'ן.

נ ת ן

קיינער איז אין דער היים ניטאָ.

ז י ז י

זיידע, דו נאַרסט מיך, דו נאַרסט מיך! פיהר מיך אהיים, אויב ניט וועל איך דיך אליין לאָזען, און איך וועל לויפען אהיים: איך וועל טרעפען דעם וועג אָהן דיר.

נ ת ן

א שלאַנג האָב איך אין מיין אייגענעם בוזעם געהאָדעוועט, איצטער ליגט זי נעבען אונזער שטוב. וועסט געהן אליין אָהן מיר, וועט דיך א בייזע שלאַנג אויפ'ן וועג איינבייסען.

ז י ז י

זעהסט, עס בליצט שטאַרקער... דער הימעל איז נאָך שווארצער געוואָרען... תמר! תמר!

נ ת ן

שווייג, מען זאָל זיך ניט דערוויסען, אז מיר זיצען דאָ.

ז י ז י

בלייבט גאָר שטיל. די כמאַרע ווערט שטאַרקער.

נ ת ן

איינזאם, ווי אן אָבגעהאַקטער בוים מיט איינגעבראָכענע צווייגען...

ז י ז י

דו האָסט אויך מורא. קום, איך וועל דיך פיהרען.

פון ווייטען טראָגען זיך איינזאמע קולות.

נ ת ן

מענשען־קולות. מענשען־חיות...

ז י ז י

ת—מר! ת—מר!

די קולות ווערען אַלץ נעהנטער.

נ ת ן

דעם וועג מוז איך אָבטרעטען.

ס׳בליצט.

ז י ז י

ת—מר! ת—מר!

נ ת ן

נעהמט זיזי׳ן פאר׳ן האַנד.

קום מיט מיר, מיין קינד.

ז י ז י

כ׳האָב מורא, לאָז מיך גאָר אליין.

נ ת ן

קום, מיין קינד, קום גיכער פון דאנען...

ז י ז י

לאָז מיך, לאָז מיך!

נ ת ן

קום, איך וועל דיך בעשיצען... קום מיט מיר.

ז י ז י

לאָז מיך, לאָז מיך...

רייסט זיך פון איהם אַרויס.

נתן

ביזט שטאַרקער פון מיר...

געהט אַליין אַוועק איילענדיג צום וואַלד.

זיזי

בלייבט אַליין שטעהן אַ צייט. הויבט־אָן וויינען. ס'מורמעלט אַ דונער. אונטער דער בעלויכטונג פון אַ בליץ בעוויייזט זיך אויפ'ן באַרג היםן; טראָגט אויף די הענד תמר'ן.

זיזי

כ'האָב מורא, ווער איז עס?

הימן

אַט איז דיין שוועסטער.

תמר

שוואַך.

שוועסטער... לאָז מיך אַראָב, לעג מיך אויף דער ערד, ווייטער וויל איך ניט זאָלסט מיך טראָגען... לעג מיך אויף דער ערד.

זיזי

וויינט.

תמר!... תמר!

תמר

ווי קומסטו אהער, מיין ליעב קינד?

הימן

ווי קומט זי אהער אין אזא בייזע נאַכט?

תמר

לעג מיך אויף דער ערד.

הימן

צו זיזי'ן.

שרעק זיך ניט, סט'געהן מיט מיר.

תמר

אויף דער ערד...

ז י ז י

װײנט אין דער שטיל.

ה י מ ן

װײן ניט. דײן לעבען הױבט זיך נאָך אָן.

ת מ ר

לאָז מיך ליעגען אױף דער ערד... לאָז מיך שטארבען ביז מײן פאַטער װעט קומען... איך זאָל זײן טרױער ניט זעהן.

ה י מ ן

לעגט זי אױף דער ערד.

קום, איך װעל דיך אױף מײנע הענד ארױפטראָגען אהין, װײט פון דײן פאָטערס שטוב, קום — אונטער'ן בארג װארט דאָס לעבען אױף דיר...

ת מ ר

זעץ זיך נעבען מיר, גיב מיר דײנע הענד... כל זמן עס קלאַפּט אַן אָדער, װעל איך דיך בעשיצען...

ז י ז י

בױגט זיך אַראָב צו תמר'ן, נעהמט זי אַרום.

ת מ ר

װאו איז דער פאטער?

ז י ז י

כ'װײס ניט.

ת מ ר

האָסט איהם ניט געזעהן?

ז י ז י

נײן.

ת מ ר

װאו איז דער זײדע?

ז י ז י

ער איז ערגעץ װײט, װײט פון דאנען — אין װאלד, ער האָט מיך

ניט געלאָזט געהן אהיים... ער האָט מיך אויך געוואָלט מיטנעהמען אין וואלד, האָב איך זיך ניט געלאָזען.

ת מ ר

זיידע! זיידע! טראָג מיך צום פאָטער מיינעם... ניין, איך וויל ניט... טראָג מיך ניט. וועה, עס קומט דער סוף... געה... שטארבען וויל איך אליין... כ׳וויל ניט, זאָלסט הערען מיינע ווערטער.. כ׳וויל ניט, זאָלסט לאכען פון מיינע ווערטער...

ה י מ ן

איך וועל ניט לאכען, און וועל ניט וויינען.

ת מ ר

כ׳האָב אויסגעשפּרייט מיינע אָרעמס... געמיינט, די גאנצע וועלט וועלען זיי ארומנעהמען.

ז י ז י

ווער האָט דיר געטהאָן? זאָג מיר, ווער האָט דיר געטהאָן?

ה י מ ן

כ׳בין פון ווייטען געשטאַנען, און פאר צאָרן האָט מיין הארץ גע־פלאמט. דאָס האָבען זיי דיר פאר ליעבע דעם פּנים צוביסען, און פאר ליעבע מיט די פּיס געטראָטען...

ת מ ר

כ׳בין געלאָפען... געבעטען — „זעהט, עס וואלגערען זיך אייערע אייגענע קראנקע קינדער; איין וועלט פאר אלעמען... איין זון פאר אלעמען"... — קיינער ט׳ניט געהערט...

ז י ז י

עפּעס ברומט...

ת מ ר

אלץ נעהנטער... אלץ נעהנטער...

ה י מ ן

מיין קינד, בערענק זיך!

ז י ז י

כ׳האָב מורא...

תמר

מיין אונגליקליכע שוועסטער... כ'בין געלאָפען, געשריען—מענ־שען, מענשען... ווער האָט אין אייער הארץ שנאה געפלאנצט? ווער האָט אין אייער האנד א שפּיז געגעבען? פינסטער ווערט אויף דער וועלט... האלט־אָב! האלט־אָב!... רחמנות... רחמנות... רח—מנות..

הימן

שטיל.

כאַ־כאַ־כאַ — ליעבע, רחמנות...

תמר

הויבט זיך אויף, און פאלט.

געה אוועק... אוועק... אוועק!... צוריק ל'איך געהן... נאָר נישט דו... ביי דיר ל'איך קיין רחמנות ניט בעטען... כ'האָב דיך... כ'האָב דיך... ניין... כ'האָב אויף דיר אויך רחמנות. אויף אלעמען... מיין פאָטער... ווי זיצט ער נאָך אזוי שפּעט אין שטוב? וואו איז ער אזוי שפּעט? האָט זיין הארץ אויך א שפּיז דורכגעלעכערט? מענ־שען! שעהנט מיין פאָטער... ער טראָגט פאר אייך זיין הארץ... שעהנט איהם!... ער האָט פאר אייך דעם אמת'ן וועג געפונען.. ער האָט איהם גע—פו—נען... נאריש... נאריש... נא—ריש...

הימן

שטיל.

אמת... אמת...

תמיר

ניין! ניט איך רעד עס! ניין! ניט איך... ביז דער לעצטער מי־נוט... מיט די לעצטע כחות... וועל איך שרייען... רחמנות... רח—מ—נות... ליע—בע... ליע—בע...

רייסט זיך אָב.

זיזי

וויינט שטיל.

ת—מר... ת—מר... ת—מר..

ה י מ ן

דו וועסט מיט מיר געהן.... האָב קיין מורא ניט. איך וועל דיך מיטנעהמען.

ז י ז י

זיידע! זיידע! ת—מר... שטעה אויף!... תמר, שטעה אויף!

עס טראָגט זיך פון ווייטען א קול: „קינ—דער מיינע! טאַכ—טער מיינע!“.

ז י ז י

תמר, תמר, דער טאַטע געהט!

ה י מ ן

נארישער ברודער! נארישער מענש!

ד ע ר ק ו ל

גאַר נאָהענט.

טאַכטער מיינע! איך געה אויף מיט דיר... שטעה, שטעה!

ז י ז י

טאַטע, אַט בין איך! תמר... תמר!

זי וויינט. עס דונערט. נדב בעוויזט זיך.

נ ד ב

אַלע זענט איהר דאָ?

ה י מ ן

דיין אינגסטע קינד און דיין ברודער.

נ ד ב

וואו איז מיין קינד?

ה י מ ן

דיין קינד האָבען די ליעבע מענשען צוטראָטען... איהר הארץ האָבען גראָבע הענד צוריסען — אַט ליעגט זי.

נ ד ב

מיין טאַכטער....

איך האָב זי אויף מיינע הענד פון בלאָטע ארויסגעטראָגען...

נ ד ב

שטעהט צושטרייט.

מיין ברייטער וועג, אויף וועלכען איך בין אזוי זיכער געגאנגען. האט זיך אויף צווייען צוטיילט. וואוהין זאל איך געהן? רחמנות איז אין ים פון מענשען־בלוט דערטרונקען געווארען... ווי א גרויסער שטיין ביזטו, מיין קינד, אויף מיין וועג געפאלען — איך קאן דיך ניט אויסמיידען... ווייטער מיט דעם וועג קאן איך ניט געהן. כאלט אויף תמר'ס טויטען קערפער. מיין קינד! דו האסט דאס בעסטע פון מיין הארצען מיט זיך פערנומען... און צוריק ניט געבראכט... האסט דאס שענסטע פון מיין נשמה אין דער פינסטערער נאכט פערלארען... האסט זיך ווי אן אונשולדיגער שמראהל פון דעם בייזען ווינד פערלאשען.

בלייבט ליעגען שטיל אויף תמר'ס טויטען קערפער.

זיזי

טאטע, טאטע! פיהר מיך אהיים.

הימן

דער אמת... נאר דו ווערסט מיט דעם וועג ניט געהן... הער, מיין ברודער! כ'האב געשטומט, כל זמן ס'האט געקלאפט דער לעצטער אדער פון לעבען אין דעם הארצען, צוליעב וועלכען איך האב זיך אזוי נידריג ארונגעלאזען... איצטער וועל איך איבערשרייען דיין לעצטען געדאנק, וואס איז דער ערשטער געוועזען, און וואס האט דיין קינד פאר א קרבן געבראכט... כ'וועל איבערשרייען דעם קול פון דיין הארצען, וואס רופט דיך אויף דיין אלטען נארישען וועג... און אויב דו ליעגסט שוין טויט אויף דיין קינדס קאלטען קערפער — וועט דער לעצטער פונק ווארימקייט, וואס גליהט נאך וואו פערבארגען אין דיר, מיך הערען... הער! נארישער ברודער! אין זייער אייגען בלוט וועלען די מענשען אויף דער ערד דערטרינקען ווערען... דער לעצטער וועט זיין אייגען פלייש פאר ווילדען הונגער עסען, און זיין אייגען בלוט פאר טייוועלשען דארשט טרינקען — היט זיך, אז דו זאלסט דער לעצטער ניט זיין!

זיזי

צוטערט.

טאַטע !... טאַטע !...

נ ד ב

הויבט זיך. זיין שטים קלינגט העל און פריי.

ווען דער טרויער גרייכט דעם לעצטען גרעניץ; ווען די יסורים פון הארצען שטייגען איבער דעם מענשליכען כח — מוז זיך דער אמת בעווייזען... האלטענדיג מיין קאָפּ אויף מיין קינדס קאלטען קער־פּער, האָט זיך פאר מיר בעוויזען א ליכטיגער שטראהל — דער אמת אליין... איך האָב דיינע ווערטער ניט געהערט. זיי האָט דער ווינד פערטראָגען; זיי האָט די נאכט פערשלונגען... איך געה באלד, איך געה !... הימעל און ערד האָבען זיך אינאיינעם געמישט; שטערן וואלגערען זיך אין בלאָטע, און ווערען מיט פּרעכע פיס געטרעט־טען... איבערגערוקט האָט זיך דאָס הארץ ביי דער יוגענד, און די עלטער איז פּעראירט... איבערגערוקט האָט מען די גרענעצען, וואָס דער אלטער גאָט האָט געשטעלט, און די נייע זענען ניט אויף זייער אָרט געבויט... עס האָבען זיך די מענשען פון דער ערד אָבגעריסען, און קאָנען ניט צום הימעל זיך פערקלייבען... עס קנאַלען די דונערען. דער הימעל דונערט, די ערד ציטערט אויף; בערג ברעכען זיך... פייער מיט וואסער פליסען, און גיסען זיך אינאיינעם... עס בע־ווייזט זיך ווידער אויף דער ערד דער אלטער גאָט. ער קליידט די וועלט מיט ליכטיגקייט אָן... עס געהען פאָראויס זיינע שלוחים, זיי רייטען אויף די פליגלען פון ווינד... מיין גאָט — איך געה. איך געה !

עס ענטפערט אָב אַן עכאָ פון ווייטען: „געה !".

ה י מ ן

ניט מיין גאָט רופט...

ז י ז י

ציטערט. שטעהט ערשטוינט. עס רייסט זיך דער ווינד אין וואלד. דער גאַנצער וואלד בעוועגט זיך.

נ ד ב

איך הער זיין קול, ער שאלט, ער רופט צו מיר... עס דונערט גאָטס

קול פון איין עק לעבען ביז צום אנדערען... אין פיבער ווערט ווידער דעם מענשענס הארץ בעצוואונגען... איך הער דעם קול... ער רופט: „האלט אָב איהר, מענשען, אייער אייביגע מלחמה! קלאָר דער מוח! — ווייך זאָל ווערען דאָס הארץ“. — מיין גאָט, איך גנה! איך גנה!

אין עכאָ פון ווייטען: „גנה!“, „גנה!“.

הימן

ניט מיין גאָט רופט עס...

נדב

איך הער, מיין גאָט!... איך הער!!...

א ווידער קול

הער! הער!

ס'הייבט אָן אַ שטורם רייסען אין וואלד.

נדב

פירכט אייך, פירכט אייך, איהר אלע קינדער פון דער ערד. ס'גנהט דאָס פייער און ברענט מיט צאָרן דאָס הארץ, פון וואנען עס וואקסט די שלעכטס ארוים; ס'ציהט א וואָלקען און טראָגט זיינע פייער־בליצען — אויף דעם קאָפּ פון די פעראירטע ט'ער זיין צאָרען אויס־גיסען... דער שטורם ווערט נאָך שטאַרקער, ס'פייפט. דער וואלד קרעכצט. נדב'ס קול ווערט אלץ מעכטיגער. פירכט אייך, פירכט אייך! ס'גנהט דער גאָט, ער פערשפּרייט זיינע פליגעל אויף דער גאנצער ערד! ער הילט איין אין שרעק בארג און טהאָל... כורעים פאלען די מענ־שען־קינדער!... דאָס אויער ווארט אויף גאָטס בעפעהל... מיין גאָט, איך גנה!... איך גנה!..

לויפט אראָב און פערשווינדט הינטער'ן בארג.

זיזי

שטעהט נאָך אלץ ערשטוינט.

הימן

קוקט נאָך נדב'ן.

כאַ־כאַ־כאַ! פאר וועמען איז ער אוועק א גאָט זוכען! פיש שלינ־

גען איין איינער דעם אנדערען, אבער ניט לייבען, וואָס וואקסען אין דעם פרייען מדבר. זאָלען מענשען ווי לייבען שטארק ווערען.

ז י ז י

ווייגט.

טאַטע! טאַטע!

ה י מ ן

נעהמט זי פאר'ן האַנד.

ניט וויין, ניט וויין; ביזט יונג און אונשולדיג, ניט דאָ איז דיין אָרט. קום, איך וועל דיך אויף דעם העכסטען בארג איבערטראָגען. דאָרט, וואו די אָדלערס זיצען — זאָל דיין יוגענד אויפבליהען...

מיט פעסטע טריט טראָגט ער זי אַוועק. עס בליצט. דער מורמעל פון די דונערען דערווייטערט זיך. ס'זעהט זיך מעהר ניט ווי תמר'ס טויטער קערפער אין איהר ווייסען קלייד.

נ ת ן

געהט אַרוים פון וואלד. זיין קול ציטערט.

איינזאם... איינזאם... ווי א בוים, אויסגעקעהרט מיט די וואָרצלען און מיט ארומגעבראָכענע צווייגען — וועל איך בלאָנדזען אין דער פינסטערער נאכט. שטויסט זיך אָן אויף תמר'ן. ווער איז עס? מיין קינד... קאַלט! אינגאנצען דיין בלוט פערגליווערט... זעצט זיך נעבען איהר, און שאָקעלט מיט'ן קאָפּ. רעדט קאַלט און מיט יאוש. מיין הארץ איז קאַלט פון עלטער און יאוש, און אין דיין יונג הארץ האָט מען דאָס לעבען פערלאָשען... איך וועל ניט בעקלאָגען די יוגענד, אויב די עלטער איז שרעק און חושך און איך וועל ניט בעקלאָגען דיינע פערלאָשענע אויגען, אז מיין אויג וועט נאָך דארפען זעהן דיין טאַטען מיט א צוריסען הארץ. איך קאָן אייך ביידען ניט בעקלאָגען, אויב מיין אויער וועט נאָך הערען, ווי פון הויכען בארג וועלען זיך שיטען דיין שוועסטערס טרוקענע ביינער... ס'האָט פאר דיין לעבען דאָס הארץ דיינס ניט געוואוסט פון קיין רוה... וועל איך פאר דיינע ביינער א רוהיגען אָרט געפינען...

ער טראָגט זיך מיט גרויס מיה אַוועק אין וואלד. עס בליצט.

א קול
פון וואלד שרייט.
ש—קר!.. ש—קר!... ש—קר!...

ע נ ד ע.

אויפ'ן שייד וועג

1908

פּעזאָנען:

מיכאל העלמאַן, אַ מאָלער.

דאָראַ העלמאַן, זיין פרוי.

עמאַ }
יוליאַן } זייערע קינדער
טילע }

ברוך שנייערזאָהן, אַמאָליגער העלמאַנס אַ חבר פון אַקאַדעמיע.

פרידע, זיין טאָכטער.

ע ר ש ט ע ר א ק ט.

בײ מיכאל העלמאַן.

אַ גרויס ליכטיג צימער, עהנליך מעהר צו אַ קינדערצימער. וואו־נים־וואו איז צו מערקען קינדערשע שפּיעלצייג. רעכטס און לינקס טירען. אין הינטער־וואנד צוויי פענס־טער. אַרום האַלבען טאָג.

פ ר י ד ע און י ו ל י א ן קומען אָן דורך דער טיר לינקס. זיי טראָגען ביידע אַ טישעל. בלייבען שטעהן אין מיטען צימער.

פ ר י ד ע

זאָל ער דערווייל שטעהן אין מיטען צימער, ביז עמא וועט ארייג־קומען.

י ו ל י א ן

קיינער בעדאַרף ניט וויסען דאָס, וואָס מיר האָבען צוגעקלערט.

פ ר י ד ע

דאכט זיך, אז קיינער האָט אונז ניט בעמערקט, ווען מיר האָבען דעם טיש פון דאָרט ארויסגעטראָגען.

י ו ל י א ן

די אַלע קינדערשע נארישקייטען איז שוין צייט פון דאנען ארויס־צוטראָגען.

פ ר י ד ע

דאָך איז א שאָד, מיט איין מאָל, פון קליינע קינדער פלוצלונג גרויי־סע מענשען ווערען.

יוליאן

ער נעהמט פאר׳ן צוים דעם קינסטליכען פערד, וועלכער שטעהט אין א ווינקעל.

איך געדענק, ווען כ׳האב אויף דעם הילצערנעם פערד געריטען.

פרידע

און זיך פארגעשטעלט, אז איהר רייט אויף א לעבעדיגען פערד?

יוליאן

געוויס. אז איך פלעג איהם א שמיץ טהאן, ער זאל שנעלער געהן, האב איך געמיינט, אז איהם טהוען די שמיץ וועה.

פרידע

און אז ער לויפט אין אמת׳ן שנעלער?

יוליאן

און אז ער לויפט שנעלער.

בידע לאכען צופרידען.

פרידע

און איך פלעג מיר קינדווייז ביינאכט אויפכאפען און זעהן, אויב די פופע מיינע שלאפט; אדער אפשר וויל זי זיך איבערקעהרען אויף דער אנדערער זייט. מיר לאכען אזוי הויך, אז מען קען נאך דערהערען אין יענעם צימער.

יוליאן

און מיט אמאל זענען מיר גרויסע געווארען... ניין, מיר זענען דאך נאך אלץ קליינע קינדער געבליבען.

פרידע

פרובט זיך איצט זעצען אויפ׳ן פערד רייטענדיג, איך וועל זעהן.

יוליאן

אט וועל איך באלד אויפזוכען טילעס פופע און איהר וועט זי אויפ׳ן האנד נעהמען, איך וויל אויך זעהן.

ביידע לאכען.

פרידע

דאך זאל בלייבען דער נאמען פון דעם צימער: דער קינדער־

זאָל, און דאָ וועלען מיר זיך אַלע מאָל צונויפקלייבען.

יוליאַן

וואָלט שוין אייער פאָטער רעדען מיט מיין מוטער.

פרידע

אז איך זאָל אינגאנצען בלייבען ביי אייך אין הויז?

יוליאַן

יא.

פרידע

איך מיין, אז וועגען דעם רעדען זיי איצטער.

יוליאַן

זיי זיצען ביי דער מוטער אין קאבינעט?

פרידע

יא, דאָרטען זיצען זיי. איך קלער, אז געוויס האָט שוין דער פאָטער מיינער גערעדט מיט איהר?

יוליאַן

זי וועט אונז וועגען דעם דערצעהלען. זי דערצעהלט אונז וועגען אַלין.

פרידע

איצט רעדען זיי געוויס וועגען דעם...

יוליאַן

דאָס וואָלט גוט געווען.

פרידע

אַך, ווי גוט דאָס וואָלט געווען!

עמא

קומט אַריין, טראָגט אַ גרויסען פּאָרטרעט אין אַ גרין־בעגאָלדעטען ראם איינגעפּאַסט.

נישט געווען דאָ די מאמע?

יוליאַן

ניין, וואָס טראָגסטו אזוינס? אַך, דער פּאפּא אין דער יוגענד!

ע מ א

איך האָב דעם פּאָרטרעט אויפ'ן בוידעם צווישען זיינע אַמאָליגע בילדער געפונען.

אַלע בעקוקען דעם פּאָרטרעט.

פ ר י ד ע

דאָס איז אייער פאָטער אין דער יוגענד — ווי שעהן ער איז!

י ו ל י א ן

קיינער האָט איהם ניט בעמערקט?

ע מ א

קיינער ניט.

פ ר י ד ע

ווי טיעף זיינע אויגען זענען! זיי זענען ביי איהם שווארצע, יאָ?

די האָר אויך שווארצע.

ע מ א

ער איז דאָך אַ ברונעט!

פ ר י ד ע

איצטער איז ער שוין גרוי?

י ו ל י א ן

ניט אזוי שטארק גרוי.

ע מ א

ליעבער פּאַפּאַ אונזערער! ווי שעהן ער איז דאָ!... נו, שנעלער, זאָגט וואו זאָלען מיר איהם אויפהענגען?

פ ר י ד ע

ווען איהר זאָלט נאָך בעקומען דער מוטערס פּאָרטרעט פון יענע־צייט, וואָלט מען זיי אויפגעהאנגען אין דער הויך, איבער ביידע אַך, ווי שעהן!

י ו ל י א ן

דאָס געפעלט מיר אויך.

ע מ א

איך וועל נאָך אויפזוכען דער מוטערס פּאָרטרעט, — אויך פון

דער יוגענד: דער פּאַפּאַ האָט אַליין פון איהר דעם פּאָרטרעט געמאָלען, ווען זיי זענען נאָך חתן־כלה געוועזן. און דו, פרידע, ווערסט בעטען דיין פּאַפּאַ, ער זאָל אונז אויסמאָלען דאָס בילד פון דער יוגענד.

י ו ל י א ן

אַ בילד פון דער יוגענד!

פ ר י ד ע

אַ בילד פון דער יוגענד!

ע מ מ א

דאָס בילד זאָל פאָרשטעלען דעם זונענאויפגאַנג — און ניט מעהר. דאָס בילד וועלען מיר אויפהענגען, אָט דאָ, אנטקעגען דער טיר.

פ ר י ד ע

די גאַנצע יוגענד אין דעם זונענאויפגאַנג!

י ו ל י א ן

האָ... די גאַנצע יוגענד אין דעם זונענאויפגאַנג.

פ ר י ד ע

און פון צווישען די זונענשטראַהלען זאָל זיך אַ געזיכט אַרויסשפּיגלען.

ע מ מ א

כאַפּט פרידען פאַר ביידע הענד.

דיין געזיכט, פרידע, זאָל ער קאָפּירען, גוט?

פ ר י ד ע

ניין, ניין; דיין געזיכט זאָל מען קאָפּירען. און אפשר זאָל מען גאָר יוליאַנען דערצו קאָפּירען. איך וועל מיין פּאַפּאַ נאָך היינט בעטען.

ע מ מ א

געוויס נאָך היינט, דו זאָלסט איהם אָבער ניט זאָגען, צוליעב וואָס מיר פערלאַנגען עס.

פ ר י ד ע

נו, געוויס וועל איך איהם ניט זאָגען.

יוליאַן

און דו מיינסט, ער וועט פאָלגען?

עמא

פרידע זאָל איהם גוט בעטען.

פרידע

ער וועט מיך געווים פאָלגען.

אַ ווײַלע בלייבען אַלע שטעהן שוויינענדיג, ווי בעגייס־טערט פון דער אידעע.

יוליאַן

וואָס נאָך זאָל מען אהער ברענגען?

עמא

מיר דוכט, אז אלץ איז שוין פארהאַנען... ווען אונזער פאָטער וואָלט וועלען צו אונז אהער ארייַנקומען...

פרידע

קומט ער נאָר ניט אריין צו אייך?

עמא

גאַנץ זעלטען.

יוליאן

איך וועל איהם בעטען, ער זאָל צו אונז אין געסט קומען, ווען מיר וועלען דאָס צימער בעגייען.

פרידע

דאָס וואָלט זעהר שעהן זיין.

עמא

די מוטער וועט א רעדע האַלטען, און מיר וועלען זי הויך, הויך אויפהויבען ביז צום זונענאויפגאנג.

יוליאן

ווען דאָס בילד וועט שוין פארטיג זיין און אויפ׳ן וואנד הענגען.

עמא

ביז צום זונענאויפגאנג וועלען מיר זי הויבען. — אלץ ווענדט

זיך דאָך אָן אונז; אויב מיר וועלען נאָר שטאַרק פערלאַנגען.— וואס ניט, פרידע?

פ ר י ד ע

געוויס, אלץ ווענדט זיך אָן אונז.

ע מ א

איצט וועלען מיר אלע אינאיינעם אויסרופען, ווי אונזער צימער־וועט הייסען, אָבער ניט הויך, מען זאָל ניט הערען אין יענע צי־מערן — נו, דער יוגענד־זאל!

א ל ע

דער יוגענדזאל! דער יוגענדזאל!

ע מ א

איצט וועל איך געהן נאָך עפּעס פאר אונזער יוגענדזאל אויסזי־כען.

געהט אַרויס.

פ ר י ד ע

ווייסטו ווי שעהן דיין שוועסטער איז?

י ו ל י א ן

שווייגט.

פ ר י ד ע

יא?

י ו ל י א ן

איך קוק ווי שעהן פרידע איז.

פ ר י ד ע

און איך האָב געקוקט אויף אייך ביידען. אויפ'ן ברודער און אויף דער שוועסטער.

י ו ל י א ן

וועלען מיר אויך געהן עפּעס אויסגעפינען פאר אונזער צימער?

פ ר י ד ע

ווילסט, איך זאָל דעם פאָטער מיינעם בעטען, ער זאָל אין דעם בילד פון זונענאויפגאנג דיין געשטאלט אָבשפּיגלען?

יוליאַן

איך וועל איהם בעטען, ער זאָל דיך קאַפּירען.

פּרידע

דיך און עמען; עמא וועט זיין דאָס מאָרגען־ליכט.

יוליאַן

און דו, ביי אונז וועסטו־שוין בלייבען? דאָ מיט אונז אינאיינעם וואקסען? עמא איז אַלט זעכצעהן יאָהר, איך פופצעהן און טילע עלף יאָהר — אָ, ווי לאַנג מיר וועלען נאָך אינאיינעם וואקסען!

פּרידע

אייער מוטער וועל איך אויך מוטער רופען. איך וועל עס אזוי אויסרעדען קינדיש, ווי די קליינע טילע.

שווייגען ביידע.

יוליאַן

געדענקסט גאָר ניט דיין מוטער?

פּרידע

ניין, איך געדענק זי ניט.

יוליאַן

דיין פאפא האָט דיר קיינמאָל וועגען איהר ניט דערצעהלט?

פּרידע

ער דערצעהלט מיר וועגען איהר קיינמאָל גאָרנישט און איך אליין וויל איהם קיינמאָל וועגען דעם ניט פרעגען.

פאַרוואָס?

פּרידע

אזוי, איך קען איהם קיינמאָל וועגען איהר ניט דערמאָהנען. ער קען נאָך טרויעריגער ווערען. ווען ער זאָל וועלען, וואָלט ער דאָך מיר אליין דערצעהלט.

יוליאַן

און צווישען די בילדער וואָס הענגען ביי איהם אין ארבייטער־צימער?

פ ר י ד ע

איך זוך זי שטענדיג צווישען זיינע בילדער, איך וויל זי דערקענען.

י ו ל י א ן

איך וואלט זי שוין דערקענט. ווען איך וואלט קיינמאל מיין מו־טער ניט געזעהן און מען וואלט מיר ווייזען א גאנצע אויסשטע־לונג פון פרויען־פארטרעטען, און הייסען מיר צווישען זיי מיין מוטער דערקענען — וואלט איך זי גלייך דערקענט.

פ ר י ד ע

ווייל דיין שוועסטער, עמא, איז אין איהר געראטען.

י ו ל י א ן

ניין; ווייל קיין אנדערע מוטער אויסער מיינער וואלט איך מיר קיינמאל אין מיין געדאנק ניט געקענט פארשטעלען.

פ ר י ד ע

צווישען מיין פאטערס בילדער, אפילו צווישען זיינע לאנדשאפ־טען, זענען זעהר פיעל בילדער פארהאן מיט פרויענגעשטאלטען. — א גרויסער לאנדשאפט — און אן איין־איינציגע פרויענגע־שטאלט; און די פרויען זענען זעהר עהנליך איינע צו דער צוויי־טער.

י ו ל י א ן

ווי א סוד איהר איינגערוימט.

דאס איז דיין מוטער.

פ ר י ד ע

מיינסט אזוי?

י ו ל י א ן

וועסט עמען פרעגען, וועט זי דיר אויך דאס איינענע זאגען.

פ ר י ד ע

איין בילד שטעלט פאר א גרויסען וואלד. פון וואלד געהט ארויס, שטיל, ווי פער'גנב'ענדיג זיך, א פרוי. זי בלייבט שטעהן ביים ראנד פון וואלד און קוקט זיך אום פארשענדיג וואוהין צו געהן... און דאס לעצטע בילד זיינס, נאך ניט פערענדיגט אינגאנצען.

שטעלט פאַר א פאַרנאַכט: די זון לאָזט זיך אראָב, ס'בעווייזט זיך א וועג, וואָס ווייטער א ביסעל צוטיילט ער זיך אויף צוויי בעזונדערע וועגען. און אויפ'ן שיידוועג זיצט א יונגע פרוי און קוקט נאָך אזוי טרויעריג, אזוי טרויעריג, ווי א יונג קינד געהט אוועק אויף איינעם פון די צוויי וועגען. אין איהר פּנים איז אזוי פיעל שמערצען, גלייך ווי זי וואָלט זיין א מוטער און זי קוקט עס נאָך איהר איין און איינציג קינד, וואָס געהט אוועק פון איהר.

י ו ל י אָ ן

און די געשטאַלטען זיינען עהנליך איינס צום אנדערן?

פ ר י ד ע

זעהר עהנליך; די מוטער איבערהויפּט. ביים לעצטען בילד אַר־בייט ער שוין א לאַנגע צייט. פון אָנהויב איז עס אַלין פאַרגעקו־מען ביים זונענאויפגאַנג; ס'האָט נאָך דער מאָרגענשטערן גע־לויכטען, און איצטער קומט עס שוין אַלין פאַר ביים זונענאונ־טערגאַנג.

י ו ל י אָ ן

און ס'איז שוין פינסטער ארום?

פ ר י ד ע

ווי ס'וואָלט זיך, אויף דעם אנדערן זייט הימעל, אויף א רעגען קלייבען. איך קוק אויף די בוימער וואָס אויפ'ן לייוועגד, — אזוי רוהיג זענען זיי, גאָר שטיל — און עס שפּירט זיך, אז באַלד וועט א שטורם אויסברעכען.

י ו ל י אָ ן

און דו פרעגסט ביי איהם קיינמאָל ניט?

פ ר י ד ע

ווען ער שטעהט ביי דער ארבייט, האָב איך מורא פאַר איהם.

י ו ל י אָ ן

פערקלערט.

פ ר י ד ע

די פער'גנב'עסט זיך אמאל הינטער זיינע פלייצעס, ווען ער אר־בייט?

י ו ל י א ן

ס'איז מיר מיט אמאל אומעטיג געוואָרען.

פ ר י ד ע

קום, וועלען מיר געהן אויפזוכען עמען.

י ו ל י א ן

ווי ער וואָלט זיך אָן עפּעס דערמאָהנען.

איך וואָלט צווישען די בילדער מיין מוטער דערקענט!

פ ר י ד ע

זי דערנעהנטערט זיך צו איהם; זי נעהמט זיין האַנד און דריקט צו איהר הארצען, רעדט ווי אַ סוד וואָלט זי איהם דערצעהלען.

ווייסט עס, יוליאן? פון וואלד געהט שטיל די פרוי ארוים, ווייסט, ווער דאָס איז? מיין מוטער!... זי שטעהט זיך ביים ראַנד וואַלד און קוקט אויף אַלע זייטען און זוכט — דאָס זוכט זי מיך, איהר פערלוירענע קינד. וואָס זאָגסטו, יוליאן? מיר זוכט זי עס?

ביידע שווייגען.

ע מ א

קומט אריין.

פ ר י ד ע

ווארפט זיך עמען אויפ'ן האַלז.

עמא, מיין שוועסטער!

ע מ א

די מאמע רעדט איצט מיט דיין פאָטער, פרידע.

פ ר י ד ע

ווי זעהט ער איצט אויס, דער פּאַפּאַ מיינער? ער מוז געווים בלאַס זיין. האָסט נאָך קיינמאָל מיט מיין פאָטער ניט גערעדט אזוי. האָסט נאָך קיינמאָל ניט... אָ, ווען איך וואָלט מיר קענען אזוי שטיל זיך צו איהם אין הארצען אריינשלייכען...

י ו ל י א ן

ער האָט דאָך דיך אזוי שטארק ליעב.

פ ר י ד ע

דעריבער דערצעהלט ער מיר פון קיין זאך ניט.

י ו ל י א ן

מען געהט אהער.

פ ר י ד ע

קומט לאָמיר איצט פון דאנען ארויסגעהן.

געהען אַלע אָב רעכטס.

מ י כ א ל ה ע ל מ א ן

קומט אַריין, ער פיהרט ביים האַנד טילען.

ט י ל ע

זעהסט, ווי שעהן ביי אונז איז דאָ?

מ י כ א ל

נעבען דער מוטער איז דאָך דיר פיעל בעסער צו זיין.

ט י ל ע

איך וויל נעבען דיר אויך זיין. ביים פאפא אויף די הענד איז זעהר גוט צו זיצען. און דו געהסט אוועק פון מיר.

מ י כ א ל

די מוטער אָבער האָט דאָך דיך ליעב.

ט י ל ע

דו האָסט מיך אויך ליעב.

מ י כ א ל

פון וואנען ווייסטו עס?

ט י ל ע

איך אליין פערשטעה. איך וויל, אז דיין טיר זאָל זיין שטענדיג אָפען; איך זאָל דיך שטענדיג קענען זעהן.

מ י כ א ל

ווילסט מיך זעהן...

ט י ל ע

פרידע געהט שטענדיג מיט איהר פאפא, ער פיהרט זי ביים האנד. זי בעמערקט דעם פארטרעט אויפ'ן טיש. דאס ביזטו פאפא?

מ י כ א ל

איך? מיין פארטרעט?

ט י ל ע

דאס ביזטו?

מ י כ א ל

ווי קומט ער אהער? ער קוקט זיך צו לאנג צום בילד. מיין יו־גענד... איך דערקען זי ווי אין אן אלטען פערבארגענעם שפיגעל. נאך דער אמאליגער שטריך — די האנד איז פעסטער געווען. זיכערער. קוקט צום בילד, ווי ער וואלט זיך פערטיעפען אין אלטע זכרונות. דער אונצופרידענער קנייטש אין ווינקעל, נעבען די לי־פען, — געווען און אזוי שוין פערבליבען. ווייסט נישט, טילע, פון וואנען דער פארטרעט האט זיך דא איצט גענומען? די מוטער האט איהם אהער געבראכט?

ט י ל ע

כ'וויל דיר גארנישט זאגען.

מ י כ א ל

די מוטער האט עס דיר געהייסען אזוי ענטפערן?

ט י ל ע

איך וויים, ווער ס'האט עס אהער געבראכט.

מ י כ א ל

איך האב דיך ליעב, מיין קינד.

ט י ל ע

און אז איך וועל דיך רופען — פאטער! וועסטו זיך אומקוקען?

מ י כ א ל

שווייגט.

ט י ל ע

גלעט זיין האנד.

איך וועל עס דיר קיינמאל ניט דערצעהלען, וואס איך וויים.

מ י כ א ל

זאג מיר, קינד מיינס, ווער האט דאס בילד אהער געבראכט? ס'איז דאך געווען ערגעץ אויפ'ן בוידעם פערוואָרפען. ווער וויל עס איצ־טער אויפ'ן וואנד אויפהענגען? די מוטער?

ט י ל ע

ניין, דו ווייסט ניט, דו ווייסט גארנישט... איך ליעג אמאל א גאנצע נאכט אין בעט, מיט אפענע אויגען, און איך קען ניט שלאפען.

מ י כ א ל

ווארום דען?

ט י ל ע

ס'איז מיר אומעטיג און איך בענק אזוי, פאפא.

מ י כ א ל

וואוהין, קינד מיינס?

ט י ל ע

איך בענק צו דיר אזוי שטארק! אזוי שטארק ווי די מאמע בענק איך. איך וויל, דו זאלסט מיר זאגען: קינד מיינס, ליעב האב איך דיך, ליעב האב איך דיך — אזוי ווי די מאמע זאגט מיר שטענ־דיג... און אז זי זאגט עס מיר זענען איהרע אויגען פול מיט טרערען, און איך פערשטעה פארוואס דאס איז.

מ י כ א ל

נאר צו דיר אליין איז זי אזוי?

ט י ל ע

ניין, צו אונז אלעמען. זי זעצט זיך אמאל אנידער אויפ'ן טעפיך, אויף דער ערד און מיר אלע ארום איהר. זי קושט אונז, זי האלזט אונז: — קינדערלעך, מיינע ליעבע, קינדערלעך מיינע ליעבע, — זאגט זי צו אונז.

מ י כ א ל

ווי גליקליך איז די מוטער!

ט י ל ע

זאָג מיר, פּאַטער, נאָך עפּעס, וועל איך דיר דערצעהלען...

מ י כ א ל

וואָס קען איך דיר זאָגען? אייער מוטער האָט פאר אייך אלע־מען אזוי פיעל ליעבע ווערטער, — און איך האָב זיי ניט.

ט י ל ע

און אז די מוטער שטעהט אמאָל הינטער דיין טיר — ווייסטו אויך ניט.

מ י כ א ל

ווער שטעהט הינטער מיין טיר?

ט י ל ע

די מאַמע שטעהט ביי דיר הינטערן טיר.

מ י כ א ל

ווער האָט עס דיר געזאָגט?

ט י ל ע

אַמאָל ביינאַכט האָב איך ניט געקענט שלאָפען. א גאנצע נאכט בין איך אזוי געלעגען מיט אָפענע אויגען. איך האָב געוואָלט דיך זעהן, האָב איך מיר אזוי שטיל פון בעט אראָבגעגאנגען, קיינער זאָל ניט הערען, און שטיל בין איך פון מיין צימער ארויסגעגאנגען און דורך דעם זאָל האָב איך געוואָלט דורכגעהן און אנקלאפען אין דיין טיר, איך בין אזוי שטיל אויף די שפּיץ פינגער געגאנגען און כ'האָב דערזעהן, ווי זי איז געשטאנען צום טיר צוגעטוליעט. לאנג איז זי געשטאנען — זעהר לאנג...

מ י כ א ל

ער לאָזט זיך אַראָב אויף אַ שטוהל.

אָך, ווי קיינער ווייסט ניט, וואו זיין וועג הויבט זיך אָן, ווי קיינער ווייסט ניט, וואו זיין וועג לאָזט זיך אויס...

ט י ל ע

קושט איהם אויפ'ן שטערן.

פּאַפּאַ...

מ י כ א ל

ד׳אָרא, וואוהין פיהרט מיך מיין וועג און וואוהין פיהרט דיך דיין וועג?

ט י ל ע

נאָך וואָס האָב איך עס בעדאַרפט דיר דערצעהלען?

מ י כ א ל

ניין, ניין מיין קינד! ווייטער זאָלסטו מיר ניט דערצעהלען, ווייטער קיין זאַך ניט, קיין וואָרט נישט.

ט י ל ע

ניין, איך וועל דיר ניט דערצעהלען.

מ י כ א ל

הער, מיין קינד, וואָס דו זאָלסט דער מוטער זאָגען...

ט י ל ע

איך וועל איהר דערצעהלען, אז דו ביזט מיט מיר היינט דאָ געוועזען, און דו האָסט מיך אָט אזוי ארומגענומען. אָט אזוי. און איך וועל איהר דערצעהלען...

מ י כ א ל

זאָלסט איהר זאָגען, אז...

ט י ל ע

כ׳וועל איהר דערצעהלען, אז דו האָסט מיך אָט אזוי ארומגענומען און האָסט צו מיר געזאָגט: מיין ליעב קינד, מיין ליעב קינד.

מ י כ א ל

מיין ליעב קינד, מיין ליעב קינד.

ט י ל ע

און, אז דו ביזט אומגעגאַנגען אין אַלע צימערן און האָסט גערופען: וואו זענט איהר מיינע קינדער? וואו זענט איהר מיינע קינדער?

מ י כ א ל

וואו זענט איהר מיינע קינדער? וואו זענט איהר מיינע קינדער?...

ט י ל ע

קושט איהם אויפ׳ן שטערן.

און דער מוטער וועל איך זאָגען...

מ י כ א ל

ווי פון אַ חלום אויפגעוואַכט.

ווי פערשיידען זענען די וועגען פון יעדען איינציגען מענשען! ווי פערשיידען זענען די חערצער אפילו ביי פאָטער און מוטער!

ט י ל ע

פארוואָס ביזטו, פאפא, אזוי אומעטיג געוואָרען? בין איך דען שולדיג? אז איך האָב דיך ליעב אזוי שטארק און די מאמע...

מ י כ א ל

ער בעפרייט זיך פלוצלונג פון איהר, געהט אָב רעכטס.

ט י ל ע

בלייבט אַליין זיצען. איהר געזיכט דריקט אויס קינדערשע נאַאי־וועע בעליידיגונג.

ד אָ ר א און ב ר ו ך ש נ י י ע ר ז אָ ן

קומען אָן פון דער טיר לינקס.

ד אָ ר א

דו זיצט דאָ גאָר אליין, טילע?

ט י ל ע

גאָר ניט זאָגענדיג ווארפט זי זיך דער מוטער אויפ׳ן האלז און בעהאַלט איהר געזיכט.

ווי קומט עס צו דיר, טילע?

ד אָ ר א

מיין יונגסטע און מיין שעהנסטע קינד: ס׳בעט זיך נאָך צו דער מאמען אויפ׳ן האנד. נו, דערצעהל מיר וואָס איז דאָ פאָרגעקומען? האָט דיך ווער בעליידיגט? האָבען דיך די קינדער אליין געלאָזען?

ט י ל ע

איך בין אליין אוועקגעגאנגען.

ד אָ ר א

וויינסט גאָר? עמיצער האָט דיך בעליידיגט?

ב ר ו ך

אפשר ביזטו פון פרידען אנטלאָפען?

ד אָ ר א

דערצעהל מיר, וואָס איז געשעהן אזוינס, מיין קינד?

ט י ל ע

איך וועל קיינמאָל, קיינמאָל קיינעם ניט דערצעהלען.

זי לויפט אַרויס פון צימער.

ב ר ו ך

אזוי יונג און ס׳פערשטעהט שוין סודות צו בעהאַלטען.

ד אָ ר א

ביי מיר טראָגען אלע קינדער אין הארצען סודות פערבאָרגען. אזוי האָט זיך דאָס לעבען ביי מיר אין שטוב אויפגעלעגט.

ב ר ו ך

ביי היינטיגע צייטען ווערט א קינד געבוירען און מיט איהם ווערען סודות געבוירען, אין זיין הארצען. יעדערער מיט זיינע אייגענע סודות. די סודות וואקסען מיט זיי אינאיינעם, און מאכען דאָס לעבען אונמעגליך.

ד אָ ר א

ניט שטענדיג איז עס אזוי, מיין פריינד. נאָר ביי מיר אין הויז איז עס גאנץ נאַטירליך. בין איך דען אליין ניט קיין לעבעדיגע רעטעניש פאר מיינע אייגענע קינדער? און צי איז דען ניט זייער פאָטער פאר זיי, פאר זיינע אייגענע קינדער, קיין רעטעניש? אפשר איצטער האָבען זיי שוין אָנגעהויבען אליין צו פערשטעהן. אבער ווען זיי זענען נאָך קליינע קינדער געווען, פלעגען זיי שטענדיג קוקען אויף מיר מיט פערוואונדערטע אויגען... און די דאָזיגע קינדערשע, אונשולדיגע אָפענע אויגען האָבען מיר קיין רוה נישט געגעבען. זיי האָבען ביי מיר שטענדיג ווי עפּעס געפרעגט; האָבען פערלאנגט, איך זאָל זיי פון עפּעס דערצעהלען. האָט איהר דאָך

איצטער אליין געזעהן. איך האָב נאָר לפנים וועגען ביי איהר גע־פרעגט, אויב עמיצער האָט זי בעליידיגט. מיינע קינדער בעליידי־גען נישט איינער דעם אנדערן. עפּעס אנדערש איז דאָ פאָרגעקומען, וואָס איך פיהל און פערשטעה — און קען עס נישט איבערפרעגען. איהר בעדארפט וויסען, מיין פריינד, אז אויב קינדער בעדארפען בלאָנדזשען צווישען צוויי בעזונדערע וועלטען — דאָס הארץ, דאָס קינדערשע הארץ, מוז דעמאָלט צוריסען ווערען.

ב ר ו ך

אזוי, מיין פריינד, וואקסט ביי היינטיגע צייטען די יוגענד, און מיט איהר אינאיינעם וואקסט דער עלענד.

ד אָ ר א

אָך, ווי דער דאָזיגער געדאנק שרעקט מיך! ווי ער פערפאָלגט מיך אין דער שטיל.

ב ר ו ך

צי ווייסט איהר דען, וואָס ער לעבט איבער דאָרט אליין פאר זיך?

ד אָ ר א

וואָס מיכאל לעבט איבער, ווייס איך גאנץ גוט. איך געה פארביי נעבען די טירען פון זיין ארבייטס־צימער, די טירען זענען פער־מאכט, פעסט פערשלאָסען; טעג, וואָכען, חדשים — יאָהרען גאנצע געהען פארביי און מיר געהען אום נעבען די פערשלאָסענע טירען... אָ, קינדער פיהלען עס. קינדער שווייגען — און וויסען אלץ.

ב ר ו ך

ענדליך וועלען זיך די טירען עפענען.

ד אָ ר א

קענט איהר מיר אָבער, מיין פריינד, זאָגען, מיט וואָס פאר א ווער־טער וועט ער דעמאָלט צו אונז ארויסקומען? וואָס פאר א גרוס וועט ער דעמאָלט אונז פון דאָרט ברענגען. ביז איצט בעגעגען איך אלץ שטומע בליקען — שטומע, שטומע...

ב ר ו ך

זיצט שווייגענדיג, דער קאָפּ אראָבגעלאָזען.

ד אָ ר אָ

נו, וואָס שווייגט איהר, הער שנייערזאָן?

ב ר ו ך

ניטאָ, מיין כריינד, קיין ענטפער אויף אַזעלכע ווערטער.

ד אָ ר אָ

איהר זענט דאָך מיט איהם אין איין עלטער?

ב ר ו ך

מיט איהם צוזאמען די שעהנסטע טעג פון מיין יוגענד דורכגע־מאכט. מיט איהם די ערשטע טריט אין לעבען געמאכט.

ד אָ ר אָ

צו מיר איז ער שוין א פארטיגער מענש געקומען. דאן האָבען נאָך זיינע עלטערן געלעבט. ווי נאַאיוו און גוט זיי זענען געווען.

ב ר ו ך

איך האָב זיי געקענט; ווי לעבעדיגע שטעהען זיי פאר מיינע אויגען.

ד אָ ר אָ

דאָס גרויסע פערמעגען וואָס זיי האָבען פאר אונז איבערגעלאָזט— מיט א גרינג הארץ האָבען זיי עס געטאָן. זיי האָבען געמיינט, אז ביי זיי אין הויז זאָל זיך ווייטער וואקסען דער אלטער פערפלאנצ־טער בוים מיט גרויסע, פעסטע צווייגען, און די צווייגען זאָלען זיך נאָהנט צום שטאָם האלטען.. עלטערן — און האָבען נישט גע־שפירט ווי ווייט זייער קינד איז שוין דעמאָלט ווייט פון זיי גע־האַט אוועקגעגאנגען. מיר האָבען זיך ביידע דעמאָלט אויף שייד־וועג געטראָפען — מיט גאנץ פערשיידענע וועגען זענען מיר ביידע איינס צום אנדערען געקומען, און ביידע האָבען מיר געמיינט, אז ווייטער וועט שוין אונזער וועג א י י נ ע ר זיין, אינאיינעם ציהען. — אָבער, ווי עס שיינט, האָבען זיך אונזערע וועגען ווידער צוטיילט.

ב ר ו ך

אויפ'ן שייד־וועג וועט איהר זיך ווען עס איז נאָכאמאָל בעגע־גענען. אין דעם, דאָרא, בעשטעהט אונזער לעבענס־טראגעדיע, וואָס

מיר אלע ווען מיר בעגעגענען זיך אמאל, איז עס בלויז אויפ׳ן ש י י ד ־ ו ו ע ג.

ד א ר א

דער וועג מיינער האט זיך שפעטער ווי פערנעבעלט; נאר ניט לאנג האט עס געדויערט. די געפיהלען פון א מוטער זענען גאנץ אנדערע: בין איך נאר א מוטער געווארען, האט זיך פאר מיר מיין פערנע־בעלטער וועג ווידער אויסגעלייטערט. איך בין א מוטער און ביים האנד בעדארף איך אין לעבען די יוגענד ארויספיהרען.

ב ר ו ך

ניט אזוי לייכט איז עס צו בעווייזען דער יוגענד איהר וועג.

ד א ר א

איך וויים עס גאנץ גוט. די יוגענד האט זיך איהר אייגענעם וועג, און די מוטער מוז די יוגענד אין איהר אייגענעם ערווארבענעם וועג פיהרען. און ווי שווער עס זאל איהר ניט זיין, און ווי עס זאל איהר ניט וועה טהאן — דאך בעדארף זי אן אלץ און אן זיך פערגעסען. די מוטער בעדארף וויסען, אז זי עקזיסטירט צוליעב דער יוגענד. א, זעהר אפט מוז איך מיך אליין אין א קליין קינד פערוואנדלען.

ב ר ו ך

א הארץ פון א פאטער שפירט גאנץ אנדערש. אפשר זענען די גע־פיהלען די נויטיגע ביים פאטער אין הארצען פארהאנען פאר זיינע קינדער — אבער די מוטערליכע ווערטער פעהלען איהם. דאס האט מיין קינד געפעהלט, און איך האב עס איהר ניט געקענט געבען. אין מיינע יונגערע יאהרען האב איך געמיינט, מיר וועט עס געלינגען מיט׳ן פינזעל אויפ׳ן לייווענט צו שאפען. זי איז געשטארבען, ווען מרידע האט נאך דאסווארט מ א מ ע ניט געקענט ארויסזאגען. כ׳האב אבער געזעהן ווי מיין קינד בענקט. איך האב עס אין דעם פנים פון מיין קינד געמערקט. איך האב געזעהן, ווי איהרע לי־פען ציהען זיך צוזאמען, ווי זיי וואלטען מ א ־ מ א געוואלט ארויסזאגען — און דאס ווארט איז קיינמאל ניט ארויסגעזאגט

געוואָרען... און נאַריש איז געווען, ווען איך האָב עס געוואָלט, אויפ׳ן טויטען לייווענד בעשאַפען.

ד אַ ר אַ

און פרידע מערקט עס ניט ביי אייער ארבייט?

ב ר ו ך

בעזונדערס צו איין בילד ציהט זי זיך. דאָס בילד איז שוין לאַנג ביי מיר אָנגעהויבען, נאָר נאָך ניט פערענדיגט.

ד אַ ר אַ

האָט עס עפּעס אַ צוזאַמענהאַנג מיט דער מוטער?

ב ר ו ך

זעהר פיעל. אַלץ, וואָס כ׳האָב געשאַפען, האָט מיט דעם אַ צוזאַמענהאַנג. אין אַלץ, וואָס איך האָב געשאַפען, ליעגט אַ פונק, אַ שטראַהל פון דעם.... אָבער בלויז פונקען, שפּליטערן — און עט־וואָס גאַנצעס צו בעשאַפען, איז מיר ניט געלונגען. נאָר נענוג, איצ־טער, מייי פריינד, איז שוין אַלץ פאַרביי.

ד אַ ר אַ

מיינט איהר?

ב ר ו ך

איצטער ציטערט שוין דער פּינזעל אין האַנד. — ווייסט איהר, וואָס עס בעדייט? וואָס אין דעם איז פערבאָרגען? איך געה אום אַליין ביינאַכט איבער מיינע צימערן, צווישען מיינע ניט־פּערענדיג־טע שעפּפונגען — ווי ק י ן, ווען גאָט אַליין האָט פער־שאָלטען.

ביידע שווייגען אַ צייט.

ד אַ ר אַ

און וואָס ועט ווייטער זיין?

ב ר ו ך

געהט אום אויף און אָב.

איך קלער די גאַנצע צייט, וואָס טילע איז דאָ אַליין געזעסען און גע־וויינט.

ד אָ ר א

און איך אויך דאָס אייגענע. פארוואָס ווייסט ער ניט פון דעם?

ב ר ו ך

ער איז גאנץ זיכער, אז די קינדער האָבען, ווער ס'זאָל פאר זיי זאָרגען; ווער עס זאָל איבער זיי וואכען. און אין דער ווירקליכקייט איז דאָך אזוי...

ד אָ ר א

אפשר...

ב ר ו ך

אין דער גאנצער אקאדעמיע בין איך געווען דער איינציגער, צו וועמען ער איז געווען אזוי שטארק צוגעבונדען.

ד אָ ר א

און איצטער אזוי דערווייטערט איינער פון אנדערן.

ב ר ו ך

איהר האָט א טעות, דאָרא, מיר זענען אפשר איצטער נאָך נעהנטער איינער צום אנדערן. מעגליך, אז מיכאל ווייסט עס נאָך ניט, נאָר דאָך איז עס שוין געשעהן.

ד אָ ר א

וואָס מיינט איהר מיט דעם?

ב ר ו ך

אך, דאָרא העלמאַן, ווי זאָל איך מיינע פערציג יאָהר מיט'ן ווינד־צווייהען! און דער אָפטער גאסט, וואָס איך בין די לעצטע צייט אזוי געוואָרען אין אייער הויז, וואָס בעדייט עס? זאָגט מיר, וואָס טהו איך איצטער אין אייער הויז?

ד אָ ר א

ניט פערשטעהענדיג.

האָט וואָס מיכאל מיט אייך גערעדט?

ב ר ו ך

איך האָב שוין מיט העלמאַנען לאַנג ניט גערעדט. כ'האָב איהם שוין, דאַכט מיר, אַ חדשים דריי ניט געזעהן.

ד אָ ר א

קען איך דען וויסען, וואָס מיט אייך קומט איצט פאָר, ווען איך ווייס ניט אפילו, וואָס מיט מיכאל'ן איז.

ב ר ו ך

ס'איז גאָר איינפאַך: צווישען אייך מיט העלמאַנען פערשטעלט אַ געדיכטער וואָלקען. און כאָטש איהר וואוינטביידע אין איין הויז, דאָך זעהט איהר ניט איינער דעם צווייטען.

ד אָ ר א

דאָס ווייס איך.

ב ר ו ך

האָט דער מענש די גאַנצע ערד אונטער זיינע פיס; די לויטערע הימלען ציהען זיך איבער זיין קאָפּ און דער שליסעל צו דער אייביגקייט וואלגערט זיך פאר זיינע פיס — און ער זעהט איהם ניט... אזוי, דאַכט מיר, זאָגט די וועלט.

ד אָ ר א

און איהר וואָס זאָגט דערויף?

ב ר ו ך

איך זאָג, אז די א י י ב י ג ק י י ט, די ליכטיגע אייביגקייט איז נאָר ענטפּלעקט פאר די אויגען פון דעם קינד, וואָס זויגט נאָך דער מוטערס ברוסט. דאן ווען דאָס קינד איז ניט הונגעריג און ניט דאָרשטיג; עס הויבט אויף דאָס קעפּעל און קוקט זיך גלייך אין דער וועלט אריין... אפשר איהר, דאָרא, קענט נאָך וועגען דער אייביגקייט חלומ'ען — אָבער איך און מיכאל...

ד אָ ר א

רעדט נישט אזוי מיט מיר, הערר שנייערזאָן. אויב איהר ווייסט אזויגס, וואָס האָט אַ צוזאַמענהאַנג מיט מיין הויז, בעט איך איהר זאָלט מיר באַלד זאָגען. איך פערלאַנג עס פון אייך.

ב ר ו ך
איך האָב ניט געוואוסט, אז מיינע ווערטער וועלען אייך אזוי אונ־רוהיג מאכען. גלויבט מיר, איך האָב גאָר ניט געמיינט דערמיט.

ד אָ ר א
אייערע ווערטער האָבען געווים א בעדייט — און מיך בעאונ־רוהיגט עס. אפשר האָט דאָס א צוזאַמענהאנג מיט דעם, וואָס טילע איז דאָ געזעסען איינע אליין און האָט געוויינט...

ב ר ו ך
איך האָב אייך, דאָרא, אויף דעם גאָרנישט וואָס צו ענטפערן.

ד אָ ר א
הייסט עס גאָרנישט. אפשר וועט די צייט אליין אָפענהערציג זיין און וועט מיר פון אלץ דערצעהלען.

ע מ אַ, פ ר י ד ע י ו ל י א ן און ט י ל ע בעווייזען זיך אין טיר.

ע מ א
ענטשולדיגט.

ד אָ ר אָ
קומט אריין, קומט אריין.

פ ר י ד ע
מיר האָבען ניט געוואוסט, אז איהר זיצט דאָ; ענטשולדיגט.

ב ר ו ך
קומט אריין, קומט אריין, וועט פרעהליך ווערען. די יוגענד, זי ברענגט מיט זיך גאָר אן אנדער ווינד.

זיי קומען אַריין.

י ו ל י אָ ן
לאָמיר זיי גאָר איצטער דערצעהלען.

ע מ אָ
די צווייטע העלפט בעדאַרף נאָך בלייבען א סוד.

ב ר ו ך
ווידער סודות.

פ ר י ד ע

פאר דער מוטער בעדארף מען אלץ דערצעהלען.

ד אָ ר א

וואָס פאר א סודות האָט איהר עס ?

ע מ א

ניין, גאָרניט, גאָרניט.

י ו ל י א ן

זאָל פרידע איצט בעטען ביי איהר פאפא — גוט עמא ?

ב ר ו ך

דו, פרידע, האָסט עפּעס וואָס צו בעטען פון מיר ? שעהם זיך ניט.

ד אָ ר א

איהר ווילט זיך גאָר פון אייער מוטער אויסבעהאלטען ?

ע מ א

מיר האָבען צונקלערט א שעהנע זאך פאר דיר, פאר אונז אליין און מיר בעדארפען נאךווארטען ביז מאָרגען.

ד אָ ר א

קליינע קינדערלעך !

פ ר י ד ע

איך וויל פון דיר עפּעס בעטען, פאפאַ.

ב ר ו ך

אלץ, מיין קינד, קענסטו בעטען.

י ו ל י א ן

זיי וועלען ענטזאגען.

ב ר ו ך

לאָמיר שוין הערען.

פ ר י ד ע

מיר בעדארפען, דו זאָלסט אונז ביז מאָרגען פארנאכט א ביך־אָנמאָלען.

ב ר ו ך

ביז מאָרגען ?

ע מ א

מיר בעדארפען עס זעהר נויטיג האָבען.

ד אָ ר א

עס קען גאָר ניט געמאָלט זיין?

ב ר ו ך

עס קען אפשר יאָ געמאָלט זיין; איך בעדארף אָבער פריהער ווי־סען, וועגען וואָס פאר א בילד עס האנדעלט זיך דאָ?

ד אָ ר א

איך וואָלט וועלען וויסען, צוליעב וואָס איהר בעדארפט דאָס בילד האָבען?

י ו ל י א ן

מאמא, דאָס איז א סוד...

ב ר ו ך

וועמעס אידעע איז עס?

ד אָ ר א

נו דערצעהלט שוין.

פ ר י ד ע

מיר ווילען, דו זאָלסט אונז שאפען א בילד, פון דעם זונענאויפ־גאנג.

ע מ א

יאָ, דעם זונענאויפגאנג; און דאָס גאנצע בילד זאָל זיין מיט ליכט בעגאָסען.

י ו ל י א ן

דאָס ליכט זאָל איבער דעם ראם פון בילד זיך גיסען.

ע מ א

ס'זאָלען שטראהלען שיסען אויף אלע זייטען!

פ ר י ד ע

און אין דער זון זאָל זיך אָבשפיגלען א געזיכט.

י ו ל י א ן

פרידעס געזיכט!

פ ר י ד ע

ניין, ניין, אייער מאמעס געזיכט.

ע מ א

דער מוטערס געזיכט זאָל אין דעם זונענאויפגאנג זיין. פון איהר געזיכט, פון איהרע אויגען ארויס זאָלען לויטערע שטראהלען פאַלען און צוגיסען זיך ארום און ארום...

ד אָ ר א

קינדער מיינע...

י ו ל י אַ ן

און דאָס בילד זאָל הייסען: די יוגענד.

פ ר י ד ע

ניין, דאָס בילד זאָל הייסען: די מוטער.

שטיל, אַלע שווייגען און וואַרטען אויף אַן ענטפער, קוקענדיג אַמאָל אויף ברוך׳ן און אַמאָל אויף דאָרען.

ד אָ ר א

נו, הערר שנייערזאָן, וואָס שווייגט איהר?

ב ר ו ך

אָנהויבען א בילד און ענדיגען: גאָר ווינציג. אָבער...

ד אָ ר א

איצטער איז די רעכטע צייט, — מיט דער יוגענד אינאיינעם...

ב ר ו ך

איהר וועט בעטען, קינדערליך, ביי מיכאל׳ן; ביי אייער פאָטער. קלאפט אַן צו איהם און פערלאנגט עס פון איהם. ער וועט דערפון העכסט צופרידען זיין און ער וועט אייך פאָלגען. פרוי העלמאַן, זאָלען זיי זיך ווענדען צו מיכאל׳ן.

ד אָ ר א

איהר זענט פאַר מיר היינט א פאָלשטענדיגע רעטעניש.

ע מ א

וועט איהר פאַר אונז דאָס בילד ניט אויסמאָלען?... און מיר אַלע

זענען אזוי זיכער געווען, אז פרידע וועט אייך בעטען און איהר וועט געוויס ניט ענטזאגען.

פרידע

וועסט עס מאכען פאפא: יאָ, דו וועסט אונז מאכען דאָס בילד.

ברוך

פאר זיך אַליין, טרוימעריש.

דאָס ליכט פון דער זון זאָל אויף אלע זייטען פלייצען... איבער דעם ראַם זאָל זיך עס גיסען... און אין דער זון... און אין דער זון...

אַלע קוקען איהם אָן.

צווייטער אקט.

אַ געמיטליך צימער ביי מיכאל העלמאַן אין הויז. איין טיר רעכטס און צוויי פענסטער אין דעם הינטערגרונד. אויף אַ זאָפע ליגען אָנגעוואָרפען שטיקער גרינע סאַמעט און זיידען שטאָף. בייטאָג.

ב ר ו ך

געהט אום אויף און אָב, אַ ווײלע איז שטיל. שפּעטער הויבט זיך אָן צו הערען אַ געזאַנג, אין כאָר, ערגעץ אין אַ זייטיגען צימער. ברוך געהט צום טיר און עפענט זי עטוואָס אויף. דאָס געזאַנג ווערט דייטליכער. עס קלינגט זאַנפטיג עמא'ס שטימע.

ע מ א

איהר שטים פון אַ זייטיגען צימער.

ווי לאַנג די זון זי שטייגט אַלץ העכער
און דער ערד הילט איין איהר ליכט;
שיינט דאָס ליכט פון מיינע אויגען;—
איהרע שטראַהלען פון מיין געזיכט!

כ אָ ר

וואָך אויף, וואָך אויף מיט'ן מאָרגענשטערן!
וואָך אויף! וואָך אויף, די זון געהט אויף...
אין דיין הארץ דאָס ליכט זאָל רוהען.
וואָך אויף, וואָך אויף! וואָך אויף, וואָך אויף!

באַלד נאָכ'ן געזאַנג הערט זיך אַן אַלגעמיין פרעהליך געלעכטער; עס ווערט ווידער שטיל.

ב ר ו ך

בלייבט נאָך אַ ווײלע שטעהן ביים טיר אין ערוואַרטונג, נאָר באַלד הויבט ער ווידער אָן אומצוגעהן אויף און אָב שוין אונרוהיגער.

פ ר י ד ע

קומט פרעהליך אַריין.

דו ביזט טאקע דאָ, פּאפּא; ווי דאָס הארץ וואָלט מיר זאָגען, אז דו זיצט אין דעם צימער.

ב ר ו ך

קושט איהר אויף'ן קאָפּ.

דו האָסט אויך געזונגען?

פ ר י ד ע

דו האָסט געהערט?

ב ר ו ך

יאָ, איך האָב געהערט. און ווער האָט די סאָלאָ געזונגען?

פ ר י ד ע

עמא; דו האָסט דען איהר שטים ניט דערקענט?

ב ר ו ך

כ'האָב פערשטאַנען, אז דאָס איז עמא.

פ ר י ד ע

און מיין שטימע האָסטו אין כאָר ניט דערקענט? איך האָב די צווייטע שטימע געזונגען.

ב ר ו ך

דעריבער האָב איך ניט דערקענט.

פ ר י ד ע

ווי שעהן עמא זינגט!

ב ר ו ך

זעהר שעהן. און ווער נאָך איז דאָרט אין כאָר געווען?

פ ר י ד ע

יוליאַן, דאָרא און טילע.

ב ר ו ך

דאָרא אויך? א מערקווירדיגע פרוי!

פ ר י ד ע

געוויס האָט זי געזונגען.

ב ר ו ך

מערקווירדיג, מערקווירדיג... ער זעצט זיך אויף דער זאָפע, וואָס שטעהט לינקס צום הינטערגרונד צו, פיהרט צו זיך פרידען. דערצעהל מיר, פרידע, ווי דו פיהלסט זיך דאָ?

פ ר י ד ע

אַך, דאָ איז מיר אזוי גוט. איך פערגעס אפט, אז איך בין אין דער פרעמד — איבערהויפט ווען דאָרא איז מיט אונז.

ב ר ו ך

און מיט די קינדער ווי שפּירסטו זיך?

פ ר י ד ע

זעהר גוט.

ב ר ו ך

ביזט צופרידען; געפעלט עס מיר זעהר גוט.

פ ר י ד ע

זי ווערט פלוצלונג אומעטיג.

דו זאָגסט, צופרידען...

ב ר ו ך

נו, געוויס מיין איך, אז דו ביזט צופרידען.

פ ר י ד ע

און דו?

ב ר ו ך

זעהסט דאָך מיך אַלע טאָג.

פ ר י ד ע

יאָ, איך זעה דיך אַלע טאָג. וואָס א טאָג ווערסטו אומעטיגער.

ב ר ו ך

וואָס דאכט זיך דיר, מיין קינד, אזוי אויס.

פ ר י ד ע

אפשר דאכט זיך עס מיר אזוי אויס, ווייל איך בענק זעהר אהיים.

ב ר ו ך

וואָס האָסטו נאָר־וואָס געזאָגט?

פ ר י ד ע

ניין, ניט דאָס, מיר בענקט זיך ניט... איך בין געוועהנט יעדען טאָג אומצוגעהן אין אלע צימערן ביי אונז, דאָרט וואו ס'העגגען דיינע בילדער, יעדעס אָנקוקען; מיט יעדעס זיך זעהן. אז איך קום אריין צו דיר אין קאבינעט און זעה די צוויי בוימער, איינס אנטקעגען דעם אנדערן און שפּיגלען זיך אָב אין'ם טייכעל, וואָס לויפט דורך צווישען זיי... אזעלכע פרעהליכע בוימעליך און אזא פרעהליך, ליכ־טיג טייכעל, — בעגרים איך זיי. און אזוי צו יעדען בילד דיי־נעם. איך בין געוועהנט יעדען טאָג ביי זיי צו שטעהן.

ב ר ו ך

און וואָס נאָך? דערצעהל, מיין קינד.

פ ר י ד ע

דו לאכסט פון מיר.

ב ר ו ך

איך לאַך ניט פון דיר. כ'האָב גאָר ניט געוואוסט, אז דו קענסט אזוי גוט יעדעס בילד בעזונדער און — אז דו ליעבסט זיי יעדען טאָג צו זעהן.

פ ר י ד ע

ניט יעדען טאָג — יעדע מינוט!

ב ר ו ך

איך האָב עס ניט געוואוסט.

פ ר י ד ע

און וואו האלטסטו שוין מיט דיין לעצטען בילד?

ב ר ו ך

איך האָב דאָך עטליכע לעצטע.

פ ר י ד ע

דער אָווענד.

ב ר ו ך

דער אָווענד?

פ ר י ד ע

פון דעם טייך הויבט זיך, הויבט זיך דער טוי אויף...

ב ר ו ך

יאָ, פון טייך הויבט זיך אויף דער טוי.

פ ר י ד ע

נאָר די בוימער זענען ניט פערנעבעלט.

ב ר ו ך

ניין.

פ ר י ד ע

ס'איז שעהנער, ווען זיי זענען עטוואָס פערנעבעלט; אזוי ווי דורך א לייכטען, גרוי־בלוויליכען רויך זעהען זיי זיך ארויס. — און דער הימעל וועט זיין אויסגעשטערנט?

ב ר ו ך

אויסגעשטערנט.

פ ר י ד ע

גרויסע שטערן?

ב ר ו ך

גרויסע שטערן.

פ ר י ד ע

פינקלען שטראַהלענדיג?

ב ר ו ך

נו געוויס אזוי.

פ ר י ד ע

ענטציקט.

ווי איך האָב געטראָפען, ווי דאָס בילד וועט זיין! זאָמת איך האָב געטראָפען?

ב ר ו ך

נו געוויס, אנדערש קען עס גאָר ניט זיין.

פ ר י ד ע

ווען וועל איך עס זעהן?

ב ר ו ך

ווען דו וועסט עס קענען זעהן ? ווען ווילסטו עס זעהן ? נו, מאָרגען, איבערמאָרגען.

פ ר י ד ע

איך האָב זעהר ליעב גרויסע שטערן. די גרויסע שטערען אין הימעל זעהען אויס ווי זיי וואָלטען ציטערן... וויעגען זיך און ציטערן... ווי זיי וואָלטען זיך ווען פון הימעל ארויסרייסען.

ביידע שווייגען.

פ ר י ד ע

פאַפּאַ...

ב ר ו ך

וואכט אויף.

וואָס, מיין קינד ?

פ ר י ד ע

האָסט איצטער פון עפּעס שעהנעס געטראַכט ? יאָ ?

ב ר ו ך

איך האָב זיך צוגעהערט צו דיינע שילדערונגען.

פ ר י ד ע

עס געפעלט דיר ?

ב ר ו ך

זעהר. נאָר א שאָד וואָס דיר בענקט זיך אהיים...

פ ר י ד ע

דו האָסט דען געוואָלט, אז...

ד ֹא ר א

קומט אריין.

א גאַסט, א גאַסט !... איך שטער אייך ניט ?

ב ר ו ך

ער געהט איהר אַנטקעגען בעגריסען זיך.

אַ, ניין.

ד אָ ר א

זענט איהר שוין לאנג דאָ?

ב ר ו ך

ניט גאנץ לאנג.

ד אָ ר א

איך האָב גאָר ניט בעמערקט, ווען איהר זענט אריינגעקומען.

ב ר ו ך

איך האָב מיך צום כאָר צוגעהערט.

ד אָ ר א

האָט איהר געהערט?

פ ר י ד ע

דעם פּאַפּאַ געפעלט זעהר אונזער געזאנג.

ד אָ ר א

ס'מאכט מיר פערגניגען.

פ ר י ד ע

דער פּאַפּאַ האָט מיין שטימע ניט דערקענט.

ד אָ ר א

אין כאָר איז שווער צו אונטערשיידען. נו, דערצעהלט, ווי געהט עס? ווי פיהלט איהר זיך אָהן דער טאָכטער?

ב ר ו ך

ווי די טאָכטער אָהן דעם פאָטער.

פ ר י ד ע

מיר איז דאָ זעהר גוט, פּאַפּאַ.

ד אָ ר א

פרעהט עס מיר זעהר.

ב ר ו ך

איך האָב קיין ווערטער ניט אייך אויסצודריקען מיין פרייד, וואָס ענדליך האָב איך זי צו אייך אין שטוב אריינגעפיהרט.

פ ר י ד ע

איהר ועט מיר ענטשולדיגען.

ב ר ו ך

ווילסט צו די קינדער געהן ?

פ ר י ד ע

פערנייגט זיך און געהט אַרויס. א ווײַלע שטיל.

ד אָ ר א

האָט איהר אונזער געזאנג געהערט.

ב ר ו ך

א מערקווירדיג הויז ביי אייך.

ד אָ ר א

איך בין מסכים; טאַקי א מערקווירדיג הויז: איין האַלבע הויז זינגט און די אנדערע העלפט פון דעם הויז... ווי עס שיינט, העד שנייערזאָן, זענט איהר ניט אהער געגאנגען.

ב ר ו ך

יאָ, איך בין טאַקע היינט עטוואָס צושטרייט.

ד אָ ר א

ס׳מאַכט דעם איינדרוק, ווי צופעליג זענט איהר אהער אריינגעפאַלען.

ב ר ו ך

ניין, דאָרא, אהער פיהרט מיין וועג די לעצטע צייט. א גאנץ אונקלאָרער געדאנק פאַר מיר אליין ציהט מיך אהער.

ד אָ ר א

צייט פרידע איז דאָ ?

ב ר ו ך

יאָ, אויף א געוויסען אָרט... איך וואָלט העלמאַנען זעהר גערן וועלען זעהן.

ד אָ ר א

איהר האָט איהם עטוואָס איבערצוגעבען ?

ב ר ו ך

איך ? גאָרנישט.

ד אָ ר א

רעטזעלהאפט.

ב ר ו ך

ס'איז א רעטעניש ניט בלויז פאר אייך, נאָר פאר מיר אליין אויך. עס ציהט מיך צו מיכאל'ן די לעצטע צייט און ער ווייסט עס גאָר ניט פון דעם.

ד אָ ר א

איהר וואָלט ארייגעהן צו איהם; איהר קענט דאָך עס טהאָן.

ב ר ו ך

ס'איז נאָך פאר דער צייט.

ד אָ ר א

חלומות, חלומות...

ב ר ו ך

וואָס קוקט איהר מיך אזוי אָן? ווילט איהר אין מיין וועלטעל ארייינקוקען?

ד אָ ר א

אין אייער געזיכט איז פאראן זעהר פיעל עהנליכעם צו העל-
מאָנען.

ב ר ו ך

איך האָב עס גאָר ניט געוואוסט.

ד אָ ר א

חלומות, חלומות...

ב ר ו ך

חלומות, חלומות — און גאַנץ אונאָנגענעהמע.

געלענדיג איבעררייסען דעם אָנגעצויגענעם שמועס.

וואָס וועט עס זיין פון דעם גרינעם סאמעט און פון'ם זיידענס?

ד אָ ר א

וואָס, מיינט איהר, קען דערפון זיין?

ב ר ו ך

וואָס קען איך מיינען? זיצט זיך א מענש אליין אין זיין צימער

און בויט פאר זיך גרינע סאמעטענע און זיידענע וועלטען.

ד אָ ר א

דאָס איז זעהר שעהן; נאָר איך בין אָבער, מיין פריינד, פערנומען מיט׳ן איבערבויען אַלטע וועלטען.

ב ר ו ך

וועמעס פערדיענסט איז גרעסער?

ד אָ ר א

דאָס וועט שוין די צייט בעווייזען.

ב ר ו ך

דאָך, וואָס וועט עס זיין דערפון?

ד אָ ר א

קענט איהר אונזער מעבעל אין דעם גרויסען זאַל?

ב ר ו ך

מיט ראָזען זייד בעצויגען.

ד אָ ר א

זיי וויל איך עס איצטער בענייען. דאָס גאנצע מעבעל, וואָס שטעהט אין יענעם זאַל, האָב איך אן אנדענק פון מיין מוטער.

ב ר ו ך

און איהר בענייט עס יעדעס מאָל?

ד אָ ר א

איך בעניי עס. דער זאַל קומט אוים נעבען מיכאלס ארבייט צי־מער; כ׳וויל עס איהם א סיורפריז מאכען.

ב ר ו ך

איהר בעהאַלט זיך דאָך אויך פאר איהם.

ד אָ ר א

אַך, ניין. אין דעם ליעגט גאָר עפּעס אנדערש: א גאנץ אנדערע געפיהל. אין דעם ליעגט עפּעס קינדערשעס. צו פלעגט זיך אייך ניט וועלען בעווייזען, קינדוויין, אייערע עלטערן עטוואָס אזעלכעס — אומגעריכטעס? פאר מיינע עלטערן, איבערהויפּט פאר מיין פאָטער, איז עס געווען די גרעסטע שמחה.

ב ר ו ך

העלמאן ווייסט אויך ניט פון דעם ?

ד אַ ר א

ניין.

ב ר ו ך

אויב אזוי, בעדאַרפט איהר עס מיר אויך ניט דערצעהלען.

ד אַ ר א

וואָרום דען?

ב ר ו ך

ווייל, אויף וויפיעל מיר דאכט זיך, טראָג איך אין הארצען זעהר פיעל פון דעם, וואָס עס קומט פאָר ביי מיכאל'ן אין זיין פער־שלאָסענעם אַטעליע.

ד אַ ר א

וואָס מיינט איהר מיט דעם ?

ב ר ו ך

דאָס ליעגט שוין אין כאראקטער פון יעדען, אין וועמען ס'איז נאָר פערבאָרגען א פונק שעפּפערישע קראַפט.

ד אַ ר א

עך, קינסטלער, קינסטלער... איך מיין אייך ניט צו בעליידיגען— נאָר אייערע וועגען זענען פאָר מיר אונפערשטענדליך. צי זענט איהר ניט געוועזן איבערגליקליך, דאן ווען די יוגענד האָט פון אייך פערלאַנגט דאָס בילד פון'ם זונענאויפגאנג ? איך פערשטעה, אז איהר האָט נאָך קיין פּינזעל אין האנד ניט גענומען.

ב ר ו ך

שוין אריבער די צייט. די זון זעה איך די לעצטע צייט בלויז ביי איהר אונטערגאנג.

ד אַ ר א

די יוגענד וועט עס פון אייך פאָדערן צום מאָרגענדיגען באַל.

ב ר ו ך

מאָרגען איז ביי אייך א באַל אין שטוב ?

ד אָ ר א

יאָ, — אַ באַל.

ב ר ו ך

און העלמאַן ווייסט ניט דערפון.

ד אָ ר א

ער ווייסט ניט.

ב ר ו ך

ווייסט ער טאַקי ניט, וואָס עס קומט פאָר אין די איבעריגע צימערן דאָ?

ד אָ ר א

ניין, מיין פריינד! און וואָס וואונדערט עס אייך אזוי? איהר האָט פריהער געזאָגט, אז איהר טראָגט ביי זיך אין הארצען זעהר פיעל פון דעם, וואָס עס קומט פאָר ביי מיכאל'ן אין אטעליע — און ווען גאָט וואָלט פון אייך אייער פרוי ניט צוגענומען אין די ערשטע טעג פון אייער געמיינזאַמען לעבען — קענט איהר מיר ניט זאָגען, ווי איהר וואָלט זיך איצטער געשפּירט? וואָלט איהר ניט געזעסען איצטער פערשפּאַרט אין אייער אטעליע, גאַרניט ווייסענדיג וואָס עס קומט פאָר הינטער די טירען פון אייער זאָגענאַנטען א ר ב י י ט ס ־ צ י מ ע ר?

ב ר ו ך

איצטער, דאָרא, קען איך אייך גאָרנישט זאָגען.

ד אָ ר א

איהר רעכענט, אז איך טראָג אום סודות אין הארצען, וועלכע איך בעמיה מיר צו פערבאָרגען פון מיכאל'ן. — ס'איז גאַנץ איבעריג!

ב ר ו ך

איהר האָט מיך שלעכט פערשטאַנען, דאָרא. איך האָב ניט אויסען געוועזען אייך צו בעמערקען עפּעס וועגען אייער בעציהונג צו מיכאל'ן.

ד אָ ר א

איהר האָט מיך שלעכט פערשטאַנען. — איך וועל אייך נאָר זאָגען

אַט וואָס: איך מיט מיינע אידעאַלען האָב זיך קיינמאָל ניט בעד־האַלטען. — דערפאַר, וואָס איך בין אונמיטעלבאַר פערזענליך פעראייניגט מיט'ן לעבען אליין. מכאל און איהר און נאָך אַזעלכע ווי איהר — חלומ'ען פון נייע וועלטען, פון נייע שעפּפונגען אין דער צייט, וואָס דאָס אלטע בעט זיך, אז מען זאָל עס בעניייען. ניין, קיין נייס וועט איהר קיינמאָל ניט שאַפען! זוכענדיג נייס האָט איהר ארויס־געלאָזען פון אייער רשות דאָס וואָס איז ג ע ש א פ ע ן גע־וואָרען. די וועלט איז שוין איינמאָל בעשאַפען געוואָרען! און די זון געהט אויף יעדען טאָג. איך האָב מיין אידעאַל אינ'ם ל ע־ב ע ן געפונען. איך צווישען די קנייטשען אויף די געזיכטער פון מיינע פערעלטערטע פאָטער און מוטער האָט צו מיר דאָס לעבען ארויסגעקוקט. ווען זיי זענען שוין געלעגען אויף זייער טויט־טען־בעט, בין איך שטיל געשטאַנען און מיט פאַרכט געקוקט אויף זייערע געזיכטער, פון וואַנען ס'האָט צו מיר א נייע לעבען ארויס־געבליקט. איך האָב דאָן אין זיך פרישע כחות דערפיהלט: איך בעד־דאַרף לעבען, לעבען און מונטער זיין! אזוי האָב איך צו מיר אויס[illegible]

[illegible]

ב ר ו ך

איהר בעדארפט ניט רעדען אזוי, דאָרא. איהר אליין, דאָרא, קען זיין, דענקט פיעל אנדערש און דעריבער האָט איהר זיך אזוי אויפ־גערעגט.

ד אָ ר א

ניין, מיין פריינד, מיין וועג איז פאר מיר געווען אויסגעלייטערט און איך געה איהם גאנץ זיכער. איך וויל האָפען, אז דעם אייגע־נעם וועג האָב איך פאר מיינע קינדער אויך אָנגעצייכענט.

ב ר ו ך

קעהרט זיך אָב, ער לאָזט זיך אראָב אויף אַ שטוהל, בעמיהט זיך צו פערבאָרגען זיין אויפרעגונג.

ד אָ ר א

וואָס איז אייך אזוינס?

ב ר ו ך

אך, וואָס מאטערט איהר מיין אויסגעמאטערט הארץ?

ד אָ ר א

ענטשולדיגט מיר, אפשר האָב איך אייך בעליידיגט מיט מיינע ווערטער, כ׳בין געוויס ניט אויסען געווען אייך צו בעליידיגען.

ב ר ו ך

איהר האָט מיך ניט בעליידיגט, דאָרא.

ד אָ ר א

איך האָב אייך יאָ בעליידיגט, ענטשולדיגט מיר. נו, זאָגט, אז איהר ענטשולדיגט מיר.

ב ר ו ך

צי דען קענט איהר בעליידיגען עמיצען? אין אייערע ווערטער איז צופיעל אמת פאַרהאַנען.

ד אָ ר א

ביי מיר האָט זיך פון הארצען ארויסגעריסען דאָס, וואָס כ׳טראָג שוין פופצעהן יאָהר אין איהם פערשלאָסען.

ב ר ו ך

מיין פריינד, אפשר בעשטעהט דאס לעבען בלויז פון יענע ביטערע און שמערצליכע מאָמענטען, ווען אינזער נשמה פלאָגט זיך אזוי שטארק...

זיי שוווייגען ביידע אַ לאַנגע צייט.

ד אָ ר א

אפשר האָט איהר רעכט.

ב ר ו ך

איך זעה, איהר ווילט מיך בערוהיגען, — איך בין שוין רוהיג. אפילו אין מיינע שווערסטע מינוטען... יאָ, איך מיין, אז ס'איז אינגאנצען איבעריג צו רעדען.

ד אָ ר א

צי אויפ'ן הערבסט-הימעל, צי אויפ'ן פריהלינגס-הימעל ווען עס רוקט זיך א וואָלקען אַן, מוז ער דאך פארבייגעהן.

ב ר ו ך

איהר האָט רעכט: אלץ געהט פארביי, אלץ געהט פארביי...

ד אָ ר א

אזוי מיינט איהר. געוויס, יעדערער מיינט, ווי ער פערשטעהט. די וועלט איבערצומאכען איז שווער.

ב ר ו ך

געוויס, די וועלט איבערצומאכען איז זעהר שווער. — די וועלט איבערמאכען איז ניט קיין מעבעל איבערציהען.

ד אָ ר א

לאכט.

ב ר ו ך

וואָס לאכט איהר?

ד אָ ר א

נו געוויס איז די וועלט איבערמאכען ניט אזוי גרינג ווי מעבעל איבערציהען... זי קלייבט צוזאמען די שטיקער סאמעט און זייד. איהר וועט גאָר געהן מיט מיר אין זאל אריין; איהר וועט מיר העל־

פען דאָס מעבעל איבערציהען. — אין דער דאָזיגער מעגליכקייט גלויבט איהר דאָך יאָ?

ב ר ו ך

אָ, זעהר.

ד אָ ר א

טאָ קומט מיט מיר, וועל איך אייך דערצעהלען, וואָס פאר א באל עס גרייט זיך ביי אונז אין שטוב.

ב ר ו ך

איך האָף, אז איהר וועט אזוי אויך דערצעהלען.

ד אָ ר א

נו, וועל איך אייך לאָזען, איך וועל צו אייך ארייננשיקען מיינע לייט, וועט איהר מיט זיי פערברענגען.

ב ר ו ך

ווי איהר פערשטעהט... איך וואָלט וועלען אליין בלייבען.

ד אָ ר א

מיט׳ן גרעסטען פערגניגען. קיינער וועט אייך דאָ ניט שטערען.
געהט אַרויס.

ב ר ו ך

בלייבט אַליין זיצען, דער קאָפּ געבויגען.

מ י כ א ל ה ע ל מַ אָ ן

בעווייזט זיך אין טיר. בעמערקענדיג שנייערזאָנען, דריקט זיין געזיכט פערוואונדערונג אויס. ער בלייבט אַ ווײַלע אויף זיין אָרט שטעהן, ניט וועלענדיג שטערען.

ב ר ו ך

אך, מיכאל!

ער ווערט מונטערער. געהט מיכאל׳ן אַנטקעגען. זיי דריקען זיך די הענד.

מ י כ א ל

נו, ברוך?

ב ר ו ך

ווי קומסטו אהער?

מ י כ א ל

איך וואָלט פרעגען, ווי קומסטו אהער? ווי עס ווייזט זיך ארויס, האָב איך קיין טעות ניט געהאט.

ב ר ו ך

וואָס מיינסטו דערמיט?

מ י כ א ל

ווייל נעכטען האָט זיך מיר אויסגעוויזען, אז איך האָב דיין שטימע געהערט. ביזטו עס נעכטען אויך דאָ געווען?

ב ר ו ך

יאָ, כ'בין דאָ נעכטען אויך געווען.

זיי קוקען זיך ביידע גלייך אָן אין די אויגען און שווייגען.

מ י כ א ל

ביזט אויך א סך געעלטערט געוואָרען, ברוך.

ב ר ו ך

יאָ, איך בין דאָ נעכטען אויך געווען. כ'האָב געוואָלט אין דיין טיר אָנקלאפּען.

מ י כ א ל

נאָר פארוואָס האָסטו עס ניט געטהאָן?

ב ר ו ך

ווייל איך האָב אויך שטענדיג ליעב געהאט צו ארבייטען ביי פער־מאכטע טירען — כ'האָב דיר ניט געוואָלט שטערען.

מ י כ א ל

דו האָסט ליעב געהאט צו ארבייטען ביי פערמאכטע טירען — און איצטער האָסטו זיך דערפון אָבגעוועהנט?

ב ר ו ך

און איצטער... איצטער איז שוין באלד קיין אונטערשייד ניט.

מ י כ א ל

מהום...

ב ר ו ך

איך בין די לעצטע צייט א גאנץ אפטער גאסט ביי דיר אין הויז. כ׳האב אהער מיין טאכטער געבראכט, זאל זי מיט דיינע קינדער אינאייינעם וואקסען.

מ י כ א ל

מהום... זי איז דאך שוין געווים אויסגעוואקסען.

ב ר ו ך

ווי דיין עמא.

מ י כ א ל

ווי עמא... און זי איז צופריעדען?

ב ר ו ך

געווים איז איז צופרידען, ביי מיר אין דער היים האט זי אויס־געזעהען ווי אן איינזאמע פייגעלע אין א גרויסען שטייג.

מ י כ א ל

יא, ס׳קען זיין, אז דו האסט גוט געטהאן. דאס הארץ האט מיר טאקי די לעצטע צייט געזאגט. — כ׳ווייס נישט וואָרום, ברוך, די לעצטע צייט האב איך פיעל געטראכט וועגען דיר... יא, שוין לאנג איז זי שוין דא?

ב ר ו ך

פרידע?

מ י כ א ל

יא, דיין קינד, מיין איך.

ב ר ו ך

שוין עטליכע טעג.

מ י כ א ל

עטליכע טעג — און איך האב עס גאר נישט געוואוסט.

ב ר ו ך

וועסט זיך נאך זעהן מיט איהר.

מ י כ א ל

געוויס, געוויס. דיינס א קינד. זעהר פיעל האָב איך די לעצטע צייט געטראַכט וועגען דיר.

ב ר ו ך

האָסט זיך אין די קינדערשע יאָהרען דערמאָהנט?

מ י כ א ל

נישט דאָס איגאַנצען. איך טראַכט גאַנץ אָפט: איין פּראָפעסאָר לערנט מיט הונדערטער שילער; לערנט זיי אויף איין אופן, ווי אזוי דעם שטריך אויפ'ן לייוועגד אנידערצולעגען; ענדיגען זיי — געהט יעדערער אוועק אויך א גאַנץ בעזונדערען דרך.

ב ר ו ך

וואָרום גראַדע איצטער איז עס דיר אויפ'ן זינען ארויפגעקומען?

מ י כ א ל

מהום... וואָרום גראַדע איצטער; וואָרום גראַדע איצטער. דאָס איז טאַקע א פראַגע. אייגענטליך ליעגט עס ביי מיר טיעף אין דער נשמה איינגעוואָרצעלט. דאָס איז דער יסוד פון מיין לעבענס־טראַגעדיע.

ב ר ו ך

וואָס ווילסטו זאָגען דערמיט?

מ י כ א ל

מערקווירדיג, מיר איז עס ארויף אויפ'ן געדאַנק באַלד ווי איך האָב דיך דערזעהן ביי מיר. האָסט פריהער געזאָגט, אז דו ביזט ביי מיר אָן אָפּטער גאַסט און איך האָב עס גאָר ניט געוואוסט... דו האָסט אפשר געזעהן דאָרען?

ב ר ו ך

יאָ. איך האָב היינט מיט איהר די גאַנצע צייט פערבראַכט.

מ י כ א ל

זי איז געוויס נידערגעשלאָגען. ס'איז קיין וואונדער ניט. גאָר קיין וואונדער ניט.

ב ר ו ך

האסט, מיכאל, א טעות. — זי איז מונטער; שטאלץ און פול מיט גלויבען.

מ י כ א ל

האסטו מיט איהר גערעדט?

ב ר ו ך

טאקע אין דעם אייגענעם צימער.

מ י כ א ל

און נישט לאנג?

ב ר ו ך

איידער דו ביזט אריינגעקומען.

מ י כ א ל

מערקווירדיג, עפעס ווי דאס הארץ האט מיר געזאגט.

ב ר ו ך

זעהסטו, העלמאן, און איך האב ניט ערווארטעט דיך צו זעהן אין דעם דאזיגען צימער.

מ י כ א ל

פארוואס?

ב ר ו ך

ווייל עס איז אביסעל צו ווייט פון דיין אטעליע.

מ י כ א ל

האסט רעכט, ברוך. מהום... כ'האב אנגעהויבען און פערגעסען צו ענדיגען. עס וואונדערט דיך, כא, כא, כא — עס וואונדערט דיך, וואס איך האב פלוצלונג פערבלאנדזשעט אזוי ווייט פון מיין אטעליע... א מענשענס נשמה — דאס איז א שפיגעל. — אבער בלויז די לינקע, די אומגעקעהרטע זייט שפיגעל. און די זייט, אין וועלכער מען קען אריינבליקען — א, זי איז פערשטעלט. פאר יע־נעם, פאר'ן צווייטען, מיין איך, איז זי פערשטעלט. אך, אך, אך. איך אליין, אין מיין נשמה, וואס עס טהוט זיך, זעה איך זעהר גוט. מהום... און דערצו נאך די נשמה פון א קינסטלער, עס דער־

צעהלט זיך, אז אמאָל איז גאָט ניט צופרידען געווען מיט זיין אר־בייט, מיט דעם אַלעמען, וואָס ער האָט בעשאפען אויף דער וועלט— האָט ער א מבול אָנגעשיקט אויף דער ערד און אלץ וואָס אויף איהר אומגעבראכט.

ב ר ו ך

דערצו בעדארף מען זיין שטארק ווי א גאָט.

מ י כ א ל

יאָ, שטארק ווי א גאָט בעדארף מען זיין, דאָס האָב איך געמיינט צו זאָגען. מען בעדארף קענען אויפהויבען די האנד און אָבווישען פון'ם לייוועגד אלץ, וואָס עס איז געשאפען געוואָרען, אויב דו צווייפעלסט אין דיין ארבייט; אין דיינע אייגענע שעפפונגס־קרעפטען.

ב ר ו ך

און אפשר נאָך איידער עס ווערט פערענדיגט.

מ י כ א ל

ס'איז שוין קיין אונטערשייד נישט, וויבאלד נאָר מען הויבט אָן צו צווייפלען אין דעם אייגענעם כח. — באלד ביי דער ערשטער רגע.

ב ר ו ך

שטארק ווי א גאָט בעדארף מען זיין.

מ י כ א ל

אין אַ ווייל̇ע אָרום.

וויפיעל איז שוין אין דעם, צייט די אקאדעמיע האָט אונז ביי־דען... כ'מיין, צייט די אקאדעמיע האָט אונזביידען דיפּלאָמען ארויסגעגעבען, אז מיר זענען שוין זעלבסטשטענדיגע מאָלער?... כאַ־כאַ, ז ע ל ב ש ט ע נ ד י ג ע — הער זיך צו, ברוך, צום וואָרט, ווי שפּאָטיש ער קלינגט, שפּאָטיש, שפּאָטיש...

זיי בלייבען ביידע זיצען די קעפּ אראָבגעהאנגען, ווי זיי וואָלטען זיך אין אַלטע זכרונות פערטיעפען.

ב ר ו ך

כ'האָב שוין כמעט יענע צייט פערגעסען.

מ י כ א ל

פערגעסען!... ס'איז דאָך אָבער יאָ געשעהן אמאָל. — ס'איז דאָך אַ פאקט אַ געשעהענער אין אונזער לעבען.

ב ר ו ך

וואָס מיינסטו דערמיט?

מ י כ א ל

דאָס איז אַלץ אַן ענטפער אויף דיין פריהערדיגער פראגע, פארוואָס דו האָסט מיך אין דעם דאָזיגען צימער געטראָפען און נישט אין מיין אַטעליע?... אַך, ברוך, מיר זענען דאָך אמאָל גאָר קליינע קינדערלעך געווען! דו געדענקסט עס נישט, ברוך...

ב ר ו ך

און דו געדענקסט, אַז מיר האָבען ביידע ליעב געהאַט נאָך אַ רע־גען צו שטעהן און קוקען אויפ'ן רעגענבויגען; צעהלען די פאַר־בען אין איהם?

מ י כ א ל

מערקווירדיג! וועגען דעם טראַכט איך דאָך איצטער!

ב ר ו ך

צו דעם רעגענבויגען האָט אונז שוין אינסטינקטיוו געצויגען אונ־זער יונגער קינסטלערישער פייער.

מ י כ א ל

אָבער דו געדענקסט עס גוט?

ב ר ו ך

ווארום זאָל איך עס ניט געדענקען? איך געדענק נאָך, ווען כ'האָב נאָך גאָר אַ קליין קינד זייענדיג, מיט שטיקלאַך קויהל אומעטום געשמירט, געוואָלט עפּעס שאפען — און די מוטער מיינע האָט מיר איבער די הענטלעך געשלאָגען. זי האָט ניט געמערקט, אַז אונ־טער די גראָבע, שווארצע קויהלען־שטריכען האָט זיך שוין עפּעס

גערעגט. דאָרט האָט זיך שוין געצאַפּעלט מיין צוריסען האַרץ, מיין צופּלאָגטע נשמה.

מ י כ א ל

רעד עס ניט, ברוך; דאָס איז אונערטרעגליך.

ב ר ו ך

ווי אַ שווערער חלום האָט זיך עס נאָך דאַן אָנגעהויבען. פריהער נאַאיוו, ליכטיג, קינדיש־שעהן — און וואָס ווייטער שווערער, פינסטערער ווי אַ מורא׳דיגער קאָשמאַר, וועלכער האָט מיין גאַנ־צען וועזען, מיין גאַנץ לעבען אריינגעכאַפּט. ווי נאַאיוו!... שטעהען צוויי אַלטע לייט און דערמאָהנען זיך אין זייערע קינדערשע חלומות; קינדערשע ליכטיגע טעג. כאַ־כאַ־כאַ... אָ, יענע שוואַר־צע, גראָבע קויהלען־שמיריכען און די אונענדליך דינע פאַרבען פון דעם רעגענבויגען!

מ י כ א ל

איך האָב שוין ליעב געהאַט צו קוקען אויפ׳ן רעגענבויגען נאָך איי־דער איך האָב זיין בעדייט געוואוסט.

ב ר ו ך

און געדענקסטו, וואָס די מוטער האָט אויף דעם ערקלערט?

מ י כ א ל

מיר האָט עס מיין פאָטער ערקלערט.

ב ר ו ך

אַז דער רעגענבויגען איז אַ צייכען, אַז גאָט וועט שוין מעהר דאָס געשאַפענע ניט אומברענגען?

מ י כ א ל

אָ, ניין, מיר האָט מיין פאָטער גאָר עטוואָס אַנדערש ערקלערט. אין דעם איז אַ גרויסער טייל אמת געלעגען. ער האָט מיר ער־קלערט, אַז דער רעגענבויגען — דאָס איז דער סימבאָל פון האַר־מאָניע און גאַנצקייט. דער גרויסער וועלט־מייסטער ער געפינט אַזוי, אַז אַלץ וואָס מיר זעהען אַרום זיך אין דער נאַטור, אַלץ וואָס מיר קענען מיט אונזערע חושים בעגרייפען, איז ג אַ נ ץ און

הארמאניש. הערסט, ברוך, — אין אלץ וואס ארום אונז! אט אין וואס אונזער טראגעדיע בעשטעהט, ברוך; כ'מיין מיין טראגעדיע. איך וואג נישט צו טראכטען אנדערש. איך קען עס נישט בערגעסען: מיינע פענסטער קומען צו מזרח ארויס און יעדעס מאל, נאך א גרויסען געוויטער, נאך שטורם און רעגען, ווען דאס הארץ הייבט אן צו צווייפלען אין דער פאלקאמענהייט און אין דער גאנצקייט פון גאטס וועלט — דאן בויגט ער זיך, דער רעגענבויגען, אויס מיט גבורה אין וואלקען אנטקעגען מיינע פענסטער, ער קוקט מיט עקשנות צו מיר און ווינקט: פון מיר זאלסטו א ביישפיעל נעהמען אין אלע דיינע שעפפונגען, אין אלע דיינע חלומות, פון מיר זאלסטו א ביישפיעל נעהמען. און ווי קליין ווער איך דעמאלט. איך קוק צו די טויטע אונבעהאלפענע פארבען און קוק אויף דער גרויסער ליכטיגער וועלט, וועלכע האלט זיך אין איין בעוועגען...

ברוך

גאר ניט צופעליג האבען מיר זיך היינט ביידע געטראפען.

מיכאל

נישט צופעליג זאגסטו? מערקווירדיג, ווי דאס הארץ מיינס האט זיך די לעצטע צייט געוועקט. וויסטו, נעכטען בין איך א צייט אין דעם צימער געזעסען און אפשר אין אן אנדערן — איך געדענק ניט אויף קלאר — און איך האב ווי אויף עמיצען געווארט. ס'האט מיך פון דער ארבייט געריסען. א פרעמדער געפיהל, גאר אונפערשטענדליך פאר מיר אליין, האט מיך געצויגען צום שלאס פון מיין טיר — זי צו עפענען: איינמאל פאר אלעמאל זי צו עפענען. איך שעהם מיך... ברוך, איך שעהם מיך... מהום, ווי שרעקליך דאס איז! ס'איז אונערטרעגליך, ברוך...

ברוך

הויבט אויף דעם קאפ, וועלכער איז געוועזן אויפ'ן ברוסט געזונקען, וועהרענד מיכאל האט גערעדט. זיין געזיכט איז בלאס.

און דארא?

מ י כ א ל

דאָרא מיינסטו?

ב ר ו ך

קומט זי אַמאָל אריין אין דיין אַטעליע?

מ י כ א ל

זי גלויבט נאָך אַלץ אין מיין ארבייט... זי גלויבט, אז איך וועל די טירען עפענען — הער זיך נאָר גוט איין, ברוך, — איך וועל די טירען פון מיין ארבייט־צימער עפענען און פון דאָרט וועט פאַר איהרע אויגען עטוואָס גרויסעס, עטוואס ליכטיגעס ערשיינען. ליכטיגעס — ווי איך האָב עס איהר אמאָל צוגעזאָגט.

ב ר ו ך

האָסטו איהר, ווירקליך, אזעלכעס צוגעזאָגט?

מ י כ א ל

געשוואָרען ביי דאָס הייליגסטע.

ב ר ו ך

צו וועלכער צייט?

מ י כ א ל

ס'איז קיין אונטערשייד ניט. דאָס, וואָס כ'האָב ביז איצטער געשאפען, פון מיין קינדהייט אָן... איך זאָג, פון מיין קינדהייט אָן— ווען איך האָב צום ערשטען מאָל געזעהען, ווי איבער דער ערד, אין פריהלינג, רוקט זיך א געוויטער אָן — מיין ערשטע בעוואונדערונג, מיין ערשטע אויפרעגונג איז שוין געווען דער אָנהייב פון מיין איצטיגען גוסס'דיגען אידעאל.

ב ר ו ך

און איצטער?

מ י כ א ל

איך בין מיעד. פינסטער איז מיר ארום און ארום, ווי דורך מיינע גרויסע פענסטער וואָלט גאָר קיין ליכט ניט אריינגעשיינט; ווי גאָר נישט אנטקעגען מיינע פענסטער וואָלט טעגליך די זון אויפגעהן. איך עפען שטיל די טיר און גנב'ע זיך ארויס פון מיין אטעליע און

דרע מיך אום מיט ליידיגע הענד אין די צימערן, וועלכע זעהען פאר מיר ווי פרעמדע אויס... און טרעף איך מיך מיט מיינס א קינד, האָב איך פאר דעם קיין ווערטער ניט, דאָס הארץ קלעמט און אין מויל איז קיין ווערטער ניטאָ... ווייסטו וואָס דאָס בע־דייט, ווען דיר פעהלען ווערטער פאר דיין ליעבסטען? ווען ארום דיינע ליפּען פעהלט דער שמייכעל פאר דעם, וואָס חלום׳ט אפשר פון דיר טאָג און נאכט, טאָג און נאכט?...

ב ר ו ך

גון דיין ארבייט?

מ י כ א ל

האלט ביים אונטערגעהן.

ב ר ו ך

ביים אונטערגעהן...

מ י כ א ל

עס פעהלט מיר די געטליכע קראפט.

ב ר ו ך

צו פערענדיגען?

מ י כ א ל

ניין! מיר פעהלט די געטליכע קראפט, איך זאָל מיט מיינע אייגענע הענד אָבווישען פון׳ם לייוועגט אלץ, וואָס כ׳האָב מיט מיין געדאנק, מיט מיין הארץ געשאפען!... געדענקסט, ברוך, ווי מיר זענען אין דער יוגענד געווען עהנליך איינער צום אנדערן?

ב ר ו ך

יאָ, זעהר עהנליך, אלע פּראָפעסאָרען האָבען עס געזאָגט.

מ י כ א ל

כאפּט ברוכ׳ן פאר׳ן האַנד.

ווערסט געהן מיט מיר?

ב ר ו ך

וואוהין מיינסטו?

מ י כ א ל

צו מיר, אין מיין אטעליע.

ב ר ו ך

קענסט עס נאָך ביי זיך פועל׳ן? מיך פיהרען אהין, צו דיר?

מ י כ א ל

ווארום וואס — ס׳איז דען אזוי שרעקליך, מיינסטו?... יאָ, דו מיינסט אזוי? וואס שווייגסטו?

ב ר ו ך

ענטפערט ניט.

מ י כ א ל

מיינסטו עס ווירקליך, ברוך? מיר זענען דאָך אין דער יוגענד אזוי עהנליך געווען איינער צום אנדערן.

ב ר ו ך

איצטער זענען מיר נאָך פיעל עהנליכער איינער צום אנדערן.

מ י כ א ל

דו געפינסט עס?

ב ר ו ך

יאָ, איך געפין עס און דעריבער וויל איך צו דיר, אין דיין אטעליע ניט געהן.

מ י כ א ל

ווילסט עס נישט טהאָן דיין חבר פון דער יוגענד?

ב ר ו ך

איך האָב מורא.

מ י כ א ל

האָסט מורא, מהום... כ׳מיין, כ׳וויל, דו זאָלסט מיט דיין האנד צו מיין ארבייט עטליכע שטריכען צוגעבען — מיט דיין האנד; איך אליין וועל שטעהן פון וויטען — פילייכט וועט עס מיר צוריק מיין גלויבען, מיין כח...

ב ר ו ך

דו, מיכאל, פערלאנגסט פון מיר הילף?!

מ י כ א ל

עס פעהלט איהם אויס אָטעם, ער ווערגט זיך מיט די ווערטער.

אך, ניין, נישט דאָס, נישט דאָס...

ב ר ו ך

מיין האנד ציטערט אויך; ניט זיכער איז שוין דער פּינזעל אין מיין האנד.

מ י כ א ל

גאָר אזוי. ציטערט אויך. ניט זיכער... אבער ניט דאָס האָב איך געמיינט; אך, אז גאָר נישט דאָס... פערשטעהסטו, איך וויל גאָר, אז דו זאָלסט דערביי שטעהן; פערשטעהסטו, מיך וועט עס שטאַרקען, ווען איך וועל דיך שפּירען הינטער מיינע פּלייצעס.

ב ר ו ך

און דו וואָס?

מ י כ א ל

איך וועל מיט א פּינזעל שווארצען פארב פערשמירען אלץ — אלע מיינע אידעען; אלץ, וואָס כ׳האָב געשאפען; אלץ, וואָס כ׳האָב געוואָלט...

ב ר ו ך

שווייג, דאָס איז שרעקליך! ס׳איז שרעקליך, מיכאל...

ביידע שטעהען מיר ביים ברעג פון׳ם פינסטערען אבגרונד.

מ י כ א ל

וואָס רעדסטו?...

ב ר ו ך

איך בין שוין לאנג אנטלאָפען געוואָרען פון מיין ארבייטס־צימער. איך בין פערוואָגעלט געוואָרען. כ׳האָב אלץ אין מיטען געלאָזען. און וואו איך קעהר מיך און וואו איך ווענד מיך — הער איך אלץ דאָס הארצרייסענדע געוויין פון מיינע ניט־פערענדיגטע שעפּפונגען. זיי וויינען, איך זאָל זיך צוריק צו זיי אומקעהרען. איך זאָל זיי דאָס אמת׳ע לעבען געבען. זיי ווילען ניט קיין פערקריפּעלטע

אויף דער וועלט ערשיינען. און מיר פעהלט די קראפט, מיינע שעפ־
בונגען דאָס לעבען צו געבען.

מ י כ א ל

דאָס לעבען זיי געבען — ל ע ב ע ן א ו ן ה א ר מ אָ נ י ע, —
מירביידע שטרעבען דאך צו איין גרויס, אונשטערבליך ווערק.

ב ר ו ך

איצטער, מיכאל, איז אונזער וועג איינער.

מ י כ א ל

כאפט איהם פאר ביידע הענד.

לאָמיר אונזער ביידענס קראפט פעראייניגען!

ב ר ו ך

אומזיסט; מיר וועלען נאָר בלויז אונזער טרויער פערדאָפּלען.

מ י כ א ל

אויב אונזער פעראייניגטער כח וועט אונז נישט געגוג זיין אויף
צו שאפען איין ג ר ו י ס, ל י כ ט י ג און ל ע ב ע־
ד י ג ווערק, דאן זאָל... דאן זאָלען אונזערע פעראייניגטע
קרעפטען פערניכטען אלץ, וואָס האָט פאר אונז אזא פינסטערען
אבגרונד אויפגעעפענט. קום מיט מיר, מיין ברודער! ביזט דאך
איצטער מיין ברודער...

ב ר ו ך

ס'איז אונערטרעגליך.

מ י כ א ל

כחות פרישע, איצטער איז די צייט, ברוך!

ב ר ו ך

יאָ, לאָמיר ביידע אונזערע כחות פעראייניגען.

מ י כ א ל

כאַ־כאַ... דו ביזט גרייט?

ב ר ו ך

יאָ, לאָמיר אונזערע ביידענס כחות פעראייניגען, מיר זאָלען אין
דעם פינסטערען אָבגרונד ניט ארייגפאלען.

זיי שטעהען ביידע ווי פער'שכור'טע, האלטען זיך ביידע פאר די הענד, עס זעהט אויס, אז ווען זיי וואָלטען איינער דעם צווייטענס האנד אָבגעלאָזט, וואָלט ביי זיי קיין כח ניט געקלעקט אויף די פיס זיך צו האַלטען. פון צווייטען צימער הויבט זיך ווידער אָן צו הערען עמאָס שטימע זינגענדיג. זיי הערען זיך ביידע צו אָנגעשטרענגט, ווי פון אַנ־דערע וועלטען וואָלט צו זיי דאָס געזאנג ציהען.

מ י כ אָ ל

שעפטשעט.

שרעקליך, ווען די זון געהט אויף נאָך האלבער נאכט!...

ד אָ ר א

בעווייזט זיך אין טיר. בעמערקענדיג די אָנוועזענדע, ווערט איהר פרעהליך געזיכט גלייך פערוואָלקענט. זי מאַכט אַ פּאָר טריט, ווי זי וואָלט וועלען עפּעס זאָגען, נאָר באַלד ציהט זי זיך צוריק, קוקענדיג צו זיי מיט שמערצליכע בליקען.

דריטער אקט.

ביי מיכאל העלמאן.

אַ גרויסער גאסט־צימער, צוגעקליבען מיט גרויס געשמאַק אין אַ תעל גרינעם טאָן. רעכטס דריי גרויסע פענסטער. לינקס איין טיר, וועלכע פיהרט צום אַלגעמיינעם קאָרידאָר. אין דעם הינטערגרונד אַ טיר צו מיכאל העלמאַן אין אַטעליע. די טיר איז פערמאכט. אויף די װענד קאנדילאברען. אין מיטען זאַל הענגט אַ גרויסער קריסטאלענער זשיראַנדאָל. אָװענד. אין איין קאנדעלבאר ברענען צװיי ליכט.

ברוך

זיצט אויף אַ זאָפע רעכטס צווישען די פענסטער. זיין קאָפּ אויף די הענד אָנגעשפּארט.

דאַרא

זי קומט אָן פון טיר לינקס. טראָגט אַ העל־בלויע אָװענד־קלייד, ווי זי וואָלט עמיצען זוכען. זי בעמערקט ברוך'ן.

גאַר דאָ זיצט איהר? כ'האָב געמיינט, איהר זענט שוין אוועקגע־גאנגען.

ברוך

ער הויבט אויף זיין קאָפּ. ס'איז צו מערקען, אז פאר די לעצטע עטליכע טעג איז ער שטאַרק געעלטערט געוואָרען. זיין שטימע איז פינסטערער געוואָרען.

יאָ, איך האָב שוין געוואָלט אוועקגעהן.

דאַרא

איך מיין, אז איהר וועט עס מיר ניט טהאָן. איהר וועט דאָך בליי־בען... וואָרום ענטפערט איהר מיר ניט, הערר שנייערזאָן? איהר

שווייגט; אבער ניט שטענדיג קען מען מיט׳ן שווייגען דעם צוויי־
טען פיעל־ווענינ מיטטיילען.

ב ר ו ך

איך וועל באלד געהן.

ד א ר א

איהר ועט בלייבען.

ב ר ו ך

דאס קען ניט געמאלט זיין. מיר איז זאגאר שווער אייך אן ער־
קלערונג אויף דעם צו געבען. היינט בין איך אהער געקומען געגען
מיין ווילען. איהר פערשטעהט, איך האב היינט קיין רעכט נישט
געהאט דא צו זיין. איך האב געקענט מיכאל׳ן ווידער בעגעגנען —
און דאס וואלט שוין פאר אונז ביידען געוועזן איבער די קרעפטען.

ד א ר א

און וואס צווישען אייך איז פארגעקומען — בלייבט פאר מיר אן
אונהיימליכער סוד. איך וועל מיך בעמיהען היינט וועגען דעם ניט
צו קלערען... איהר האט קיין רעכט ניט געהאט צו זיין, — זאגט
איהר — אבער איהר זענט דאך געקומען...

ב ר ו ך

מיר האט זיך געדאכט, אז איך האב נאך נויטיג געהאט מיט אייך
צו רעדען וועגען מיין קינד, וועלכעס איך האב אויף אייערע זיכערע
הענד געלאזען... נאר קומענדיג אהער, האב איך געשפירט, אז ס׳איז
גאנץ איבעריג. איך בין זיכער און מיין הארץ איז רוהיג.

ד א ר א

פון איין זייט פערשאפט עס מיר פיעל פערגניגען, נאר אייער רו־
היגקייט — דאס בעאונרוהיגט מיך.

ב ר ו ך

נו געוויס בין איך רוהיג, ווען איך האב פאר איהר אזא מוטער
אויסגעפונען.

ד א ר א

זאל זיין אזוי, איך וועל מיך בעמיהען אייך צו גלויבען. און אינ־

גאנצען וועט איהר ערשט פערטרייבען פון מיין קאפּ דעם געדאנק, וואס בעאונרוהיגט מיך, ווען איהר וועט דאָ היינט בלייבען אויף אונזער היימישען קינדער־באל. די קינדער וועט עס זעהר פיעל פערגניגען פערשאפען. זיי האבען זיך דאך אזוי פיעל געגרייט.

ב ר ו ך

איך קען אייך ניט זאגען וויפיעל שמערצען דאס פערשאפט מיר, איך זאל אייך בעדארפען ענטזאגען. איך וואלט, דאכט מיר, גאר קיינמאל קיין דרייסט ניט געהאט אייך צו ענטזאגען — נאר דאס־מאל...

ד א ר א

בעדארף מען ניט. ענטשולדיגט מיר, וואס כ׳האב אזוי פיעל וועגען דעם גערעדט. ס׳איז ווירקליך נאריש פון מיר.

ב ר ו ך

אך, וואס רעדט איהר, דארא? צי דען פערשטעה איך ניט אייער הארץ היינטיגען אווענד? כ׳האב דאך אלץ געקענט בעמערקען. איך וויים, מיין פריינד, וואס פאר א בעדייט היינטיגער טאג האט פאר אייך, און דעריבער קען איך דא לענגער ניט בלייבען.

ד א ר א

איך האב גארניט צו אייך.

ב ר ו ך

וויבאלד אזוי, קען איך איצטער רוהיג פון דאנען אוועקגעהן. דריקט איהר האנד. איך דאנק אייך פאר אלץ, דארא; איך דאנק אייך פאר אלץ. אפשר האב איך היינט ניט אזוי דייטליך זיך אויסגעדריקט — איז עס דערפאר, ווייל כ׳האב ניט געקענט; ווייל... איינס וויל איך אייך נאר זאגען, נאר דאס בעדארפט איהר וויסען...

ד א ר א

איך האב איז אונזערע געשפרעכען קיינמאל ניט אויסען געוועזן, מיט וועלכען ס׳איז געדאנק אייך אונאנגענעהם צו מאכען.

ב ר ו ך

ניט דאָס, ניט דאָס... איך קען היינט מיט מיין קינד ניט בלייבען צוזאמען: קינדער טאָרען ניט זעהן זייערע עלטערן אין א טרויעריגען צושטאנד. זיי טראָגען ניט וויסען, אז ביי זייערע עלטערן איז דאָס הארץ צוריסען. פערשטעהט עס... איך זאָל זיך אָבער איצטער צוריק אין א קינד פערוואנדלען, — דאָס קען שוין איצטער ניט געשעהן... א גוטע נאכט!

ד אָ ר א

א גוטע נאכט!

ב ר ו ך

יאָ, א גוטע נאכט.

געהט געשווינד ארויס.

ד אָ ר א

זי בלייבט אַ ווײלע אויף איהר אָרט. קוקט נאָך ברוכ׳ן.

ב ר ו ך

ער בעווייזט זיך אין טיר.

און מיין קינד זאָלט איהר זאָגען, אז איך וועל... אך, ניין! גלייבער, אַז איהר וועט איהר גאָרנישט זאָגען, גאָרנישט זאָגען...

פערשווינדט.

ד אָ ר א

געהט איהם נאָך.

ניין, איך וועל איהר גאָרנישט זאָגען... פיליכט וועל איך איהר אַט וואָס זאָגען...

איז שוין אויף יענער זייט טיר, שטיל. עס הערט זיך דאָס קלאַפען פון דער ארויסגאַנגס־טיר.

ד אָ ר א

קומט צוריק דורך דער אייגענער טיר; איז אויפגערעגט און דאָך דריקט איהר געזיכט אויס דערהויבענקייט. אַ ווײלע בלייבט זי נעבען טיר, ווי זי וואָלט זיך בעדענקען. זי געהט שטיל צו מיכאַלס טיר. זי בעמיהט צו געוועלטיגען אַליין מיט זיך, נאָר דער אינערליכער שטורם

שטאַרקט אַלץ איבער. ענדליך קלאַפּט זי גאַנץ פאָרזיכטיג אין מיכאלס טיר. עס קלינגט דער שלאָס פון אינווייניג, די טיר עפענט זיך און עס בעווייזט זיך מיכאל.

מ י כ א ל

איז בלאַס, מיעד. קוקט פערוואונדערט צו דאָרען.

ד אָ ר א

האָט אָבגעטרעטען אָן אַ זייט. זעהט אויס ווי אַ קינד, וואָס מען האָט בעמערקט ביי וועלכען ס'איז פערברעכען, רעדט מיט אַ ציטערנדער שטימע.

דאָס בין איך, מיכאל.

מ י כ א ל

דאָרא...

ד אָ ר א

ענטשולדיג מיר, אויב איך האָב דיר געשטערט.

מ י כ א ל

דו ביזט עס, דאָרא... ביזט לאַנג געווען הינטער דער טיר גע־שטאַנען. כ'האָב עס געשפּירט.

ד אָ ר א

האָסט געשפּירט, מיכאל? איך בין דאָך אַזוי שטיל צוגעגאַנגען.... איך האָב דאָך אַזוי שטיל אָנגעקלאַפּט, מיכאל...

מ י כ א ל

און דו, דאָרא, האָסט אין מיין טיר אָנגעקלאַפּט... דו, דאָרא... אַ, ווי לאַנג דאָ סאיז שוין נישט געשעהן!

ד אָ ר א

נאָך מעהר אויפגערעגט.

און ווי איך האָב הינטער דער טיר געציטערט האָסטו געהערט, מיכאל? מיכאל מיין...

מ י כ א ל

כאַפּט זי אָרום.

מיין קינד! ווי לאנג דאָס איז שוין נישט געשעהן! ווי לאנג, דאַרא, דאָס איז שוין נישט געשעהן!

ד אַ ר א

טרוימער מיינער, טרוימער מיינער...

מ י כ א ל

יאָ, דאַרא, א טרוימער בין איך. לאנג, לאנג ציהט ער זיך, דער טרוים. און ווען דו בעווייזט זיך פאר מיין טיר, ביזטו געגליכען פאר מיר צו דער זון, וואָס בעלייכט מיר דעם לאנגען אונענדליכען חלום מיינעם.

ד אַ ר א

געוועזן צייטען, ווען כ'האָב געמיינט, אז די טיר וועט זיך שוין קיינמאָל ניט עפענען... אך, ניט דאָס האָב איך געוואָלט זאָגען... ניין, איצטער וועל איך דיר גאָרנישט זאָגען... אלץ האָב איך פערגעסען.... אלץ האָב איך פערגעסען...

בײדע שווייגען אַ צייט.

מ י כ א ל

וואָס ציטערסטו אזוי, מיין קינד?

ד אַ ר א

פאר גליק. מיר איז שווער מיין גליק צו פערטראָגען...

אַ, מיכאל!...

מ י כ א ל

מהום... דיין גליק...

ד אַ ר א

די צוואנציג פערגאנגענע יאָהרען האָבען זיך אלע צו מיר אומגעקעהרט און זיי האָבען מיך אלע, ווי א ווירבעל־ווינד, אין מיטען אריינגעכאפּט.

מ י כ א ל

וואָס פאר א צוואנציג יאָהר?

ד אַ ר א

שפּעטער, שפּעטער.

מ י כ א ל

בערוהיג דיך מיין קינד...

ד אָ ר א

איך בין שוין רוהיג... כ'האָב מיך ווי א קליין קינד פערגעסען. אויף איין וויילע פערגעסען. איך בין שוין רוהיג, מיכאל... מיר האָבען דאָך אזוי פיעל צו רעדען און איך האָב מיך ווי א קליין קינד פערגעסען, וואָס מיט מיר איז... זעהסטו, איך בין שוין רוהיג.

מ י כ א ל

קוקט זיך אַרום.

דאכט זיך, דאָס מעבעל האָט מען איבערגעצויגען דאָ אין צימער; ראָז איז עס אמאָל געווען.

ד אָ ר א

יאָ, ראָז איז עס געווען, ראָזע זייד און אטלאס.

מ י כ א ל

מיר דוכט, אז ראָזע סאמעט.

ד אָ ר א

שמייכעלט.

שוין צוויי יאָהר, אז כ'האָב דאָס מעבעל ניט איבערגעצויגען.

מ י כ א ל

פערוואונדערט.

צוויי יאָהר...

ד אָ ר א

נו, און איצטער ווי זעהט עס דען אויס?

מ י כ א ל

דאכט מיר, גרין. ס'איז שווער אונטערצושיידען אין דער דאָזיגער בעלויכטונג. ווארום איז דאָ נישט ווי געהעריג ליכטיג?

ד אָ ר א

ס'איז דאָך בלויז אונזער גאסט-צימער.

און מיר אליין זענען די געסט אין איהם... יאָ; און מיר אליין זענען די געסט אין איהם.

מ י כ א ל

זיי זעצען זיך אויפ׳ן דיוואן רעכטס.

ד אָ ר א

דו האָסט זיך אזוי דערוויייטערט פון אלעמען; קיינער קומט ניט אהער — זענען מיר אליין דאָ געבליבען די איינציגע געסט.

מ י כ א ל

יאָ, איך האָב זיך דערוויייטערט.

ד אָ ר א

נאָר איך פערלאנג פון דיר קיין זאך ניט. ווי ווייט דו זאָלסט ניט זיין פון מיר, ביזטו פאר מיר דאָס גאנצע לעבען מיט אלע זיינע רייכקייטען און פריידען.

מ י כ א ל

זאָג מיר, דאָרא, וואָס איז פארהאנען אזעלכעס אויסער דעם דאָ־זיגען גאסט־צימער, וועלכעס איך מערק נישט? מיר דאכט, אז דו ברענגסט שטענדיג, פון יענער זייט פענסטער אונזערע, ברענגסטו דאָס ליכט אין הויז אריין צו טראָגען.

ד אָ ר א

דאָס גאנצע לעבען האָט צו מיר שטענדיג געשטראָמט פון דאָר־טען.

בעוויייזט צו מיכאלס טיר.

מ י כ א ל

וויפיעל גלויבען דו טראָגסט נאָך אין דיין הארצען! וואו זענען אונ־זערע קינדער?

ד אָ ר א

מיין טייערער! וועגען דעם טראכט איך די גאנצע צייט. האָסט מיך קיין איין מאָל וועגען זיי ניט געפרעגט. וויפיעל שמערצען דאָס פערשאפט מיר, מיכאל!

מ י כ א ל

מיינסטו, איך טראכט גאָר קיינמאָל נישט וועגען זיי?

ד אָ ר א

מיר דאכט, אז קיינמאָל ניט; דו טראכסט קיינמאָל ניט וועגן זיי.
דו מערקסט גאָר ניט, ווי זיי וואקסען.

מ י כ א ל

ניין, דארא; נישט דאָס... צוויי הענד האָט דער מענש, פון וועלכע ער ווייסט. נאָר מיט יעדען מענשען ווערט נאָך א דריטע האנד, אונ־בעמערקט פון איהם, ווערט זי געבוירען. דער מענש ווייסט ניט פון איהר. דער מענש מערקט זי נישט. און ווען דער מענש בויט עט־וואָס — בויט די אובנעקאנטע האנד נאָר דאָס פערקעהרטע. און קיינמאָל איז קיין גאנצקייט נישטאָ אין דעם מענשענס ארבייט.

ד אָ ר א

קיינמאָל נישט?

מ י כ א ל

און ווער ווייס, ווי לאנג נאָך דער מענש וועט מלחמה האלטען אליין מיט זיך: ער וועט בויען, גאָר ניט מערקענדיג, אז די פערבארגע־נע האנד שלעפּט איינציגוויייז ארוים די ציגעל פון דעם באָדען.

ד אָ ר א

פארוואָס רעדסטו איבער דעם גראָד אין דער צייט, ווען איך האָב וועגען די קינדער דערמאָהנט?

מ י כ א ל

ווער האָט אין דיין נשמה אזוי פיעל גלויבען פערפלאנצט? פון וועלכען קוואל האָסטו עס געשעפּט?

ד אָ ר א

דו האָסט דאָך עס מיר געלערנט.

מ י כ א ל

איך?

ד אָ ר א

דו האָסט דאָך מיך געלערנט, אז ווען די זון פערגעהט, זאָל איך גלויבען, אז מאָרגען וועט זי אויפגעהן, לויטער און ליכטיג.

מ י כ א ל

און די זון פערגעהט טאָג אין טאָג...

ד אָ ר א

און די זון געהט אויף טאָג אין טאָג. און איינמאָל — האָסטו מיר דערצעהלט — וועט קומען א טאָג, ווען די זון וועט אויפגעהן, און אז זי וועט דערגרייכען דעם רעכטען מיטען הימעל, וועט זי שוין דאָרט בלייבען אויף איהר אָרט, אין מיטען הימעל, און קיינמאָל וועט זי שוין מעהר ניט פערגעהן. און אזוי, פון איהר גרעסטער הויך, וועט זי בעלייכטען אונזער לעבען.

מ י כ א ל

פערוואונדערט.

איך האָב עס דיר געזאָגט?

ד אָ ר א

יאָ, דו, און איך האָב נאָך ניט אויפגעהערט צו גלויבען און צו האָפען. און דאָס וועט געשעהן דאַן, ווען דער מענש וועט מיט אָפענע אויגען דעם לעבען אין די אויגען אריינקוקען...

מ י כ א ל

דאָס לעבען, דאָס לעבען... ווער האָט פון זיין אמת'ן קוואַל געטרונקען?...

ד אָ ר א

זי קושט איהם אויפ'ן קאָפּ.

איך טרינק פון איהם, מיכאל... צוואנציג יאָהר זענען שוין פערבייגעגאנגען, און ווי איך וואָלט דיך היינט צום ערשטען מאָל געטראָפען... צי ווייסטו עס, מיכאל, אז צוואנציג יאָהר זענען שוין פארבייגעגאנגען?...

מ י כ א ל

צוואנציג יאָהר...

ד אָ ר א

צוואנציג יאָהר זענען אריבער — און יעדעס מאָל פלעג איך מיך

ווי די קליינע טילע פער'גנב'ענעז הינטער דיין טיר, מיט הארצקלאפּ דאָרט שטעהן און פערגעסען אָן אַלץ...

ביידע שווייגען א צייט.

מ י כ א ל

מיט צוואנציג יאָהר צוריק, ווען מיר האָבען זיך ביידע געטראָפען צום ערשטען מאָל, האָבען מיר אויך דעמאָלט ביידע ווי איצטער גע־שוויגען. איך האָב דאן געהאָפט אין דיר צו געפינען יענעם פעסטען באָדען פאר מיין קינפטיגען אידעאל.

ד אָ ר א

און האָסט ניט געפונען?

מ י כ א ל

איך האלט נאָך אין זוכען.

ד אָ ר א

און אין אונזערע קינדער מיינסטו גאָרנישט צו געפינען?

מ י כ א ל

ענדליך האָסטו זיך אליין אין מיין לעבענסבילד פערוואנדעלט.

ד אָ ר א

איך? אין דיין לעבענסבילד?

מ י כ א ל

דו, דאָרא, דו.

ד אָ ר א

און די קינדער אונזערע? און זיי?... צוואנציג יאָהר זענען פאר־בייגעגאנגען. היינט האָט דער צוואנציגסטער יאָהר געמיטען.

מ י כ א ל

היינט?

ד אָ ר א

יאָ, היינט. דערמאָן זיך. ווי א קליין מיידעלע בין איך היינט צו דיר הינטער דער טיר געקומען און כ'האָב מיט א פערשלאָגענעם אָטעם געשעפטשעט: מיכאל, צוואנציג יאָהר זענען שוין פארבייגעגאנ־גען... צוואנציג יאָהר זענען שוין פארבייגעגאנגען... מיכאל...

מ י כ א ל

ערינערט זיך.

מיט צוואנציג יאָהר צוריק — ווי איצטער איז עס געווען. איך האָב דאן מיין ערשטען טריט געמאכט, מיין ערשטען ל ע ב ע־דיגען אידעאל אין א ל ע ב ע נ ס ־ ב י ל ד צו פערקערפּערן. איך בין געשטאַנען פאר׳ן שוועל פון לעבען מיט אן אויסגעשטרעקטער האנד, געוואַרט, עמיצער זאָל פון ערגעץ קומען, מיך פאר׳ן האַנד נעהמען און איבער דער שוועל אריבערפיהרען... און דאַן האָב איך דיך צום ערשטען מאָל דערזעהן. דו האָסט דיך פּלוצלונג ווי א פריהלינג־טרוים פאר מיר בעוויזען. „קום מיט מיר“... האָסטו שטאָלץ געזאָגט — „לאָמיר ביידע אונזער וועג אין לעבען אריין פאר זיך מאכען“... און אזוי זיכער האָט דעמאָלט דיין שטימע געקלונגען...

ד אָ ר א

זיכער בין איך שטענדיג געווען.

מ י כ א ל

און דאָך אויף דער זייט שוועל געבליבען.

ד אָ ר א

ניין, מיכאל, איך בין ווייט פון׳ם שוועל שוין אָבגעגאנגען. און דערפאר וואָס איך בין מוטער געווען און צוזאמען מיט מיינע קינדער־געוואַקסען.

מ י כ א ל

און מעהר האָסטו שוין נישט פערלאנגט? קיין זאַך נישט געזוכט?

ד אָ ר א

איך האָב אין דער געגענוואַרט מיין לעבען געפונען.

מ י כ א ל

נאָר דאָס דערווייליגע?

ד אָ ר א

אין דער געגענוואַרט ליעגט אונזער צוקונפט!... צי דען ווייסטו

עס ניט?... די קינדער זענען ד י י נ ע, ווי מ י י נ ע. און
אזוי זעלטען הער איך פון דיר דאָס וואָרט: מיינע קינדער.

מ י כ א ל

רעד ווייטער — ווי ביטער ס'זאָל נישט זיין.

ד אָ ר א

געגען מיר האָסטו קיין שולד ניט. עס קען זיין, אז איך בין געגען
דיר שולדיג. אפשר האָב איך זיך ווירקליך צופיעל דער געגענ־
וואָרט אָבגעגעבען. אָבער די קינדער — געגען זיי ביזטו שולדיג,
מיכאל. צו ענדע בעדאַרף מען אלע ווערק ברענגען צופיהרען. דו
האָסט אין דיינע קינדער קיינמאָל דיין אידעאַל ניט געזוכט. אין
דער צייט, וואָס אפשר ניט פיהלענדיג און ניט ווילענדיג, זענען
זיי א שטיק פון דיין ליב, פון דיין נשמה, א טייל פון דיין שעהנס־
טען לעבען.

מ י כ א ל

ס'איז גרויזאַם דאָרא, אפילו דעם אמת מוז מען אויך אמאָל אין
דעם אייגענעם הארצען בעגראָבען. פערצייה מיר, מיין קינד...

זיי שווייגעןביידע אַ צייט, איהר קאָפּ אויף זיין ברוסט פער־
באָרגען.

ד אָ ר א

זי הויבט אויף איהר קאָפּ, דאָס געזיכט פערוויינט.

ניין, מיכאל, קיינער איז ניט שולדיג.

מ י כ א ל

וואָס טהוסטו, דאָרא? דו וויינסט? דו, דאָרא? איך האָב קיינמאָל
קיין טרעהרען אין דיינע אויגען ניט געזעהן — וואָס טהוסטו?

ד אָ ר א

ס'איז פאַר שמחה. ס'הארץ איז איבערפולט. כ'בין אזוי נאָהנט
צו דיר. איך פלעג שטענדיג אין דעם צימער אומגעהן איינע אליין.
איינע אליין; אין דער שטיל זיך צוהערען ביים טיר, — אפשר
וועל איך דורך דער פערשלאָסענער טיר דערהערען, ווי ס'הארץ
דיינס קלאפּט. איך פלעג מיך אין דער שטיל אהער אריינשלייכען,

ליגען פאר דיין טיר און ניט געוואגט אין איהר אנצוקלאפען. כאטש איך האב געשפירט, ווי מיין לעבען גיהט מיר אויס אזוי אליין ביי דער שוועל זיצענדיג. אין די איינזאמע נעכט... איים ליעבע האב איך עס געטהאן. כ'האב קיינמאל ניט געוואגט צו טראכטען אזוינס, וואס זאל געגען דיר זיין. אויב אמאל האט זיך א ווארט א בייזעס פון מיינע ליפען ארויסגעריסען, איז עס ניט פון מיין הארצען געוועזן. מיין הארץ האט שטענדיג געטראגען די הייליגסטע געפיהלען פאר דיר! מיין נשמה האט אין איהר פערבארגענער טיעפעניש שטענדיג דיין געשטאלט געטראגען — כאטש ציימען זענען פאריבער און איך האב דיין געזיכט ניט געזעהן.

מ י כ א ל

פארוואס האסטו אין מיין טיר נישט אנגעקלאפט?

ד א ר א

איך וואלט עס נאך היינט אויך ניט געטהאן. נאר ס'איז שוין איבער מיינע קרעפטען געוועזן. מעהר ווארטען האב איך שוין ניט געקענט.

מ י כ א ל

אך, מיין קינד, איך בין א טרוימער געבארען געווארען און מיין גאנץ לעבען איז מיר אין זוכען אריבערגעגאנגען. מיין גאנץ לעבען איז מיר פאריבער אין זוכען מיין אייגענעם חלום. נאר איצטער, איך שעהם מיך פאר דיר... צי זאל איך דיר דערצעהלען, אז אלץ, וואס איך האב פאר די צוואנציג יאהר געשאפען, ליעגט שוין האלב פערניכטעט? ווען דו וואלסט וויסען, ווי עלענד און נידערגעשלאגען איך האב מיך געשפירט, יעדעס מאל, איבערהויפט, ווען מיין נייער בנין איז איינגעפאלען — ווען מיין אייגען קינד פלעגט פאר דער צייט שטארבען...

ד א ר א

דיינע קינדער לעבען... דיינע אייגענע קינדער...

מ י כ א ל

דו זאגסט עס?

ד אָ ר א

טרערן שטיקן איהרע ווערטער.

ניט עלענד ביזטו געווען. איך בין שטענדיג הינטער דיין טיר געווען. און ווען די קינדער זענען נאָך קליין געווען, פלעג איך זיי מיט זיך מיטנעהמען... וואו איז פּאָפּאַ? האָבען זיי געפּרעפּעלט, און איך האָב זיי אויף דיין טיר אָנגעוויזען.

מ י כ א ל

נעהמט זי פאר'ן האַנד.

קום מיט מיר, דאָרא. קום מיט מיר אהין... איך וויל דיר מיינע צוואַנציג יאָהר בעווייזען.

ער עפענט אויף די טיר וואָס אין הינטערגרונד. עס בעווייזט זיך אַ גרויסער אַטעליע. מאָסען לייוועגדען מיט אָנגעפּאַנגענע בילדער; טייל פערענדיגטע.

ד אָ ר א

זי פערדעקט דאָס געזיכט.

ניין, איצטער ניט. איצטער גענ איך ניט.

מ י כ א ל

דאָרא, איך וויל, דו זאָלסט צו מיר אריינגעהן.

ד אָ ר א

מיכאל! היינט האָב איך צו דיר אָנגעקלאַפּט... איך האָב דיך ארויסגערופען — ביזט דאָך איינמאָל צו מיר ארויסגעקומען — פערשליס דיין טיר!

מ י כ א ל

ער פערשליסט זיין טיר.

ווי שרעקליך דיינע ווערטער זענען היינט! ווי אונערבאַרעמדיג זענען דיינע ליידען געווען!... ווען איך הויב איצטער אָן דאָס אַלץ צו איבערלעגען אין מיין געדאַנק — איך האָב קיין ווערטער ניט, דאָרא! זאָל איך פאר דיינע פיס פאַלען און בעטען ביי דיר, דו זאָלסט מיר מיין שווערע זינד פערגעבען? — איך זעה אַזוי אויף דיין שטאָלצען קאָפּ נישט ארויס.

ד אָ ר א

איך האָב געוואָלט אלץ צו ענדע ברענגען, און צו אונזער צוואנ־ציג־יאָהריגען יום־טוב דיר א מתנה ברענגען. מיר איז גוט, מי־כאל... איצטער איז מיר גוט. דאָס גליק שטראָמט איבער מיין הארץ. כ׳האָב היינט מיט וועמען דאָס גליק מיינס זיך צוטיילען... וואָס פעהלט מיר? דו ביזט דאָך אזוי נאָהנט צו מיר — ווי דאן... נאָך גאָר אין די ערשטע צייטען. מיר דאכט איך זעה ווידער יענע צייט אין חלום: מיר האָבען זיך צום ערשטען מאָל בעגעגענט אין מיין פאָטערס גאָרטען, אין דעם יונגען פערפלאנצטען פרוכטגאָר־טען... איך האָב דיך געבעטען, דו זאָלסט מיר צום אָנדענקען, אין יענעם טאָג, אויסמאָלען דאָס בילד, ווי מען שטיצט אונטער יונגע פערפלאנצטע ביימלעך, דער ווינד זאָל זיי נישט ברעכען. האָסט עס מיר דאן צוגעזאָגט, מיכאל, און האָסט עס ניט געטהאָן. נאָר דאָס בילד איז אליין פון זיך געוואָרען. דער גאָרטען איז פאר די צוואנציג יאָהר אויסגעוואקסען. גלייך און פרוכטבאר איז יעדער בוים אין איהם. ווי דאן, מיכאל, ביזטו ווידער צו מיר געקומען. פאר דיר האָב איך דעם גאנצען זאָל אין גרינעם אויסגעפוצט. פאר דיר... פאר דיר... פאר דיר...

מ י כ א ל

דאָרא...

ד אָ ר א

דיינע פענסטער קומען דאָך גלייך צום זונענאויפגאנג ארויס. אלע פענסטער. די ערשטע שטראהלען פון פריהמאָרגען קלאפען אין דיינע שויבען... יעדען פריהמאָרגען קלאפען זיי אין דיינע שויי־בען...

מ י כ א ל

ליכטיגער מאך מיר, דאָרא.

ד אָ ר א

ליכטיגער, ליכטיגער...

מ י כ א ל

היינט וועסטו מיר מיינע קינדער ווייזען.

ד אָ ר א

היינט וועל איך דיר אונזערע קינדער ווײַזען.

מ י כ א ל

ליכטיגער מאך מיר, דאָרא.

בלייבען אַ ווײלע שוויגענדיג.

ד אָ ר א

גלייכט זיך אויס. פיהרט דורך איהר האַנד איבער'ן געזיכט, ווי זי וואָלט וועלען פון איהר בלאַס, צושטרייט געזיכט אַ שווערען חלום אָבווישען. זי בעפרייט זיך אינגאַנצען פון מיכאל'ן. זי געהט צום ליכטער, און וועלכען ס'ברענען צוויי ליכט. זי נעהמט פון דאָרט איין אָנגעצונדענע ליכט און הויבט אָן מיט איהר פאַמעליך, טרוימעריש אָנצינדען די אַלע איבעריגע ליכט. ווען זי טהוט עס, ווערט איהר געזיכט אַלץ ליכטיגער און דערהויבענער. זי רעדט ווי פאַר זיך אַליין. איין ליכט נאָך דער אנדערער וועל איך צינדען... ליכטיגער זאָל דיר זיין...

מ י כ א ל

קוקט פון דער ווייטען צו יעדער בעוועגונג איהרער, ווי עטוואָס אונגעוועהנליכעס וואָלט פאַר זיינע אויגען פאָרגעקומען.

ד אָ ר א

איין ליכט נאָך דער אנדערער וועל איך אָנצינדען... איין ליכט נאָך דער אנדערער. אַלץ ליכטיגער און ליכטיגער וועט ווערען. און דער־נאָך וועל איך דעם הויכסטען אָנצינדען... איך וועל מיך אויף אַ שטוהל שטעלען, און דו וועסט מיך, דיין קליין קינד, שטיצען.

מ י כ א ל

דערלאַנגט איהר אַ שטוהל און ער העלפט איהר זיך שטעלען אויף איהם. זי צינדט די ליכט אין זשיראַנדאָל, וועהרענד איהרע לינקע האַנד איז אין זיין רעכטער האַנד. מיכאל פערוואונדערט.

ווי ליכטיג ס'איז שוין ארום! ס'האָבען דאָך קיינמאָל אין דעם זאָל נישט געברענט אזוי פיעל ליכט.

ד אָ ר א

איצטער וועל איך די מיטעלסטע ליכט אָנצינדען. די מיטעלסטע און די הויכסטע.

מ י כ א ל

דאָ האָבען דאָך קיינמאָל אזוי פיעל ליכט נישט געברענט.

ד אָ ר א

איינציגוויין האָב איך דאָ אין יעדען ווינקעל די לייכטער אויפ־געהאנגען.

מ י כ א ל

דאכט מיר, אז אלע ליכט האָסטו שוין אָנגעצונדען.

ד אָ ר א

און איבער דיין טיר מערקסטו ניט?

מ י כ א ל

אך... ווען איז עס געשעהן? דער שעהנסטער לייכטער איבער מיין טיר...

ד אָ ר א

האָסט קיינמאָל ניט געשפירט, ווי איבער דיין טיר האָט דאָס ליכט געברענט. האָב איך ניט געקענט צו דיר אינוועניג אריינקומען, האָב איך אויסענווייניג, איבער דיין טיר, ליכט אָנגעצונדען. זי שטעלט זיך אויף אַ שטוהל און צינדט אָן די ליכט איבער זיין טיר. איצטער וועט ווידער איבער דיין טיר ליכטיג זיין. איצטער וועסטו אויף איהר אָרט שטעלען די ליכט, וואָס האָט אלע איבריגע ארום אָנגע־צונדען.

זי דערלאנגט איהם די ליכט וואָס אין איהר האַנד, ער שטעלט זי אויף איהר אָרט. זי קוקט ארום דעם זאָל, אויף דעם שטוהל שטע־הענדיג.

מ י כ א ל

דאָרא, וואו זענען די צוואנציג יאָהר פערשוואונדען געוואָרען?...

ד אָ ר א

און ווי מיט צוואנציג יאָהר צוריק וועל איך פון שטוהל אראָב־שפּרינגען.

זי שפּרינגט אַראָב און פאלט אין זיינע אָרעמס. שווייגען אַ צייט.

מ י כ א ל

ווי שעהן איז די יוגענד!

ד אָ ר א

ווי שעהן איז אונזער יוגענד!... זי בעפרייט זיך פון איהם, רופט. קינדער מיינע! קינדער מיינע!...

די טיר אין הינטערגרונד, פון מיכאלס אַטעליע, פּראלט זיך אויף, און עס קומען פון דאָרט ארויס אין מאַסקען־קליידער ע מ אַ, פ ר י־ד ע, י ו ל י א ן און ט י ל ע.

ע מ אַ

געקליידעט אין הימעל־בלויען זייד און אויף איהר, ארום, פּינק־לען שטערען. אויפ׳ן קאָפּ אַ קרוין מיט אַ האַלבע לבנה. זי פיהרט פאר׳ן האַנד פ ר י ד ע ן.

פ ר י ד ע

געקליידט אין אונשולד־ווייס. אויף איהרע הענד, אַקסעל און קאָפּ שטעהען טויבען קלאָר־ווייסע.

י ו ל י א ן

אין וועבטער־קליידער. אין איין האַנד אַ שטעקען, אין דער צווייטער אַ לאַמטערן. זיין אויסזעהן שטאָלץ און דרייסט. פיהרט פאר׳ן האַנד ט י ל ע ן.

ט י ל ע

געקליידט הימעל־בלוי. וואָס העכער צו אַקסלען צו, ווערט דער שטאָף פון איהר קלייד אַלץ העלער און העלער. זי טראָגט אויפ׳ן קאָפּ אַ ליכטיגע אָנגעצונדענע זון, וועלכע ווארפט שטראהלען אויף אַלע זייטען.

פערגאפט.

קינדער מיינע! קינדער מיינע! פון מיין טיר זענט איהר ארויסגע־קומען. ווי שעהן איהר זענט!

ע מ א

ווי שעהן ביזטו, אונזער פאטער...

מ י כ א ל

און דו אין וועכטער־קליידער פון וואנען געהסטו?

י ו ל י א ן

איך קלייב זיך נאך איצטער אין וועג אריין.

מ י כ א ל

און דו, פרידע, ביזט אויך דא?

פ ר י ד ע

מיט אייערע קינדער וואקס איך איצטער.

מ י כ א ל

צו טילען.

וואס טראגסטו אזעלכעם אויף דיין קאפ?

ט י ל ע

איך טראג די זון אויף מיין קאפ.

ע מ א

צי דערקענסטו, פאטער, דיינע קינדער?

מ י כ א ל

אוים טרערען.

איך דערקען איך, מיינע קינדער. הינטער מיינע פלייצעס זענט איהר אויסגעוואקסען. אייער פאטער האט זיין טרוים געזוכט אין איהר... שעהן ווי דיין מוטער ביזטו...

י ו ל י א ן

וואס וועסטו זאגען דיין זוהן, איידער ער וועט פון דיין שטוב ארויסגעהן?

מ י כ א ל

וואוהין, מיין קינד, געהסטו דען?

י ו ל י א ן

איך געה אלע פערשלאָפענע טרוימער צום לעבען וועקען.

מ י כ א ל

אלע טרוימער, אלע טרוימער; און דיין פאָטער מיינסטו?

ע מ א

אונזער פאָטער האָט די מוטער וואך געמאכט.

מ י כ א ל

צו עמען.

וואוהין געהסטו, מיין קינד?

ע מ א

די נאכט איז גרוים; איך פיהר ארוים די לבנה מיט די שטערען, זיי זאָלען די נאכט בעלויכטען.

מ י כ א ל

צו פרידען.

און דו וואוהין געהסטו?

פ ר י ד ע

ס'איז נאכט, אלע שלאָפען — איך וועל פאר דעם פערשלאָפענעם לעבען דער טרוים פון בעגינען זיין.

מ י כ א ל

צו טילען.

און דו מיין איננסטע טאָכטער?

ט י ל ע

איך טראָג די זון אויף מיין קאָפּ.

מ י כ א ל

ווער האָט דיר זון איבער דיין קאָפּ אָנגעצונדען?

ט י ל ע

די מאַמא האָט זי מיר אויפ'ן קאָפּ אָנגעצונדען.

ד אָ ר א

פראלט אויף די טיר לינקס.

איצטער, קינדער אונזערע, געהט דורך דער פרייער און ברייטער
טיר!...

עמא, דערנאָך פרידע, נאָך איהר יוליאן, צו־
לעצט די קליינע טילע מאַרשעריר ען ארוים דורך דער ברייט
געעפענטער טיר.

מיכאל

ער קוקט מיט ברייט געעפענטע אויגען אין דער זייט, וואו זיינע
קינדער ווערען פערשוואונדען, מורמעלט.

ווי גרויס זענען דיינע וואונדער... ווי גרויס זענען דיינע וואונ־
דער...

דארא

קוקט אין דער אָפענער טיר שרייט זיי נאָך, איהרע קינדער.

מונטערער, מונטערער!... די זון לעשט ניט אוים!...

ענדע.

נ. מאטענקא

rN10~3

Toronto Jewish Public Library

THIS BOOK MAY BE KEPT

21 DAYS

and may be renewed once, if no application has been registered for it. A fine of 4 cents a day is charged, if the book is kept after the last date stamped below. No book will be issued while a fine remains unpaid.

JAN 19 '64		
MAY 1 '83		
MAR 8 '84		

סעמ"ט

פרץ הירשביין.

בראמאן. 4 ט"ז ה

1470

2286 JAN 19 '64

ברומן

1470